

HRVATSKO MUZEJSKO DRUŠTVO
Sekcija za muzejsku pedagogiju
i kulturnu akciju

12. SKUP MUZEJSKIH PEDAGOGA HRVATSKE S MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM

Zadar, 21. - 24. rujna 2022. / Narodni muzej Zadar

TEŠKO DOHVATLJIVE SKUPINE POSJETITELJA

izazovi i rješenja

ZBORNIK RADOVA

NAKLADNIK

Hrvatsko muzejsko društvo

ZA NAKLADNIKA

Vlasta Krklec

UREDнице

Jelena Roboz, Lucija Sekula

LEKTURA

Jelena Roboz

KOREKTURA

Jelena Roboz, Lucija Sekula

VIZUALNI IDENTITET

Gordana Brborović

OBLIKOVANJE I GRAFIČKA PRIPREMA

Ante Gudelj

ISSN

1848-4417

Zagreb, 2023.

Zbornik radova financijski je podržao Gradski ured za kulturu i
civilno društvo Grada Zagreba

HRVATSKO MUZEJSKO DRUŠTVO
Sekcija za muzejsku pedagogiju
i kulturnu akciju

12. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem

ZBORNİK RADOVA

TEŠKO DOHVATLJIVE SKUPINE POSJETITELJA

Izazovi i rješenja

Zadar, 21.-24. rujna 2022.
Narodni muzej Zadar

ORGANIZATOR 12. SKUPA

Sekcija za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju
Hrvatskog muzejskog društva u suradnji s Narodnim muzejom Zadar

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Vlasta Krklec, Renata Peroš, Ivan Šimunić, Radimir Jurić, Jelena Roboz,
Sunčica Drempetić, Danko Dujmović, Lucija Sekula, Koraljka Alavanja

Hrvatsko muzejsko društvo

Sadržaj

- 8 JELENA ROBOZ, LUCIJA SEKULA
Predgovor
- 12 TOMISLAV BLAŽEVIĆ
Turisti kao posjetitelji Znanstvene knjižnice Zadar: „La Belle Époque tour“ – zadarska kulturna turistička ruta inspirirana knjižničnom baštinom
- 23 DUBRAVKA TULLIO
Muzej – mjesto za međugeneracijsko druženje i razmjenu znanja
- 30 TONI BILIĆ
Edukativne radionice u Gradskoj galeriji Antun Gojak od 2019. do 2022.
- 36 ANA ŠKEGRO
Uzmi kist u svoje ruke! – Participativno oslikavanje murala na zidu MSU-a
- 41 MIRJANA MARGETIĆ, IVONA ORLIĆ
Blizu, a opet daleko – Kako pridobiti lokalnu publiku?
- 49 IRIS MARINOVIĆ
Srednjoškolci i Meštović
- 58 MARIJA SABOLIĆ
Srednjoškolci u Muzeju grada Zagreba?! – rezultati provedene ankete među srednjoškolskim profesorima povijesti
- 66 PETRA GOVORČIN
Radionica “Mozgalicama kroz Muzej” – privlačenje predadolescenata i adolescenata u prostore muzeja

- 72 KATARINA IVANIŠIN KARDUM, NIKOLA KEZIĆ, JANJA FILIPI
Izvan zidova sadržajem muzejskog Apisarija
- 81 KRISTINA PAVLOVIĆ
Sitnim koracima do velikih promjena:
Dvor Veliki Tabor žele posjetiti i
osobe s invaliditetom!
- 90 LUCIJA SEKULA
Muzejski prostor za djecu i učenike s
teškoćama – da ili ne? – primjer iz prakse
- 101 ANA SUTLOVIĆ, NATALI ČOP
U suradnji znanosti i baštine –
interaktivne interdisciplinarne radionice
za pobuđivanje interesa djece za
baštinu za vrijeme ljetnih praznika
- 109 ANITA HODAK
Kućni šašavi znanstvenik –
digitalni video pokusi
- 121 JELENA ROBOZ
(Što kad su) Teško dohvatljive skupine
posjetitelja – SVI!
- 132 PETRA ŠOLTIĆ
Muzejske radionice za djecu i odrasle
- 138 ŽELJKA SUŠIĆ
Prikaz muzejskog suradničkog programa
„Album +“ – izrađen za rad s osobama
oboljelim od demencija i Alzheimerove bolesti
- 151 JELENA PETKOVIĆ, JELENA RANČIĆ
Muzej u gostima – Kod vas u domu!

- 160 IVANA DRAŽIĆ
Treća životna dob u muzeju – primjeri iz prakse
- 170 IVANA GORIČKI FLEGAR
MSU mali i veliki – obiteljski program Muzeja
suvremene umjetnosti namijenjen svim
članovima obitelji, bez dobne granice
- 176 VEDRANA PREMUŽ ĐIPALO
Vizualni sadržaji u muzejskoj komunikaciji
- 185 PETRA ŠPARICA, RENATA BREZINŠČAK
Prirodoslovlje kao inkluzivno-terapijski
program
- 195 UROŠ DOKL
Izzivi in priložnosti dela z gluhami in naglušnimi
otroki z govorno-jezikovnimi motnjami
- 201 IVA NOVAK, VEDRANA CERANJA, MARTA KULIŠ ARALICA
Maraton: MUO – mladi
- 210 JELENA VEKIĆ BAŠIĆ
Uostalom, tko je taj Indiana Jones?
- 217 JELENA ROBOZ
Edukativna muzejska akcija –
reorganizacija – što (ne) valja?
- 229 Zaključci 12. skupa muzejskih pedagoga
Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem
- Poseban dodatak
- 233 RADOMIR JURIĆ, SNJEŽANA VUJČIĆ-KARLO
Narodni muzej Zadar u prošlosti i sadašnjosti /
II. skup muzejskih pedagoga Hrvatske –
dvadeset godina kasnije

Predgovor

Dragi čitatelji,

pred vama je Zbornik radova 12. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, koji je održan u Zadru od 21. do 24. rujna 2022. godine u organizaciji Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju Hrvatskog muzejskog društva. Domaćin 12. skupa bio je Narodni muzej Zadar, koji je u 2022. godini obilježio 190 godina postojanja i javnog muzejskog djelovanja. Skup je održan pod nazivom „Teško dohvatljive skupine posjetitelja – izazovi i rješenja“, a okupio je ukupno 51 sudionika (muzejske pedagoge, kustose, ravnatelje, dokumentariste, knjižničare i sveučilišne profesore) iz 16 gradova Hrvatske, Slovenije i Srbije, uz posebno gostovanje delegacije iz Narodnog muzeja Crne Gore. Posebno nam je zadovoljstvo naglasiti da su nakon kraće, dvogodišnje stanke i prošlog, 11. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske na Skupu ponovno sudjelovali kolege iz susjednih zemalja, što ide u prilog izlasku iz pandemijskog razdoblja. Zbornik donosi ukupno dvadeset i pet stručnih radova, od održanih trideset i pet izlaganja sudionika Skupa (pozivna, usmena, poster izlaganja, okrugli stol), uz poseban dodatak – pregledni rad o povijesti zadarskih muzeja, koji su za Zbornik priredili i objedinili muzejski savjetnici dr. sc. Radomir Jurić i dr. sc. Snježana Vujčić-Karlo.

Muzejske institucije svoj rad i uspješnost prate i pomoću statističkih podataka posjetitelja tijekom godine. Uz pomoć tih podataka mogu se izdvojiti skupine posjetitelja koje u manjoj mjeri posjećuju pojedine muzejske prostore. Zadatak djelatnika muzeja je, između

ostaloga, prepoznati te skupine i planirati načine na koje im mogu približiti muzejske sadržaje, odnosno kulturnu i prirodnu baštinu. No, postavlja se pitanje na koje načine i koliko uspješno možemo osigurati svim posjetiteljima posebne, upravo njima prilagođene programe u svim institucijama, bez obzira na dob, spol, interes i druge sličnosti i razlike među posjetiteljima te infrastrukturna ograničenja i okolnosti djelovanja institucija. Izlaganja 12. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske, od kojih su neka pred Vama, sakupljena u Zborniku, daju naznake u kojem smjeru je potrebno djelovati te daju moguća rješenja i korisne primjere iz muzeološke prakse za pojedine skupine posjetitelja, no postavljaju i pitanja koja tek čekaju svoj odgovor.

Program 12. skupa je sadržavao usmena i poster izlaganja sudionika, a svaki dan je započeo pozivnim izlaganjima, koja su održali predsjednik ogranka Matice Hrvatske u Zadru dr. sc. Radimir Jurić, muzejski savjetnik u miru i prva muzejska pedagoginja u Zadru Cvita Raspović, s temom „Prije dvadeset godina“, zatim izv. prof. doc. dr. sc. Marina Nekić s Odjela za psihologiju Sveučilišta u Zadru na temu „Interesi adolescenata: jesu li muzeji među njima?“, te doc. dr. sc. Krešimir Krolo s Odjela za sociologiju Sveučilišta u Zadru na temu „Izgubljena publika: obrasci kulturne participacije mladih na primjeru muzejsko-galerijskih sadržaja“. Ovim putem im se još jednom zahvaljujemo na odazivu i doprinosu Skupu. Sudionici su u pojedinim sesijama, ovisno o ciljanoj skupini posjetitelja i temi izlaganja, predstavili programe koje provode unutar svojih institucija, a namijenjeni su posjetiteljima koje su prepoznali kao „teško dohvatljivu skupinu“ posjetitelja koji u manjoj mjeri posjećuju njihove prostore. Predstavljeni su programi koji se odnose na sve skupine posjetitelja, uključujući sve dobne skupine, domaće i strane turiste te osobe s invaliditetom, kao i digitalni programi. Osim prilike za razmjenu iskustava muzejskih djelatnika, održavanje 12. skupa bila je i prilika za održavanje okruglog stola na temu reorganizacije Edukativne muzejske akcije te sastanka Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju HMD-a, koje je vodila Jelena Roboz, koordinatorka Sekcije, ali i za predstavljanje Zbornika 11. skupa muzejskih pedago-

ga Hrvatske, održanog u Šibeniku 2020. godine, kojeg su predstavili Jelena Roboz i Danko Dujmović, urednici Zbornika.

U suradnji s muzejom domaćinom, Arheološkim muzejom u Zadru i Muzejom antičkog stakla za sudionike su bile organizirane zanimljive edukativne radionice, stručni obilasci i neobavezna zajednička druženja u poslijepodnevnim i večernjim satima. Osim radnog dijela programa koji se odnosio na stručna izlaganja sudionici su, tako, imali priliku bolje upoznati grad domaćina – Zadar uz pomoć stručnog vodiča iz Udruge turističkih vodiča „Donat“ te muzej domaćina, kroz čije postave i odjele su ih proveli kustosi Narodnog muzeja Zadar, koji su im ukratko ispričali i pokazali djelić gradske i muzejske povijesti. Osim posjeta izložbama muzeja domaćina, sudionici su uz stručno vodstvo posjetili i Arheološki muzej Zadar te Muzej antičkog stakla, dok je posljednji dan Skupa bio rezerviran za stručni terenski obilazak grada Nina i posjet Muzeju ninskih starina Arheološkog muzeja Zadar te Solani Nin.

12. skup muzejskih pedagoga Hrvatske održan je uz financijsku podršku Zadarske županije i Grada Zadra, a ovim putem zahvaljujemo i Gradskom uredu za kulturu i civilno društvo Grada Zagreba na financijskoj pomoći u izradi elektroničkog izdanja Zbornika radova. Zahvaljujemo svim suradnicima i članovima Organizacijskog odbora na potpori i pomoći prilikom pripreme i realizacije Skupa, kao i kolegama iz Narodnog muzeja Zadar na besprijekornom domaćinstvu i suorganizaciji. Nadamo se da će Skup u Zadru ostati u lijepom sjećanju svim izravnim i neizravnim sudionicima te da će zaključci doneseni na Skupu, i predstavljeni u Zborniku radova, pomoći muzejskim stručnjacima pri pronalaženju vlastitih odgovora na pitanja o teško dohvatljivim skupinama posjetitelja – kada im zatrebaju, i ukoliko takve skupine posjetitelja u njihovim institucijama uopće postoje.

Jelena Roboz i Lucija Sekula, urednice

Turisti kao posjetitelji Znanstvene knjižnice Zadar: „La Belle Époque tour“ – zadarska kulturna turistička ruta inspirirana knjižničnom baštinom

Za proučavanje povijesti Znanstvena knjižnica Zadar je nezaobilazna ustanova. Turisti u Knjižnici čine teško dohvatljivu skupinu korisnika i posjetitelja. Zato je u sklopu provedbe EU projekta ADRINETBOOK napravljen turistički itinerar pod nazivom „La Belle Époque tour“ – zadarska kulturna turistička ruta inspirirana fondom Knjižnice. Ruta prikazuje grad Zadar kroz poznate i skrivene atribute, a sve je inspirirano kulturnom baštinom Knjižnice. Približavanje turistima ima za cilj probuditi interes za neiskorišteni turistički potencijal koji Knjižnica posjeduje.

Novo informacijsko okruženje i informacijske potrebe svojom pojavom i djelovanjem donose promjene, od kojih je jedna prilagodba novim korisnicima i posjetiteljima koja se sve više nameće i otvara nove mogućnosti u mnogim segmentima današnjeg knjižničarstva, te samim time postaje vrlo specifično i izazovno područje za buduće knjižničare.

Cilj rada je predstaviti turistički proizvod Znanstvene knjižnice Zadar kao novu vrstu turističke ponude u gradu Zadru te kako se približiti turistima kao potencijalnim korisnicima i posjetiteljima Knjižnice.

Zadar je kao stoljetno političko središte Dalmacije oduvijek bio važno središte hrvatske pismenosti i kulture. Bogato povijesno pamćenje grada i Dalmacije sačuvano je upravo u fondu Znanstvene knjižnice Zadar. Tema 12. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem „Teško dohvatljive skupine posjeti-

telja – izazovi i rješenja“ bila je odlična prilika da se predstavi što Knjižnica radi na privlačenju svoje teško dohvatljive skupine korisnika i posjetitelja.

Stvaranje „turističkih proizvoda“ u Znanstvenoj knjižnici Zadar treba gledati kao proces koji je još u tijeku, odnosno kao svojevrstne „znakove vremena“ prošlosti lokalne zajednice koji se predstavljaju turistima kao potencijalnim posjetiteljima i korisnicima.

Turisti kao posjetitelji i korisnici knjižnica

Turisti kao korisnička skupina vrlo su specifično područje u korisničkoj populaciji za knjižnice. Knjižnice uz arhive i muzeje su ključne ustanove za očuvanje kulturne baštine lokalne zajednice. Knjižnični potencijal u približavanju i prezentiranju potencijalnim posjetiteljima i korisnicima je knjižnični fond, odnosno sačuvana kulturna baština jedne zajednice koja je prema H. Mesiću „konstruktivni element identiteta, kulture i emocije“ (Mesić 2022:10). U radu „Uloga knjižnica kao komunikacijskog resursa održivog turizma“ I. i K. Tokić navode da je „kulturna baština jedan od ključnih resursa neke zajednice koji joj daje identitet, ali i omogućava uključivanje ljudi u sve društvene i ekonomske tokove u suvremenom svijetu“ (Tokić, Tokić 2020:69). Nadalje, Mesić u svojoj knjizi „Baština, emocija, identitet u kontekstu prethodnog“ citira I. Maroevića koji ističe kako „memorija pohranjena u stvarima omogućuje čovjeku tumačenje prošlosti na način koji uključuje sadašnjost u njezinu procjenu i time nanovo aktualizira nepovratni protok vremena. Dakle, prošlost je složena struktura koja u očuvanom materijalnom svijetu ima stanovitu uporišnu točku, bez obzira na moguće interpretacije“ (Mesić 2022:31, prema: Maroević, Ivo 2003:5-6). Osim fonda, građe ili gradiva baštinske ustanove imaju i druge potencijale koji se moraju prepoznati i ukomponirati u „turistički proizvod“, odnosno staviti u turističku funkciju: zgrade, smještaj u starim gradskim jezgrama, organiziranje izložbi, dostupnost digitalnih zbirki, sudjelovanje u različitim događanjima, suveniri, mrežne stranice, društvene mreže.

Danas knjižnice mogu biti turističke atrakcije, ali i turističko odre-

dište ovisno o tome da li dobro koriste svoje potencijale. V. Vrtiprah u svom radu „Kulturni resursi kao činitelji turističke ponude u 21. stoljeću” navodi da „suvremeni turisti danas donose odluke o izboru turističke destinacije ovisno o tome zadovoljava li ponuda njihove potrebe, pruža li im nezaboravan doživljaj” (Vrtiprah 2006:279). Isto tako navodi prema ‘Human resources development, employment and globalization in the hotel, catering and tour sector’ da su „suvremeni turisti dobro informirani, upućeni, spontani, upotpunjavaju svakodnevicu novim doživljajima, uz odmor traže i druge sadržaje sa sve većim nastojanjima za učenjem, što se često manifestira upoznavanjem drugih lokalnih zajednica i sredina...” (Vrtiprah 2006:280).

Kako potencijalnom posjetitelju i korisniku omogućiti potpuni doživljaj kulturne baštine jedne knjižnice, a da „turistički proizvod” ne bude standardan nego inovativan, drugačiji i jedinstven? Odgovor se pruža u obliku formiranja kulturne rute koja povezuje materijalnu i nematerijalnu dimenziju kulturne baštine za potrebe turizma. D. Karamehmedović u svojoj knjizi „Kulturna baština kao sastavnica marketinga destinacije” navodi da su „kulturne rute najkompleksniji dio kulturno-turističke ponude i ujedno najvažniji za turističku valorizaciju prirodnog prostora i kulturnog nasljeđa” (Karamehmedović 2021:149). Osmišljavanje kulturne rute koja ima za ishodište knjižnični fond u baštinskom prostoru knjižnice ali i van same zgrade ne djeluje formalno, a sadržajno ima „elemente identiteta, izvornosti, tradicije, kontinuiteta i jedinstvenosti što ih određuje kao nacionalnom kulturnom baštinom te domenom društvenog pamćenja” (Mešić 2022:33-34).

Dobra turistička ruta, ili *itinerary*, bazirana na knjižničnom fondu mora biti autentična, odnosno mora pridonijeti upotrebi neiskorištenih potencijala u turizmu. Glavna atrakcija kulturne rute nije samo putovanje po određenom prostoru, koje je povezano određenom pričom, već doživljaj stečen na ruti, odnosno itineraru (usp. Jelinčić 2008:101). U knjizi „Abeceda kulturnog turizma” D. A. Jelinčić upravo navodi taj put od „kulturnog do kreativnog, od opipljivog do neopipljivog” (Jelinčić 2008:25).

Uloga knjižnica kroz informacijske, edukativne i kulturne funkcije (Tokić 2017:303) je i njihov doprinos turističkom vrednovanju vlastitog fonda kao jednog od glavnih aduta kod turista kao posjetitelja i korisnika knjižnica, gdje turisti polagano ali sigurno iz teško dohvatljive skupine postaju dohvatljiva skupina posjetitelja i korisnika.

Turisti u Znanstvenoj knjižnici Zadar kao teško dohvatljiva skupina posjetitelja

Grad Zadar poželjna je turistička destinacija. Znanstvena knjižnica Zadar uz bogat, raznolik, raznovrstan i interesantan fond može ponuditi turistima zanimanje za ovakav oblik turističke promocije. Turisti u Znanstvenoj knjižnici Zadar čine teško dohvatljivu skupinu posjetitelja. Ipak, kao korisnici turisti uglavnom dolaze kao povremeni korisnici u Knjižnici (dostupnost interneta, znanstvena istraživanja, istraživački rad u Čitaonici knjižnice...). U želji da turistima omogući bolju uslugu, Knjižnica je na ulazu u prostorije Odjela rada s korisnicima omogućila da korisnici i posjetitelji mogu slobodno uzeti razne brošure, planove grada Zadra, turističke informacije, letke o događanjima u gradu... Redovitim dopunjavanjem navedenih publikacija u suradnji s Turističkom zajednicom grada Zadra ciljano se stavljaju publikacije koje bi mogle biti interesantne turistima, ali i drugim korisnicima, odnosno korisnicima koji potencijalno nisu turisti nego to postanu svojim dolaskom radi primarnog zadatka, a to su znanstvena istraživanja, pisanje stručnih, znanstvenih članaka ili radova, magistarskih radova ili doktorskih disertacija.

U vrijeme kad navedeni korisnici uzmu predah, mogu u prostoru Odjela rada s korisnicima pogledati izbore iz fonda ili izložbe vezane za fond Knjižnice. Osim zanimljivih izbora iz fonda Knjižnice može se pogledati izbor iz izdanja čiji je izdavač Znanstvena knjižnica Zadar. Izdavačka djelatnost Knjižnice, u kojoj se predstavlja bogati fond, ima svoju biblioteku pod nazivom Knjižno blago Znanstvene knjižnice u Zadru (pokrenuto 1984. godine).

Knjižnica je kao suvenir izdala razglednice sa zanimljivim motivima iz fonda (rukopis Časoslov Blažene Djevice Marije, J. Baraković

Jarula iz 1701. godine...). Svakako su zanimljivi pretisci vrijedne građe iz fonda na hrvatskom ili stranom jeziku (npr. Itala Bogdanović Donne Illustri, Biografski rječnik slavних žena, 2020.).

Mrežna stranica Knjižnice je dostupna na hrvatskom i engleskom jeziku. Besplatno se može razgledati digitalni repozitoriji Knjižnice (DIKAZ) gdje korisnici, posjetitelji i svi oni koji nisu u mogućnosti posjetiti Knjižnicu mogu razgledati skenirane i obrađene knjižnične jedinice iz fonda Knjižnice. Također su dostupne virtualne izložbe koje je organizirala Knjižnica. Radi bolje komunikacije s korisnicima u prostoru Odjela rada s korisnicima smješten je veliki interaktivni ekran na kojem se prikazuju aktualna događanja u Knjižnici, usluge koje Knjižnica pruža i ostale zanimljivosti. Djelatnici Knjižnice sudjeluju i predstavljaju fond i usluge Knjižnice na raznim znanstvenim i stručnim skupovima, ali i objavljenim radovima u raznim publikacijama te organiziranjem izložbi, samostalno ili u organizaciji s drugim institucijama. Knjižnica organizira stručna vođenja kroz zatvoreno spremište Knjižnice (studenti Sveučilišta u Zadru, Sveučilišta u Splitu, Erasmus+ studenti, učenici srednjih i osnovnih škola, knjižničarska društva, zainteresirani građani, razne udruge, delegacije...). Na tom tragu zainteresiranosti pojedinaca i grupa koji organizirano posjete Knjižnicu razvila se ideja da se napravi posebna turistička ruta inspirirana knjižničnom baštinom, namijenjena za posjetitelje i korisnike Knjižnice, a, između ostalog, i za turiste.

„La Belle Époque tour“ – zadarska kulturna turistička ruta inspirirana knjižničnom baštinom

Pripremanje jedne turističke rute zahtjeva pomno pripremanje, no rezultat je nova ponuda knjižnice te takva ruta postaje svojevrsni zaštitni znak knjižnice gdje fond postaje izvorište za mnoge usluge i projekte koje nudi i osmišljava knjižnica. „La Belle Époque tour“ – zadarska kulturna turistička ruta inspirirana knjižničnom baštinom nastala je kao produkt sudjelovanja Znanstvene knjižnice Zadar u projektu Europske unije, odnosno Agencije za ruralni razvoj Zadarske županije u sklopu provedbe projekta ADRINETBOOK, finan-

ciranog iz Interreg Adrion programa, kojem je jedan od ključnih ciljeva promidžba kulturne baštine kroz turizam.

„Cilj projekta je promicanje, vrednovanje i zaštita kulturne baštine na području Jadransko-jonske regije. Očuvanjem specifičnih kulturnih dobara (posebice knjiga) i njihovom digitalizacijom, ova vrsta kulturne baštine postat će dostupna široj publici. Specifični ciljevi projekta su sljedeći:

1. stvaranje mreže kulturne baštine na jadransko-jonskom području;
2. digitalizacija odabраниh zbirki;
3. promidžba kulturne baštine kroz turizam.”

(Agencija za ruralni razvoj Zadarske županije 2023.)

Ruta je organizirana i pripremljena u suradnji s Udrugom turističkih vodiča „Donat“ iz Zadra, odnosno njihovim članom – turističkim vodičem mr. sc. Josipom Matassijem.

Pripremljene su knjižnične jedinice koje će biti predstavljene u ruti, pristupilo se izradi itinerara, odnosno vodiča kroz zadarsku staru jezgru-poluotok, koji donosi različite podatke vezane za fond Znanstvene knjižnice Zadar. Trajanje rute je 90 minuta, a namijenjena je kako osnovnoškolcima, srednjoškolcima i studentima tako i građanima Zadra koji bi se mogli i sjećati pokojeg detalja ili sjećanjima oplemeniti samu rutu, te turistima koji žele saznati nešto više o povijesti i baštini Zadra.

Ruta je pripremljena na hrvatskom i engleskom jeziku, a ovisno o potražnji ruta se planira prilagoditi na druge strane jezike. Izrada rute i popratnih materijala trajala je par mjeseci, a javnosti je prvi put prikazana u svibnju 2022. godine. Prilikom predstavljanja rute u organizaciji Agencije za ruralni razvoj Zadarske županije i Znanstvene knjižnice Zadar, u Izložbenoj dvorani Knjižnice tijekom svibnja 2022. godine održale su se dvije radionice vezane za prezentaciju i turističku valorizaciju kulturne baštine, s naglaskom na knjižničnu i arhivsku baštinu, časopise, slike, zbirke umjetničke dokumentacije i sl. Program treće radionice posebno je bio zanimljiv jer se radilo o prezentaciji praktičnog primjera valorizacije kulturne baštine: „Zadar – La Belle Époque tour“ – zadarska kulturna turistička ruta in-

SLIKA 1.

Fotografija s prvog predstavljanja turističke rute knjižnice „Zadar – La Belle Époque” u svibnju 2022., autor fotografije: David Lonić (Znanstvena knjižnica Zadar)

spirirana baštinom, odnosno slijedio je obilazak kulturne turističke rute u vodstvu turističkog vodiča mr. sc. Josipa Matassia.

Ruta prikazuje grad Zadar kroz zgrade, spomenike, parkovnu arhitekturu i osobe te važne i manje važne događaje u prošlosti Grada. Cilj rute je probuditi interes za neiskorištenim turističkim potencijalom kojeg Knjižnica čuva u svojem fondu, a kroz zanimljivi pristup prezentacije odabran je *storytelling*, odnosno Zadar se predstavlja kakav je bio početkom 20. stoljeća kroz povijesnu šetnju u liku Vladimira Pappafave (kostimirano vodstvo), najznačajnijeg hrvatskog i europskog pravnog pisca svoga vremena te velikog bibliofila i donatora Znanstvene knjižnice Zadar. Polazna točka obilaska kulturne turističke rute kreće ispred Knjižnice prema povijesnom Perivoju kraljice Jelene Madijevke, preko Providurove palače na bedeme do Driolijeve palače, zatim do palače Cedulin te preko Kalelarge i Forumu do crkve Gospe od Zdravlja, pored crkve sv. Frane pa sve do

SLIKA 2.

Prva stranica letka o prvoj zadarskoj turističkoj ruti nadahnutoj baštinom Znanstvene knjižnice „Zadar – La Belle Époque”

spomenika Pozdrav Suncu.

Osim predstavljanja u svibnju 2022., ruta je predstavljena u studenom 2022. povodom Dana grada Zadra kao poklon građanima Zadra i njihovim gostima. S rutom su upoznati i Erasmus+ studenti na Sveučilištu u Zadru, što je bila prilika da se ruta održi na engleskom jeziku. U listopadu 2022. ruta je predstavljena izlaganjem djelatnika Knjižnice Marijane Senkić-Klapan i Igora Čolaka stručnoj javnosti na 47. skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva, koja se održala u Zadru.

Znanstvena knjižnica Zadar u prosincu 2022. godine dobitnik je posebnog priznanja za izniman doprinos uspješnom odvijanju turističke sezone u Akciji „Nasmiješeno sunce“, kojom se nagrađuju najuspješniji u ostvarenju turističke sezone u gradu Zadru. Ruta je predstavljena na stranicama European Heritage Days Stories (inicijativa Europske komisije i Vijeća Europe koja potiče inovativne projekte u lokalnim zajednicama diljem Europe). Poziv je to na dijeljenje zanimljivih priča o europskoj kulturnoj baštini koje se objavljuju kao Priče Dana europske baštine.

Za potrebe promocije turističke rute kreiran je video spot namijenjen ciljanoj javnosti i stvaranju interesa za posjećivanje te tiskanje dvojezičnih letaka. Uz želju da turistima kao korisnicima i posjetiteljima omogućimo bolji uvid u posebnost Znanstvene knjižnice Zadar kao kulturne ustanove grada Zadra, Knjižnica je izašla iz svojeg spremišta i zgrade te putem ovog projekta dodala novu vrijednost u gradskoj turističkoj ponudi prezentiranjem grada Zadra na način dostojan njegove tradicije, povijesnog i kulturnog značaja.

Zaključna razmatranja

Znanstvena knjižnica Zadar svojim bogatim i raznolikim fondom, odnosno knjižničnom građom, želi se približiti turistima kao teško dohvatljivoj skupini korisnika i posjetitelja. Fond Knjižnice se promatra kao most između potencijalnih posjetitelja i knjižničara te turističkih djelatnika s druge strane. Prema V. Vrtiprah:

„... kulturni proizvod nisu samo građevine ili predmeti iz prošlo-

sti već je proizvod način njihove interpretacije. Kulturni resursi moraju biti za turiste izvor emocija, pružiti im određeni doživljaj. Nije dovoljno ponuditi samo razgledavanje kulturno-povijesnih znamenitosti, muzeja, galerija i sl. resursa, potrebno je formirati kulturni proizvod, od resursa stvoriti atrakciju. Svaki kulturni resurs mora pružiti doživljaj, mora omogućiti turistu da osjeti povijest znamenitosti i da uživa u posjetu” (Vrtiprah 2006: 288).

Autor ovim radom želi prikazati da se u fondu Znanstvene knjižnice Zadar nalaze sadržaji koji predstavljaju potencijalne turističke resurse i prikladni su za preobrazbu u turističke atrakcije. Nakon uspješnog predstavljanja zadarskoj javnosti, utvrđeno je da turistička ruta može biti koristan alat u promidžbi fonda Knjižnice te približavanju i prilagodbi usluga Knjižnice novim potrebama zajednice u kojoj djeluje. Osmišljavanjem predočene rute Zadar je dobio novu kulturno-turističku ponudu temeljenu na fondu Znanstvene knjižnice Zadar.

Nakon predstavljanja izlaganjem na 12. skupu muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem autor ovim radom naglašava važnost i potrebu prilagodbi knjižnica kulturnom turizmu kroz predstavljanje baštinskog knjižničkog fonda i približavanje potencijalnim posjetiteljima pokušava riješiti kroz organiziranje turističke kulturne rute da se knjižnični fond prepozna i vrednuje te da ovaj zadarski primjer postane primjer dobre prakse za druge knjižnice, ali i za muzeje te arhive. Što nam budućnost donosi ne znamo, samo možemo pretpostavljati, ali sa sadašnjošću moramo biti u tijeku. Upravo zato sve je važnije predstavljati knjižničnu baštinu, odnosno knjižnični fond kao ključ održive budućnosti koje se ne smijemo odreći ponajprije zbog budućnosti i opstojnosti knjižnica, ali i drugih baštinskih ustanova u vremenima koja slijede. Ovaj rad povod je, podsjetnik ali i prijedlog da Znanstvenu knjižnicu Zadar i „La Belle Époque tour“ – zadarsku kulturnu turističku rutu inspiriranu knjižničnom baštinom posjetite.

Bibliografija

Agencija za ruralni razvoj Zadarske županije, <http://www.agrra.hr/>

projekt/default/20 (20.05.2023.)

Jelinčić, Danijela Angelina. 2008. Abeceda kulturnog turizma. Zagreb: Meandarmedia

Karamehmedović, Deša. 2021. Kulturna baština kao sastavnica marketinga destinacije. Mostar: Sveučilište Hercegovina

Mesić, Hrvoje. 2022. Baština, emocija, identitet. Zagreb: Naklada Ljevak

Tokić, Ivo. Tokić, Ksenija. 2020. Uloga knjižnica kao komunikacijskog resursa održivog turizma. *Suvremene teme*. 11/1, str. 69-78

Tokić, Ksenija. 2017. Knjižnice – neiskorišteni turistički resursi. U *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastructure*. Willer, Mirna. Osrečki Jakelić, Dubravka. ur. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 303-317

Vrtiprah, Vesna. 2006. Kulturni resursi kao činitelji turističke ponude u 21. stoljeću. *Ekonomska misao i praksa* 15/2, str. 279-296

Abstract

The Research Library of Zadar is an indispensable institution for studying the history of Zadar, Dalmatia, Croatia, and even this part of Europe. Tourists visiting the Library comprise a relatively elusive group of visitors. Recognizing this, the Research Library of Zadar, as part of the EU project ADRINETBOOK, has created a tourist itinerary entitled 'La Belle Époque tour'. This route presents the city of Zadar by showcasing its significant events within the city and also reveals lesser-known curiosities hidden within the streets of the peninsula, all inspired primarily by the cultural heritage preserved within the Library. The objective of engaging tourists as both users and visitors is to cultivate an interest in the untapped tourism potential held by the Library.

DUBRAVKA TULLIO

Prirodoslovni muzej Dubrovnik

dubravka.tullio@pmd.hr

Muzej – mjesto za međugeneracijsko druženje i razmjenu znanja

„Kreativno ljeto u Muzeju“ naziv je programa koji se održava u Prirodoslovnom muzeju Dubrovnik od 2019. godine. Program traje šest dana, a svaki dan se obrađuje nova tema na izazovan, zabavan i djeci prilagođen način. Jedan od ciljeva programa je uključiti što više lokalnu zajednicu – ribare, poljoprivrednike, umjetnike, umirovljenike, kulturne djelatnike, a sve u svrhu prenošenja znanja i iskustva mlađim generacijama. Ovim programom potičemo međugeneracijsko druženje povezujući više aspekata društva, razmjenjujemo znanje, čuvamo uspomene, običaje i tradiciju za budućnost.

Prirodoslovni muzej Dubrovnik nakon burne i teške prošlosti danas dostojanstveno i ponosno služi javnosti kao izvor znanja i znanstvenih podataka, bilježi promjene u flori i fauni dubrovačkog kraja te čuva uspomene i podsjeća nas na prošla vremena. Osim što se u njemu vrednuju, čuvaju i izlažu javnosti zbirke predmeta, umjetnina, prirodna i dokumenata, važna zadaća muzeja jest prenošenje ideja pohranjenih u njima i stvaranje znanja o tome (Breznišćak 2019). Kreativnim načinom prenošenja ideja i prezentacije muzejske građe rušimo predrasude o strogom pristupu učenju i shvaćanju muzeja kao uštogljene institucije. Takvim otvorenim pristupom muzej, muzejski djelatnici i njihov rad pristupačniji su cjelokupnoj muzejskoj publici. Prirodoslovni muzej Dubrovnik već je dobro poznat stručnoj i široj javnosti po svojoj pedagoškoj djelatnosti, koja kroz edukativne programe ukazuje na važnost očuvanja biološke raznolikosti i upoznaje najmlađe posjetitelje s kulturnom i prirodnom baštinom.

Interaktivnom igrom, smijehom i ekspresijom stvaramo kod djece pozitivan doživljaj muzeja. Osmijehom, toplom riječi, interaktivnim vodstvom i radionicama prilagođenim dječjem uzrastu snažno motiviramo emocije kod djece, čime smo osigurali fokus pažnje na govornika i tako razvili emocionalnu reakciju. Kada djeca nakon interaktivnog vodstva ili radionice pune smijeha, pitanja i odgovora izađu iz muzeja pod dojmom znači da smo stvorili kod djece emociju i motivirali ih na promišljanje o prirodnoj i kulturnoj baštini. Djeca muzeje doživljavaju kao mjesta spektakla gdje se očekuju iznenađenja, nova saznanja i zabava, pa zašto im to ne bismo i ostvarili?! U programu „Kreativno ljetovanje u muzeju“ kroz edukativno-kreativne radionice upravo to i radimo. Program je započeo 2019. godine kao pilot-projekt, a velika zainteresiranost roditelja i djece doprinijela je njegovom nastavku održavanja i narednih godina. Cilj programa je približiti kulturnu i prirodnu baštinu, umjetnost, prirodoslovlje i povijest djeci, koja će kroz kreativnost i igru usvajati znanje, stvarati smisao za estetiku i razvijati kognitivne sposobnosti. Koristimo razne likovne tehnike i didaktičke materijale, potičemo dječju kreativnost i razvoj mašte, družimo se sa zanimljivim gostima, a sve u ležernom i zaigranom okruženju muzejskog atrija u kojem je dozvoljeno koristiti vodu, zemlju, glazbu, žive biljke i sve što ne možemo unositi u zatvorene prostore, a pogotovo u prostore u kojima se čuvaju muzejske zbirke. Senzornim igrama u Muzeju stimuliraju se dječja osjetila vida, mirisa, zvuka, dodira, ravnoteže i pokreta, vještine fine i grube motorike, rješavaju se problemi i socijalna interakcija. Aktivno sudjelujući djeca stvaraju i tako dobivaju nove spoznaje i iskustva, spontano i bez pritiska uče i družu se u poticajnom okruženju. Muzej postaje mjesto puno zabave, a kroz zabavu se najbolje usvaja znanje (slika 1.). Konzumacijom kulture te poticanjem njegovanja i poštivanja baštine u dječjoj dobi gradimo temelje za razvoj kulturnog identiteta djeteta. Jedan od ciljeva programa je uključiti što više lokalnu zajednicu – ribare, poljoprivrednike, umjetnike, umirovljenike, nastavnike i kulturne djelatnike, a sve u svrhu prenošenja znanja i iskustva mlađim generacijama. Pedagoška djelatnost

SLIKA 1.
Boje i mirisi naših đardina, foto Dubravka Tullio

Prirodoslovnog muzeja Dubrovnik uglavnom se bazira na edukaciji i kreativnim radionicama za djecu i mlade. Osobe starije životne dobi među najzastupljenijim su posjetiteljima Muzeja i važna su muzejska publika, stoga im je potrebno ponuditi dodatno muzejsko iskustvo i doživljaj Muzeja. Programom pokušavamo obuhvatiti najmlađe i najstarije dobne skupine na način da ih involviramo u zajedničke kreativne procese kroz radionice (slika 2.). Djecu vesele razgovori sa starijim sugrađanima o njihovom djetinjstvu. Neka od pitanja, između ostalog, su i: „Gdje je bio muzej kad ste vi bili djeca?“, „Jeste li išli na radionice u muzej?“, „Je li more bilo puno plastike kad ste vi bili mali?“. Kroz pitanja i odgovore djeca dolaze do zanimljivih zaključaka i spoznaja iz prošlosti te uspoređuju sociološke, kulturne i međugeneracijske odnose nekad i sad, kao i promjene u prirodi oko sebe. Stariji sudionici se osjećaju korisno, ispunjeno i sretno jer su dobili zadatak prenijeti iskustvo i znanje. Određene radionice ponavljamo i idućih godina jer smo primijetili veliki interes, ali i veliku potrebu za njihovom provedbom; tako je obilazak stare gradske jezgre, uskih ulica, poljana i trgova nezaobilazan s naglaskom na promatranje, razmišljanje i bilježenje živog svijeta unutar gradskih zidina. Unatoč činjenici da se i sam Muzej nalazi u centru grada pogodnosti za izvedbu zanimljivih i edukativnih radionica je na pretek. Neposredna blizina mora ostavlja nam mogućnost druženja s ribarima i starijim ljudima kojima je ribolov hobi i zanimacija, a od kojih djeca iz prve ruke uče o lovu i čišćenju ribe. U Muzeju potom učimo o najčešćim i invazivnim vrstama te o čuvanju i prikupljanju novih preparata za zbirke. Promatranjem ptica čiopa djeca uče o suživotu ljudi i životinja i dijeljenju životnih prostora unutar dubrovačkih zidina. Naglasak je na bijeloj čiopi (*Tachymarptis melba* (Linnaeus, 1758.)), vrlo korisnom stanovniku grada Dubrovnika koji nas svakog ljeta uveseljava glasnim zvižducima i akrobatskim vještinama na nebu poviše naših glava. U programu se često spominje dubrovački govor, kao i običaji i tradicija, te se djeci ukazuje na vrijednosti koje smo dobili u nasljeđe (slika 3.). Djeca kroz ovakve vrste radionica osvještavaju vlastitu ulogu u povezanosti s prirodom kao i očuvanju

SLIKA 2.
Prirodoslovna paleta, foto Dubravka Tullio

SLIKA 3.

Pero, pošto kilo kapule, foto Dubravka Tullio

biološke raznolikosti dubrovačkog kraja. Koncept, na kojem će se ubuduće kroz program još više raditi, je veće uključivanje starijih sugrađana i poticanje na prepričavanje i usmenu predaju o prirodnim i društvenim vrednotama. Kroz program se potiče proširivanje interesa i prepoznavanje sklonosti najmlađih posjetitelja za bavljenje temama iz biologije, ekologije i zaštite prirode, kao i važnosti očuvanja prirodoslovne kulturne baštine kao važnog elementa kulturnog nasljedstva i identiteta. Promatranjem i poštivanjem prirode i prostora u kojem živimo odgajamo i oblikujemo individue koje će znati čuvati sve što nas okružuje generacijama koje dolaze.

Bibliografija

Breznishćak, Renata. 2019. Uloga medija u vidljivosti muzeja. U *Informatica museologica* 50, str. 134-140

Abstract

‘Creative Summer in the Museum’ is the name of the program that has been organized in the Dubrovnik Natural History Museum since 2019. The program lasts for six days. Each day a new topic is covered in a challenging, fun and child-friendly way. One of the goals of the program is to involve the local community as much as possible - fishermen, farmers, artists, senior citizens and cultural workers for the purpose of passing on knowledge and experience to younger generations. With this program we encourage intergenerational socializing by linking several aspects of society while exchanging knowledge, preserving memories, customs and tradition for the future.

TONI BILIĆ

Gradska galerija Antun Gojak, Makarska

info@galerija-antun-gojak.hr

Edukativne radionice u Gradskoj galeriji Antun Gojak od 2019. do 2022.

Rad prikazuje tijek edukativnih radionica u Galeriji Gojak u razdoblju od 2019. do 2022. godine kao alternativu izostanku sudjelovanja djelatnika Galerije na Skupu 2020. zbog pandemije COVID-19. Radionice su organizirane s ciljem kontinuirane edukacije i promocije aktivnosti Galerije, a za sve posjetitelje Galerije i to svih uzrasta. Prikazuje se raznovrsnost tema i aktivnosti kroz protekle četiri godine. Ističe se važnost prilagođavanja novonastalim uvjetima te uloga edukacije u očuvanju kulturne baštine i poticanju kreativnosti unatoč izazovima pandemije.

Edukativna akcija „Kad bi bio slikar“ – Noć muzeja 2019. „Inovacije i digitalna budućnost“

Ova radionica je organizirana u sklopu manifestacije Noć muzeja s ciljem stvaranja uvida u život slikara Antuna Gojaka i bila je namijenjena osnovnoškolskom uzrastu. Kroz interaktivne aktivnosti, djeca su imala priliku saznati više o umjetnosti i slikarstvu kao specifičnom kreativnom procesu. Radionica je uključivala razgovore o umjetnosti i mogućnost vlastitog kreativnog izražavanja putem slikanja.

Radionica „Zvončari“

Ova radionica je organizirana u suradnji s akademskom slikaricom Ivanom Glibotom Pandžić za vrijeme maskenbala. Cilj radionice bio je približiti pojam i motive zvončara polaznicima osnovnih škola. Kroz tehniku kolaža, djeca su izrađivala vlastite prikaze zvončara. Ova aktivnost je omogućila polaznicima upoznavanje s tradicijom zvončara kao specifičnog vida maškaravanja.

25. Edukativna muzejska akcija (EMA) „(Pre)Hrana“

U sklopu EMA-e, Galerija Gojak je organizirala radionicu koja je polaznike uputila u važnost zdrave prehrane. Polaznici su imali priliku naučiti o različitim vrstama hrane, njenom utjecaju na zdravlje i načinima pripreme zdravih obroka (slika 1). Uz Gojakove slike s motivima hrane iz fundusa Galerije, polaznici su imali zadatak napraviti vlastiti smoothie, što je bila praktična primjena naučenog. Ova radionica je povezala umjetnost i zdrav način života.

SLIKA 1.

25. Edukativna muzejska akcija (EMA) „(Pre)Hrana“

Predavanje i parlaonica o društvenim mrežama „Društvene mreže – Za i Protiv“

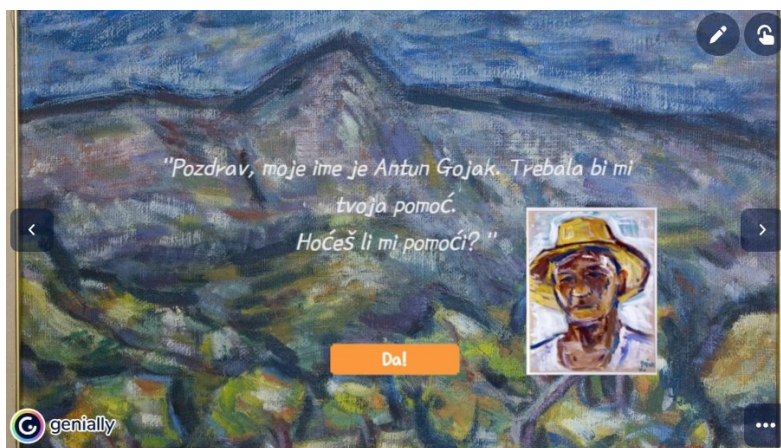
Muzejski pedagog Gradske galerije Antun Gojak u suradnji s OŠ oca Petra Perice u Makarskoj održao je predavanje pod nazivom „Društvene mreže – Za i Protiv“. Nakon predavanja, održana je parlaonica u kojoj su učenici sedmih i osmih razreda imali priliku iznijeti svoje argumente i raspravljati o temi društvenih mreža. Ova aktivnost je potaknula mlade ljude na kritičko razmišljanje i razgovor o važnim pitanjima vezanim uz suvremene tehnologije i društvene mreže.

Online izazov „Zamisli sliku – opiši i naslikaj!“ – 26. Edukativna muzejska akcija (EMA) „Iz/Van/Red/No!“

Zbog situacije s pandemijom COVID-19, Galerija Gojak je organizirala online izazov koji je bio otvoren za sve zainteresirane. Polaznici su mogli pogledati online izložbu djela Antuna Gojaka na galerijskom webu, a zatim su bili pozvani na stvaranje vlastitih likovnih ili literarnih djela na temelju viđenog. Nakon završetka akcije, Galerija je napravila online izložbu poslanih radova. Ova aktivnost je omogućila sudjelovanje i izražavanje umjetničke kreativnosti čak i u vrijeme ograničenja i izolacije.

Interaktivna igrica „Gojakova avantura“

Ova interaktivna igrica, čiji je autor muzejski pedagog Toni Bilić, nastala je tijekom pandemije COVID-19. Cilj igre bio je kombinirati edukaciju i zabavu, pružajući igračima mogućnost istraživanja virtualne avanture koja je povezana sa slikarom Antunom Gojakom (slika 2.). Igra se sastojala od zagonetki, zadataka i informacija o umjetniku. Kroz igru, igrači su imali priliku naučiti nešto novo i istovremeno se zabaviti.

SLIKA 2.
Interaktivna igrica „Gojakova avantura“

Edukativna radionica „Biokovo – naša planina“ – Noć muzeja 2022.

U suradnji s akademskom slikaricom Ivanom Glibotom Pandžić, Galerija Gojak je organizirala edukativnu radionicu na kojoj su se polaznici osnovnih škola upoznali s tehnikom tuša i istovremeno oslikavali planinu Biokovo. Ova radionica je ukazala polaznicima kako istraživanje manje zastupljenih tehnika slikanja može biti zanimljivo i inspirativno.

Edukativna radionica za odrasle „Nasmijani kistovi“

Radionica je bila namijenjena odraslim korisnicima i organizirana je u suradnji s akademskom slikaricom Ivanom Glibotom Pandžić. Sudionici su imali priliku upoznati se s osnovama slikarstva dok su uz čašicu vina u opuštenoj atmosferi razgovarali i slikali. Ova radionica je spojila umjetnost, druženje i opuštanje za odrasle polaznike koji su u galerijskom okruženju i pod stručnim vodstvom akademske slikarice dobili priliku na poseban način afirmirati vlastiti likovni talent. Slikalo se prema ranije pripremljenim predlošcima, a prema motivima poznatih hrvatskih i svjetskih slikara ili prema motivima koje su donijeli sami polaznici radionice.

SLIKA 3.

Edukativna radionica „Čovječe, pokreni se!“

Edukativna radionica „Čovječe, pokreni se!“ – 27. Edukativna muzejska akcija (EMA) „Ples“

U sklopu 27. EMA-e, Galerija Gojak je organizirala edukativnu radionicu pod nazivom „Čovječe, pokreni se!“ koju je sačinjavala interaktivna igrica usmjerena na plesne pokrete (slika 3.). Polaznici osnovnih škola su kroz igru imali priliku upoznati se s raznim plesnim pokretima i izraziti se kroz ples. Ova radionica je promovirala fizičku aktivnost i umjetnost plesa, a sve u skladu s temom radionice.

Plesnjak povodom Međunarodnog dana plesa

Uoči Međunarodnog dana plesa, Galerija Gojak je organizirala plesnjak u dvorištu Stare škole, povijesne zgrade u kojoj Galerija djeluje. Gosti Galerije su imali priliku uživati u plesu do kasno u noć, stvarajući veselu i plesnu atmosferu. Ova aktivnost je promovirala ples kao oblik izražavanja i društveno okupljanje kroz umjetnost. Događanje je organizirano u suradnji s Folklornim ansamblom Tempet iz Makarske.

Posebno izdanje radionice „Nasmijani kistovi“ – „Gin i pineli“

U kolovozu 2022., Galerija je organizirala posebno izdanje radionice „Nasmijani kistovi“ pod nazivom „Gin i pineli“. Odrasli su imali priliku slikati vlastita djela prema ranije pripremljenim lepršavim ljetnim motivima hrvatskog slikara Vaska Lipovca uz čašicu omiljenog ljetnog osvježnja. Aktivnost je pružila sudionicima mogućnost istraživanja i upoznavanja umjetničkog izričaja Vaska Lipovca dok uživaju u opuštеноj i kreativnoj atmosferi dvorišta makarske Stare škole.

Abstract

The paper presents the course of the educational workshop series at Gallery Gojak from 2019 to 2022 as an alternative to the absence of gallery staff participation in the 2020 event, due to the COVID-19 pandemic. The workshops were organized with the aim of providing continuous education and promoting art for visitors of all ages at the

Gallery. The paper showcases the diversity of topics and activities throughout these four years, highlighting the importance of adapting to the new circumstances and the role of education in preserving cultural heritage and fostering creativity despite the challenges posed by the pandemic.

ANA ŠKEGRO

Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

ana.skegro@msu.hr

Uzmi kist u svoje ruke! – Participativno oslikavanje murala na zidu MSU-a

U rujnu 2021. godine Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb proveo je projekt pod nazivom „Uzmi kist u svoje ruke!“ koji je uključivao participativno oslikavanje murala na dijelu istočne fasade MSU-a. Projekt se sastojao od javnog natječaja za izbor murala, natječaja za participaciju u oslikavanju murala namijenjenog članovima lokalne zajednice te same provedbe oslikavanja zida. Na natječaj za izbor murala pristiglo je jedanaest prijava od kojih je izabran prijedlog murala „Muzej za svakoga“, autorice Agate Lučić. Ključne riječi: mural, participacija, suvremena umjetnost, zajednica

U rujnu 2021. godine Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb (u daljnjem tekstu MSU) proveo je projekt pod nazivom „Uzmi kist u svoje ruke!“, koji je uključivao participativno oslikavanje umjetničkog murala na dijelu istočne fasade MSU-a. Projekt se sastojao od javnog natječaja za izbor murala, natječaja za participaciju u oslikavanju murala namijenjenog članovima lokalne zajednice, ponajviše onima između 15 i 25 godina, te same provedbe oslikavanja zida. Putem natječaja izabran je prijedlog murala umjetnice Agate Lučić pod nazivom „Muzej za svakoga“, u konkurenciji od ukupno jedanaest prijavljenih autorica i autora. Posebno priznanje primio je rad „Različitosti“ autora Marija Miličića. Izbor najboljeg rada vršilo je Stručno povjerenstvo MSU-a u sastavu: Martina Munivrana, Snježana Pintarić i Ana Škegro¹. Izabrani mural inspiriran je nekim od umjet-

¹ Stručno povjerenstvo bilo je sastavljeno od stručnog kadra Muzeja suvremene umjetnosti: Martina Munivrana, muzejska savjetnica, voditeljica Zbirke Benko Horvat; Snježana Pintarić, muzejska savjetnica, voditeljica Zbirke slikarstva; Ana Škegro, viša kustosica, voditeljica Eksperimentalno-istraživačkog odjela

ničkih djela ili pravaca zastupljenih u fundusu MSU-a, ali i drugim poznatim suvremenim djelima koja potiču i pozivaju posjetitelja na ulazak u Muzej i istraživanje onoga što se krije u njemu. Tako su u radu prikazana djela umjetnika i umjetnica kao što su Julije Knifer, Ratko Petrić, Ivan Kožarić, Sanja Iveković te Marina Abramović i Ulay. U izvedbi rada sudjelovale su Tea Pintar, Sara Trlek, Stella Poljak, Marta Agičić, Lucija Šestak i Ivana Zadravec, koje su se prijavile putem natječaja za participaciju u oslikavanju, ali i brojni drugi članovi lokalne zajednice, slučajni prolaznici ili, pak, zainteresirani posjetitelji MSU-a koji su se našli u šetnji istočnom stranom Muzeja.

SLIKA 1.

Participacija mladih u oslikavanju murala, foto: Nenad Glavan, MSU, Zagreb, 2021.

Ciljevi projekta bili su:

- angažirati mladu publiku na participaciju u umjetničko-kulturnom sadržaju;
- organizirati i provesti oslikavanje umjetničkog murala na istočnoj fasadi MSU-a;
- interakcija sa širokom publikom kroz prezentaciju suvremenih

umjetničkih djela na pristupačan, razumljiv i zabavan način.

U sklopu projekta oslikan je zid na dijelu istočne fasade MSU-a, dugačak više od devedeset metara, te visok i do preko dva i pol metra. Kroz natječaj za izbor murala postavljeni su uvjeti prijave koja je morala sadržavati opis procesa oslikavanja murala i načina participacije članova lokalne zajednice, koji je trebao biti otvoren i pristupačan svima.² Agata Lučić je u svojoj prijavi jasno naznačila faze oslikavanja murala te načine participacije sudionika, kao i vlastiti doprinos u postavljanju temeljne skice te završavanju finalnih dijelova i obrisu murala. U prvoj je fazi umjetnica samostalno prenijela skicu na zid, a potom su se u drugoj fazi uključili sudionici oslikavanja koji su ispunjavali bojama velike plohe označene na skici koristeći valjke i široke kistove. U posljednjoj je fazi umjetnica doradivala manje plohe

SLIKA 2.

Umjetnica Agata Lučić oslikava dio murala,
foto: Nenad Glavan, MSU, Zagreb, 2021.

² Nova zgrada Muzeja suvremene umjetnosti pristupačna je širokoj publici te je većinskim dijelom prilagođena i osobama oštećena vida. No, kroz rad sa slijepim i slabovidnim osobama otkrili smo kako je zgrada Muzeja u svom prilaznom dijelu bila nepristupačna osobama s invaliditetom. Stoga smo proveli prilagodbu južnog platoa i predvorja taktilnim stazama za lakše kretanje slijepih i slabovidnih osoba kako bismo omogućili participaciju u muzejskim sadržajima i aktivnostima što široj publici.

tanjim kistovima te dodavala sitne detalje i obrise finim, tankim kistovima. Samo oslikavanje bilo je, jasno, uvjetovano vremenskim prilikama te je radi nekoliko kišnih dana trajalo četiri tjedna – započelo je 23. rujna, a završeno je 21. listopada 2021. godine.

Mural sadržava jarko crvenu pozadinu na kojoj su plošno oslikani raznobojni likovi predimenzioniranih karakteristika s određenim simbolima ili motivima preuzetima iz suvremene umjetnosti i kulture, zastupljenim u radovima unutar fundusa MSU-a ili van njega. Na taj način provodi se edukacija javnosti o suvremenoj umjetnosti kroz aktivan pristup i sudjelovanje u izvođenju umjetničkog rada, koje samim tim činom postaje dio zajednice unutar koje je nastao, čime je u nekoj mjeri i zaštićen od mogućih vandalizama i devastacije u budućnosti. Sama autorica opisuje rad na sljedeći način: „Muralom „Muzej za svakoga“ voljela bih zaintrigirati okolne prolaznike Muzeja suvremene umjetnosti da zaista uđu u prostor koji ima mnogo toga za pokazati. Muzej bi, prema mom mišljenju, trebao biti mjesto učenja, istraživanja, inspiracije, kreativnosti, te sam ovom skicom htjela to i prikazati. Likovi duž cijele linije okruženi su umjetničkim djelima te ih komentiraju i proučavaju, zaintrigirani su umjetničkim artefaktima, uzbuđeni su i sretni zbog odlaska u muzej i novih otkrića koje će na licu mjesta i doživjeti. Za umjetničke radove na

SLIKA 3.

Segment murala „Muzej za svakoga“, foto: Nenad Glavan, MSU, Zagreb, 2021.

muralu povremeno sam se referirala na modernu i suvremenu umjetnost, a neke artefakte sam izmislila. Vodila sam se time da likove želim prikazati kao energične, sretne, dinamične – u pokretu, kako bi mural doista primamio i zainteresirao ljude za ulazak u Muzej i svijet umjetnosti.“

S obzirom na sjajne reakcije publike i odaziv članova lokalne zajednice na participaciju u projektu, možemo zaključiti da je autorica uspjela u svom naumu. Njezin dinamičan i energičan mural pridonosi cilju samog projekta – otvaranju Muzeja široj publici te stvaranju direktne komunikacije i suradnje sa stanovnicima Novog Zagreba.

Abstract

In September 2021, the Museum of Contemporary Art implemented a project called ‘Take a brush in your hands!’ which included participatory painting of a mural on part of the eastern facade of MCA. The project consisted of a public tender for the selection of the mural, a tender for participation in the painting of the mural intended for members of the local community, and the actual painting of the mural. The mural ‘Museum for Everyone’ by the artist Agata Lučić was selected from a total of eleven applications.

MIRJANA MARGETIĆ, IVONA ORLIĆ

Etnografski muzej Istre/Museo etnografico dell'Istria, Pazin

margeticm@gmail.com, ivona.orlic@gmail.com

Blizu, a opet daleko – Kako pridobiti lokalnu publiku?

EMI je smješten u povijesnom Kaštelu u Pazinu, što je plus s obzirom na broj posjetitelja na godišnjoj razini. Prilikom analize posjetitelja vidljivo je da su većina iz stranih zemalja. Koji je razlog da domaći posjetitelji slabo ili uopće ne posjećuju muzeje? Zašto je uobičajeno da srednjoškolci na ekskurzijama Europom posjećuju muzeje, a niti jednom ne posjete naš muzej? Treba li u pregovore, lobiranje i propagandu krenuti ravnateljica ili muzejska pedagoginja? U radu se prikazuje kako se doskočilo izazovima u pridobivanju lokalne publike te se daju odgovori na navedena pitanja.

Jedan od prepoznatljivih simbola Pazina povijesna je građevina koja datira još iz 10. st., poznata kao Pazinski Kaštel. Šezdesetih godina 20. st. Kaštel je prenamijenjen za muzejsku djelatnost, a od 1962. godine, prvotno kao Narodni muzej, u njemu djeluje Etnografski muzej Istre. Uz ovaj muzej u Kaštelu se nalazi i Muzej grada Pazina.

Zbog svog atraktivnog izgleda kao spomenik kulture česti je motiv na turističko-propagandnim materijalima za Istru, što je dodatni poticaj za dolazak turista u središnju Istru, a samim time i u Kaštel.

Prosječna godišnja posjećenost kreće se od 16 000 do 19 000 posjetitelja. Većina od tog broja odnosi se na posjetitelje koji Muzej posjete tijekom ljetnih mjeseci i dolaze uglavnom iz stranih zemalja, te manjim dijelom na domaće posjetitelje. Dolaskom pred Kaštel prvo što ih zanima je što mogu vidjeti unutar zidina, a nakon dobivene informacije odlučuju se za posjetu. Znatian dio njih kad na ulazu vide da se tu nalaze muzeji ulaze bez dodatnih objašnjenja. To su uglavnom turisti koji i inače na svojim putovanjima posjećuju muzeje.

Međutim, kad je riječ o posjeti domaćih – lokalnih posjetitelja tu je situacija znatno drugačija. Broj domaćih posjetitelja u prosjeku je znatno manji. Ovo se odnosi na pojedinačne i obiteljske posjete, jer školska djeca (niži razredi osnovne škole) Muzej posjećuju u sklopu školskog kurikulumu, odnosno zavičajne nastave.

Istra je poznata kao izuzetno posjećena turistička regija, stoga smo kao djelatnici u kulturi svjesni da domaći posjetitelji tijekom sezone teško mogu odvojiti vrijeme za posjet muzejima, obzirom da su mnogi vezani uz uslužno-turističke djelatnosti. Stoga Muzej stavlja poseban naglasak na programe i sadržaje izvan turističke sezone, kojima želi u Muzej privući lokalno stanovništvo i to ne samo iz grada i bliže okolice, nego i iz ostatka Istre. Nastojimo raditi na svijesti da Kaštel, odnosno muzeji koji se u njemu nalaze, nisu samo za turiste i školsku djecu, već za svakoga.

U Muzeju smo svjesni da je to dugotrajan proces koji traži vrijeme i strpljenje i da se odnos s posjetiteljima treba graditi i u njega ulagati. Uz to, važnu ulogu ima i komunikacija i informiranje, koje se u današnje vrijeme zahvaljujući raznim digitalnim platformama i društvenim mrežama odvija pravovremeno, brzo i obostrano.

Aktivnosti i programi kao mamac za lokalno stanovništvo

Kada je riječ o izložbama, praćenjem kroz godine ustanovilo se i potvrdilo da domaći posjetitelji najviše reaguju na izložbe koje su lokalnog karaktera. Otvaranjem novog stalnog postava jednim je dijelom to pokriveno. Drugi oblik su povremene izložbe, koje nužno ne moraju biti velike i ekskluzivne, već je poželjno da se bave temama koje su stanovništvu bliske i koje prepoznaju kao dio svoje kulture ili okruženja. Bitna je i suradnja, odnosno uključenost lokalne zajednice u proces stvaranja i pripreme izložbe. To može biti suradnja u vidu posudbe građe, vodstva radionica ili, primjerice, kazivanja i stručne suradnje na određenim temama. Recentni je primjer rad na izložbi „U pokretu – o putujućim trgovcima kroz i u Istri“, zahvaljujući kojoj su neki od suradnika prvi puta posjetili Muzej, makar samo na otvorenju.

SLIKA 1.

Dani rukotvorina, radionica, snimila Nikolina Rusac, 2022., EMI-MEI

Nadalje, primijetili smo da je lokano stanovništvo dobro reagiralo na dvije izložbe koje su bile postavljene na panoima/platnima na platou ispred Kaštela. Mnogi su, makar u šetnji, zastali i razgledali postavljene panoe. Na ovaj način dobili su uvid u jedan dio stručnog rada Muzeja.

Prije sedam godina Muzej je započeo s manifestacijom Dani rukotvorina kojoj je cilj promovirati rukotvorstvo i nematerijalnu kulturnu baštinu. Programi su osmišljeni i namijenjeni svim dobnim skupinama, a manifestacija se održava polovicom rujna. Ovaj termin odabran je iz razloga što tada već počinje škola, ljudi rade manje u turizmu, a s druge strane ima još dovoljno i stranih gostiju.

Kako bi pridobili prvenstveno domaće posjetitelje da sudjeluju u programima (koji su besplatni za sve) bilo je potrebno ulagati dosta truda, a taj posao se i nastavlja. Pojačano se radilo na vidljivosti Muzeja u javnom prostoru kroz medije, društvene mreže ili mrežne stranice.

Kao i kod izložbi, i ovdje je bitna suradnja i uključivanje lokalne

zajednice, i to ne samo pojedinaca već i raznih udruga. U Pazinu su to Folklorno društvo, Društvo likovnih stvaratelja, Dnevni boravak za starije i nemoćne, Boravak za osobe s intelektualnim poteškoćama, Društvo naša djeca i drugi.

Prve tri godine manifestacija je imala dosta dobru posjećenost i uključenost posjetitelja iz Pazina i iz okolice. Nakon toga slijedila je opravdana stagnacija uzrokovana epidemijom, da bi zadnje dvije godine ponovo počeli s otvaranjem prema korisnicima i posjetiteljima. Uz to uspostavljena je suradnja i s drugim regijama u Hrvatskoj, ali i izvan nje što doprinosi dodatnoj privlačnosti manifestacije.

Jedan od većih izazova Muzeja u zadnje dvije godine je program Četvrtkom u muzeju kojeg smo pokrenuli u suradnji s Muzejom grada Pazina, s kojim dijelimo prostor Kaštela.

Početna ideja bila je da se kroz dva mjeseca, jednom tjedno, kroz ciklus od 10 različitih programa i sadržaja posjetiteljima približi baština Istre, djelatnost muzeja, povijest Pazina i Pazinštine i sl. Programi su se odvijali u jesenskom i proljetnom ciklusu. U počecima smo, naravno, bili definirani epidemiološkim uvjetima, koji su kasnije olakšani. Promocija Četvrtka u muzeju išla je putem društvenih mreža, letka iz kućne radinosti, povremene najave u medijima te poziva raznim ustanovama. Posjećenost je u prvom jesenskom ciklusu bila dosta skromna, što se jednim dijelom može pripisati ograničenostima zbog epidemije, a bilo je i slučajeva da se nitko ne pojavi. To nas nije obeshrabrilo da pokrenemo i proljetni ciklus. Tada smo već imali veći broj posjetitelja, čemu je doprinijelo popuštanje mjera, ali ono što smo posebice primijetili jest da je posjećenost bila najveća kada se tema odnosila, primjerice, na povijest samog Pazina ili kad smo imali interaktivne radionice. Program Četvrtkom u muzeju odvija se i dalje u proljetnom i jesenskom ciklusu. Kako bismo zadržali pozornost lokalnog stanovništva s kolegama iz gradskog muzeja zajedno dogovaramo teme i programe.

Za razliku od odrasle domaće populacije, koju je dosta teško motivirati za dolazak u muzej, s djecom uglavnom nema tih problema. Djeca prve navike i upoznavanja s muzejom stječu preko vrtića ili

SLIKA 2.

Četvrtkom u muzeju, plesna radionica, snimila Mirjana Margetić, 2022., EMI-MEI

škole. S Dječjim vrtićem u Pićnu organizirali smo, za vrijeme ograničene mogućnosti rada zbog COVID-a, projekt „Kvarat ure nematerijalne kulture“. U vrlo kratkoj formi od 15 minuta osmišljene su kratke radionice koje upoznaju djecu s nematerijalnom kulturom Istre, od pjevanja i plesanja do tradicijske gradnje, prehrane, ali i pripovijedanja. Poseban naglasak je dan na emocije i kolektivnu emocionalnu podršku mještana unutar male seoske zajednice i na način kojim se takva vrsta podrške može prenijeti na vrtičko dijeljenje.

Škole se vrlo često uključuju u muzejske akcije, pa tako kad Muzej uputi poziv za neki program odaziv ne izostaje. Ipak izostaje strukturirano i sustavno posjećivanje srednjih škola. Iako su dvije srednje škole u Pazinu udaljene od Muzeja svega 10 minuta hoda, nismo uspjeli osmisliti dovoljno atraktivnu ponudu da svi učenici srednjih škola u tijeku svojeg trogodišnjeg ili četverogodišnjeg obrazovanja u Pazinu organizirano posjete Muzej. Uz razne dogovore sa stručnom

službom škole, pregovaranja i lobiranja ravnateljice Muzeja i škole pa čak i taktike da u Upravnom vijeću Muzeja član bude upravo pazinski srednjoškolski profesor, dugotrajna suradnja nije uspostavljena.

Očekivanja ravnateljice bila su da će muzejska pedagoginja, kao što je uspjela uspostaviti suradnje s predškolskom i osnovnoškolskom populacijom, s lakoćom uspostaviti suradnju i sa srednjim pazinskim školama.

Međutim, kako pokušaji nisu urodili plodom, sama ravnateljica kreće u pregovore i nakon sastanka sa svim stručnim suradnicima srednjih škola i sastancima s ravnateljicama i ravnateljima nudi sadržaje vezane uz stalni postav Muzeja, koji su posebno prilagođeni nastavi hrvatskog jezika (zavičajni pjesnici i pisci), nastavi tehničkih skupina predmeta (obrađa drva i željeza), nastavi povijesti umjetnosti (tradicijski instrumenti i glazba), nastavi za potrebe hrvatskog i stranih jezika te umjetnosti (filmovi tradicijske i identitetske tematike Istre) i satovima razrednog odgoja – od ekologije, kroz promišljanje održivog turizma do higijene tijela i naturizma. Uz silan trud uspjeli

SLIKA 3.

Ljetne radionice za djecu, snimila Mirjana Margetić, 2021., EMI-MEI

smo dobiti tek učenike trogodišnje elektrotehničke škole.

U razgovorima sa stručnom službom osnovnih škola, s kojima imamo dobru suradnju i koji u sklopu zavičajne nastave posjećuju naš muzej, dobivamo informaciju da se i oni sve više okreću adrenal-parkovima te centrima za posjetitelje koji nude puno više aktivne zabave od muzeja. Pod aktivnom zabavom podrazumijevaju puno trčanja, igranja u prirodi, osmišljeni sadržaj penjanja te kostimiranja – oblačenje djece u kostime iz prošlosti, uz kostimirane voditelje.

Nakon sudjelovanja na Skupu muzejskih pedagoga, ravnateljica je osvijestila složenost i zahtjevnost posla muzejskih pedagoga u kontekstu suvremenih izazova. Suvremeni multimedijalni sadržaj u postavu tehnološki brzo zastarijeva i traži inovacije. Prilagođavanje postava i vodstva djeci i mladima danas nije jednostavan posao. Sadržaji su prilagođeniji individualnim posjetima što vrlo često otežava grupna vodstva.

S druge strane, zahtjevi i interesi učitelja naslanjaju se na svjesnost o statičnosti same nastave u školama te se očekuje puno dinamike i aktivnosti u obrazovnoj ponudi izvan škole.

Gledajući iz rukovoditeljske pozicije, ravnateljica je pretpostavljala da će sa svojim kompetencijama (pedagoginja po struci i kustosica) uspjeti s lakoćom doći do krajnjih korisnika. No, kroz rad i praksu uvidjela je da to i nije toliko jednostavno kako je zamišljala.

Stoga vjerujemo da i ravnatelji muzeja trebaju sami probati odrađivati poslove muzejskih pedagoga kako bi imali uvid u složenost, ali i uloženi trud svojih djelatnika, koji vrlo često nije valoriziran kroz kvalitetu, nego se vrednuje kroz kvantitetu – putem broja posjetitelja.

Umjesto zaključka

Suvremeni izazovi muzejske pedagogije, koja je na neki način na prvoj muzejskoj liniji u odnosu na posjetitelje, uvelike zahtijevaju promišljanje, strategiju i ogroman trud u osmišljavanju i realizaciji načina stvaranja publike. Treba naći balans u tome kako zadovoljiti očekivanja posrednika (poput staračkih domova, škola i vrtića) i samih korisnika (djecu, mlade, kazivače...), ali i ravnatelje Muzeja.

Abstract

Ethnographic Museum of Istria is settled in the Castle of Pazin, which is a plus regarding number of visitors of the museum on a yearly basis. When talking about the analysis of visitors, most of them come from foreign countries. What is the reason that local visitors don't visit museums or visit them in a smaller scale? Besides the first, another question arises: why is it common for students from high schools in Pazin to go to excursions throughout Europe where they visit museums, while in four years of their high school education they don't visit our museum? Should the director of the museum or the museum pedagogue start the negotiations, lobbying and propaganda? Authors of this work used examples to show the plan of Ethnographic Museum of Istria to jump to the challenges in gaining the local public and answering the questions listed above.³

³ Prijevod: Maja Zidarić Pilat

IRIS MARINOVIĆ

Muzeji Ivana Meštrovića – Galerija Meštrović, Split

iris.marinovic@mestrovic.hr

Srednjoškolci i Meštrović

Svaki posjetitelj u muzeju zaslužuje imati najbolji mogući i inspirativni posjet. Problem je u tome što kada pitamo posjetitelje za doživljaj prilikom posjeta muzeju on je za svakoga različit. Što definira kvalitetno iskustvo za srednjoškolce i tinejdžere? To je teško reći. Tinejdžeri nisu lagana publika, oni čine naš posao razvijanja i provedbe kvalitetnih edukativnih programa jako izazovnim. Kao muzejski pedagozi moramo smisliti načine kako edukaciju u muzeju učiniti njima bitnom, provokativnom i ugodnom kako bi je rado prihvatili i u njoj sudjelovali..

Ključne riječi: muzej, mladi posjetitelji, srednjoškolci, primjer dobre prakse, načelo zornosti, učenje činjenjem, video animacija

Zašto muzejske prostore ne posjećuju svi u jednakoj mjeri? Ima li mladih u muzejima? Jesu li muzeji danas uopće *cool*?

Razmišljajući o „teško dohvatljivim skupinama posjetitelja“ otkrili smo da kao većina kulturnih ustanova u Hrvatskoj nismo baš popularni kod mladih. Međutim, neki primjeri dobre prakse iz našeg muzeja u posljednje dvije godine nam pokazuju da smo unatoč svemu ipak jako zanimljivi mladima, kad nas jednom otkriju.

U današnje vrijeme fotoaparata u našim pametnim mobilima snimamo *selfie* gotovo svakodnevno, gdje god zaželimo i bez puno muke. Međutim, u prošlosti su portrete i autoportrete izrađivali samo umjetnici. (Street 2021:20) Baš ti portreti i autoportreti su nam jako bitni jer po njima pamtimo i prepoznamo ljude iz prošlosti te otkrivamo tehnička i umjetnička dostignuća nekog vremena. Stoga smo mlade privukli u našu malu zbirku skulptura i krenuli u

istraživanje – skrivenih muzejskih kutaka, portreta i autoportreta, gline i gipsa, kreativnosti i ekspresivnosti...

Pomno izabrana tema koja je zanimljiva i podložna za vlastitu ekspresivnu interpretaciju sudionika kroz svoje kreativne radove pokazala se kao nužan preduvjet za atraktivnost muzeja i njegovog sadržaja u očima mladih, pogotovo srednjoškolskog uzrasta. Novo iskustvo kroz praksu u muzeju nam je potvrdilo pretpostavku da ugodno stvoreno okruženje za učenje unutar muzeja kod mladih posjetitelja stvara izvanredne uvjete za učenje kroz djelovanje i kreativno stvaranje.

Zašto/Tko?

Malo o odnosu muzej – (mladi) posjetitelji = srednjoškolci – muzejski pedagog.

Ako polazimo od pitanja tko posjećuje muzeje najčešće dobijemo odgovor „ljudi koje zanima ono što ih okružuje i imaju osjećaj za lijepo“. Međutim, muzeje posjećuju i ljudi koji vole svijet promatrati na neuobičajen način. Baš u ove potonje spadaju i srednjoškolci te tinejdžeri općenito. Zašto onda izostaje njihova prisutnost u većini naših muzeja? Nekoliko je objektivnih razloga za izostanak mladih posjetitelja ovog uzrasta, što povećava našu dužnost za promjenama u funkcioniranju muzeja za budućnost.

Prvenstveno, srednjoškolci se teže angažiraju u sudjelovanju u kulturnim programima od mlađe populacije, zbog povećanih školskih obveza te izvannastavnih aktivnosti preostaje im jako malo vremena za slobodni angažman oko tema koje ih interesiraju. Potreban im je fleksibilniji program koji se realizira u kraćim terminima prema njihovom slobodnom vremenu. Samu količinu slobodnog angažmana je također teško mjeriti kod mladih, jer ga imaju previše ili premalo, ovisno o svim preokupacijama i temama kojima su posvećeni te ih aktivno istražuju u tom trenutku te ovoj specifičnoj fazi odrastanja.

Druga bitna stavka je osjećaj ugodne atmosfere za aktivno učenje i kreativno stvaranje. Srednjoškolci se često osjećaju kao neželjena publika u muzejima, zato su često i suzdržaniji i odmjerjeniji u

svojim reakcijama, pitanjima i komentarima prilikom razgledavanja muzejskih prostora. Dok, s druge strane, ne izostaju reakcije kao što su izrugivanje prema samom sadržaju – muzejskim predmetima, vodičima itd. ili prema kolegama u grupi, neovisno radi li se o njihovom znanju ili pak neznanju. Kod srednjoškolaca, ako ne dolaze organizirano sa školom kao grupa, male su vjerojatnosti da će biti ostvaren veći broj individualnih posjeta. Ovdje je potreban i određeni napor te promjena u pristupu posjetitelju od strane zaposlenika u muzejima. Mlade bi se općenito trebalo manje stavljati u kategoriju bučnih i nepristojnih posjetitelja koji ne slušaju, ne promatraju i ne prate. Iskreno, srednjoškolci su u naravi kao i većina tinejdžera buntovnici koji još uvijek preispituju i istražuju kako svijet tako i umjetnost, ali baš to je i njihova prednost. (Linsner 1997). Preispitivanje, promatranje i istraživanje vodi ih ka kreativnom stvaranju. Ovdje je uloga muzejskog pedagoga jako bitna jer pomno osmišljen program edukacije i sadržaja primamljivog njima može muzej učiniti iznimno važnim mjestom za usvajanje specifičnih vrsta znanja.

Načelo zornosti

Iskustveno učenje u prirodnom okruženju

Proces učenja u muzeju je specifično iskustvo, jer sve polazi od muzejskog predmeta. Upravo zato su muzeji pogodni za primjenu načela zornosti, jer muzejski predmeti pružaju osjetilna iskustva čija ukupnost omogućava spoznavanje činjenica.

Polazište su nam stoga bile Meštrovićeve skulpture s temom portreta izložene u stalnom postavu („Portret Olge“, „Ruža Meštrović“, „Glava dječaka“, „Ufanje“, „Autoportret“ itd.).

Imajući na umu činjenicu da srednjoškolci umjetničke muzeje, osim ako nisu suvremene umjetnosti ili pak obogaćeni mnoštvom multimedije, većinom doživljavaju kao zastarjele i pomalo dosadne, osmislili smo edukativno-kreativni projekt samo za njih.

Sve smo započeli razgledavanjem muzejskog postava kroz formu slobodnog razgovora te taktilnog senzornog vodstva neophodnog za osjetilni doživljaj. Zatim su učenici inspirirani Meštrovićevim

SLIKA 1.

Učenje o umjetnosti kroz iskustvo umjetnosti i umjetničkog stvaranja

umjetničkim djelima modelirali u glini svoje verzije portreta, poneke (usudimo se reći) u još ljepšim i dramatičnijim izdanjima od samog umjetnika. Učenici su posjećivali Muzej periodično tijekom 2020. i 2021. godine, na koncu sudjelujući u 18 radionica. Radionice su koncipirane kroz formu dobrovoljnog praktičnog rada te su učenici na raspolaganju imali sav materijal i prostor muzejske radionice otvorenog tipa, u kojoj se čuvaju originalni Meštrovićevi gipsani odljevi. Izabrana djela po njihovom ukusu su modelirali kroz radionice u glini te nekolicinu najuspješnijih radova na koncu su i odljevali uz pomoć kalupa u gipsu. Ovdje je važno naglasiti korištenje muzejskih predmeta iz izvorne stvarnosti, neposredne radne okoline. Originalna Meštrovićeva djela izvedena u raznim materijalima (gipsu, bronci, kamenu) i izložena u različitim fazama dovršenosti (gipsana skulptura korištena za brončani odljev, gipsani pozitiv za klesanje, dovršeni i patinirani brončani odljev, patinirani gipsani pozitiv za izložbe itd.) učenicima su bila dostupna tijekom cijelog projekta, što je omogućilo da od apstraktnih procesa kiparskih tehnika i njihove realizacije

spoznaju činjenice o tehničkim i umjetničkim zakonitostima te na koncu kroz to izravno osjetilno promatranje sami dođu do spoznaje umjetničkog procesa i nastanka umjetničkih djela.

Učenje činjenjem – problem/rješenje **Primjer dobre prakse**

Kroz praktični rad u Muzeju učenici su imali mogućnost učiti o složenim kiparskim tehnikama i njihovim procesima na konkretnom primjeru, kroz vlastito djelovanje i kreativno stvaranje. Međutim, na početku samog programa došlo je do problema. Kako učenicima objasniti naizgled apstraktni proces lijevanja skulptura u gipsu i izrade gipsanih kalupa za konačni pozitiv u gipsu? Iako su učenici pohađali školu umjetničkog tipa proces lijevanja skulptura u gipsu nikada nisu imali prilike vidjeti, što zbog specifične situacije s pandemijom COVID-19 kada su sve aktivnosti bile smanjene na minimum, pogotovo praktične nastave, što zbog same zahtjevnosti realizacije kiparske tehnike. Problem je bio i u veličini izrađenih portreta, jer kroz

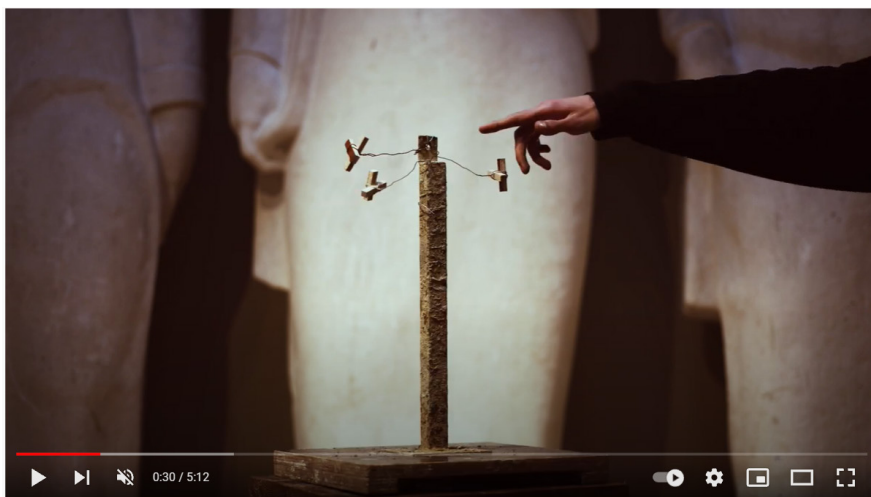

SLIKA 2.
Učenje činjenjem

školu učenici imaju najčešće doticaja s izvedbom radova u manjim formatima.

Pazeći da učenici imaju prvenstveno priliku učiti kroz vlastiti kreativni rad u prostoru jedne kulturne institucije, pronašli smo rješenje – omogućiti učenicima da sami izrade gipsane kalupe i izliju svoje glinene modele u gipsani pozitiv u neposrednoj blizini originalnih Meštrovićevih gipsanih modela za poznata djela. Učenici su dobili priliku stvarati u atmosferi pod izravnim umjetničkim utjecajem.

Ovdje je također bitno naglasiti činjenicu da su mladi modelirali portrete ovisno o vlastitom angažmanu, tako su pojedini učenici sudjelovali na svim radionicama a pojedini samo na njih nekoliko – pri sudjelovanju je uklonjen element dužnosti kako bi se potaknula želja za individualnom uključenosti.

UMJETNOST JE IZ/VAN/RED/NA_film

SLIKA 3.

Animirani video kojim je dokumentiran proces nastanka skulptura

Video i izložba „Umjetnost je iz/van/red/na!“

Dodatnu vrijednost učeničkim radovima dao je i edukativni video u formi stop-animacije „Od početka – Meštri pri radu #1 glina i #2 gips“. Naime, pozvali smo na suradnju dvije video umjetnice i

animatorice, Leu Vidaković i Katrin Novaković, koje su u formi video animacije snimile cijeli kiparski proces nastanka skulptura, od početne izrade kostura/armature skulpture te modeliranja u glini do izrade gipsanih kalupa i lijevanja djela u konačne pozitivne u gipsu. Cjelokupni program je završen postavljanjem izložbe učeničkih radova „Umjetnost je iz/van/red/na!“ u našem muzejskom prostoru te predstavljanjem videa koji je dokumentirao njihovo kreativno umjetničko stvaralaštvo.

Muzej kao škola

Muzej ima bezbroj mogućnosti prilagodbe, tako može biti i kao škola ako kvalitetno uskladi svoj program sa školskim kurikulumom. Učenici su na ovaj način izravno povezani s muzejskim predmetima, analiziraju ih, propituju svoja znanja te stječu kritičko mišljenje.

Prema ICOM-u muzeji daju posebne vrijednosti formalnom školskom i sveučilišnom edukacijskom sistemu, kao dijelu informalnog sektora edukacije. Oni proširuju i nadograđuju formalnu edukaciju te nude drugačije načine učenja, zabave i rasprave (Brüninghaus-Knubel 2004:119-123).

Kako muzejski predmeti u stalnom postavu sadrže razne razine informacija, upotrijebili smo to znanje kako bismo odredili cilj edukativnog programa i metode za ostvarivanje procesa učenja. Učenici kroz program 27. EMA-e nisu tretirani kao obični „konzumenti“ kulture ili znanja već su bili jednaki partneri u procesu učenja. Poticali su da se kroz tehničke, estetske i istraživačke aktivnosti aktivno uključe i pretražuju umjetnička djela u našem stalnom postavu. Umjetnost se bolje razumije kroz upotrebu originalnih tehnika u kojima su ta djela nastala.

Za kraj

Umjetnost može biti... šašava, bezobrazna, šokantna, eksplozivna, tajanstvena, čudesna.

Umjetnost je zabavna! (Street 2021:5).

„Svaki posjetitelj u svim muzejima, zoološkim vrtovima, povi-

jesnim kućama, botaničkim vrtovima, konzervatorijima i znanstvenim centrima zaslužuje imati najbolji mogući, zadovoljavajući, obogaćeni i inspirativni posjet. Problem je u tome što je za različite posjetitelje doživljaj prilikom posjeta različit i definira se različito za svakoga. Što definira kvalitetno iskustvo za tinejdžere? To je teško reći“ (Linser 1997).

Linser nadalje u svom članku navodi kako tinejdžeri nisu lagana publika, oni čine naš posao razvijanja i provedbe kvalitetnih edukativnih programa izazovnim. Stoga mi, kao edukatori moramo smisliti načine kako edukaciju u muzeju učiniti njima bitnom, provokativnom i ugodnom kako bi je prihvatili i rado u njoj sudjelovali.

„Njihovu zainteresiranost ne vidimo na prvu kao kod mlađe školske populacije, već je prikrivena negdje ispod njihovog razmetanja, laganog kukanja, brzog odustajanja i ismijavanja. Oni još uvijek nisu u potpunosti formirane ličnosti kao odrasli, a više nisu ni podložni lakoj kontroli i upravljanju kao mlađi. Kako bi se proces učenja uspješno realizirao bitno je uspostaviti ugodnu atmosferu za učenje, istaknuti svoj profesionalni utjecaj i znanje stručnjaka, ali uz uvažavanje njihovih ideja i informacija. Ne nametati im prijateljstvo već im ponuditi suradnju i mentorstvo te im omogućiti vlastito grupiranje prema njihovim interesima. Na koncu, tinejdžeri kao skupina posjetitelja su vrijedni našeg truda oko njihovog razvoja ka budućoj publici te im moramo omogućiti da otkriju muzeje i našu važnost, veličanstvenost i magičnost koju nudimo.“

Bibliografija

Brüninghaus-Knubel, Cornelia. 2004. Museum Education in the Context of Museum Functions. U *Running a Museum: A Practical Handbook*. ICOM – International Council of Museums, str. 119-132

Linser, Jean. 1997. Teenagers!!! One Tough Audience. *The Docent Educator, the quarterly Journal for dedicated Educators*, Volume 6, No.3, <https://www.museum-ed.org/teenagers-one-tough-audience/> (16.05.2023.)

Street, Ben. 2021. How to Be an Art Rebel. London: Thames and Hudson Ltd.

The Role of Museum Education in the Learning Experience. Hanking for History, <https://hankingforhistory.com/the-role-of-museum-education-in-the-learning-experience/> (23.05.2023.)

Zorna nastava. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67419> (04.07.2023.)

Abstract

Every visitor to the museum deserves to have the best possible and inspiring visit. The problem is that when we ask visitors about their experience when visiting a museum, it is different for everyone. What defines a quality experience for high school students and teenagers? That's hard to say. Teenagers are not an easy audience; they make our job of developing and implementing quality educational programs very challenging. As museum pedagogues, we must come up with ways to make education in the museum relevant, provocative, or pleasant for them, so that they will gladly accept it and participate in it.

MARIJA SABOLIĆ
Muzej grada Zagreba
msabolic@mgz.hr

Srednjoškolci u Muzeju grada Zagreba?! – rezultati provedene ankete među srednjoškolskim profesorima povijesti⁴

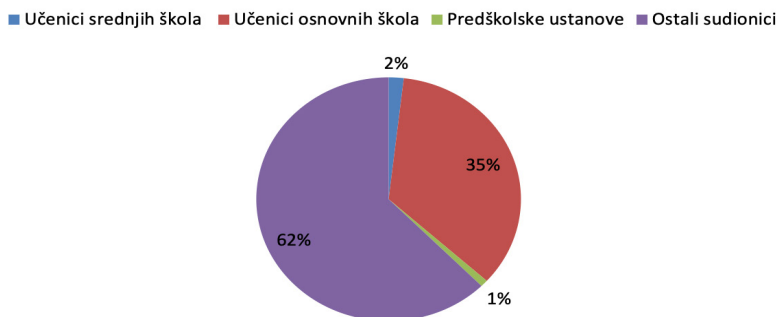
Analizom prikupljenih podataka o broju i vrsti posjetitelja, koje se sustavno prikuplja u MGZ-u, moguće je utvrditi koje su to skupine posjetitelja manje zastupljene u posjetima. Rezultati su pokazali da postoje dvije podzastupljene skupine – predškolske i srednjoškolske grupe. Provedenom anketom među srednjoškolskim profesorima povijesti htjeli smo saznati koliko se posjet Muzeju smatra relevantnim u srednjoškolskom obrazovanju i mogu li radionice, kao najčešći oblik pedagoškog rada u MGZ-u, te njihova tematika privući i zainteresirati srednjoškolsku publiku.

Muzej grada Zagreba gradski je muzej kulturno-povijesne tematike. Učenici osnovnih škola čine više od polovice (58%) svih muzejskih posjetitelja te su i pedagoški programi velikim dijelom prilagođeni učenicima nižih razreda osnovnih škola. U svrhu izrade pedagoških programa za druge skupine posjetitelja, koji uključuju programe za odrasle, za ranjive skupine, za predškolski uzrast te srednjoškolski uzrast, odlučili smo provesti anketu među srednjoškolskim profesorima povijesti i provjeriti njihovu zainteresiranost za Muzej općenito i za pedagoške programe posebno.

⁴ Naslov je namjerno naslovljen s upitnikom upravo zbog malog broja posjeta učenika srednjih škola muzejskim ustanovama. Učenici srednjih škola prepoznati su kao teško dohvatljiva skupina posjetitelja te su predstavljali jednu od tematskih cjelina na 12. skupu muzejskih pedagoga s temom „Teško dohvatljive skupine posjetitelja – izazovi i rješenja“ u Zadru, 21.-24.09.2022.

Osim predškolskih grupa koje čine vrlo mali postotak muzejskih posjetitelja, učenici srednjih škola su na drugom mjestu od kraja po broju posjeta. Što se tiče, pak, bivanja na muzejskim radionicama (oblik pedagoškog rada koji muzejska pedagoginja u Muzeju grada Zagreba najviše koristi) učenici osnovnih škola čine 62% svih korisnika muzejskih radionica, dok su učenici srednjih škola zastupljeni s tek 2% od ukupnog broja korisnika.

Sudionici na muzejskim radionicama (2017.-2021.)

GRAFIČKI PRIKAZ 1

Sudionici na muzejskim radionicama (2017.-2021.), autorica: Marija Sabolić

Fokus rada muzejske pedagoginje u Muzeju grada Zagreba bio je usmjeren na rad s učenicima osnovnih škola, na rad s grupama odraslih, rad s građanstvom (individualni posjet) te ranjivim skupinama. Krajnji cilj Pedagoško-andragoškog odjela je izrada programa i za grupe posjetitelja koji su manje zastupljeni kao polaznici Muzeja te raznim, primjerenim programima privući i te posjetitelje u Muzej. Grupe koje su prepoznate kao teško dohvatljive su grupe predškolskog i srednjoškolskog uzrasta. U ovom radu fokus nam je na grupama srednjoškolskog uzrasta.

Kako bismo otkrili kolika postoji zainteresiranost grupa srednjoškolskog uzrasta za dolaskom u Muzej grada Zagreba, odlučili smo se za anketni upitnik, kojim smo ispitali mišljenja i stavove srednjoškolskih profesora povijesti. Anketni upitnik sastojao se od 10 pitanja

(9 zatvorenih i 1 otvoreno pitanje) koje smo sastavili u Google Docs alatu radi lakše distribucije i analize podataka.⁵ Anketa je upućena na službene e-adrese svih srednjih škola u Gradu Zagrebu. Primatelji pošte zamoljeni su da prosljede anketu profesorima povijesti koji predaju u njihovim školama. Na samom početku ankete istaknuto je u koje svrhe se provodi anketa te kako će rezultati ankete biti predstavljeni na 12. skupu muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem na temu „Teško dohvatljive skupine posjetitelja – izazovi i rješenja“. Također se navodi i cilj ankete, a to je stvaranje bolje suradnje sa srednjoškolskim profesorima i učenicima te identificiranje tema i sadržaja koje im Muzej može ponuditi.

Postoji nekoliko razloga zašto su srednjoškolski profesori povijesti odabrani kao ciljana skupina za provođenje ankete. Naime, grupe učenika srednjih škola identificirane su kao jedne od teško dohvatljivih skupina posjetitelja, profesori su posrednici između muzeja i učenika srednjih škola, a profesori povijesti odabrani su jer je tematika Muzeja grada Zagreba vezana uz povijest grada Zagreba. Ankete su poslana na 79 adresa srednjih škola u Zagrebu, a na anketu je odgovorilo 11 profesora povijesti (što čini vrlo mali postotak odaziva).

Analiza rezultata ankete

Na pitanje „Kada ste zadnji put posjetili Muzej grada Zagreba?“ bilo je ponuđeno šest mogućih odgovora (Unutar zadnjih 6 mjeseci, Unutar godine dana, Prije 1 do 3 godine, Prije više od 3 godine, Nikad te Nešto drugo), od kojih su ispitanici odabrali dva. Jedna trećina ispitanika posjetila je Muzej prije 1 do 3 godine dok su dvije trećine ispitanika odgovorili da su Muzej posjetili prije više od 3 godine. Rezultate odgovora možemo povezati s pandemijom COVID-19, tj. od pojave bolesti profesori nisu posjećivali Muzej.

Sljedeće pitanje odnosilo se na to jesu li profesori doveli grupe učenika u posjet Muzeju grada Zagreba. Dvije trećine profesora

⁵ Obrazac načina izrade ankete preuzela sam od kolegice Dajane Batinić, više dokumentaristice i voditeljice Odjela dokumentacije koja je provodila anketne upitnike s muzejskim posjetiteljima za vrijeme manifestacije „Žive slike“

odgovorilo je pozitivno, dok jedna trećina nije dovela učenike u posjet Muzeju.

Na pitanje „Kada ste zadnji put doveli grupu učenika u posjet Muzeju?“ profesori su, kao i na prvom pitanju, imali ponuđenih šest odgovora. Dvije trećine ispitanika odgovorilo je da je grupu srednjoškolskih učenika dovelo u Muzej prije više od 3 godine, dok je 18% odgovorilo prije 1 do 3 godine, a drugih 18% nikada nije dovelo grupu učenika u Muzej.

Na pitanje namjeravaju li profesori dovesti grupu srednjoškolskih učenika u posjet Muzeju svi su odgovorili pozitivno – da namjeravaju dovesti.

Sljedeće pitanje vezalo se za aktivnosti koje im Muzej može ponuditi i koje bi ih najviše zanimale. Pri odabiru bilo je moguće više odgovora. Ispostavilo se da bi većina odabrala klasični obilazak stalnog postava s vodičem (72,7%), nakon toga bi obišli izložbu s vodičem – (54,5%), zatim bi ih zanimalo stručno predavanje (45,5%). Tematske radionice vezane za teme iz stalnog postava ili za izložbe zauzele su tek četvrto mjesto te su postigle jednaku razinu zainteresiranosti kao i samostalni obilazak stalnog postava Muzeja (36,4%). Samostalni posjet izložbi dijeli 5. mjesto s nekom drugom aktivnosti, a zadnje mjesto pripalo je odlasku na koncert u Muzeju.

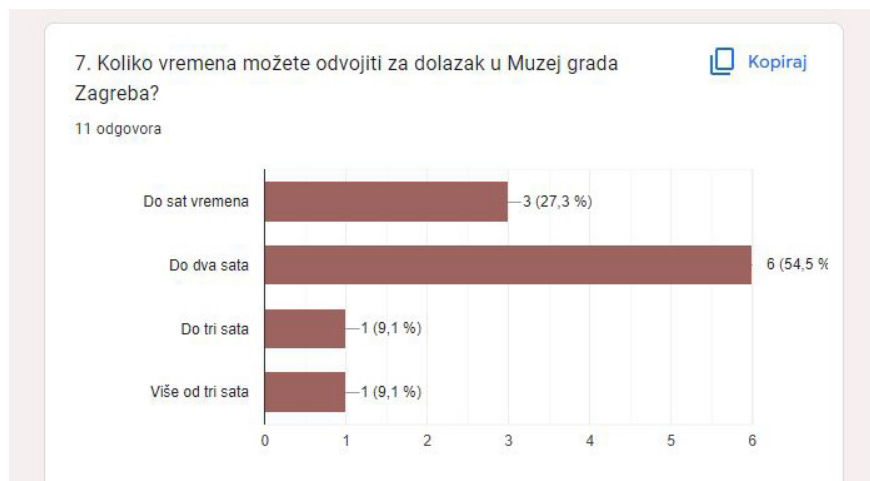
GRAFIČKI PRIKAZ 2

Sudionici na muzejskim radionicama (2017.-2021.), autorica: Marija Sabolić

S obzirom da u svom radu s korisnicima muzejska pedagoginja najviše koristi oblik radionice, zanimalo nas je koje bi teme radionica profesori preferirali i na koje bi doveli učenike. Na prvom mjestu su dvije teme – „Načini kažnjavanja na Gradecu u srednjem vijeku“ i „Zagrebačka svakodnevica u srednjem vijeku“ (81,8%), sljedeća tema je „Hrvatski narodni preporod – društveni aspekt na području Zagreba“ sa 72,7%, slijede „Zlatna bula Bele IV. i stvaranje slobodnog kraljevskog grada“ i „Razvoj grada – od srednjeg vijeka do 21. stoljeća (urbanizam)“, a manje zanimljive su im teme „Upravljanje gradom – od gradskog suca do gradonačelnika“ te „Arheološka iskopavanja u Muzeju grada Zagreba – Zagreb prije Zagreba“.

Sljedeće pitanje odnosilo se na vrijeme koje bi profesori mogli izdvojiti pri posjetu Muzeju. Bila su ponuđena 4 odgovora (Do sat vremena, Do dva sata, Do tri sata te Više od tri sata). Više od pola ispitanika odabralo je odgovor do dva sata, dok bi trećina ispitanika izdvojila do sat vremena.

Upitani su, također, da li bi pozvali muzejsku pedagoginju u školu da održi radionicu za učenike – 90,9% je odgovorilo da bi pozvalo, dok je 9,1% odgovorilo da nisu sigurni. Nitko nije negativno odgovorio.

GRAFIČKI PRIKAZ 3

Analiza ankete: koliko bi vremena srednjoškolski profesori povijesti mogli izdvojiti za posjet muzeju, autorica: Marija Sabolić

Profesori su upitani da li vide Muzej kao partnera u obrazovanju učenika – svi ispitanici su odgovorili pozitivno.

Zadnje pitanje bilo je otvorenog tipa i pitalo se profesore na koji način bi voljeli ostvariti suradnju s Muzejom. Niže donosimo neke od odgovora:

„Zavičajna povijest jako je važna i dio je kurikuluma. Zato mislim da bi bilo jako korisno ostvariti suradnju s Muzejom.”

„Često odlazim s učenicima u Arheološki muzej u Zagrebu (prvi razredi gimnazije), Muzej grada Zagreba (drugi razredi gimnazije) te Hrvatski povijesni muzej (izložbe). Kako je korona pandemija dosta toga prepustila online situaciji, volio bih da Muzej ponudi tematska vodstva i kratke radionice za pojedine aspekte povijesnog razdoblja. Konkretno, teme poput Zlatne bule ili Odnosa Gradeca i Kaptola mogle bi se perfektno odraditi u Muzeju, što bi učenicima bilo prikazano i na konkretnim ostacima, ali bi i dinamiziralo klasičnu nastavu u učionici. Osobno volim i provodim suradnju s muzejima i volio bih da se ona još više intenzivira.“

„Zahvalan sam upravi Muzeja jer mi je u više navrata omogućila da realiziram nastavu u muzeju onako kako je ja vodim s Povijesnom grupom Prve gimnazije. Sami sebe vodimo nakon što napravimo uvid u izložene sadržaje. To radim već godinama gdje god putujemo i u koji ili kakav god muzej dođemo. Stavio sam si u misiju da ih učim kulturi samovođenja muzejima. Vaši ljudi nam tu uskaču sa savjetima i podacima, objašnjenima i sl. Radionice traže više vremena no svakako su dragocjene za stjecanje valjanih znanja.“

Zaključak iz dobivenih podataka

Možemo primijetiti da profesori nisu sigurni kako bi muzejsku radionicu uklopili u svoju nastavu – najviše ih zanima klasično stručno vodstvo muzejom kao oblik interakcije muzeja i škole. Profesori gledaju na odlazak u muzej kao mjesto gdje će se pasivno usvajati nova znanja ili stjecati nova iskustva. Muzejske su radionice u Muzeju grada Zagreba pretežito namijenjene nižim razredima osnovnih škola koji su najčešći korisnici, stoga se sadržaj prilagođava njima. Uz njih,

veliki broj radionica je namijenjen građanstvu za koju je korištena pomoć vanjskih suradnika. Cilj nam je proširiti broj korisnika i broj posjeta izradom kvalitetnijih sadržaja, prilagođenih potrebama pojedinih društvenih skupina i pojedincima. Što se tiče srednjih škola, pa općenito i osnovnih škola – cilj je prilagoditi muzejski sadržaj školskom gradivu, jer je tako lakše pridobiti grupe učenika koji odrađuju školski sat u muzeju. Kroz brojne teme može se pronaći poveznica između opće povijesti, nacionalne povijesti i zavičajne povijesti. Nakon održavanja i analize ankete namjeravamo produbiti odnose i suradnju sa srednjim školama. Cilj nam je u suradnji sa srednjoškolskim učenicima i profesorima obraditi teme koja su njima bliske i zanimljive, te predstaviti dobivene zajedničke rezultate.

Bibliografija

Alavanja, Koraljka. 2015. Mogućnosti suradnje muzeja i škola u Zadru. U VII. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem: Zbornik radova. Milica Đilas, ur. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 44-52

Batinić, Dajana. 2022. Projekt Žive slike Muzeja grada: jedan od aspekata korisničkog iskustva. Zagreb: Vijesti muzealaca i konzervatora, str. 46-49

Borac, Ana, Dujmović, Danko. 2015. Znaju li oni da mi postojimo? U VII. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem: Zbornik radova. Milica Đilas, ur. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 53-59

Detling, Denis. 2010. Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije. U Povijest u nastavi 8/2, str. 259-269

Gob, André, Drouguet, Noémie. 2007. Muzeologija: povijest, razvitak, izazovi današnjice. Zagreb: Antribarbus

Hein, George E. 1998. Learning in the museum. London and New York: Routledge

Maroević, Ivo. 1993. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti

Petrović, Katarina. 2018. Muzej kao mjesto formalnog učenja

za osnovnu i srednju školu. Diplomski rad. Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu

Zadravec, Valentina. 2021. Suradnja muzeja i srednjih škola – smjernice za unapređenje prakse. Diplomski rad. Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu

Abstract

By analyzing the gathered data about the number and type of visitors to Zagreb City Museum, it is possible to establish which groups of visitors are less represented in museum visits. The results have shown us that there are two underrepresented groups of visitors: groups of preschool children and groups of high school students. That is why we decided to carry out a survey among high school history teachers who were identified as the mediators between the school and the museum. Our goal was to see how relevant a museum visit is for high school education and if a museum workshop, which is the most frequent form of educational work of the Zagreb City Museum, and the workshop topics can attract the attention of the high school public.

PETRA GOVORČIN

Muzej antičkog stakla u Zadru

masce.petra@gmail.com

Radionica „Mozgalicama kroz Muzej” – privlačenje predadolescenata i adolescenata u prostore muzeja

U svrhu privlačenja predadolescenata i adolescenata u MAS u Zadru, povodom obilježavanja Međunarodnog dana muzeja 2022. osmišljena je radionica „Mozgalicama kroz Muzej“. Radni listić s „Mozgalicama“ sastojao se od pet zadataka – osmosmjerk, izbacni uljezi, rebus, premetaljka i križaljka. Cilj radionice bio je privući uzrast za kojeg se tijekom stručnih vodstava stekao dojam da se najmanje zanima za upoznavanje postava. U radu su prezentirani izazovi, ali i rezultati rada s učenicima viših razreda osnovnih škola, odnosno osobama predadolescentske i adolescentske dobi.

Nakon gotovo godine i pol dana rada u pandemijskim uvjetima Muzej antičkog stakla u Zadru prvom je prilikom iskoristio mogućnost „otvaranja” prema zajednici te je tijekom akademske godine 2021./2022., u namjeri pridobivanja posjetitelja, organizirao pet različitih pedagoško-edukativnih radionica za predškolce i učenike nižih razreda osnovnih škola, kao i jedan posjet dječjem vrtiću. Premda u smanjenom obimu i prilagođenim uvjetima, tijekom 2021. godine i dalje su se provodila stručna vodstva kroz muzejski postav, uglavnom za učenike osnovnih i srednjih škola. Tijekom vodstava je uočeno kako kod uzrasta od otprilike 12 godina razina zanimanja za prikazano u Muzeju opada i u pravilu je na niskoj razini okvirno do 16. godine. Treba naglasiti kako je svako dijete individualno, stoga je kod nekih jak interes za muzejski sadržaj prisutan i u ovom periodu odrastanja no, generalno govoreći, riječ je o učenicima od 6. do 8. razreda osnovne škole. Budući da je Muzej ustanova u službi

razvoja zajednice i njenog obrazovanja⁶, postavljen je zadatak pronalaska načina za približavanje postava osobama predadolescentske i adolescentske dobi.

Ciljana skupina i tijek radionice

Učenici nižih razreda osnovne škole većinom su izrazito zainteresirani za aktivnosti u muzeju dok se ulaskom u pubertet taj afinitet gubi. Isti se ponekad ponovno javlja u srednjoškolskom razdoblju, međutim gubitkom interesa tijekom adolescencije pojedinci nikada ni ne obnove želju za posjećivanjem muzeja u kasnijoj životnoj dobi. Iz tog razloga, ukoliko želimo zadržati publiku koju smo stekli na radionicama za djecu, adolescentima je neophodno nastojati približiti muzejski sadržaj njima bliskim pristupom, s obzirom na to da su prerasli dječje igre, a s druge strane su podkapacitirani za stručna vodstva namijenjena odraslim posjetiteljima.

Stručni ciljevi provedbe radionice bili su naučiti polaznike pravilno se kretati kroz muzej i služiti se legendama, kako bi se ubuduće samostalno snalazili pri posjetu muzejskim institucijama.

Koncept radionice bilo je vodstvo kroz muzejski postav, s tim da su se u pojedinim sobama rješavale „Mozgalice”. Svaki polaznik je dobio svoj radni listić koji se sastojao od pet zadataka – osmosmjerkica, izbaci uljeza, rebus, premetaljka i križaljka (slika 1.). U prvoj su se prostoriji u vitrinama ili na legendama trebala pronaći tri osnovna sastojka od kojih se izrađuje staklo, a zatim je bilo potrebno iste potražiti u osmosmjerci. Drugi zadatak zahtijevao je potragu za vitrinom u kojoj se nalaze tri od četiri predmeta sa slike na radnom listiću, a po pronalasku je trebalo precrtati „uljeza”, odnosno artefakt koji se ne nalazi u vitrini zajedno s ostalima (slika 2.). Treći zadatak bio je rebus; prema dobivenom točnom odgovoru polaznici su morali rješenje s listića pronaći u postavu. Prilikom rješavanja četvrtog zadatka bilo je neophodno promotriti sve posude izrađene od stakla crvene boje u posljednjoj prostoriji i pročitati pripadajuće legende,

⁶ <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> (03.07.2023.)

MOZGALICAMA KROZ MUZEJ

Dobrodošli u Muzej antičkog stakla u Zadru.
Pred vama se nalaze četiri zadatka. Rješavajući ih, upoznat ćete se s postavom Muzeja na interaktivan i zabavan način.
Krenimo!

1. O S M O S M J E R K A

U prostoriji "Izum stakla, razvoj staklarstva..." uz pomoć kutosca pronađi sastojke od kojih se izrađuje staklo. Kada ih pronađeš u muzeju, pronađi ih i u ovom riječi.

I	J	T	R	I	R	S	F	E	T	A	V	E
O	V	Z	A	I	Z	B	A	J	I	K	O	
A	K	R	O	C	J	A	D	L	V	I	N	K
Z	E	M	A	S	E	O	V	I	R	P	O	
U	L	E	B	N	A	T	S	A	P	A	P	
K	R	I	M	N	U	T	S	A	P	A	P	
O	V	O	I	U	P	O	E	M	K	I		

2. IZBACI ULJEZA

U jednoj od vitrina u prostoriji "Kozmetika, farmacija i medicina" nalaze se tri od četiri predmeta sa slike. Pronađi tonu vitrinu, a zatim izbaci uljeza.

3. REBUS

Kada riješiš rebus, predmet iz rješenja pronađi u prostoriji "Nakti".

U + IG + -j = u

Rješenje: _____

4. P R E M E T A L J K A

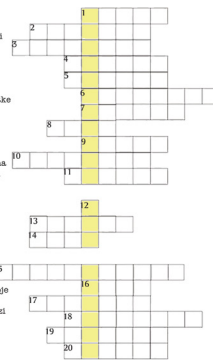
U prostoriji "Rariteti i unikati" jedna posuda crvene boje izrađena je tehnikom koja se naziva...

SAT PENKALA SAT

Križaljka

- ustanova u kojoj se trenutno nalazimo
- osnovni sastojak stakla
- nakon izrade, staklo se može upotrebljavati tek kada je dovoljno...
- osoba koja brine o predmetima u muzeju
- površeno ravnokotno iz kojeg datiraju predmeti iz našeg Muzeja (riječ u imenu Muzeja)
- osoba koja istražuje stare materijalne ostatke
- carstvo iz kojeg potječu predmeti koji se čuvaju u našem Muzeju
- priljevno svedstvo kojim se najbolje odvijala trgovina u antici
- nalazi koje smo vidjeli u postavu Muzeja antičkog stakla stari su gotovo ... hiljadu godina
- jenik kojim se prišlo u Rimskom Carstvu
- staklo se topi na otprilike ... stupnjeva
- rimski broj 500
- tehnika kojom su se u antici najbolje proslavili stakleni predmeti
- igra sa šetonima koju su Rimljani voljeli igrati
- božice u kojima su se nalazili mirisni balzami
- posude u kojima su Rimljani pokapali svoje mrtve
- Rimljani su izumili prve staklene... (nalazi se na kući!)
- umjesto naljepnica, sadržaj i imena proizvodila na rimskim bocama su se označavala...
- staklena posuda za prelijevanje tekućine
- plod palme kojeg su Rimljani poklanjali za Novu Godinu (u Muzeju imamo staklene primjerke)

SLIKA 1.

Radni listić „Mozgalicama kroz Muzej“

SLIKA 2.

Sudionici u potrazi za predmetom iz zadatka

SLIKA 3.
Rješavanje križaljke po završetku stručnog vodstva

što je potom olakšalo odgonetavanje premetaljke. Osim rješavanja zadataka, sudionici su trebali pažljivo slušati vodstvo kroz cijeli postav, razlučujući bitne pojmove kako bi na kraju uspješno ispunili križaljku (slika 3.). Po završetku radionice učenici su dobili prigodne diplome.

Odnos muzeja i adolescenata

Iako je uvriježeno mišljenje da društvo ima negativan utjecaj na adolescente nije svaki utjecaj vršnjaka nužno loš, kao što ni utjecaj roditelja ne mora biti isključivo pozitivan. Na primjer, adolescenti često u obitelji moraju poštovati razne tradicionalne vrijednosti i nemaju mogućnost propitkivati zadane norme, za razliku od školskog okruženja gdje su slobodni izraziti svoje mišljenje (Daniel i sur. 2012). Međutim, u školskom okruženju neki od njih doživljavaju i neuspjeh, što rezultira padom samopouzdanja. Muzeji potiču mlade prvenstveno da kritički razmišljaju, a zatim i da iskažu svoje mišljenje bez straha od osude. U prostoru muzeja mogu slobodno reći što im se nije svidjelo pa čak i dati prijedlog za promjenu (primjerice tijekom evaluacije radionice) i ne samo da će njihovo mišljenje zasigurno biti saslušano već, vrlo moguće, i uvaženo. Na taj način muzej doprinosi podizanju samopouzdanja i samopoštovanja osoba adolescentske dobi. Također, ako je u razredu, tj. u društvu općeprihvaćeno mišljenje kako su muzeji dosadni ili zastarjeli, ukoliko zajedno posjete muzej te dožive nešto što odskače od njihove dotadašnje percepcije mogu se složiti da je iskustvo bilo pozitivno, za razliku od situacije u kojoj pojedinac sam ili s obitelji posjeti muzej i doživi isto no prepričavši to vršnjacima bude neshvaćen i ismijan.

Zaključak

Na radionicama je sudjelovalo više skupina, uzrasta od petog do sedmog razreda osnovne škole. Bolji bi se zaključak mogao izvući da je prisustvovao i poneki osmi ili prvi razred srednje škole, no zbog perioda u kojem se radionica održavala (povodom Međunarodnog dana muzeja, pred kraj školske godine) veliki broj zainteresiranih

skupina se nije uspio odazvati pozivu. Zbog toga, ali prvenstveno poradi edukacije zajednice, u planu je nastaviti provoditi radionicu u ponešto izmijenjenom izdanju. Reakcije kako učenika tako i profesora su pozitivne što ukazuje na zanimanje adolescenata za sadržaj u muzeju ukoliko im se on na njima prihvatljiv način prezentira. Kreiranjem ugodne atmosfere za učenje kroz zabavu nastoji se potaknuti sudionika na ponovni posjet (Golgranc Zakonjšek 1997:50), čime se stvaraju pojedinci s entuzijazmom prema muzejskim aktivnostima što je i cilj provođenja edukativnih radionica.

Bibliografija

Golgranc Zakonjšek, Bronica. 1997. Muzejske radionice – obrazovanje i za muzejske djelatnike?. U *Informatica Museologica*: riječ je o... 1/4, str. 49-51

Daniel, E., Schiefer, D., Möllering, A., Benish-Weisman, M., Boehnke, K., Knafo, A. 2012. Value differentiation in adolescence: The role of age and cultural complexity. U *Child Development* 83 (1), str. 322-336

Abstract

In order to attract pre-adolescents and adolescents to the Museum of Ancient Glass in Zadar, on the occasion of the International Museum Day 2022, the workshop 'With Brain Teasers Through the Museum' was designed. The worksheet with brain teasers consisted of five tasks – eight-way, odd one out, rebus, shuffle word and crossword. Workshop goal was to attract the age group for whom the impression was made that they were least interested in getting to know the museum set during the expert guidance tour. The paper presents the challenges as well as the results of working with higher grades primary school students, that is, with pre-adolescent and adolescent age people.

KATARINA IVANIŠIN KARDUM, NIKOLA KEZIĆ, JANJA FILIPI

Tehnički muzej Nikola Tesla, Udruga Ulište, Zagreb, Sveučilište u Zadru,
Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu

katarina.ivanisin.kardum@tmnt.hr, nkezic@agr.hr, jfilipi@unizd.hr

Izvan zidova sadržajem muzejskog Apisarija

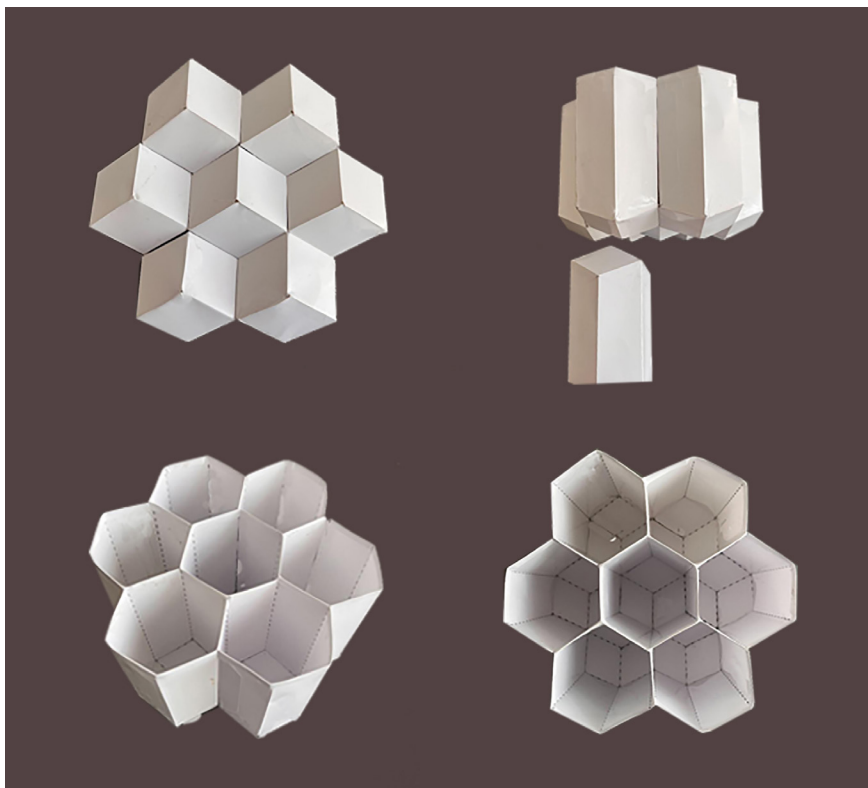
Izradom trodimenzionalnog modela pčele, replike starog učila, kao muzeografskog pomagala za obnovljeni postav Apisarija Tehničkog muzeja, otvorile su se dodatne mogućnosti dohvaćanja novih korisnika muzejskog sadržaja. Između ostalog, i osoba lišenih slobode u sklopu škole pčelarstva u zatvorima, s dugoročnim ciljem resocijalizacije ovih osoba. Program provodi Ministarstvo pravosuđa i uprave RH, održavaju pčelarske udruge Ulište i Pčelinjak, a Tehnički muzej Nikola Tesla jedan je od suradnika.

U sklopu programa koji potiču razvoj publike u kulturi Ministarstva kulture i medija RH u 2022. kao dio obnove postava muzejskog Apisarija (oglednih košnica sa živim pčelama), između ostalog, je izrađena replika starog učila koje se nekada koristilo kao nastavno pomagalo na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (slika 1., slika 2.). Riječ je o uvećanom trodimenzionalnom anatomskom modelu pčele u presjeku. Model je inicijalno zamišljen kao (taktilno) muzeografsko pomagalo s ciljem obogaćivanja iskustva posjete Muzeju, posebno osobama koje imaju oštećenje vida (osim slijepih i slabovidnih tu su i osobe treće životne dobi, osobe koje zbog bolesti gube vid...), te za snimanje video materijala u suradnji sa stručnjacima u području pčelarstva. Tako se od otvorenja obnovljenog postava za javnost, početkom srpnja 2023., u sklopu multimedije može pogledati šest takvih video priloga, svaki u trajanju do najviše 2 minute. Obradene teme su: komunikacija i orijentacija, feromoni stopala, let pčele, kako nastaje med, krvotok pčele i rad žalčanog aparata.

SLIKE 1. I 2.

Model pčele u presjeku – replika starog učila, autor: Zvonimir Ambruš

SLIKA 3.

Modularni model saća, autor: Katarina Ivanišin Kardum

Video materijal preveden je i na znakovni jezik uz titlove na engleskom jeziku te je, osim što je dostupan u postavu Apisarija, također dostupan i na muzejskom Youtube kanalu (@tehnickimuzejnikolatesla7036), kako bi sadržaj bio raspoloživ osobama koje, iz različitih razloga, nisu u mogućnosti fizički posjetiti Muzej. Uključivanjem opisanog modela u postav doprinosi se kreiranju ambijenta unutar muzeja s ciljem da se različite skupine posjetitelja osjećaju uključene, jednake i dobrodošle. Istovremeno, izradom modela otvorile su se dodatne mogućnosti dohvaćanja novih korisnika muzejskog sadržaja, kako osoba u dislociranim i prometno slabije povezanim područjima Republike Hrvatske tako i onih lišenih slobode, u sklopu projekta koji s dugoročnim ciljem resocijalizacije ovih osoba provodi

Ministarstvo pravosuđa i uprave RH. Riječ je o školi pčelarstva koju u zatvorima održavaju pčelarske udruge Ulište i Pčelinjak. Tehnički muzej Nikola Tesla jedan je od suradnika na projektu, pri čemu se u nastavi koriste, uz model pčele, i dodatni edukativni alati izrađeni za muzejski Apisarij, poput uvećanog modela strukture saća (slika 3.).

Muzejski Apisarij – košnice sa staklenim stijenkama i medonosnim pčelama, osnovan je 1994. kao proširenje postava Osnove poljodjelstva Tehničkog muzeja Nikola Tesla. Svrha odjela je poučavanje o pčelama i njihovoj važnosti za čovjeka i planet Zemlju. Cilj je upozoriti na vrijednost pčela i njihovu korisnost kao oprašivača mnogobrojnih kultiviranih i samoniklih biljaka, obuhvaćajući konkretni primjer grada Zagreba. Apisarij pridonosi edukaciji o pčelama i boljem razumijevanju njihove važnosti. Posljedica toga trebalo bi biti odgovornije ponašanje čovjeka prema urbanim ekosustavima te prirodi općenito.

Osim što je tematski stalni postav, Apisarij je ujedno okvir i prostor za niz edukativnih programa tijekom godine za različite ciljne skupine. Bliski i istovremeno sigurni kontakt s pčelama pridonosi smanjenju otuđenosti djece, ali i odraslih od prirode, a možda se kod dijela posjetitelja potakne i želja za bavljenjem pčelarstvom. Ali što je s onim posjetiteljima koji muzej ne mogu posjetiti? Tu spadaju brojne i različite skupine korisnika, između ostalog osobe koje su (privremeno) lišene slobode, tj. na izdržavanju su zatvorske kazne. I unutar te skupine više je podskupina.

I u Hrvatskoj i u svijetu provode se rehabilitacijski i programi resocijalizacije u zatvorima. U Europi po takvim programima prednjače skandinavske zemlje, posebno Norveška. Uglavnom je riječ o programima radnog osposobljavanja za život po odsluženju kazne, tj. programima koji nisu vezani uz muzejske sadržaje (Mogstad et al. 2019).

Uspješne primjere rehabilitacijskih programa u ustanovama za mlađe prijestupnike, za zatvorenike, te programima koji uključuju bivše zatvorenike, a koji jesu vezani uz muzejske sadržaje, na primjeru britanskih muzeja, navodi spisateljica Charlotte Coates, posebno ističući djelovanje Zaklade Koestler iz Velike Britanije, koja je već

godinama posvećena pomaganju zatvorenicima i bivšim prijestupnicima da promijene svoje živote sudjelovanjem u umjetnosti. Jedna od ključnih inicijativa Zaklade Koestler jest novčana nagrada, kojom se uvažava vrijednost umjetničkih djela zatvorenika. Mnogi muzeji došli su u doticaj s umjetničkim djelima nastalim u sklopu Koestler nagrada pa su, na primjer, Liverpoolski muzeji sukreirali izložbu sa skupinom mladih bivših prijestupnika 'Safety Net of Sky', natječajnih radova Koestler nagrade, koja je bila u postavu Liverpool's World Museum-a 2012.

'Museum on the move' („Muzej u pokretu“) je partnerski program muzeja u Staffordshireu, Herefordshireu, Warwickshireu i Worcestershireu. Autobusi „Muzeja u pokretu“ pružaju uslugu pristupa interaktivnim i multisenzornim muzejskim sadržajima brojnim različitim skupinama zajednice pa tako i zatvorenicima. Takvi i slični programi omogućuju ispunjeniji i kvalitetniji život unutar zatvora, susret zatvorenika s ljudima izvan zatvorskog sustava, učenje novih vještina koje zatvorenicima daje veću šansu u pronalasku posla i općenito uspješnijoj resocijalizaciji po odsluženju kazne (Coates 2022).

Ipak, u Sjedinjenim američkim državama najbrojniji su primjeri djelovanja muzeja u zatvorima, što je i recipročno činjenici da Sjedinjene Države imaju najveću stopu zatvaranja u svijetu - gotovo polovica odraslih ima člana obitelji koji je odslužio određeno vrijeme „iza rešetaka“. Stoga ne čudi da se već rade istraživanja ne samo uspješnosti programa u kontekstu korisnika, već i načina na koji muzejski programi u zatvorima utječu na one koji te programe provode i održavaju, jer ipak je riječ o nesvakidašnjim i zahtjevnim okruženjima, a cilj je da se takvi poslovi podrže i olakšaju, kako bi se omogućila održivost istih (Flournoy 2019:5-19).

U Hrvatskoj se programi rehabilitacije i resocijalizacije provode u kaznenim tijelima „...u skladu s iskazanim interesom i mogućnostima kaznionica, zatvora, odnosno odgojnih zavoda.“ Od 2019. nadalje, s tim da treba uzeti u obzir da su 2020. i 2021. pandemijske godine, dostupna Izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda Vlade RH pokazuju da nema prisutnosti ni gale-

rijskih ni muzejskih programa u takvim ustanovama u Hrvatskoj. Aktivnosti slobodnog vremena uglavnom su sportskog karaktera, ili pak koncerti, priredbe, likovne radionice i vjerska događanja. Pod aktivnostima izobrazbe također se ne spominju muzeji (MPU RH 2019; 2020; 2021).

Ipak, važno je istaknuti da se već u 1. Zborniku Skupa muzejskih pedagoga Hrvatske, održanom u Puli 2001., Nada Beroš, muzejska pegaginja i kustosica MSU-a, u tekstu „Muzej između elitnog geta i socijalne ustanove“ dotiče i te teme. Proces demokratizacije MSU-a u muzej koji je okrenut najširoj publici ilustrira primjerima nekoliko edukativnih programa MSU-a, između ostalog programom u Zavodu za preodgoj maloljetnika te programom u Odgojnom zavodu za djevojke u Požegi (Beroš 2002:220-228).

Sigurno je da niti program s kojim je Tehnički muzej Nikola Tesla zadnjih par godina prisutan u zatvorima neće biti spomenut u Izvještajnoj statistici. To nas ne čudi, jer doprinos Muzeja kroz edukativne elemente koji se koriste u nastavi škole pčelarstva u zatvorima je skroman.

Školu održavaju udruge Ulište i Pčelinjak od 2018. godine u pet zatvora: Gospić, Lepoglava, Lipovica, Turopolje i Požega, prijedlogom programa na godišnji natječaj Ministarstva pravosuđa i uprave RH. Po prihvaćanju predloženog programa, udrugama se dodjeljuju lokacije na kojima će se program održavati. Četiri od pet zatvora u kojima se škola održava su za muškarce, a onaj u Požegi i za muškarce i za žene, pa su shodno tome i polaznici škole pčelarstva u zadnjem spomenutom zatvoru podjednako i žene i muškarci, pri čemu vrijedi napomenuti da je pčelarstvo kao djelatnost kroz povijest i bila „ženska djelatnost“. Za pčelarstvo se može reći da je grana ljudske djelatnosti koja izaziva interes kod vrlo širokog kruga ljudi, neovisno o dobi i stupnju obrazovanja. Pčelarstvo može biti izvor prihoda, te je modularna djelatnost u smislu da se broj košnica prilagođava trenutačno mogućem i što se tiče prostora, i vremena i financija. Dodatno, radnici na pčelinjaku deficitarno su zanimanje. Iz svih navedenih razloga, osobama privremeno lišenim slobode kvalificiranje kao pčelar ili pčelarka, što jest krajnji rezultat škole, vrijedna je ak-

tivnost rehabilitacije i potencijalno resocijalizacije. Mnoge osobe lišene slobode također su i roditelji pa je stjecanje kvalifikacije i bavljenje pčelarstvom pozitivan korak i u podizanju razine roditeljske kompetencije. Istovremeno, istu kvalifikaciju pčelara ili pčelarke stječu i policajci koji su prisutni na školi kao čuvari pri radu zatvorenika na pčelinjaku.

U sklopu zatvorskih aktivnosti osposobljavanja za život po odsluženju kazne škola pčelarstva održava se četiri školska sata, jedan put tjedno, u trajanju od tri do četiri mjeseca. Četiri od pet zatvora imaju vlastiti pčelinjak, a u petom je u procesu uspostavljanja, djelomično i zahvaljujući djelovanju škole. Od 2018., od kad se program škole pčelarstva provodi u zatvorima, 80% polaznika uspješno je završilo školu i u okviru mogućnosti bave se pčelarstvom u trenutnom okruženju. Iako nije riječ o velikom broju osoba, dio onih koji su stekli kvalifikaciju, a odslužili su kaznu, aktivno se uključio u rad pčelarskih udruga te nastavio baviti pčelarstvom donacijom prve košnice i uz stručnu podršku udruga Ulište i Pčelinjak.

Osobama koje su lišene slobode važno je zadržati kontakt s vanjskim svijetom. Sudjelovanjem u školi, gdje se koristi muzejski model pčele i drugi edukativni alati muzejskog Apisarija, te spominje muzej, ostvaruje se kontakt sa svijetom izvan zidova, a muzej približava kao jedno pozitivno iskustvo. Moguće je da će upravo zbog „nenametljive“ prezentacije muzeja, osobe koje sudjeluju u školi poželjeti doći u kontakt s muzejskim ustanovama jednom po izlasku na slobodu. Nerealno bi bilo pretpostavljati da će ovaj program značajno ili uopće pridonijeti povećanoj posjeti Tehničkom muzeju ili muzejima općenito. Ipak, uključivanje i ove izuzetno teško dohvatljive skupine korisnika u muzejske sadržaje, djelovanje je u smjeru ostvarivanja društvene uloge muzeja.

Bibliografija

Beroš, Nada. 2022. Muzej između elitnog geta i socijalne ustanove. U 1. Zbornik radova muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem. Mira Škarić, ur. Zagreb: Hrvatsko muzejsko

društvo, str. 220-228

Coates, Charlotte. 2022. How are Museums working with Prisons, Ex-Offenders and exploring the justice system?. Museum next, <https://www.museumnext.com/article/museums-prisons-and-ex-offenders/> (22.07.2023.)

First Step Alliance. 2022. What We Can Learn From Norway's Prison System: Rehabilitation & Recidivism, First Step Alliance, <https://www.firststepalliance.org/post/norway-prison-system-lessons> (25.07.2023.)

Flournoy, Paz Carisa. 2019. Museum Program Facilitators: Working Within Carceral Space. A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts University of Washington, https://digital.lib.washington.edu/researchworks/bitstream/handle/1773/44637/Flournoy_washington_0250O_20693.pdf?sequence=1&isAllowed=y (23.07.2023.)

Ministarstvo pravosuđa i uprave RH. 2019; 2020; 2021. Izvješće o radu i stanju kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda, <https://mpu.gov.hr/izvjescje-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-26215/26215> (27.07.2023.)

Mogstad, Magne; Dahl, Gordon; Løken, Katrine; Bhuller, Manudeep. 2019. Incarceration can be rehabilitative. Center for Economic Policy Research, <https://cepr.org/voxeu/columns/incarceration-can-be-rehabilitative> (23.07.2023.)

Abstract

The making of a three-dimensional model of a bee, a replica of an old teaching tool, as an educational tool for the renewed set-up of the Museum Apiarium, opened up additional opportunities to reach new users of the museum's content. Among others, those deprived of their liberty who participate in the beekeeping school in prisons. The school is one of the resocializing programmes initiated by the

Ministry of Justice and Public Administration of the Republic of Croatia, carried out by NGOs and the Technical Museum Nikola Tesla is one of the collaborators.

KRISTINA PAVLOVIĆ

Muzeji Hrvatskog zagorja – Dvor Veliki Tabor, Desinić

kristina.pavlovic@mhz.hr

Sitnim koracima do velikih promjena – Dvor Veliki Tabor žele posjetiti i osobe s invaliditetom!

Veliki Tabor, kasnosrednjovjekovni burg smješten iznad naselja Desinić u Hrvatskome zagorju, privlači posjetitelje tijekom cijele godine. Organizirane grupe djece i odraslih, obitelji, individualci – svi su oni dobrodošli u muzej nazvan Dvor Veliki Tabor. Među gotovo 40 tisuća posjetitelja godišnje dio čine osobe s invaliditetom. Burg je njima gotovo potpuno nedostupan. Naročito ljudima s tjelesnim poteškoćama. Zašto je tome tako i što muzejski djelatnici čine kako bi ipak i takvim ljudima ponudili doživljaj baštine i lokacije govori se u ovome tekstu.

Ključne riječi: Dvor Veliki Tabor, osobe s invaliditetom, pristup, razgled, posjetitelji

Veliki Tabor je kasnosrednjovjekovni plemićki burg, zapravo fortifikacija građena sredinom 15., odnosno početkom 16. stoljeća. Prvorazredni je spomenik hrvatske povijesti, arhitekture i kulture općenito, sagrađen u vrijednom kulturnom krajoliku desinićkog kraja. Njegovi obrisi prepoznatljiv su identitet ne samo Hrvatskog zagorja već i cijele Hrvatske, a sam objekt ima svojstvo kulturnog dobra najviše, nulte kategorije. „Dvor Veliki Tabor“ je naziv muzeja smještenog u burgu.

Najbrojniji posjetitelji Dvora Veliki Tabor su školska djeca, umirovljenici, individualni ljubitelji baštine i obitelji. S obzirom na poziciju Dvora, na vrhu brijega, do njega se najčešće dolazi motornim vozilima, a nerijetko i pješice, laganim usponom. Prilaz Dvoru zadnjih

SLIKA 1.

Veliki Tabor na vrhu brijega s prilaznom cestom i ostacima objekata nekadašnjeg šireg burga, autor fotografije Morgan Matijević, 2018.

par stotina metara napravljen je od granitnih kocki, a u kolnici i dvorištu pod je složen od kamenja. Premda je Veliki Tabor obnovljen prije nekoliko godina, u tome postupku on nije bio prilagođen osobama koje za kretanje koriste pomagala, a niti drugim kategorijama osoba s invaliditetom. Naravno, među gotovo 40 tisuća posjetitelja godišnje nađu se i takvi pojedinci, a onda se njima pristupa individualno i predlaže im se obilazak i stručno vodstvo u okviru njihovih mogućnosti. Kako je Veliki Tabor vizualno izuzetno atraktivan često ga se fotografira. Najčešće njegova arhitektura, u cjelini, izvana ili širokim kadrom iznutra. Rijetko se fotografiraju detalji, a još rjeđe prizori koji bi, donekle, mogli predočiti kako je to promatrati zelene zagorske brege kroz brojne otvore dvorca. Stoga je napravljena virtualna izložba „Prozori i prizori iz Velikog Tabora – što vidi kamera Instagramera?“ koja skreće pozornost na prizore iz burga, posebice onima koji ovaj stari plemićki grad iznad Desinića, u Hrvatskome zagorju, još nisu posjetili ili ga uopće, zbog invaliditeta, ne mogu posjetiti.

Također, njima je namijenjena i aplikacija za mobitele uz pomoć

koje se svi mogu upoznati s Veronikom Desinićkom i Vilom Meluzinom, s pričama i legendama, s prostorima, poviješću i izložbama u Dvoru, na tri jezika, hrvatskom, slovenskom i engleskom. Znanje se može provjeriti u zabavnom i edukativnom kvizu te slagalicama s četiri različita motiva. U želji da se sve društvene skupine, osobito na lokalnom nivou, upoznaju s baštinom ovoga područja, ostvarena je suradnja s Domom za odrasle osobe Bidružica iz Desinića čiji korisnici nisu česti konzumenti lokalne kulturne ponude, a u 2023. godini u planu je izložba namijenjena slijepim i slabovidnim osobama.

Arhitektura koja je divna, ali mnogočemu neprilagođena

Nesumnjivo, najveći broj posjetitelja, osobito onih koji po prvi puta dolaze vidjeti Veliki Tabor, ostaje zatečen još dok se vozi cestom kroz dolinu prije Desinića. Prizor prvog uočavanja grada na brijevu nikoga ne ostavlja ravnodušnim, u bilo koje doba dana, u bilo koje godišnje doba. To najbolje znamo mi koji u muzej dolazimo svakodnevno na posao. Očekivalo bi se da smo vremenom navikli, ali čarolija prvog dnevnog susreta i na nas djeluje. Uistinu, pogled na Veliki Tabor i njegovu očaravajuću, skladnu arhitekturu, njegove četiri polukružne kule i peterokutni *palas* koji, zajedno sa zvonikom, vršnim dijelom krova proviruje iznad okolnoga kružnoga ziđa, ne zaboravlja se nikad jer je oku ugodan i jer je vrlo inspirativan pa priziva slike kakve zamišljamo o povijesti i životu u vrijeme kada su u kasnogotičko-renesansnom burgu živjeli grofice i grofovi, nevažno je li riječ o 15., 16., 17., 18. stoljeću ili o kasnijim godinama.

Da, Tabor je vizualno impresivan i „izvrstan primjer fortifikacijske arhitekture, a od 2011. godine, nakon višegodišnje obnove, blista u svojoj gorostasnoj ljepoti na 333 metra nadmorske visine“⁷. Osim arhitekture, Veliki Tabor „krije“ i brojne priče o prošlosti grada, o njegovim vlasnicima, o graditeljima i korisnicima njegovih prostora kroz 600-tinjak godina postojanja. Jedna od najpoznatijih je usmena predaja povezana s grofovima Celjskim, tzv. Legenda o Veroniki

⁷ <https://www.putovnica.net/odredista/hrvatska/veliki-tabor> (01.07.2023.)

Desinićkoj.⁸ Životna priča Veronike Desinićke, nesretne djevojke iz 15. stoljeća, koju je ljubav s grofom Fridrikom II. Celjskim stajala života, povezuje Hrvatsku i Sloveniju. Ona je dio zajedničke, kao i srednjoeuropske, kulturne baštine. U Hrvatskoj je predaja o Veroniki Desinićkoj 2014. godine uvrštena i na listu zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara⁹. Rječiti velikotaborski vodiči rado će ispričati sve što znaju o Veroniki, ali i priču o jedinstvenim kaljevim pećima sagrađenima od glinenih pećnjaka, od kojih jedna na sebi nosi lik neobične žene s dva riblja repa, Vile Melusine. Također, ako ste zainteresirani moći ćete doznati i o zbivanjima iz 1744. kada je posljednji hrvatski Rattkay, Josip Ivan Krstitelj, dao ubiti 4 muškarca i 2 žene pod optužbom za vještčarenje. Dakako, nakon što su ti ljudi bili podvrgnuti propisnoj torturi. A s izgledom srednjovjekovnih sprava za mučenje moći ćete se upoznati posjetite li sobu u kojoj se nalaze izložene replike istih, tzv. „mučionicu“. Sve navedeno i još puno više toga što sadrže izložbe u prostorima muzeja na sva tri kata *palasa* i dva kata galerija s kulama, bit će vam dostupno pod uvjetom da ste fizički zdrava osoba koja se može kretati kroz uske hodnike, koja može koračati po brojnim stepenicama i raznim nivelacijama podova. Naime, Dvor Veliki Tabor nije muzej prilagođen osobama koje imaju teškoća s kretanjem pa koriste pomagala bilo koje vrste i kao takav teško je dostupan karakterističnim skupinama posjetitelja i individualcima.

Otežan i rad djelatnicima, a ne samo posjet invalidima

Činjenica nedostupnosti posjeta i neprilagođenost Muzeja za ljude s pomagalima poput invalidskih kolica ili, primjerice, onima koji su slijepi i slabovidni, a sve zbog arhitekture burga, ne ide u prilog niti djelatnicima koji se također susreću s otežavajućim okolnostima. Primjerice, uski prolazi (min 75 cm) i visoke stepenice katkad onemogućavaju nošenje vitrina, postamenata i drugog potrebnog nam-

⁸ Legenda o Veroniki Desinićkoj / O muzeju / Veliki Tabor (veliki-tabor.hr) (01.07.2023.)

⁹ <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3650> (01.07.2023.)

SLIKA 2.

Primjer uskih prolaza i stepeništa te denivelacije poda u samo jednom dijelu Velikog Tabora na prvome katu, autorica fotografije Kristina Pavlović, 2022.

ještaja za izložbe. Izložbe se (ovisno o veličini eksponata) postavljaju tamo gdje se može doći s predmetima i postamentima. Pomalo ironično rečeno, vodstva po burgu „jačaju mišiće nogu” naročito ako imate 5 grupa zaredom. Drugim riječima, uobičajenom umoru nakon takvog intenzivnog posla dodaje se još i otežavajući faktor u obliku penjanja i spuštanja po brojnim stepenicama i hodanja po prostorima i hodnicima u dužini od preko nekoliko kilometara. Ne žalimo se nego radimo u takvim okolnostima. I poduzimamo one korake u smjeru poboljšanja situacije koji su nam mogući. Naime, Veliki Tabor je još prije dvadesetak godina bio u lošem stanju, konstrukcijski, vizualno, u smislu opremljenosti, istraženosti i namjene. Zato je Hrvatski restauratorski zavod 1995. godine počeo provoditi istraživanja, prije svega arheološka. Konzervatorsko-restauratorski i građevinsko-obrtnički radovi na obnovi dvora započeli su 2006., a završeni su 2016. godine. Pa ipak, odlukom nadležnih prilikom obnove Veliki Tabor nije prilagođen osobama s invaliditetom. Ne postoje rampe, ne postoji nikakvo dizalo, ne postoje oznake za slijepe i slabovidne... Što, onda, činimo u Muzeju kako bismo osobama s invaliditetom ipak omogućili doživljaj Velikog Tabora?

Individualno vodstvo uz prezentaciju

Za sobe s invaliditetom, grupe ili pojedince, naročito one kojima je onemogućeno kretanje bez pomoćnih sredstava, osiguravamo posebno „vodstvo“ u dvorišnim prostorima u koje se može relativno lako ući. Također, u Rustikalnoj dvorani u prizemlju organizira se prezentacija s fotografijama i pričanje svih priča povezanih uz Tabor, a koje se tijekom uobičajenog vodstva govore na određenoj lokaciji. Fotografije pomažu pri predočavanju lokacije i pojedinih prostora dvorca. Vodič je obično kostimiran.

Besplatna mobilna aplikacija

Iako nije primarno bila osmišljena isključivo za osobe kojima je dvor fizički nedostupan, mobilna aplikacija „Legende i priče iz Velikog Tabora“ pokazala se izvrsnom i korisnom baš u takvim slučajevima.

SLIKA 3.

Stranice besplatne mobilne aplikacije i QR kodovi za „skidanje“ aplikacije na pojedinačni mobilni telefon

Uz pomoć aplikacije može se istražiti povijest, prostor i arhitektura Velikog Tabora. Isto tako, moguće se, audio i vizualno, upoznati s nematerijalnom baštinom (legendama i pričama iz Dvora), provjeriti znanje u zabavnom i edukativnom kvizu, te odigrati igru s četiri različita motiva slagalice. Aplikacija je napravljena na tri jezika: HRV, SLO, ENG i moguće ju je koristiti na android uređajima i na iPhoneu.

Virtualni razgled Muzeja i virtualna izložba

Za one koji su skloniji virtualnim šetnjama, na velikotaborskoj službenoj internetskoj stranici može se odabrati opcija koja svakome s pristupom internetu omogućava razgled prostora Dvora i izložbi u njemu s pogledom od 360 stupnjeva.¹⁰

Onima, pak, koji vole takve virtualne šetnje nadopuniti dodatnim doživljajem, a ne mogu ili ne žele putovati u Desinić, uz Međunarodni dan muzeja, 18. svibnja 2022. godine kreirana je i posebna virtualna izložba „Prozori i prizori iz Velikog Tabora – što vidi kamera Instagramera?“¹¹

¹⁰ [https://360vr.virtuabit.com/html5/dvor-veliki-tabor?startscene=0&startactions=lookat\(285,4,80,0,0\)\(01.07.2023.\)](https://360vr.virtuabit.com/html5/dvor-veliki-tabor?startscene=0&startactions=lookat(285,4,80,0,0)(01.07.2023.))

¹¹ <https://www.artsteps.com/view/625410442d0662a8889c0d83> (01.07.2023.)

Nastala je iz mojeg istraživanja, ideje i namjere skretanja pozornosti na prizore iz burga koji su malo poznati javnosti, posebice onim ljudima koji ovaj stari plemićki grad još nisu posjetili. Veliki Tabor je jako vizualno atraktivan, ali je najčešće fotografirana njegova arhitektura, u cjelini, izvana ili širokim kadrom iznutra. Rijetko se fotografiraju detalji, a još rjeđe ono što je meni, kao istraživačici, bilo interesantno – otvori na zidovima! A fotografije otvora i prozora puno govore, i o dvoru i o fotografu. Pa i o meni koja sam ih odabirala. Kriteriji za odabir fotografija za virtualnu izložbu bili su strogo zadani. Kako bi neka fotografija uopće ušla u izbor morala su biti zadovoljena 3 osnovna uvjeta:

1. fotografija je trebala biti objavljena na Instagramu s bilo kojim *hashtagom* #velikitabor,
2. motiv fotografije trebao je prikazivati pogled fotografove kamere iz Velikog Tabora kroz neki prozor ili otvor prema van,
3. u verziji kad je na fotografiji osoba, ne bi joj se trebalo vidjeti lice da ne skreće pozornost s prozora/otvora.

Na izložbi se može vidjeti 36 fotografija snimljenih od strane 32 autora. Svi su oni dopustili da se njihove fotografije upotrijebe na izložbi. Većina autorica i autora rado je napisala nekoliko riječi o svojoj fotografiji i razlozima dolaska u Veliki Tabor kao i o tome što ih je ponukalo da objektiv fotoaparata ili kamere mobitela usmjere baš prema određenom prozoru/prizoru. Njihova imena i opise možete vidjeti ako „kliknete“ na izloženu fotografiju!

Sinergija između objašnjenja fotografa i same fotografije stvara cjelovitu sliku. Snimatelji, koji su ujedno bili i posjetitelji Dvora Veliki Tabor, dolaze iz raznih mjesta u Hrvatskoj (od Klanjca, Varaždina, Samobora, Velike Gorice, Koprivnice, Zagreba...), te iz Londona i Finske.

Priča o prilagodbi se nastavlja jer tek je počela

Naravno, navedeni projekti tek su prvi koraci ka omogućavanju osobama s invaliditetom da dožive Veliki Tabor. Iskustva iz prakse pokazuju nam da se sve društvene skupine, osobito na lokalnom nivou,

žele upoznati s baštinom ovoga područja. Stoga je, u okviru djelovanja muzejske pedagogije, ostvarena suradnja s Domom za odrasle osobe „Bidružica“ iz Desinića čiji korisnici nisu česti konzumenti lokalne kulturne ponude. Stručne osobe iz Doma nekoliko puta godišnje dovedu korisnike na izlet, dobiju besplatan ulaz i besplatno prilagođeno vodstvo, te se redovito zabave na njima primjerenom radionici oblikovanja velikotaborskih priča glinom.

U program rada za 2023. godinu postavila sam si izazov kreiranja izložbe namijenjene slijepim i slabovidnim osobama. Neće to biti pretenciozna izložba, ali ipak će biti korak naprijed jer do sada takvog nečeg u Dvoru Veliki Tabor nije bilo. Plan je u posebnom prostoru prizemlja (lako dostupnome) postaviti nekoliko karakterističnih izložaka – muzejskih predmeta iz DVT. Posjetitelji će ih moći rukama „pregledati“, a vodič po izložbi će slijepom ili slabovidnom posjetitelju ispričati priče o tim predmetima i o Velikom Taboru općenito. Također, namjeravamo na Brajici dati tiskati listić s informacijama o tim predmetima i posebne legende uz eksponate. Izložba se priprema u suradnji s Udrugom slijepih Krapinsko-zagorske županije.

Sve ove korake poduzimamo s ciljem i nadom kako ćemo uspjeti Veliki Tabor učiniti mjestom na kojem će se i osobe s invaliditetom osjećati dobrodošlo.

Abstract

Veliki Tabor, a late medieval castle located above the village of Desinić in Croatian Zagorje, attracts visitors throughout the year. Organized groups of children and adults, families, individuals – they are all welcome to the museum called Dvor Veliki Tabor. Among the nearly 40,000 visitors a year, a portion of them are people with disabilities. Burg is almost completely inaccessible to them. Especially for people with physical disabilities. Why this is so and what museum employees do to offer such people an experience of heritage and location is discussed in this text.

LUCIJA SEKULA
Narodni muzej Zadar
pedagog@nmz.hr

Muzejski prostor za djecu i učenike s teškoćama – da ili ne? – primjer iz prakse

Suradnja NMZ-a i odgojno-obrazovnih ustanova za djecu s teškoćama u razvoju (OŠ Voštarnica i DV Latica) traje dugi niz godina. Započela je organiziranjem posjeta muzejskim prostorima, nastavila se posjetom djelatnika Muzeja njihovom prostoru i aktivnim sudjelovanjem djece u radu Muzeja. U radu se predstavljaju zajednički programi navedenih ustanova, kao što su izložbe radova djece i učenika/ca u izložbenom prostoru Muzeja: zajednička izložba radova u povodu Božića i Uskrsa. Planirani projekti uključuju aktivno sudjelovanje i razvoj suradnje u svrhu poticanja integracije.

ICOM-ova definicija muzeja (2022) navodi kako su muzeji otvoreni za javnost, pristupačni i uključivi te na taj način potiču različitost i održivost. Poticanje različitosti i održivosti u suradnji sa zajednicom u kojoj djeluju se odvija uz sudjelovanje zajednice u radu muzeja. Rad muzeja se temelji, osim na osnovnom poslanju zaštite i očuvanja kulturne i prirodne materijalne i nematerijalne baštine, i na komunikaciji s javnosti. Muzeji postoje zbog interesa javnosti. Ukoliko se materijalna i nematerijalna baština svede na puklo čuvanje u zatvorenim prostorijama bez dodira s javnošću na kraju gubi svoju svrhu. Cilj čuvanja i zaštite baštine treba biti da ta ista baština bude dostupna široj javnosti koja će ju nastaviti čuvati i njegovati. Prilikom prvog susreta prezentirane baštine i posjetitelja važnu ulogu imaju upravo kustosi pedagoga. Oni su poveznica u razvijanju svijesti i stvaranju navika posjećivanja muzejskih prostora i posjetitelja. Taj proces je

dugotrajan i potrebno je raditi na njemu u suradnji sa zajednicom u kojoj muzeji djeluju na način da se u muzejske programe uključe svi sudionici društva. Muzejski djelatnici rade na tom procesu uz pomoć prigodnih edukativnih i promotivnih programa pojedinih izložbi, zbirki ili samog pojedinačnog predmeta i događanja. Koliki uspjeh imaju u tom svom radu i procesu mogu mjeriti putem statistike posjetitelja. Upravo tad se može vidjeti koja skupina posjetitelja ne posjećuje muzejske prostore, a kako je muzejima bitna raznolikost posjetitelja, nastojat će odgonetnuti zašto je tome tako. Ponudom raznolikog programa primjerenog različitim skupinama posjetitelja možemo ih sve uključiti u rad muzeja.

Pedagoška služba NMZ-a

Pedagoška služba Narodnog muzeja Zadar djeluje od 2009. godine zapošljavanjem prvog muzejskog pedagoga i od tad uključuje odgojno-obrazovne institucije koje djeluju na području grada Zadra i Zadarske županije u aktivno sudjelovanje u radu Muzeja. Osim odgojno-obrazovnih institucija, svojim programima osigurava i sudjelovanje odraslih osoba u radu na način da organizira tematski različite radionice primjerene njihovoj dobi. Prije osnivanja Pedagoške službe taj dio promoviranja baštine je bio u rukama kustosa, koji su postavili podlogu za muzejskog pedagoga, a i dalje surađuju blisko u kreiranju i provedbi programa. Edukativni program se sastoji od tematski različitih radionica uz stalne i povremene izložbe u izložbenim prostorima NMZ-a, likovnih, literarnih i fotografskih natječaja, stručnih vodstava, predavanja, izložbi i dr. Osim organiziranja grupnih i individualnih posjeta muzejskim prostorima, organiziraju se i posjete vrtićkim, odnosno školskim prostorima s muzejskim materijalom, a u svrhu promoviranja i približavanja rada Muzeja svim sudionicima odgojno-obrazovnih institucija. Također, organiziran je i posjet Općoj bolnici Zadar, Odjelu za pedijatriju i Domu za stare i nemoćne Sv. Frane u Zadru.

U svom radu nastojimo približiti muzejske sadržaje svim dobnim skupinama i omogućiti im blizak susret s kulturnom i prirodnom ba-

štinom putem predmeta koje Narodni muzej Zadar čuva u fundusu. Kako bismo im to i omogućili i približili im rad muzeja, radionice i stručna vodstva su prilagođena dobnim skupinama. Fokus radionica i programa je na sudionicima odgojno-obrazovnog sustava, djeci predškolske i osnovnoškolske dobi, kako bi im od najranije dobi usadili, uz volju i pomoć njihovih nastavnika, odgojitelja i mentora, želju za očuvanjem i zaštitom kulturne i prirodne baštine. Nakon gotovo 15 godina djelovanja Pedagoške službe, a prateći grupe koje nas posjećuju, možemo reći kako smo na dobrom putu stvaranja navika posjećivanja muzejskih prostora.

Muzejski prostor za sve?

Muzejski prostori su dostupni svima, otvoreni su javnosti i pretpostavlja se da će javnost, u većoj ili manjoj mjeri, te iste prostore posjećivati i odazivati se na muzejske programe. Kako bi posjećenost muzejima bila što veća, programi se kreiraju prema različitim interesima ciljane publike na osnovi fundusa muzeja. Međutim, što je sa sudionicima društva koji žele posjetiti muzej ali nemaju za to potpunu mogućnost? Kako približiti muzejske prostore osobama s teškoćama, a posebno djeci?

Kako bi se postigla jednakost osoba s invaliditetom u svim sferama društvenog i privatnog života na globalnoj, a potom i na lokalnoj razini donesene su konvencije o pravima osoba s invaliditetom i njihovoj uključenosti. Jedna od bitnih konvencija za Republiku Hrvatsku je UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom iz 2006. godine, koju je Republika Hrvatska ratificirala 2007. godine, a koja svojim sadržajem mijenja pristup prema osobama s teškoćama u razvoju u suvremen, otvoren pristup koji se ne temelji na ograničenjima, već na sposobnostima osoba s invaliditetom (www.mrosp.gov.hr). Kao dio daljnjeg poticanja razvoja jednakosti i usuglašavanja s Europskim propisima i načinima rada u RH je donesen Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje 2021.-2027. godine. Članstvom u Ujedinjenim narodima, Europskoj uniji i Vijeću Europe, Hrvatska se obvezala i na zaštitu i promicanje

ljudskih prava osoba s invaliditetom u smislu njihovog ravnopravnog sudjelovanja u „građanskim, političkim, gospodarskim, društvenim i kulturnim područjima života“ (Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje 2021-2027. godine 2021:2). Ravnopravnost osoba s invaliditetom u svim sferama života je opći cilj svih donesenih konvencija i nacionalnih planova. Provedba ciljeva i prilagodba javnih prostora je obaveza koja se treba ispunjavati na mikro i makro razini funkcioniranja društva. Međutim, prilagodba javnih prostora, kao što su muzejski prostori, osobama s invaliditetom može biti zahtjevna pogotovo ako se radi o prostorima koji su pod zaštitom kao materijalna kulturna baština. Tu se radi o prostorima starim i preko 200 godina koji nisu planski prilagođeni za, npr. osobe u invalidskim kolicima. Interveniranje u fizički obliki takvih prostora zahtjeva suglasnost nadležnih institucija, a često se dogodi da takva intervencija nije moguća. Prilikom gradnje novih prostora uključuje se i mogućnost kretanja i dostupnost sadržaja svim osobama. U prostorima u kojima je onemogućeno kretanje osobama s invaliditetom zbog same arhitekture prostora, dostupnost unutarnjeg sadržaja omogućuju osobe koje se brinu o tom prostoru. Upravo na taj način i muzejski sadržaji postaju dostupni svima. U Narodnom muzeju Zadar od četiri odjela (Prirodoslovni, Etnološki, Galerija umjetnina, Muzej grada Zadra) i dva izložbena prostora (Dvije palače i Gradska loža) fizički pristup je omogućen samo u Dvije palače, novoobnovljenom prostoru koji je opremljen s dizalom i prilagođen osobama s teškoćama u kretanju. Ostali izložbeni prostori se nalaze u starim zgradama u koje nije moguće intervenirati. Međutim, nije dovoljno samo omogućiti fizički pristup sadržajima. Potrebno je taj isti sadržaj prilagoditi svim osobama, potencijalnim posjetiteljima. Prilagodba sadržaja u svrhu ravnopravnosti svih posjetitelja je rezultat grupnog rada i suradnje djelatnika muzeja. U Narodnom muzeju Zadar nastojimo sadržaj svojih izložbi prilagoditi i posjetiteljima s invaliditetom i stoga organiziramo posebna stručna vodstva za slijepe i slabovidne osobe, radionice prilagođene korisnicima domova za starije i nemoćne, kao i korisnicima centra za odrasle

osobe s teškoćama, a posebnu pažnju pridajemo suradnji s institucijama koje rade s najmlađima.

Primjer iz prakse

U Zadru s djecom s teškoćama u razvoju kao specijalizirane ustanove rade dječji vrtić Latica i osnovna škola Voštarnica čiji polaznici rado sudjeluju u svim aspektima društva u kojem odrastaju.

Osnovna škola Voštarnica

OŠ Voštarnica je osnovana 1968. godine kao Specijalna osnovna škola pri OŠ „Velimir Škorpik“ u čijem sastavu ostaje do 1976. godine, kad postaje samostalna „ustanova od posebnog društvenog interesa, koja je dužna svim školskim obveznicima svojeg područja osigurati odgoj i osnovno obrazovanje po zakonu i drugim propisima za osnovnu specijalnu školu za lako mentalno retardirane osobe“. Naziv škole se promijenio 1992. godine u osnovna škola Voštarnica – Zadar odlukom Školskog odbora (www.os-vostarnica-zd.skole.hr).

Dječji vrtić Latica

DV Latica je specijalizirana pedagoška ustanova koja provodi posebne edukacijsko-rehabilitacijske programe za djecu rane i predškolske dobi s teškoćama u razvoju uz suglasnost Ministarstva znanosti i obrazovanja. Od pedagoške godine 2021./2022. upisuje i djecu u redovnoj skupini i na taj način, uz ostali program, potiče inkluzivnost (www.dv-latica.hr).

Suradnja s Narodnim muzejom Zadar

Suradnja Narodnog muzeja Zadar i OŠ Voštarnica i DV Latica započela je njihovom samostalnom posjetom izložbama i slanjem radova na likovno-literarne natječaje Pedagoške službe. U Narodnom muzeju Zadar organizirale su se i prodajne izložbe vanjskih suradnika čiji je cilj bio prikupljanje novaca za Dječji vrtić i Školu te su njihovi polaznici i ranije bili upoznati s muzejskim prostorom. U dogovoru s

SLIKA 1.

Radionice NMZ-a u prostoru Dječjeg vrtića Latica

muzejskom pedagoginjom, s vremenom je organizirano i vodstvo za grupe koje planiraju doći na izložbu i njihovo sudjelovanje na radionicama. Nakon posjeta sa stručnim vodstvom, dogovorene su i radionice u prostoru škole, odnosno vrtića (slika 1.) a kasnije i izložba dječjih radova (slika 2.).

Iako su samostalni posjeti Narodnom muzeju Zadar započeli i prije osnivanja Pedagoške službe, s početkom rada Pedagoške službe ti posjeti su postali češći, a širom ponudom edukativnog programa profesori, odgojitelji i nastavnici su postali aktivniji u sudjelovanju. U edukativnim programima zanimljivosti su pronašli i djelatnici DV Latica i OŠ Voštarnica. Pedagoška služba organizira tijekom školske/pedagoške godine najmanje dva likovno-literarna natječaja na koja se pozivaju učenici/e i djeca u dječjim vrtićima da pošalju svoje radove na zadanu temu. Pristigli radovi budu izloženi u Edukativnoj dvorani Kneževe palače, a autori najboljih radova budu prigodno i

SLIKA 2.

Izložba dječjih radova u Narodnom muzeju Zadar

nagrađeni. Najbolji radovi se biraju od strane žirija sastavljenog od muzejskih djelatnika anonimno (imena autora nisu vidljiva prilikom biranja). Poziv na radionice/izložbe/likovno-literarne natječaje u organizaciji Pedagoške službe je isti za sve korisnike programa, međutim prilikom dogovora vezanog uz posjet polaznika DV Latica i OŠ Voštarnica bitnu ulogu imaju njihovi odgojitelji i nastavnici jer oni odlučuju koje učenike/djecu će povesti i na kojem programu mogu sudjelovati. S obzirom na to da se radi o ustanovama koje pohađaju i djeca s težim teškoćama u razvoju potrebna je priprema i njih i djelatnika muzeja. Otvorenost za rad i spremnost na prilagodbu u

TABELA 1.

Popis programa NMZ-a na kojima su sudjelovali polaznici DV Latica i OŠ Voštarnica u razdoblju od 2009. do rujna 2022. godine

Naziv radionice/izložbe	Ustanova	Godina održavanja	Mjesto održavanja
Županijo, sretan ti rođendan! – izložba radova pristiglih na istoimenu likovno-literarni natječaj u povodu Dana Zadarske županije	OŠ Voštarnica DV Latica	2014.	Kneževa palača
Radionica uz izložbu „Zahvalimo Njoj Ivana Meštrovića	OŠ Voštarnica	2014.	Gradska loža
Radionica „Pletenje maslinovih grančica“	OŠ Voštarnica	2015.	Etnološki odjel – Gradska straža
Radionica uz izložbu „Leptiri – baršunasti let“	OŠ Voštarnica	2015.	Prirodoslovni odjel
Makete moga kvarta/mjesta – izložba radova pristiglih na istimeni natječaj s maketama	OŠ Voštarnica DV Latica	2016.	Muzej grada Zadra
Radionica izrade anđela od tekstila i papira	OŠ Voštarnica DV Latica	2016., 2019., 2022.	OŠ Voštarnica DV Latica
Radionica u povodu Valentinova	DV Latica	2016.	DV Latica
Radionica uz izložbu „Kabineti čuda“	DV Latica	2017.	Kneževa palača
Radionica uz izložbu „Nadrealni svjetovi Salvadora Dalia“	OŠ Voštarnica	2019.	Kneževa palača
Božić u mom domu – izložba radova pristiglih na istoimenu natječaj u povodu Božića na temu običaja u obitelji/mjestu stanovanja	OŠ Voštarnica DV Latica	2020., 2021., 2022.	Kneževa palača
Plesna radionica „Zagrlj ples“ – u povodu 27. EMA-e	OŠ Voštarnica	2022.	OŠ Voštarnica – sportska dvorana

trenutku izvedbe vodstva/radionice je dio posla svakog kustosa pedagoga, a posebno kad se radi o vodstvu/radionici u kojima su posjetitelji osobe s teškoćama. U tabeli 1. su navedene izložbe i radionice na kojima su sudjelovali polaznici DV Latica i OŠ Voštarnica od osnivanja Pedagoške službe do rujna 2022. godine. Iz tablice je vidljivo kako su djeca i učenici barem jednom tijekom godine sudjelovali u nekom od organiziranih programa. Bitno je naglasiti kako u tabeli

nisu prikazani njihovi samostalni posjeti izložbama već samo organizirani posjeti koji uključuju radionicu i stručno vodstvo. Proces dogovaranja radionice i vodstva započinje javljanjem djelatnika vrtića, odnosno škole i dogovaranjem vremena i načina realizacije koje njima odgovara, a u skladu s mogućnostima prostora koje posjećuju. Tijekom godina i shvaćanja kako taj način rada funkcionira i kako su njihovi polaznici zainteresirani za posjete muzejskim prostorima i uvidom u njihov raznovrstan i kvalitetan kreativan rad došlo je do suradnje u vidu izložbe njihovih radova u muzejskom prostoru. Tako su nastale izložbe: „Izložba radova nastalih na radionicama izrade anđela od papira i tekstila“ – koja je bila postavljena u Edukativnoj dvorani Kneževe palače 2019. godine u povodu Božića, a kao rezultat održanih radionica u prostoru škole, odnosno vrtića, izložba „Božić u našoj obitelji“ – nastala u pandemijskoj godini 2020. Izložba je postavljena kao dio izvrsne suradnje između ustanova, a prikazivala je radove učenika i djece na temu Božića u njihovoj obitelji. Ideja je nastala na osnovi likovno-literarnog natječaja „Božić u mom domu“ koji se provodio prijašnjih godina. Postavljena je u Edukativnoj dvorani Kneževe palače u prosincu 2020. godine. Izložba „Uskrsne radost“ – zajedničkom idejom postavljanja izložbi učenika u muzejske prostore ostvarena je i izložba povodom Uskrsa, koja je u Maloj izložbenoj dvorani Kneževe palače okupila raznovrsne predmete napravljene na kreativnim radionicama u prostoru škole 2022. godine. Suradnja vrtića i škole se i dalje nastavlja na obostrano zadovoljstvo i s ciljem poticanja jednakosti u svim sferama aktivnog društvenog života. Planirana je najmanje jedna izložba godišnje radova polaznika u muzejskom prostoru, ali i izložba s muzejskim predmetima u prostoru škole/vrtića. I dalje se nastavljaju posjeti kako Škole/Vrtića Muzeju tako i Muzeja njihovim prostorima.

Umjesto zaključka

Posjete Muzeju prilagođavamo dobi i mogućnosti djece/učenika koji nam dolaze, radionice dogovaramo u uvjetima koje vrtić/škola ima. Muzeji jesu otvoreni za sve, a uz komunikaciju i spremnost na su-

radnju moguće je postići gotovo sve. S malim počecima posjećivanja izložbi polaznika OŠ Voštarnica i DV Latica, usputno poput šetnje po gradu, do postavljanja vlastitih radova trebalo je proći nekoliko godina. Od shvaćanja Muzeja kao otvorenog za suradnju i škole, odnosno vrtića kao spremnog na iskorištavanje svih prilika koje im društvo nudi do stalnih posjeta i radionica trebalo je proći mnogo razgovora. Da bi se ostvarila sadašnja suradnja i planovi za buduće suradnje, dakle, bilo je potrebno vrijeme i komunikacija ustanova.

Proces socijalizacije i integracije je izazovan za sve dionike društva. Za uspješan proces integracije djece i učenika/ca s teškoćama u razvoju bitne su sve sfere društva, a muzej predstavlja dio toga i, kao i kod djece u redovnom sustavu odgoja i obrazovanja, bitno je na primjeren način približiti im kulturnu i prirodnu baštinu koja će ostati njima u nasljeđe. Briga o svojoj okolini usvaja se od najranije dobi. Muzej u tom procesu pomaže na način da osigura adekvatan prostor i prilagođena vodstva i radionice, dok odgojno-obrazovne ustanove pružaju podršku u vidu posjeta i sudjelovanja. Uz otvorenost i prilagodbu programa i djelatnika moguće je postići kontinuitet u radu i napredovanje u jednakosti u svim aspektima društvenog života.

Bibliografija

Izložbe – arhiva, <https://nmz.hr/hr/izlozbe/?p=3> (17.05.2023.)

Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine, <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nji%20planovi%20i%20strate%C5%A1ka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Nacionalni%20plan%20izjedna%C4%8Davanja%20mogu%C4%87nosti%20za%20osobe%20s%20invaliditetom%20za%20razdoblje%20od%202021%20do%202027.%20godine.pdf> (03.07.2023.)

O nama, <https://www.dv-latica.hr/o-nama.html> (15.05.2023.)

Povijest škole, <http://www.os-vostarnica-zd.skole.hr/o-skoli/povijest-skole> (15.05.2023.)

Abstract

The cooperation between National museum Zadar and educational institutions specialized for children with disabilities (elementary school Voštarnica and kindergarten Latica) lasts for a very long period. It started with their visits to exhibitions in the museum area, continued with the visiting of museum workers to school and kindergarten areas and active children's participation in the museum work. This paper presents programs that are yet to come. Some of the examples of active participation are exhibitions of children's artwork inside Museum. Planned programs include continued work on their active participation and development of cooperation with the purpose of encouraging integration.

ANA SUTLOVIĆ, NATALI ČOP

Sveučilište u Zagrebu Tekstilno-tehnološki fakultet,
Zavod za tekstilnu kemiju i ekologiju, Narodni muzej Zadar
ana.sutlovic@ttf.unizg.hr, dokumentacija@nmz.hr

U suradnji znanosti i baštine – interaktivne interdisciplinarne radionice za pobuđivanje interesa djece za baštinu za vrijeme ljetnih praznika

Radom se predstavlja ciklus kreativnih, interaktivnih i interdisciplinarnih radionica naslova „U muzej dođi i lipo se prođi – dječja kreativna radionica COLORINA“. Radi se o seriji radionica pokrenutih u ljeto 2017. inicijativom i zalaganjem sveučilišne profesorice i muzejske djelatnice u želji da se djeci koja provode ljetne praznike na otoku Ižu približi kulturna baština otoka, tim više jer na otoku djeluju dvije područne zbirke NMZ-a. Djeca su tako u sprezi znanstvene i baštinske suradnje izradila personalizirani vlastiti podsjetnik na ljeto provedeno na otoku.

Začeci

Sve ima svoje početke, pa je tako i ova otočka radionica svoj hod započela u Zagrebu. Inicijalna ideja za pokretanje STEM radionica „COLORINA“ potekla je od prof. dr. znanosti Ane Sutlović koja ih od 2012. zajedno sa svojim kolegicama sa Sveučilišta u Zagrebu Tekstilno-tehnološkog fakulteta (TTF) organizira i provodi u okviru projekta razvoja vještina TTF-a, Zavoda za tekstilnu kemiju i ekologiju. Radionice se tradicionalno održavaju u božićno vrijeme, u travnju, u sklopu Festivala znanosti te krajem školske godine.

Cilj radionica je razvijanje svijesti o ljepoti i važnosti inženjerstva

u razvoju društva kao i povećanje interesa, vještina i kompetencija u području tekstilne tehnologije i znanosti, posebice u području bojanja tekstila i tiska, promičući ih kao platformu za sinergiju znanosti, tehnologije i umjetnosti.

Polazišna točka ovih radionica je približavanje STEM područja kroz umjetnost, dizajn i humanističke znanosti, ali i ukazivanje na činjenicu da STEM i umjetnost nisu u opreci, već se nadopunjuju. Na ovaj način djeca stječu interes i senzibiliziraju se za STEM, što je potrebno razvijati već u predškolskoj i ranoj osnovnoškolskoj dobi.

Aktivnosti

Kroz radionice djeca se upoznaju s metodama pripreme bojila i tiskarskih pasta, tehnikama sito i digitalnog tiska te oslikavanja pigmentnim bojilima, pri čemu jednostavno spoznaju povezanost tehnologije, znanosti i umjetnosti. Djeci primjereni sadržaji i teme približavaju ljepotu rada u laboratorijima, ali i svijest o potrebi zaštite i opreza pri radu u laboratoriju.

Zašto na otoku?

Ideja za pokretanje, tj. nastavak „COLORINE“ na otoku Ižu potekla je osobnim zalaganjem dr. sc. Ane Sutlović i više kustosice dokumentaristice Natali Čop koje tijekom ljeta borave na otoku Ižu. Ideja je motivirana ponajviše činjenicom što u Velom i Malom Ižu djeluju Područne zbirke Narodnog muzeja Zadar – Područna etnografska zbirka u Velom Ižu i Područna kulturno-povijesna zbirka u Malom Ižu. No, poticaj je bila i činjenica da tijekom ljeta na otoku boravi veći broj djece iz raznih krajeva Hrvatske i svijeta te činjenica da djeca imaju vremena na pretek kojeg bi bilo korisno ispuniti edukativnom aktivnošću koja uključuje upoznavanje s baštinom otoka u spoju s praktičnim i kreativnim radom temeljenim na konceptu „COLORINA“ radionica.

Prva radionica na otoku održala se u ljeto 2017. u Područnoj etnografskoj zbirci Veli Iž.

Ta je zbirka s preko 800 predmeta autentične zavičajne građe otvo-

rena 1975. temeljem donacija mještana, a stručnu pomoć i postavljanje pružila je tadašnja kustosica i voditeljica Etnografskog odjela NMZ-a, etnologinja Olga Oštrić. Zbirka je 1994. predana Narodnom muzeju na upravljanje i stručnu skrb kao područna muzejska zbirka. U trenutku pisanja ovog rada, zbirka je zatvorena zbog potrebe obnove zgrade što će posljedično utjecati i na konceptijsku promjenu budućeg izložbenog postava.

U želji da radionici dodamo lokalni predznak i poveznicu s muzejem, ali i zadržimo osnovni koncept koji je nastavljen i ovdje, radionici je nadjenut naziv „COLORINA – U muzej dođi i lipo se prođi“.

Kao poziv na radionicu napravljen je i na nekoliko lokacija u mjestu (Veli Iž) postavljen plakat s informacijama o organizatorima, mjestu, vremenu, temi radionice te vizualom zbirke, a ostavljen je i broj mobitela na koji su roditelji mogli najaviti sudjelovanje svog djeteta kako ne bi došlo do stihijskog pojavljivanja u trenutku odvijanja radionice. Plakat je kao najava postavljen u digitalnoj formi na muzejskim mrežnim stranicama, Facebooku i na lokalnoj otočkoj Facebook grupi.

Kao što je vidljivo na plakatima, „COLORINA“ je u naslovu dobila još jedan lokalni podnaslov „U muzej dođi i lipo se prođi“, čime smo željeli sugerirati da se i u muzeju može dobro provesti slobodno vrijeme i naučiti nešto novo na zabavan i edukativan način.

Dogovoreno je da se formira grupa do 20 djece, što je diktirano prostorom i veličinom zbirke, ali i željom za kvalitetnijim radom s djecom različitih dobnih skupina u manjim grupama.

Na taj način smo se i mi mogli bolje pripremiti – unaprijed tiskati dogovoreni motiv na određeni broj platnenih torbi i ruksaka, nabaviti potreban broj kistova, posuda za bojila, zaštitne plastične folije, škare, folije u boji, pripremiti stolce i stolove, fenove, pegle, platno za glačanje i ostalo.

Tog prvog ljeta dogovoreno je da se kao *light motiv* radionice izdvoji iško lončarstvo, koje je najtipičniji predmet iškog identiteta i jedino je te vrste očuvano na našem otočju te je upisano u Registar kulturnih dobara RH 2009. godine. Pri TTF-u tiskane su torbe s

motivom iškog lopiža – tipične keramičke posude za kuhanje koja se izrađivala u Velom Ižu.

S obzirom na to da prostor zbirke nije opskrbljen prostorima i opremom kao što su laboratoriji u kojima su se odvijale inicijalne „COLORINA“ radionice u Zagrebu, te da se radionica na otoku odvija za vrijeme ljetnih praznika, to su okolnosti zbog kojih je uporaba bojila i proces bojadisanja tekstila djeci objašnjen na ponešto ležerniji način, no više u sazvučju i sinergiji s muzejskim predmetom ili temom odabranom za pojedinu godinu. Stoga je djeci od vrtičke dobi do srednjoškolskog uzrasta najprije pruženo stručno vodstvo po zbirci, kojim se dobio uvid u običaje i način života Ižana u prošlosti, a potom se odabrani muzejski/izložbeni predmet uzimao kao motiv na kojem se temeljio praktični dio radionice.

Godine 2017., temeljem teme radionice na pamučne torbe otisnuta je kontura tradicijskog iškog lopiža. Kroz tako pripremljeni motiv, a s aspekta tekstilne tehnologije djeca su se upoznala s pigmentnim bojilima. Pigmentna bojila lako se koriste za oslikavanje, osiguravaju široki kolorit, a primjenjiva su za sve tekstilne materijale, bez obzira na sirovinski sastav i lako se fiksiraju glačanjem. Upravo zbog toga djeca su prema svome ukusu i modernom pogledu na život mogla tradicijskoj keramičkoj posudi udahnuti novi dizajn i, kao elementu na pamučnoj torbi, novu funkciju.

Godine 2018. tema radionice je bila primjena prirodnih boja na tekstil. Za tu prigodu prikupili smo koru bora, oraha, luka (kapule), šipka (nara), masline i smrdljike (smrdele). Pomoću električnih kuhala i posude za kuhanje, predvorje zbirke postalo je mali laboratorij za pripremu prirodnih bojila u koje smo namakali pamučne trakice, u svakoj od posuda s bojom. Prva faza bojadisanja tekstila prirodnim biljnim bojilima je ekstrakcija bojila iz biljaka kuhanjem. Nakon toga se u otopini bojila obrađuje tekstilni materijal. Dok su se trakice namakale u otopini bojila, djeci je održano stručno vodstvo po zbirci s fokusom na muzejske predmete koji su bojani prirodnim bojama, posebice u sobi s tekstilnim rukotvorstvom gdje je tkalački stan te predmeti za obradu vune i lana. Bojadisanje pamučnih trakica u po-

TABELA 1.
 Interaktivne interdisciplinarnе radionice
 „COLORINA – U muzej dođi i lipo se prođi”¹²

sudi s određenom vrstom prirodnog bojila rezultiralo je trakicama u drugačijoj boji, a ovisno o vremenskoj dužini namakanja davalo je različite tonove boje. Trakice su djeca sušila i izrezivala, a potom lijepila na kartonske uzornike s mozaikom ponuđenih prirodnih bojila koje je svako dijete potpisalo. Pojedine trakice su ostale neizrazane pa su ih djeca koristila kao trake za kosu.

Godine 2019. radionicu smo održali u Domu kulture u Velom Ižu, uz izložbu „1 000 godišć glagoljice na Ižu“, koju su suorganizirali Nacionalna i sveučilišna knjižnica iz Zagreba, Arhiv Zadarske nadbiskupije, Narodni muzej Zadar, Župni i Mjesni odbor Veli Iž. Sudionici su se upoznali s osnovama glagoljice te su dobili upute za

¹² Fotografije u tabeli 1. se koriste i objavljuju uz dozvolu roditelja; autorice fotografija: Ana Sutlović, Natali Čop

učenje pisanja i čitanja glagoljske azbuke. I te godine pristupili smo oslikavanju platnenih torbica pigmentnim bojilima koje se termički fiksiraju za podlogu, s tim da je oslikavan tekstil u motivu glagoljskog pisma, tj. glagoljski natpis Iž. Osim toga, izrađena je i zastava koja je postala zaštitni znak radionice.

Godine 2022. zadržali smo se u Domu kulture, a kao baštinsku temu izabrali smo zalistavac, najrazigraniji dio svečane tradicijske ženske odjeće u priobalju i na otocima sjeverne Dalmacije. Djecu se prvo putem predavanja uz prezentaciju upoznao sa zalistavcem. Temeljem inspiracije djeca su tehnikom kolaža izrezivala motive iz folija te ih transfer tehnikom prenijela na moderne pamučne ruksave. Na ovaj način elementi tekstilne baštine postali su element suvremenog tekstila i prošetali su plažama u vrućim ljetnim mjesecima.

Mediji o nama...

Sve naše radionice popratili su tiskani i elektronički mediji, kako lokalni tako i portali i mrežne stranice Sveučilišta u Zagrebu Tekstilno-tehnološkog fakulteta (<https://www.ttf.unizg.hr/>), Narodnog muzeja Zadar (<https://nmz.hr/hr/>) i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (<https://www.nsk.hr/>).

Uspomene

Svi mi zajedno (djeca, roditelji, autorice i voditeljice radionice, volonteri) ovakvim radionicama dobili smo lijepu uspomenu i podstrek da nastavimo i iduću godinu s nekom novom temom.

Završna riječ

- suradnja: ostvarena je vrijedna međuinstitucijska suradnja koja se nastavlja.

- „COLORINA“ je na otoku Ižu dobila nadopunu, tj. dodanu baštinsku vrijednost, potvrđujući kako tekstilna tehnologija i znanost može biti prezentirana djeci u muzejskom okruženju u kontaktu s konkretnim muzejskim predmetima, a putem osobnog kreativnog izražavanja;

- tradicija: održane su ukupno četiri radionice s dvogodišnjom pauzom zbog korone, s tendencijom nastavka radionica s novim temama;
- učenje kroz zabavu i kreativnost: djeca predškolske i osnovnoškolske dobi za vrijeme ljetnih praznika uče na zabavan i pristupačan način – upoznaju se s područjem tekstilnog tiska i bojanja tekstila, od primjene prirodnih bojila preko pigmentnih bojila do inovativnih termokromnih bojila u sinergiji s muzejskom baštinom;
- razvoj vještina: ovakve radionice razvijaju u djece vještine koje uključuju kreativnost, komunikaciju, socijalne vještine, inicijativu i suradnju, što im pomaže u stjecanju samopouzdanja te osobnog i profesionalnog razvoja;
- volonteri: treba reći kako bi ove radionice bilo teško realizirati bez pomoći naših volontera, a to su bili članovi naših obitelji, naša djeca u adolescentskoj dobi i roditelji djece. I mi voditeljice smo u stvari volontirale jer se radionice održavaju za vrijeme naših godišnjih odmora.
- produkciju radionica, nabavu i tisak na torbe, opremu za rad, plakate, listiće omogućili su TTF i NMZ, kao i privatna inicijativa.

Bibliografija¹³

<https://www.facebook.com/TTFunizg/posts/d41d8cd9/1927139934009075/> (04.07.2023.)

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=10226981355178290&set=pcb.10226979190724180>
(04.07.2023.)

<https://www.universitas-portal.hr/veli-iz-kreativna-tekstilna-radionica-za-djecu/> (04.07.2023.)

<https://www.nsk.hr/susret-mladih-narastaja-s-glagoljskom-bastinom-u-sklopu-izlozbe-1000-godisc-glagoljice-na-izu/> (04.07.2023.)

<https://nmz.hr/hr/edukacija/radionica-u-podrucju-8dnoj-etnografskoj-zbirci-u-velom-izu-u-muzej-dojdi-i-lipo,1388.html> (04.07.2023.)

<https://nmz.hr/hr/edukacija/radionica-na-temu-glagoljice-u-muzej->

¹³ Izbor objava u medijima

dojdi-i-lipo-se-projdi-u-velom-izu,1985.html (04.07.2023.)
<https://nmz.hr/hr/edukacija/zalistavac-kao-inspiracija-za-radionicu-u-muzej-dojdi-i-lipo-se-projdi,2437.html> (04.07.2023.)
<https://nmz.hr/hr/edukacija/edukativna-radionica-u-podru%20c4%8d-noj-etnografskoj-zbirci-veli-iz,1637.html> (04.07.2023.)
<https://www.otoci.eu/iz-u-muzej-dojdi-i-lipo-se-projdi/> (04.07.2023.)
<https://ezadar.rtl.hr/kultura/3542253/u-muzej-dojdi-i-lipo-se-projdi-malisani-ucili-o-glagoljici/> (04.07.2023.)
www.057info.hr/print/2019-07-30/u-muzej-dojdi-i-lipo-se-projdi-u-velom-izu
<https://www.otoci.eu/iz-u-muzej-dojdi-i-lipo-se-projdi/> (04.07.2023.)

Abstract

The paper presents a cycle of creative, interactive and interdisciplinary workshops under the joint title 'Come to the museum and have a wonderful time – children's creative workshops COLORINA'. It is a series of workshops launched in the summer of 2017 on the initiative and personal commitment of university professor and museum curator, in the desire to bring the cultural heritage of the island closer to the children who spend their summer holidays on the island of Iž, especially since there are two regional collections of the Zadar National Museum on the island. Children from kindergarten to high school age had the opportunity to gain an insight into the customs and way of life of the people from Iž in the past through guidance through the collection and exhibition, and then the selected museum/exhibition object was taken as a motif on which the practical part was based. This way the children were introduced to the method of dyeing textiles with pigment dyes and the transfer technique, as well as how to prepare dye and dye textiles with natural colors of pine bark, peel of pomegranate, walnut and red onion, and learned to apply them by dyeing and painting.

ANITA HODAK

Prirodoslovni muzej Rijeka

anita@prirodoslovni.com

Kućni šašavi znanstvenik – digitalni video pokusi

„Kućni šašavi znanstvenik“ je projekt digitalnih video pokusa, nastao za vrijeme pandemije COVID-19 u „kućnom laboratoriju“ Anite Hodak; u realizaciji sudjeluju i njezine kćeri, čime se stvara bliskija veza s najmlađom publikom. Muzej „dolazi“ u virtualnu posjetu djeci u njihovo kućno, vrtičko ili školsko okruženje te donosi video zapise s uputama za izvođenje pokusa iz područja prirodoslovlja. Nagrađen je Posebnim priznanjem u kategoriji za pedagoško-edukacijski program od strane Ocjenjivačkog suda HMD-a te proglašen kao jedna od najboljih akcija za djecu na državnoj razini.

Kako i kad je nastao projekt „Kućni šašavi znanstvenik“?

Projekt Prirodoslovnog muzeja Rijeka „Kućni šašavi znanstvenik“ nastao je za vrijeme potpunog zatvaranja u ožujku 2020. godine, a mi smo bili dva roditelja koja su se našla u situaciji da oboje radimo od doma i imamo dvoje male djece. U našem kućnom stvaralaštvu smo i prije korone radile pokuse, ali ideja za stvaranjem „Kućnog šašavog znanstvenika“ se dogodila slučajno. U tom trenutku sam na taj način pokušala spojiti poslovni i privatni život kako bi se posljedice korone što manje osjetile. Sve je nastalo u našem „kućnom laboratoriju“, a u realizaciji su moje kćeri postale „ruke pomagačice“. Kroz ovaj projekt smo otvorili svoj dom i obiteljsko okruženje publici kroz video pokuse te ostvarili istinitu i živu povezanost kroz digitalne kanale. Projekt se nastavlja i unaprjeđuje u 2021. godini te se u svakom video pokusu pojavljuju ruke pomagačice, čime se stvara bliska veza s najmlađom publikom.

„Kućni šašavi znanstvenik“ je projekt digitalnih video pokusa jer kako se pokusi zbog pandemije koronavirusa ne mogu izvoditi u Muzeju, Muzej „dolazi“ u kućne posjete s pisanim uputama, materijalima i koracima za izvođenje pokusa u obliku video zapisa prilagođenih za realizaciju u kućnom, vrtičkom i školskom laboratoriju. Pokusi su kreativno i maštovito osmišljeni, a cijeli tijek prati dinamična glazba te boje koje su živahne i prilagođene djeci (slika 1.).

SLIKA 1.

Ilustracija „Šašavi znanstvenici“, autor Sanjin Smajlović

Digitalni marketing

Epidemiološka situacija uzrokovana pandemijom koronavirusa COVID-19, to jest kriza i potpuno neobično razdoblje kroz koje smo prolazili, znatno je utjecala na sve sfere života, osobito na kulturu. Prirodoslovni muzej Rijeka inače ima vrlo dobru povezanost s publikom i krug stalne publike koja se vraća i prati naše programe. Najveći dio publike čine organizirane grupe djece predškolske i školske dobi, obitelji s djecom, osobe s posebnim interesom za prirodoslovlje te turisti, a djelatnici se trude posebnim ciljanim programima razviti još bolju povezanost i s ostalim segmentima publike.

Tadašnja situacija i mjere koje su bile na snazi onemogućavale su veliki dio praktičnog i interaktivnog rada koji je naš Muzej organizirao za djecu kroz razne oblike edukativne komunikacije. Stoga su se aktivnosti kontinuirano prilagođavale novim okolnostima kroz razne digitalne platforme za koje je najviše zaslužna voditeljica marketinga, Klara Bukovac.

Kroz platformu Facebook stranice @Prirodoslovni.muzej.Rijeka i YouTube kanala Prirodoslovnog muzeja Rijeka te putem novosti slanih elektronskom poštom donosimo prirodoslovne i kulturne sadržaje: objavljujemo članke, fotografije i videozapise o znanstvenim istraživanjima i stručnim dostignućima muzealaca, a postojeće kontinuirane projekte prilagođavamo novim uvjetima. Jedan od njih je „Kućni šašavi znanstvenik“ koji se nadovezuje na „Educiraj se i zabavi uz #PMR“.

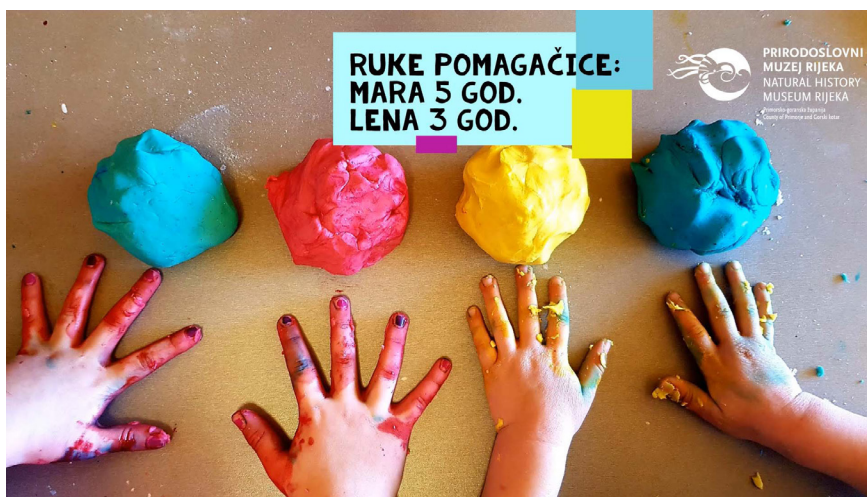
U ovom projektu je ostvarena uspješna međusobna suradnja pedagoškog i marketinškog odjela. Naime, kad je započelo potpuno zatvaranje, voditeljica marketinga, Klara Bukovac je na Facebook stranici Muzeja osmislila nekoliko tematskih rubrika koje su bile zastupljene po danima u tjednu, pa imamo „Kreativni ponedjeljak“, „Muzealci budućnosti“, „Kućni šašavi znanstvenik“, „Iz depoa PMR“, „PMRetrovizor“. Srijeda je rezervirana za „Kućnog šašavog znanstvenika“, a vikendima se dostavljalo glasilo „Educiraj se i zabavi uz #PMR“. S vremenom, uz veliku podršku svog partnera Mladena, sam se nekako ohrabrila i na YouTube kanalu Muzeja

napravila kategoriju „Kućni šašavi znanstvenik“ unutar koje objavljujem video pokuse.

Tko se krije iza projekta „Kućni šašavi znanstvenik“?

Projekt „Kućni šašavi znanstvenik“ je nastao u „kućnom laboratoriju“ muzejske pedagoginje Anite Hodak, u čijoj realizaciji sudjeluju i njene kćeri, „ruke pomagačice“ po imenu Mara i Lena Majer. U trenutku nastajanja, 2020. godine Mara je imala 5, a Lena 3 godine. Kako su rasle one tako je rastao i sam projekt. Zajedno smo otvorile dio svog doma i obiteljsko okruženje publici te dijelile s njima svoj kućni laboratorij.

Zajedno smo radile pokuse pa smo počele fotografirati materijale, snimati korake izvedbe pokusa, objašnjavati tijek i rezultate pa su Mara i Lena nekako postale „ruke pomagačice“ (slika 2.) u oblikovanju tih zanimljivih i edukativnih digitalnih video pokusa. Sve to nastaje u našem „kućnom laboratoriju“, a na taj način ostvarujemo istinitu i živu povezanost s muzejskim prijateljima, to jest s publikom i kroz digitalne kanale. Projekt se nastavlja i unaprjeđuje u 2021.

SLIKA 2.

„Ruke pomagačice“, autorica Anita Hodak,
fototeka Prirodoslovnog muzeja Rijeka

godini kada ga u potpunosti rade djeca za djecu, to jest u svakom video pokusu se uz mene pojavljuju ruke pomagačice, čime se stvara još bliskija veza s najmlađom publikom. Njihov doprinos je ogroman u idejama, savjetima i pomaganju u izvedbi, a sve to uz veliko strpljenje, dobru volju i pozitivan duh tijekom kreiranja svakog video pokusa.

Kako izgleda jedan dan na snimanju?

Oblikovanje video pokusa traje nekoliko dana jer se raspodijeli u nekoliko faza. Na samom početku najviše dolaze do izražaja ideje i prijedlozi mojih kćeri, a zatim i njihovo veliko strpljenje prilikom fotografiranja, snimanja materijala, koraka izvođenja i slično, pogotovo kad nešto ponavljamo kako bismo bile što zadovoljnije. Taj dio s njima pokušavam da traje sat do dva, neki put manje, neki put više s pauzama, kako bi im i dalje bilo zanimljivo, a da ne postane naporno. Ukratko, nakon ideje slijedi njena razrada, odnosno osmišljavanje pokusa, a zatim i vizualno i sadržajno oblikovanje koje obuhvaća pripremu scenarija, oblikovanje scenografije, fotografiranje, obradu fotografija te montažu cjelokupne video animacije. Naravno, na samom početku je to zaista bilo dosta jednostavno – tada je meni, i njima naravno, sve to bilo novo, ali s vremenom se sve tri nekako usavršavamo u stvaranju digitalnih video pokusa kroz zanimljivu i edukativnu priču.

Što se krije iza projekta „Kućni šašavi znanstvenik“?

Znanost je nevjerojatna! Kroz nju spoznajemo svijet koji nas okružuje. Znanstvenici postavljaju pitanja jer žele razumjeti svijet te kako i zašto se određene pojave zbivaju. Mnogi znanstvenici pronalaze odgovore na svoja pitanja pomoću pokusa. Ispituju svoje ideje da vide jesu li one ispravne. Svi pokusi imaju zajedničke korake, to jest znanstvenu metodu kojom se vodimo i u projektu „Kućni šašavi znanstvenik“. Projekt se vodi idejom da djeca, to jest svi zaljubljenici u svijet pokusa, spoznaju da je za svaki pokus važno promatranje,

mjerenje i prikupljanje podataka; postavljenje pitanja ili iznošenje teorije zašto ili kako se nešto zbiva; provođenje istraživanja kako bi provjerili svoju teoriju; provođenje pokusa i naposljetku zapisivanje rezultata, a sve to, naravno, uz dobru volju, strpljenje i društvo ukućana ili prijatelja.

„Kućni šašavi znanstvenik“ je projekt digitalnih video pokusa pomoću kojih Muzej stiže u kućne posjete, donoseći sa sobom pisane upute, materijale i korake za izvođenje pokusa u kućnom, vrtićkom ili školskom prostoru.

To je projekt koji pruža iskustveno učenje, integraciju obrazovnih i odgojnih predmeta, razvijanje vještina, razvijanje sposobnosti promatranja i opažanja.

SLIKA 3.

„Podvodni vulkan“, autorica Anita Hodak,
fototeka Prirodoslovnog muzeja Rijeka

Koje teme se obrađuju?

„Kućni šašavi znanstvenik“ je projekt raznolikih tematskih prirodoslovnih radionica kroz koji otkrivamo zabavnu stranu kemije, fizike i biologije putem virtualnih edukativno-kreativnih sadržaja. U našem kućnom laboratoriju se realiziraju naše zajedničke teme,

obično inspirirane obilježavanjem nekih prigodnih bitnih datuma za prirodu, muzejski svijet ili trenutna događanja (slika 3.). U okviru tog projekta želimo da djeca kroz edukativne i interaktivne pokus-radionice upoznaju svijet biljaka, životinja i fosila te urone u svijet Muzeja kroz ulogu malih prirodoslovaca.

Kroz različite teme djeca predškolske i rane školske dobi imaju mogućnost otkriti i istražiti postav Prirodoslovnog muzeja Rijeka uz edukativne, zanimljive i kreativne videozapise i digitalne metodičke materijale u sklopu virtualne posjete i nastave te time na neki način nadoknađuju izostanak suradnje u obogaćivanju obrazovnog sadržaja.

Kome su namijenjeni pokusi?

„Kućni šašavi znanstvenik“ namijenjen je prvenstveno djeci predškolske i rane školske dobi, kao i njihovim roditeljima. Namijenjen je i odgojiteljima u vrtiću za rad s djecom predškolske dobi, kao i učiteljima od 1. do 5. razreda koji žele unijeti promjene u svakidašnji rad s djecom. Namijenjen je centrima, udrugama i fakultetima, kao i svim zaljubljenicima u svijet eksperimentiranja koji se pitaju kako nešto radi ili zašto se nešto ponaša na ovaj ili onaj način. A na kraju svakog pokusa je i zaključak kako i zašto se nešto dogodilo i objašnjenje pokusa. Sve što je potrebno za realizaciju „Kućnog šašavog znanstvenika“ imamo u kućnom, vrtićkom ili školskom laboratoriju, s lako dostupnim sastojcima, uz puno dobre volje, strpljenja i društvom ukućana ili prijatelja.

Osnovno obilježje osmišljenih pokusa i radionica je poticanje djece na samostalno istraživanje i otkrivanje, samostalno dolaženje do određenih spoznaja te usvajanje određenih prirodno-znanstvenih metoda uz odgovarajuću pomoć roditelja, odgojiteljice, učiteljice ili voditeljice radionice, koju se prati putem video pokusa. Projekt se vodi idejom da djeca, to jest svi zaljubljenici u svijet prirodoslovja spoznaju da je za svaki pokus važno uočavanje problema, formuliranje problema, provedba pokusa, bilježenje i analiza rezultata te donošenje zaključka.

Teško dohvatljive skupine – SUPERHEROJI

Prirodoslovni muzej Rijeka inače ima vrlo dobru povezanost s publikom, krug stalne publike koja se stalno vraća i prati naše programe. Najveći dio naše publike čine organizirane grupe djece predškolske i školske dobi, obitelji s djecom te osobe s posebnim interesom za prirodoslovlje.

Tijekom korone su nam teško dohvatljive skupine bile sve skupine posjetitelja, jer situacija i mjere koje su bile na snazi onemogućavale su veliki dio praktičnog i interaktivnog rada kojeg je naš Muzej organizirao za djecu kroz razne oblike edukativne komunikacije.

Tijekom 2020. i 2021. smo, unatoč svemu, uspjeli ostvariti i zadržati kontakt s publikom, iako više online putem, a manje uživo. Ostvarujemo divnu suradnju s vrtićima, osnovnim školama, udrugama, centrima, fakultetima u Rijeci i okolici.

Unutar tog razdoblja smo imali intenzivnu komunikaciju s publikom kroz provedbu 26. EMA-e „Iz/Van/Red/No!“, u sklopu koje smo provodili našu akciju „SUPERHEROJI“.

Škole su se u vrlo kratkom roku reorganizirale i omogućile pohađanje nastave putem digitalnih platformi. Dosadašnja online suradnja s učiteljicama je tekla odlično i na obostrano zadovoljstvo, a atmosfera u učionicama je bila divna. Čak i kad smo nailazili na neke poteškoće, npr. prilagodbe tehničkih zahtjeva, pristupa internetu, odnosno računalima, te same prilagodbe sadržaja, nekako smo to uspješno rješavale u hodu. Iako se škola za niže razrede osnovne škole održavala uživo, na snazi je bila preporuka o ne izlaženju izvan prostora škole te preporuka o zabrani dolaska vanjskih suradnika u prostore škole. Ove odluke onemogućile su veliki dio praktičnog i interaktivnog rada kojemu su djeca bila do sada izložena, a koji je kao izrazito učinkovita metoda učenja prepoznat već odavno.

U želji da omogućimo kvalitetne online sadržaje koji potiču djecu na suradnju i druženje u virtualnom okruženju i time smanjimo utjecaj zabrane provedbe suradničkih aktivnosti, škole u Rijeci i okolici prilagođavaju provedbu projekta „Kućni šašavi znanstvenik“ u sklopu virtualne nastave te time nadoknađuju izostanak suradnje u

obogaćivanju obrazovnog sadržaja. Škole dobivaju praktične prilagođene prirodoslovne sadržaje i aktivnosti povezane s nacionalnim kurikulumom i „Školom za život“, koje će moći koristiti u slučaju nemogućnosti dolazaka zbog financijskih ili drugih razloga te tako online projektom zadovoljiti potrebe djece. Korist koju je projekt donio djeci koja su sudjelovala u projektu ponajbolje ilustriraju mišljenja njihovih roditelja, odgojitelja, učitelja razredne nastave i sveučilišnih profesora. Svi oni su nas na ovaj način pustili u svoje kućno, vrtičko i školsko okruženje.

Centar za odgoj i obrazovanje - učenici s većim i višestrukim teškoćama u razvoju

Prirodoslovni muzej Rijeka uspješno surađuje s Centrom za odgoj i obrazovanje od 2014. godine. Tijekom višegodišnjeg perioda uspješno smo surađivali na organizaciji i provođenju niza zanimljivih edukativnih radionica posebno prilagođenih upravo za učenike s većim i višestrukim teškoćama u razvoju, koji se školuju po posebnom programu.

Tijekom korone, ali nakon popuštanja mjera, smo i dalje imali otežan rad s publikom uživo jer je na radionicama smjelo biti jako malo sudionika. No, srećom smo kroz manje grupe uspjeli nastaviti suradnju uživo s učenicima koji imaju intelektualne i motoričke teškoće, kao što su autizam, cerebralna paraliza, Downov sindrom.

Koristeći primjereni rječnik, zanimljive radionice i praktične aktivnosti učenici su spoznali svijet prirodoslovlja na njima primjeren način. Puno truda se ulagalo u izradu prilagođenih materijala upravo za učenike s teškoćama koji su dolazili na radionice. Njihova aktivnost, sudjelovanje i veselje pri dolasku u Muzej glavni su pokazatelji uspješnosti ove suradnje.

Ovakav vid suradnje izuzetno obogaćuje znanje te osigurava dragocjena iskustva učenika s teškoćama u razvoju, koja im koriste u svakodnevnom životu. Naš muzej pokazuje stručnost, posvećenost sadržajima i spremnost na suradnju s ciljem unaprjeđenja kvalitete obrazovanja učenika s većim i višestrukim teškoćama u razvoju.

Doprinos projekta „Kućni šašavi znanstvenik“

Od 2020. godine digitalne platforme Muzeja bilježe povećanje broja pratitelja, što je rezultat zanimljivih dnevnih objava kroz tematske rubrike, ali i širenja dobrog glasa od strane odgojno-obrazovnih djelatnika roditeljima. Publika je izvrsno prihvatila edukativno-kreativne materijale kojima su obrađene različite prirodoslovne teme koje dostavljamo e-poštom. Zbog preporuka stalnih primatelja glasila njihovom krugu poznanika, Muzej zaprima upite za dostavljanje ovog oblika informacija te proširuje krug korisnika.

Vijest da je projekt „Kućni šašavi znanstvenik“ dobio posebno priznanje u kategoriji za pedagoško-edukativni program od strane Ocjenjivačkog suda Hrvatskog muzejskog društva su izvještavali elektronski i tiskovni mediji te mrežni portali, čime se svakako došlo do većeg broja korisnika. Također smo jako zadovoljni i sretni što nam pristižu pozitivni komentari od strane prijatelja, roditelja, odgojitelja, učitelja, profesora, muzejskih kolega i muzejskih prijatelja. Dobivamo jako puno podrške, što nas svakako veseli i daje nam elana da nastavimo s prepoznatim muzejskim radom.

Uvođenjem interaktivnih sadržaja na suvremen način kroz projekt Muzej nadograđuje pristup posjetiteljima kroz produbljanje odnosa s postojećom te razvijanjem nove publike, unaprjeđuje informiranje o svijetu prirodoslovlja i jača vidljivost u zajednici. Takvom vrstom komunikacije Muzej želi pružiti posjetitelju širi raspon podataka, potaknuti veću zainteresiranost za istraživanje.

U tom je području zaživio projekt „Kućni šašavi znanstvenik“ koji pronalazi načine aktivnog uključivanja djece i mladih kroz prirodoslovno stvaralaštvo i kreativno provođenje vremena. Stoga, ovim projektom želimo omogućiti djeci i obiteljima, vrtićima i školama da budu aktivni sudionici i kreatori te aktivni konzumenti sadržaja, kako bi lakše prebrodili promjene koje je u njihove živote donijela epidemija koronavirusa.

Kroz projekt „Kućni šašavi znanstvenik“ se stvara publika koja otkriva i istražuje muzej, a ta vrsta publike na ovaj način ostaje i dalje važan dio lokalne zajednice koja sudjeluje u muzejskim programima.

To jest, posjetitelji uživo i online na zanimljiv i edukativan način spoznaju predmete koji ih okružuju, a kroz neposredno promatranje, shvaćanje vlastite uloge unutar muzeja, kao i važnost suživota s prirodom potiče ih se na pozitivno razmišljanje o muzejima. Osim toga, potiče ih se, nadamo se, i na pozitivan stav o muzejima kao zanimljivim i edukativnim ustanovama u kojima se može normalno komunicirati i istraživati na zabavan način.

Nagrade i priznanja

Za digitalni projekt „Kućni šašavi znanstvenik“ u 2020. godini viša kustosica pedagoginja Anita Hodak dobila je Posebno priznanje u kategoriji za pedagoško-edukacijski program od strane Ocjenjivačkog suda HMD-a.

U 2021. godini projekt je proglašen i kao jedna od najboljih akcija za djecu na državnoj razini, za kojeg je Grad Rijeka kao prijavitelj dobio Povelju.

Nagrada i priznanja, kao i mišljenja odgojno-obrazovnih djelatnika koje je Prirodoslovni muzej Rijeka dobio, su mi najdraža dosad jer su za njih zaslužne i moje dvije kćeri, Mara i Lena, tako da možemo reći da smo sve tri dobile priznanje za projekt „Kućni šašavi znanstvenik“.

Impresum

Naziv pedagoško edukacijskog programa: Kućni šašavi znanstvenik

Autorica pedagoško-edukacijskog programa: Anita Hodak, viša kustosica pedagoginja

Pedagoško-edukativne radionice: Anita Hodak, viša kustosica pedagoginja

Ruke pomagačice: Mara Majer (5 do 8 god.) i Lena Majer (3 do 6 god.)

Digitalni marketing: Klara Bukovac, voditeljica marketinga i Anita Hodak, viša kustosica pedagoginja

Nositelj: Prirodoslovni muzej Rijeka

Za nositelja: dr.sc. Željka Modrić Surina, ravnateljica

Abstract

'Silly Home Scientist' is a project of digital video experiments created by Anita Hodak during the coronavirus pandemic in her 'home laboratory'. Her daughters also participate as 'helping hands' which creates closer connection with the youngest audience. Museum visits children virtually in their homes, kindergartens or schools via digital platforms and provides videos with instructions for conducting experiments in the field of natural history. The project was awarded the Special Award in the pedagogical and educational program category by the HMD judging panel and was declared one of The Best Children Action at the state level.

JELENA ROBOZ

Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

j.roboz@hismus.hr

(Što kad su) Teško dohvatljive skupine posjetitelja – SVI!

Posljednjih godina Hrvatski povijesni muzej suočio se s mnogim problemima proizašlima i vezanima uz djelovanje u uvjetima pandemije COVID-19 te unedogled zatvorenim vratima i posljedicama oštećenja Muzeja u razornom potresu 2020. U situaciji u kojoj su svi posjetitelji postali teško dohvatljivi, Muzej je nastavio javnu edukativnu djelatnost virtualnim putem i u gostima – ostvarivanjem međuinstitucionalnih suradnji te proširivanjem i prilagodljivošću ponude i sadržaja namijenjenih pojedinim skupinama posjetitelja, što je rezultiralo vrijednim edukativnim projektima.

U nastavku djelovanja u novim, za muzejsku djelatnost nepovoljnim okolnostima, Hrvatski povijesni muzej proteklih godina nastavio je vršiti javnu djelatnost online, u gostima i na terenu. U okolnostima i dalje prijeteće pandemije i trajno zatvorenih vrata, kao posljedice razornih potresa u zemlji, Muzej je ujedno započeo obnovu i pripremu za budući stalni postav, prvi u svojoj povijesti. No, u situaciji u kojoj su iz objektivnih razloga svi posjetitelji postali teško dohvatljivi ili, bolje rečeno, u kojoj je Muzej postao teško dohvatljiv za posjetitelje, hrabro smo se suočili s izazovima i ostvarili vrijedne rezultate. Na tom putu ususret su nam izašli brojni pojedinci i ustanove, kojima se ovim putem još jednom zahvaljujemo.

Djelovanje u okolnostima u kojima je Muzej trajno zatvoren za javnost

Do sad se više pisalo o okolnostima u kojima se Muzej našao od 2020.¹⁴ pa u nastavku donosimo nekoliko primjera iz recentne muzejske pedagoške prakse kao potencijalne odgovore na više postavljeno pitanje.

Pokazalo se u praksi kako svaka muzejska ustanova ima barem jednu teško ili teže dohvatljivu skupinu posjetitelja – onih koji nikako ili u manjoj mjeri posjećuju muzej. U takvoj situaciji, jasno, muzej je taj koji će prepoznati problem te pružiti posebne programe i prilagoditi sadržaj kako bi privukao ciljanu skupinu/e u svoje prostore. No, zaslužno se postavlja pitanje – što učiniti u situaciji kad je muzej taj koji je teško dohvatljiv posjetiteljima – svim skupinama, bez iznimke?

Tijekom proteklih desetljeća Muzej je, unatoč nedostatku stalnog postava, istaknutim povijesnim izložbama i izložbama zbirki u svoje prostore privukao brojne posjetitelje, a prepoznatim edukativnim programima započeo i njegovao dugogodišnju suradnju s ustanovama i pojedincima iz zemlje i svijeta, najčešće ali ne isključivo, odgojno-obrazovnog karaktera. Tijekom trajanja pandemije, razumljivo, posjeti javnim ustanovama pa tako i kulturnim sadržajima su se drastično smanjili, no s povratkom „normalnog“ načina života posjetitelji su se vratili u (dostupne) muzejske i galerijske prostore. Nažalost, unatoč brojnim upitima i pozivima dosadašnjih posjetitelja i suradnika, HPM u sadašnjim okolnostima djelovanja nije u mogućnosti ostvariti uvriježene oblike suradnje i pružiti ponudu edukativnih sadržaja na predpandemijski način. Pa ipak, iako teško dohvatljivi, ni-

¹⁴ Vidi Roboz, Jelena. 2022. HISMUS na putu u „Novo normalno doba“. U Zbornik radova 11. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske, Jelena Roboz i Danko Dujmović (ur.), Hrvatsko muzejsko društvo, Zagreb, 2022., str. 27-35 / Brstilo Rešetar, Matea. 2021. Hrvatski povijesni muzej – Potresna (ne)prilika za novi početak. Muzeologija 58, MDC, str. 99-106 / Brstilo Rešetar, Matea, Smetko, Andreja. 2022. Hrvatski povijesni muzej – novim prostornim rješenjem do konačnog ostvarenja stalnog postava. Muzeologija 59, MDC, str. 119-127 / Barić, Mislav. 2022. Potres i pandemija povrh starih problema – rad Hrvatskog povijesnog muzeja nakon zagrebačkog potresa u ožujku 2020. i za vrijeme COVID-19 pandemije. Libellarium: časopis za istraživanja u području informacijskih i srodnih znanosti 13/1, str.143-158 i dr.

smo u potpunosti izgubili mogućnosti djelovanja. Već u jesen 2020. nastavnicima povijesti i ostalim zainteresiranim posjetiteljima ponudili smo suradnju u obliku terenskog djelovanja. Odazvale su nam se brojne škole, ali i muzejske institucije iz Zagreba i šire, otvarajući nam s povjerenjem svoja vrata i nastavljajući dugogodišnju uspješnu suradnju ili započinjući novu, na obostrano zadovoljstvo. Teško je na ovom mjestu istaknuti jedne ispred drugih, no svakako ćemo navesti neke od najuspješnijih vidova suradnji.

Na početku, gotovo uvijek bilo je potrebno objasniti nove okolnosti djelovanja Muzeja. Ispostavilo se često kako je to situacija koja je poznata, ali (većinom) ne i upoznata pa je mnogi nisu bili u mogućnosti u potpunosti sagledati i razumjeti. Mnogi su, naime, čuli da je Muzej stradao u potresu, ali su ipak očekivali neku mogućnost dolaska – posjeta radionicama i Muzeju, odnosno očekivali su da će Muzej imati dostupno mjesto za nastavak edukativne djelatnosti u prilagođenom obliku. Nakon iznošenja mogućnosti za nastavak suradnje u njihovom prostoru mnogi su objeručke prihvatili ponuđeno. Među njima bismo istaknuli OŠ P. Preradovića, OŠ J. Kaštelana, OŠ L. pl. Matačića, OŠ S. Bencekovića, OŠ K. Š. Gjalskog, DV T. Marinić...

Također, i kod kolega muzealaca bilo je ponekad potrebno detaljnije pojašnjenje situacije i poticanje međumuzejske suradnje. Valja ovdje navesti one koji su u više navrata spremno otvorili svoja vrata našim muzejskim i edukativnim sadržajima. Među njima posebno bismo istaknuli Galeriju Klovićevi dvori, Muzej Međimurja Čakovec, Etnografski muzej Zagreb, Arheološki muzej u Zagrebu, Tehnički muzej Nikola Tesla...

Zahvaljujući suradnji s navedenim i drugim institucijama započeli smo i ostvarili projekte koje inače ne bismo bili u mogućnosti ponuditi posjetiteljima, a nastali su i neki novi edukativni programi, upravo zahvaljujući aktualnoj situaciji i neprilikama, koji teško da bi nastali u „normalnim“ okolnostima muzejskog djelovanja. Ne kaže se bez razloga „svako zlo za neko dobro“.

Muzej u gostima

Od ljeta 2020. krenuli smo s gostovanjem edukativnih muzejskih programa – ponajprije u Tehničkom muzeju Nikola Tesla koji nas je ugostio u dva navrata, zajedno s ostalim stradalim zagrebačkim muzejima, u akciji „Muzeji u muzeju“. Tom vidu međuinstitucionalne suradnje uskoro se pridružilo gostovanje izložbi i pratećih edukativnih sadržaja Hrvatskog povijesnog muzeja te organiziranih događanja tijekom 2021. i 2022. – u Galeriji Klovićevi dvori („Mač – jednom davno...“, „sedamdesetprva“; „Što je bilo tako izvanredno u srednjovjekovnom viteštvu i novovjekovnom slavonskom plemstvu?“), Etnografskom muzeju Zagreb („Igračke – djetinjstvo zauvijek“/ „Igre i igračke – svjedoci vremena“; „U muzejskom hladu“), Hrvatskom državnom arhivu („Rakovički ustanak 1871. i Eugen Kvaternik: od pobune do kulta nacionalnog junaka“) i dr.

SLIKA 1.

Prikaz oživljene povijesti „Legenda o Sv. Jurju i zmaju“ u izvedbi Reda Čuvara grada Zagreba – pedagoško događanje uz izložbu „Mač – jednom davno...“ Hrvatskog povijesnog muzeja, u Galeriji Klovićevi dvori 2021.

Paralalno s međumuzejskom pokrenuta je vrijedna međuinstitucionalna suradnja s odgojno-obrazovnim ustanovama iz Zagreba i okolice, u vidu organiziranja i gostovanja muzejskih edukativnih radionica u prostorima škola i dječjih vrtića „#HISMUSkodvas“, ali i u obliku natjecanja u znanju iz povijesti – „Zrinijade“. Prva „Zrinijada“ – natjecanje učenika osnovnih škola Hrvatske koje baštine Zrinske u znanju o povijesti obitelji Zrinski, organizirana je povodom obilježavanja velikih obljetnica Petra Zrinskog 2021. Radi aktualnih epidemioloških mjera „I. Zrinijada“ održana je online putem. No, već 2022. sljedeća, „II. Zrinijada“ održana je uživo u Muzeju Međimurja Čakovec, u Starom gradu Zrinskih, koji je spremno otvorivši svoja vrata ugostio i „III. Zrinijadu“ 2023. MMČ kao suorganizator i domaćin Zrinijade pokazao se kao najbolje mjesto za natjecanje iz povijesti o obitelji Zrinski, svojim ambijentom i povijesnim značajem dodatno potičući natjecatelje. U sklopu natjecanja učenici uz timski

SLIKA 2.

Rastanak Zrinskog i Frankopana od Katarine Zrinski u Starom gradu – oživljena povijest/predstava u sklopu natjecanja iz povijesti – „II. Zrinijada“ Hrvatskog povijesnog muzeja, u Muzeju Međimurja Čakovec 2022.

rad prolaze raznovrsne izazove – pitanja znanja, kreativne zadatke, povijesne prikaze, *escape room* avanture, sportska natjecanja (poput mačevanja ili gađanja lukom i strijelom), u kojima pokazuju svoje znanje i vještine, uz stjecanje ponekih novih. Budući da se broj zainteresiranih škola kontinuirano povećava iz godine u godinu, vjerujemo da nas i ubuduće očekuju brojni izazovi i zajednički muzejski trenuci te s radošću očekujemo svaku novu „Zrinijadu“.

Suradnja Muzeja u sklopu zajedničkih Edukativnih muzejskih akcija

Kako ne bismo ostali na nabranju pojedinih projekata i programa suradnji, poblize ćemo predstaviti najzahtjevniju ostvarenu međuinstitucionalnu suradnju, održanu u sklopu 27. EMA-e „Ples“.

Hrvatski povijesni muzej, naime, redovito sudjeluje u edukativnim akcijama Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju Hrvatskog muzejskog društva, od samih početaka. Nakon novonastale situacije željeli smo nastaviti obilježavati Međunarodni dan muzeja i biti i nadalje dio EMA-e, no bilo je prijeko potrebno iznaći načine – svake godine iznova, kako. Planirani program u sklopu 25. EMA-e „Ljubav“ 2020. nažalost nismo bili u mogućnosti ostvariti niti na vrijeme prilagoditi novonastaloj situaciji. No, već iduće, 2021. uključili smo se u 26. EMA-u „Iz/Van/Red/No!“ (čija voditeljica je bila upravo viša kustosica pedagoginja HPM-a, Jelena Roboz) u suradnji s Galerijom Klovićevi dvori, gdje je u vrijeme održavanja Akcije bila postavljena izložba HPM-a „Mač – jednom davno...“. Kao rezultat uspješne suradnje muzejskih pedagoginja navedenih institucija nastao je edukativni program koji je obilovao raznovrsnim muzejskim i pedagoškim te kreativnim sadržajima, od likovnih radionica, rješavanja radnih zadataka u obliku izazova, do stručnih vodstava postavima triju izložbi te prikaza oživljene povijesti, na veliko zadovoljstvo posjetitelja svih dobnih skupina. Program se održavao u GKD-u, u produženom trajanju od 24.04.-10.07.2021.

Iduće godine Muzej nije imao gostujuću izložbu u vrijeme održavanja zajedničke muzejske akcije, što je uvelike otežalo planiranje i

organizaciju iste. Zapravo, sudjelovanje HPM-a u Akciji do krajnjeg časa bilo je upitno. Postavljalo se pitanje gdje i na koji način omogućiti posjetiteljima sudjelovanje u muzejskom programu. No, zahvaljujući upravo vrsnim pojedincima i njihovoj predanosti i spremnosti na suradnju, uvijek u vedrom duhu, nastao je program na koji smo izuzetno ponosni, pod nazivom „Zaplešite s nama – kroz povijest plesa“. Zajednička tema 27. EMA-e bila je „Ples“ te je muzejska pedagoginja temeljem vlastitih poznanstava dogovorila suradnju s baletnim plesačima zagrebačkog Hrvatskog narodnog kazališta, Cristianom Rotolo i Duiliom Ingraffiom. Unatoč spremnosti na suradnju i prilagodbu bilo je vrlo izazovno izraditi raspored događanja i uskladiti brojne obaveze baletnih plesača i koreografa europskog glasa s raspoloživim terminima školskih sportskih dvorana, smjenama i rasporedima sati zagrebačkih osnovnoškolaca te aktivnostima predškolaraca, sudionika na radionicama, kao i pitanje logistike. Naime, učenicima i nastavnicima zagrebačkih osnovnih škola te odgajateljima dječjih vrtića bilo je ponuđeno sudjelovanje u specijalnom programu, uz dolazak muzejske pedagoginje i baletnih plesača u njihov prostor. Održane su, tako, kreativne i plesne radionice i predavanja u pet institucija.¹⁵ Obuhvaćeni su razni uzrasti sudionika – predškolski (5-7 god.), niži osnovnoškolski (3.-4. raz.) te viši osnovnoškolski uzrast (5.-8. raz.). Za svaki uzrast bio je pripremljen poseban prilagođeni program, podijeljen u dva dijela. Sudionici su u prvom dijelu putem predavanja i kreativne radionice s muzejskom pedagoginjom upoznali plesove kroz povijest, s posebnim naglaskom na dvoranskim plesovima 19. st. u Hrvatskoj. Izradili su svoje rekvizite za bal – mlade dame lepezu/plesni red, a gospoda cilindar/polucilindar. Uz sve naučeno bili su spremni za drugi dio programa, dolazak baletnih plesača i plesnu radionicu – u novom terminu. Na plesnoj radionici sudionici su upoznali plesače, s njima popričali u obliku kraćeg intervjua, putem kojeg su saznali mnoštvo informacija o plesu i životu plesača te težini njihovog životnog poziva. Potom je uslijedilo zajedničko zagrijavanje

¹⁵ Unatoč velikom interesu i odazivu škola, radi obaveza i rasporeda predstava baletni plesači mogli su unutar trajanja Akcije (02.05.-07.06.2022.) održati ograničeni broj plesnih radionica i gostovanja, što je ujedno ograničilo broj mogućih sudionika programa

SLIKA 3.

Kolaž fotografija s plesnih radionica Hrvatskog povijesnog muzeja u sklopu 27. EMA-e „Ples“ – baletni plesači Cristiana Rotolo i Duilio Ingrassia u OŠ Petra Preradovića i DV Tatjane Marinić, Zagreb 2022.

i učenje plesnih koraka tri do pet salonskih plesova (ovisno o uzrastu i umijeću sudionika) – kola, polke, poloneze, mazurke i valcera. Uz koreografiju D. Ingrassie, zvuke poznate glazbe s kraja 19. st. te zabavu i smijeh sudionici su savladali osnovne plesne korake te se odlično zabavili. Na kraju su predahnuli, u ulozi gledatelja, uz valcer iz baleta „Trnoružica“ P. I. Čajkovskog na plesnu koreografiju nastalu za ovu prigodu – u autorstvu i izvedbi plesača. O tome koliko se sudionici ma svidio program dovoljno govori činjenica da, unatoč dvosatnom

održavanju plesne radionice na kraju školskog dana, po završetku nisu željeli napustiti dvoranu, uvijek se iznova vraćajući i obračavajući novim pitanjima i dojmovima plesačima i muzejskoj pedagoginji, dok im osmjeh i oduševljenje nisu silazili s lica. Povratne informacije dobili smo, dakako, i od nastavnika i odgajatelja, uz opetovane upite „Kad ćete nam opet doći i organizirati ovako nešto? – Molimo, svakako nas uključite!“.

No, vratimo se organizaciji. Prvi dio – kreativne radionice, održavao se u školskim učionicama i sobama dječjih vrtića u prijepodnevničkim satima, što je bilo jednostavnije za organizirati, dok je za drugi dio – plesne radionice, bila nužna raspoloživa školska dvorana za tjelesni odgoj, u poslijepodnevničkim satima. Bili su to, pokazalo se, ograničavajući faktori za mnoge. Na ovom mjestu potrebno je navesti brojne izazove i prepreke koje je muzejska pedagoginja morala uspješno savladati kako bi uopće bilo moguće realizirati planirano. Naime, osim ispunjenog, izmjenjivog i donekle nepredvidljivog rasporeda baletnih plesača trebalo je voditi brigu o nastavnim satima i smjenama nastavnika, razreda i škola, terminima održavanja školskih ispita, terenskim nastavama, izvanškolskim aktivnostima koje se održavaju u školskim sportskim dvoranama u poslijepodnevničkim satima (što su bili jedini mogući termini dolaska plesača), postojanju istih u školama, ozvučenju, raspoloživosti službenog vozila, radnom vremenu muzejskih djelatnika... Ovisili smo i o kolegijalnosti i spremnosti na suradnju nastavnika – koji su ponekad morali zamijeniti sate i prilagoditi svoje planove i programe našem dolasku. Dakako, i dalje je vladala pandemija pa je sve bilo oplemenjeno ponekim nužnim izmjenama unaprijed dogovorenih termina održavanja radionica, koje su imale unaprijed određeno trajanje – za vrijeme trajanja Akcije i tekuće školske godine. Također, ne manje značajna bila je i jezična barijera, budući da su baletni plesači porijeklom iz Italije pa se komunikacija odvijala kako na hrvatskom tako i na engleskom jeziku. Iako izuzetno dobro razumiju i govore hrvatski, jer su za Zagreb profesionalno vezani već godinama, ipak je povremeno bilo potrebno prevoditi upute, pitanja i odgovore.

Svemu usprkos, planirani programi uspješno su održani, a zadovoljstvo sudionika još i danas dopire do nas – preko pozitivnih reakcija i brojnih povratnih informacija. Zadovoljni su bili i nastavnici i učenici, ali i baletni plesači – koji su kroz interakciju sa sudionicima uvidjeli svoj doprinos i spoznali koliki utjecaj i pozitivan dojam su ostavili te svoju ljubav prema plesu prenijeli na mladi naraštaj.

Izazovi novog doba

Na navedenom primjeru vidljivo je koliko truda i angažmana zahtjeva makar i jedno sudjelovanje u zajedničkoj edukativnoj muzejskoj akciji, što u normalnim okolnostima muzejskog djelovanja ne bi ni dolazilo u pitanje. U okolnostima trajno zatvorenih vrata muzejski se djelatnici kontinuirano hvataju u koštac s brojnim izazovima, od kojih su više navedeni tek manji dio. Teško ih je sve i nabrojati. Pokušat ćemo ih ipak objediniti i navesti niže, uz napomenu kako su svi u međuovisnosti te podložni utjecajima brojnih faktora.

Terenski rad s korisnicima prepun je izazova. Čak i kad se do krajnjih granica pripremimo na nepredvidivo i mislimo da nas više ništa ne može iznenaditi – otkrijemo iznova da smo bili u krivu. Od nedovoljne opremljenosti škola („projektor danas ne radi“; „imamo manjak materijala za rad“, „kolegica je jutros objavila da pišu iznenadni test pa skratite malo program“...) preko problema logistike (službeno vozilo nenadano je potrebnije drugdje, iznenadno bolovanje...) do interesa i predznanja sudionika itd.

Jedan od izazova je i kontinuirano pitanje prilagodbe i odabira sadržaja podobnog za rad na terenu. Radionice koje smo održavali u vlastitom muzejskom prostoru nisu uvijek lako prilagodljive gostovanjima u drugim ustanovama, što zbog količine i vrste potrebnog materijala za izvedbu, što zbog drugih prostora i izmjenjivih, uvijek drugačijih uvjeta rada. Predmeti koje smo mogli predstaviti uživo sudionicima u Muzeju gube ponešto na reprezentativnosti u digitalnom obliku. Trebalo je iznaći načine da se poruka uspješno prevede u nove okolnosti djelovanja, za što je ponekad trebalo više pokušaja kako bismo pronašli pravi put.

Na tom putu pronašli smo brojne izazove, ali i nepoznanice, ponekad sasvim neočekivane (poput pitanja suglasnosti). Na njih se nadovezuje problem dislokacije (izmještenosti mjesta provedbe programa), u većinom unaprijed nepoznatim uvjetima, na tuđem terenu. Nije bilo lako niti naviknuti se na školsko zvono – koje nemilosrdno ometa program, uvijek u nezgodni čas. Neke škole su paralelno s nastavom vršile rad na postpotresnoj obnovi, uz prisutnu buku i oblake prašine. Kad pogledamo unatrag, zapravo i nije moguće na zajednički nazivnik svesti sve okolnosti u kojima smo se (s)našli i u kojima smo djelovali. No, možemo na zajednički nazivnik ipak staviti jedno – zadovoljstvo naših korisnika, sudionika realiziranih gostujućih programa. Činjenica je to koja nas uvijek iznova motivira da damo 100% od sebe i da uvijek iznova zakoračimo hrabro u neku novu avanturu. Uz nadu da će naš rad biti prepoznat i da ćemo održati kontakte s postojećom muzejskom publikom i razviti novu, kako bismo i dalje bili prisutni te kako bismo jednom, kad za to kućne čas i kad ponovno otvorimo svoja vrata mogli reći – ipak ste nas dočekali!

Summary

In recent years, the Croatian History Museum has faced many problems arising from and related to operating in the conditions of the COVID-19 pandemic as well as indefinitely closed doors and the consequences of damage to the Museum in the devastating earthquake of 2020. In a situation in which all visitors have become difficult to reach, the Museum continued its public educational activity virtually and in guests – by achieving inter-institutional cooperation and expanding and adapting the offer and content intended for individual groups of visitors, which resulted in valuable educational projects.

PETRA ŠOLTIĆ

Muzeji Hrvatskog zagorja – Galerija Antuna Augustinčića, Klanjec

p.soltic-gaa@mhz.hr

Muzejske radionice za djecu i odrasle

Često se muzejske radionice osmišljavaju za djecu dok su odrasli posjetitelji zapostavljeni. U Galeriji Antuna Augustinčića vodi se računa o obje skupine posjetitelja ravnopravno. Radionice za djecu podijeljene su na jednodnevne radionice za grupne posjete i stalni program za djecu iz lokalne osnovne škole. Radi se o radionicama modeliranja gline. Za odrasle je posebno osmišljena radionica „Zen keramika“, radionica kreativnosti i opuštanja. Postoji razlika u kreativnom izražavanju djece i odraslih. Rad prikazuje iskustvo u izvedbi kreativnih radionica s djecom i odraslima.

S dječjim radionicama krenuli smo 2017. godine, što je i prva godina od otvorenja Studija Galerije Antuna Augustinčića u Klanjcu. To obilježava i početak mojeg iskustva u organiziranju takvih radionica. Pošto sam diplomirala na Akademiji likovnih umjetnosti, pri održavanju kiparskih radionica primjenjujem metode s kojima sam se upravo tamo i upoznala. Uz to, veliki interes nalazim u istraživanju „Art terapije“ i primjenjujem neke metode koje zagovara ta terapijska metoda. Sudionici na tim prvim radionicama bili su djeca dobrovoljci iz Klanjca, uglavnom niži razredi osnovne škole. Radionice su besplatne i imaju svrhu obogaćivanja mojeg iskustva u radu s djecom i organiziranju radionica općenito. Radionice se smatraju bitnim aspektom pedagoškog rada u muzeju općenito. Kroz nekoliko godina djeca koja su se okupljala na radionicama ostvarila su pet izložbi, snimila edukativni film „Recept za skulpturu“ (koji ima nekoliko tisuća

pregleda posjetitelja), predstavili su se u filmu „Kako smo zavoljeli kiparstvo“, sudjelovali su na natječajima za crteže i skulpture.

Zen keramika

Za projekt se odlučujem u toku pandemijske situacije. Ideja je bila organizirati radionice koje bi bile specifično za odrasle. Smatrala sam da smo svi prošli kroz razne faze stresa i nesigurnosti i da bi Muzej mogao biti taj koji bi ponudio kreativnu rehabilitaciju. Prije toga imala sam kratko iskustvo u organiziranju radionice za učitelje pod nazivom „Njegovanje kreativnosti“, gdje su učitelji morali načiniti vlastiti autoportret. Vježba je bila odlična za njih da se nauče samokritici i oblikovanju lica u glini. Ideja mi je za radionicu došla nakon što sam uočila da učitelji imaju tendenciju favorizirati pojedine učenike pred svima ostalima, zanemarujući time samopouzdanje i kreativnost koji su potrebni za stvaranje. Smatram da ih je radionica podsjetila na zahtjevnost opuštenog i sretnog stvaranja. Učitelji su generalno pozitivno reagirali na radionicu i ostvarili zanimljive autoportrete. Zaključak je bio jasan – i odrasli žele i vole stvarati.

„Zen keramika“ radionice koncipirane su na način da su započele s predavanjem o zanimljivoj povijesti hrvatske keramike 20-tog stoljeća. Započelo bi se izlaganjem o velikom utjecaju Hinka Juhna, kojeg se smatra začetnikom moderne hrvatske keramike. Ukratko se prolazilo kroz značaj i prikazivalo fotografije radova umjetnika. Započinje se s Hinkom Juhnkom koji je podučavao modeliranje u keramici, a opisan je kao odličan i moderan pedagog. Bio je prvi hrvatski školovani keramičar koji je popularizirao rad u keramici. Povjesničari umjetnosti ga ističu kao pokretača umjetnosti keramike u Hrvata. Svojim studentima je ukazivao na primjere europskih keramičara, koji su bili dostupni iz inozemnih časopisa. Na svojim tečajevima educirao je mnoge kasnije zvijezde keramike: Blanku Dužanec, Stellu Skopal, Boženu Štih-Balen.

Blanka Dužanec, hrvatska keramičarka, je kao profesorica predavala na Obrtnoj školi u Zagrebu. Zaslužna je za obrazovanje generacije tehnologa za keramiku, uvela je nove kolegije: Modeliranje i

Konstruktivno crtanje uporabnih predmeta za serijsku proizvodnju, s namjerom približavanja zahtjevima i mogućnostima industrije. Uz Stellu Skopal, najzaslužnija je za edukaciju velikog broja keramičara i stručnjaka u industrijskoj proizvodnji.

Po mnogočemu posebna i prva, Stella je bila jedina žena na kiparskom odjelu tadašnje Akademije. Meštrović je za nju pisao pisano preporuke da nastavi školovanje na studiju keramike u Beču. Radila je prvi nakit u keramici i prvu skulpturu za interijer kavane. Kao profesorica prva uvodi lončarsko kolo kao nastavni predmet u stručnu školu. Prva ostvaruje suradnju s industrijom, oblikuje porculanske boce za žestoka pića (Maraska). Organizira prvu izložbu dekorativnih i uporabnih predmeta u Hrvatskoj.

Neizostavan je Hanibal Salvaro, hrvatski keramičar koji 80-ih godina ruši „mit“ o umjetnosti keramike koja bi trebala biti funkcionalna i ukrasna. Ciklusom „Termičke formacije“ naprosto je prebrzo zaokrenuo u novu povijest keramike. Uzima gotove cigle i keramičke wc školjke puni ih smjesama kamenja i betona i kasnije reže na zanimljive presjeke.

Polaznike radionice upoznao se i s tehničkim karakteristikama izrade keramike, tehnike modeliranja, načina sušenja i temperature pečenja. Bitan dio izlaganja se sastojao od objašnjavanja ideje za radionicu i definiranja i povezivanja Zena u kreativnosti. Objašnjeni su i ciljevi radionice, koji su zahtjevali da se pokuša primijeniti Zen pristup radu: koncentrirati se samo na zadatak, osloboditi kreativnost, prihvatiti prve ideje koje se pojave i ne biti kritičan prema vlastitoj ideji (ili tuđima).

Zen nije nešto što se može postići ili dosegnuti, već se treba izraziti. Stoga su se prakticirale i vježbe disanja. Bilo je objašnjeno kako je za pravilno disanje potrebno biti potpuno opušten. Tek kada potpuno opustite mišiće u trbuhu može se početi disati uravnoteženo.

Neizostavne su bile i inspiracije s Instagrama. Predstavljeni su razni suvremeni samostalni keramičari koji su u tom poslu našli uživanje i zadovoljstvo, kao što su Noseymungo, A Zama Ceramics, Iaiastudio, Claymen, Calaceceramicart, Female Alchemy itd.

Nakon izlaganja prelazilo se na radionicu, gdje su pripremljene radne podloge, tri različite vrste gline i alat za modeliranje. Nakon prve održane radionice polako shvaćam da se neki polaznici muče s idejama, naročito ako nemaju neko prethodno iskustvo u kreativnom radu pa razvijam metodu s tri zdjele u kojima su se nalazili papirići s različitim temama. Na primjer, u jednoj su se nalazili nabrojani predmeti poput šalice, tanjurića, pepeljare. U drugoj, razni motivi kao što su borovnice, naranča i tako dalje. U trećoj se nalazio naziv boja kao što je žuta, ljubičasta, plava... Slučajnim izvlačenjem iz svake zdjelice polaznik radionice dobio bi vođenu inspiraciju za zadatak. Ovaj način je uvelike olakšao prethodno zapinjanje na razvoju ideje, jer prvi zadatak je bio izrada skice, koje se trebalo pridržavati pri izradi keramike. Razlog tome je što se želi potaknuti polaznike da budu dovoljno hrabri i odrade svoju ideju do kraja, da ih ne sputava strah kad krenu u izradu skice jer naiđu na razne tehničke i oblikovne poteškoće.

SLIKA 1.

Radionica „Zen keramike“ u Studiju Galerije Antuna Augustinčića

Glina se modelirala u zadani oblik, uz moju budnu asistenciju. Bitno je za glinu da prilikom modeliranja nema zarobljenih balončića zraka, jer bi to prilikom kasnijeg pečenja rezultiralo lomljenjem predmeta. Glina je modelirana rukama, daskicama i raznim alatkama za modeliranje. Nakon toga bi se bojava glineni predmet posebnim bojama za glinu, zvanim engobe. Svi radovi su zatim prebačeni u podrum na sporo sušenje, nakon čega su transportirani u Srednju školu Bedekovčina, koja je bila partner u radionicama, na pečenje u njihovom posebnom odjelu za keramiku.

Polaznici radionice izradili su svoje glinene modele za oko dva sata, što sveukupno trajanje radionice s predavanjem svodi na tri sata trajanja.

Nakon tri završene radionice i oko tridesetak sudionika, u Studiju Galerije Antuna Augustinčića održana je i izložba keramike. Skice koje su polaznici radionice izradili bile su ukomponirane u legende u postavu izložbe. Izloženi su bili mali kotlići za juhu, duhovite pe-

SLIKA 2.

Legende za izložbu radova, koje uključuju skice sudionika

SLIKA 3.

Otvorenje izložbe „Zen keramike“ u Studiju Galerije Antuna Augustinčića

peljare, set šalica za njega i za nju, razna dizajnerska cjedila za limun, vaze inspirirane keramikom Božene Štih-Balen itd. Radovi su nakon završetka izložbe preuzeti od strane njihovih autora.

Abstract

Quite often museum workshops are designed for children, while adult visitors are often neglected. In the Antun Augustinčić Gallery, attention is paid to both groups of visitors, equally. Workshops for children are divided into two categories: one-day workshops for group visits and a permanent program of workshops for children from the local primary school. In both cases, these are mainly workshops where clay is modeled by hand. Adults also find interest and satisfaction in such work, so especially for them we came up with ‘Zen ceramics’, a workshop for creativity and relaxation. There is a difference in the creative expression of children and adults. The paper shows experience of performing creative workshops with children and adults alike.

ŽELJKA SUŠIĆ

Tiflološki muzej, Zagreb

zsusic@tifloloskimuzej.hr

Prikaz muzejskog suradničkog programa „Album +“ – izrađen za rad s osobama oboljelim od demencija i Alzheimerove bolesti

Predstavljen je suradnički projekt nekoliko zagrebačkih muzeja, usmjeren prema radu s osobama oboljelim od demencija i Alzheimerove bolesti kod kojih se pomoću muzejskih predmeta snaži i povećava kvaliteta življenja. Programom se pruža podrška i skrbnicima te njegovateljima ovih osoba. Važno je i društvenoj zajednici pokazati koliko i kako muzeji pridonose u realiziranju navedenog cilja. Unutar baštinskog okružja potrebno je širiti svijest o potrebi provođenja programa, educirati kolege o načinu i mogućnostima rada te istaknuti važnost pridržavanja etičkih načela.

Ključne riječi: osobe s Alzheimerovom bolesti, socijalna povezanost, muzeji

Promišljanje o poslanju, zadacima, ciljevima te potrebnim mogućim dosezima rada unutar muzejskih ustanova ukazuje da muzeji mogu i trebaju biti pokretači i agensi za socijalnu uključenost, stoga je važno da i uprave muzeja budu svjesne odgovornosti, da kroz programe koje kreiraju i provode naglase socijalnu ulogu muzeja (Fleming 2012:72). Muzeji na raznovrsne načine (npr. višerazinski tumačenim i prikazanim izložbama, specifično osmišljenim radionicama) mogu socijalno isključenim, podzastupljenim i ranjivim skupinama (Kiš-Glavaš 2021:117-127) pomoći u uključivanju u društvo, a društvu ukazati da se zajednica može održati samo ako su svi njezini članovi pri-

hvaćeni i ravnopravni. Istraživanja publike, izvješća o provedenim programima, prikazi dobre prakse pokazuju da je sve više osoba iz različitih skupina (ne)posjetitelja i (ne)korisnika muzeja koji mogu (i trebaju) biti obuhvaćeni muzejskim programima koji su koncipirani, razrađeni te prilagođeni specifičnim potrebama pojedinih skupina osoba. Takvim inkluzivnim pristupom muzeji povezuju i učvršćuju veze između različitih članova zajednice, samu zajednicu čine jačom, čvršćom, kohezivnijom, te time i otpornijom na različite moguće izazove koje nosi doba u kojem živimo i u kojem trebamo opstati.

Treća životna dob

Demografske promjene u svijetu dogodile su se, ljudi žive sve duže (World Health Organization 2023), a upravo zbog povećanog udjela starijeg stanovništva u ukupnoj populaciji Ujedinjeni narodi proglasili su razdoblje 2021.-2030. desetljećem zdravog starenja, s ciljem povećanja i poboljšanja života osoba treće životne dobi, njihovih obitelji i zajednice u kojoj žive (World Health Organization 2023). Omogućiti što je moguće kvalitetniji život osoba ove dobi, brigu oko njihova starenja kroz različite sustave, socijalni, zdravstveni, važni su zadaci kojih društvo treba biti svjesno. Životna dob nosi promjene koje se odražavaju kako na psihičko tako i na fizičko stanje i, nažalost, ne stare svi zdravo i aktivno. Alzheimerova bolest jasno je definirana, često se povezuje sa starenjem (no nije njegova posljedica) (Đorđević 2021) jer bolest se najčešće (iako nije pravilo) javlja u osoba starijih od 65 godina. Projekcije o broju oboljelih su zabrinjavajuće, do 2040. godine predviđa se brojka od čak 81 milijun oboljelih, a do 2050. godine preko 115 milijuna oboljelih od demencije. Procjenjuje se da u Hrvatskoj ima oko 80 000 oboljelih od demencije i da će ta brojka rasti, kao i drugdje u svijetu. Spomenuta brojka temelji se na činjenici da je hrvatska populacija jedna od najstarijih u Europi i izračunu da ova bolest zahvaća 10% osoba starijih od 65 godina (Mimica 2011).

Bolest ne nastupa odjednom, sistemska je i razvija se kroz faze. Stadiji bolesti se razlikuju, od ranog – kad je zamijećen gubitak krat-

koročnog pamćenja, otežano je učenje novih sadržaja, vidljive su oscilacije raspoloženja, preko umjerenog – a karakterizira ga poremećaj apstraktnog mišljenja, poteškoće govora, čitanja i pisanja, gubitak prostorne i vremenske orijentacije, gubitak kontrole impulsa, gubitak interesa za socijalne aktivnosti, poteškoće svakodnevnog funkcioniranja, do zadnjeg. U zadnjem stadiju bolesti je toliko uznapredovala da dolazi do propadanja svih kognitivnih sposobnosti, gubitka orijentacije prema drugima i sebi, do nemogućnosti komuniciranja, kontroliranja osnovnih fizioloških funkcija. Bolest završava smrtnim ishodom. Sve teškoće, problemi, neizvjesnosti, nesigurnosti dovode do nužne uspostave novih obiteljskih, ali i društvenih odnosa, sve što bolest posljedično uzrokuje odražava se i na okolinu oboljele osobe, prvenstveno na životnog partnera, potom na djecu i na kraju na cijelu obitelj (Presečki 2023).

Muzejski kontekst

Tiflološki muzej od osnutka, 1953. godine svojim usmjerenjem, poslanjem, djelokrugom rada okrenut je ranjivim i podzastupljenim skupinama, u prvom redu to su osobe s invaliditetom, a od 2002. područje rada obuhvaća sve skupine osoba s invaliditetom kao i različite skupine osoba koje su se zbog različitih razloga, zdravstvenih, socijalnih, ekonomskih našle na rubu društvenog interesa. Interes i djelovanje Tiflološkog muzeja prema oboljelima od ove bolesti potaknut je kroz uvid u godišnja izvješća naših muzeja gdje nije zamijećen rad sa skupinama osoba oboljelih od demencija. Pogleda li se u svijet, vidljivo je da su usporedno s jačanjem svijesti o potrebi i važnosti rada usmjerenog ka društvenoj odgovornosti ustanova u kulturi, muzejski profesionalci počeli provoditi programe za različite skupine (ne)korisnika, pa tako i za oboljele od demencija. The Museum of Modern Art s pilot-programom kreiranim za osobe oboljele od ove bolesti započeo je još 2003., a od 2006. provodi se program pod nazivom ‘The MoMA Alzheimer’s Project: Making Art Accessible to People with Dementia’. Također, MoMA je izdala smjernice za rad s osobama oboljelim od demencija ‘Meet

me', u kojima je moguće pronaći i koristiti niz informacija i uputa vezanih uz muzejski rad s osobama oboljelima od ove bolesti. Prema riječima voditeljice programa koji promiču pristupačnost u MoMA-i, Francesce Rosenberg, muzealci u cijelom svijetu pozitivno su reagirali na smjernice te ih prilagođavaju svojim potrebama i specifičnostima njihova muzeja i posla (Hewitt 2023). Muzej koji je potaknut postavljenim ciljevima i mogućnostima rada iz 'Meet me' smjernica je i Tiflološki muzej, u kojem se 2017. koncipira, kreira i započinje s provedbom pilot-programa „Album“ koji je za cilj imao uz pomoć aktivnog rukovanja muzejskim predmetima kod sudionika potaknuti, prizvati zaboravljena sjećanja. Kroz program se uz odabrane predmete, osim reminiscencije, radilo na poticanju i upotrebi različitih postojećih psihomotoričkih vještina i znanja. Razina kvalitete življenja kod oboljelih osoba dobila je dodatni pozitivan znak, muzeji su kroz rad s ovom skupinom osoba pozicionirani kao mjesta koja programom pridonose boljem općem stanju korisnika, a zainteresiranim dionicima – domovima za starije prezentirani su socijalni potencijali i vrijednosti muzeja kao prostora u kojima je moguće kvalitetno, svrhovito provođenje vremena. U program su bila uključena još dva muzeja, Etnografski muzej, Zagreb i Tehnički muzej Nikola Tesla te dva doma za starije osobe koji imaju smještajne jedinice za oboljele, Dom Medveščak i Dom Vila Brezovica. Korisnici domova organizirano su dolazili u posjet muzeju, a činilo ga je razgledavanje postava i neposredni rad s predmetima. Predviđalo se trajanje posjeta u vremenskom razdoblju od šezdeset do devedeset minuta. Tijekom razgledavanja i rada vodio se razgovor o posjetu, o viđenom, o predmetima. Nakon zajednički provedene evaluacije, u kojoj su sudjelovali svi članovi iz ustanova koje su participirale u realizaciji pilot-programa, jedan od zaključaka bio je da postoji potreba za nastavkom ovakvog, neposrednog oblika rada koji se odvija uz odabrane muzejske predmete.

Više o projektu „Album“, njegovim ciljevima, zadacima, postignućima može se saznati iz članaka objavljenih u Informatici Museologici, u ICOM CECA biltenu (Ivanišin Kardum, Sušić 2021:57).

Album

je naziv zajedničkog programa tri muzeja (*Tiflološki muzej, Etnografski muzej, Tehnički muzej Nikola Tesla*) i dva doma za starije osobe (*Dom za starije i nemoćne osobe Villa Brezovica i Dom za starije osobe Medveščak*) kojim se kod osoba s Alzheimerovom bolesti nastoje pomoću muzejskih predmeta potaknuti, prizvati **zaboravljena sjećanja**. Program počinje na *Međunarodni dan Alzheimerove bolesti* 21. 9. 2017. i traje do 10. 11. 2017.

SLIKA 1.

Album, plakat, dizajn Likovni studio

Objektivne okolnosti, potres, proglašenje pandemije uzrokovane virusom SARS-CoV-2 i potpuno zatvaranje, usmjerili su nastavak provođenja programa u novom smjeru. U suradnji s Tehničkim muzejom Nikola Tesla izrađena su dva kratka filma „Iz albuma Tehničkog muzeja Nikola Tesla“ – prvi je prikazao gramofon i *fiću*, a za drugi su odabrani predmeti iz zbirke kućanskih aparata, ručni mlinac za kavu i električni štednjak (Ivanišin Kardum, Sušić 2021:58-60). Filmove je Tehnički muzej objavio na YouTube kanalu te su postali dostupni širokom krugu zainteresiranih osoba. Na ovaj način muzeji su pronašli mogućnost da, unatoč svim restrikcijama i ograničenjima, dođu do onih kojima je to potrebno, do osoba koje su u domovima za starije ostale same, izolirane, bez mogućnosti kontakta s najbližima.

U cilju daljeg, boljeg međusektorskog povezivanja, i to kulturnog sektora sa zdravstvenim i socijalnim, te vođeni željom da program postane dostupan što širem krugu oboljelih osoba, program „Album“ se od 2021. dva puta mjesečno provodi u Dnevnoj bolnici za demencije Klinike za psihijatriju Sveti Ivan. Za rad u bolnici edukativni programi Tiflološkog muzeja prilagođeni su karakteristikama, načinu i mogućnostima komunikacije oboljelih osoba, a u cilju stimuliranja kognitivnog, senzornog, perceptivnog područja kod pacijenata. Vrlo važno područje je i poticanje socijalnog kontakta kroz neposredni rad, sloboda verbalizacije, iznošenja mišljenja, osobnih iskustava, uvažavanje sugovornika, neovisnost, jačanje samopoštovanja (Zeiling, Dickens, Camic 2022:3). Radionice koje se provode različitog su karaktera, od analize umjetničkih djela, prezentacije i upoznavanja s aktualnim izložbama Tiflološkog muzeja, s radom i životom slijepih osoba, učenja pisanja brajevog pisma, igre senzornih memorija... Tijekom sat vremena, koliko rad traje, broj korisnika je promjenjiv (nisu uvijek svi prisutni, a sudjelovanje počiva na odluci pojedinca) i varira od 3 do 15 osoba u grupi. U radu je potrebno uvažiti činjenice da interes za rad kod oboljelih nije uvijek isti, pod utjecajem je niza faktora, npr. subjektivni osjećaj i raspoloženje koje taj dan ima pacijent, organizacija rada bolnice itd. Nakon svake radionice s liječnicom, voditeljicom Dnevne bolnice, razgovaralo se i

evaluiralo cijeli proces rada te je zaključeno da pravilno odabrani, razrađeni i prilagođeni program ima pozitivni učinak na pacijente. Naša opažanja, kvalitativno vrednovanje i uočeni interes pacijenata ne razlikuju se od rezultata istraživanja koja su provedena u svijetu i čiji rezultati govore u prilogu radu s oboljelima od demencija.¹⁶

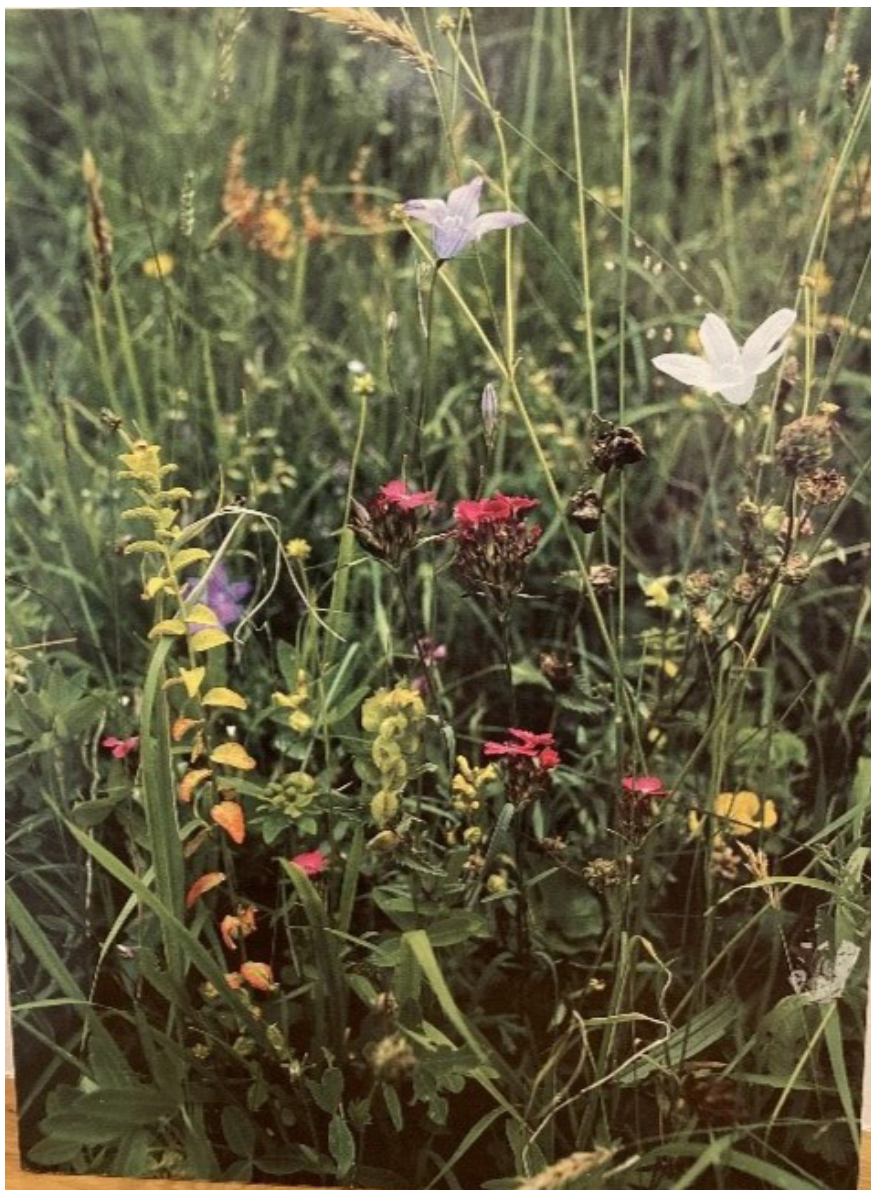
Suradnička mreža

Objedinjujući naša iskustva u radu iz 2017., primjere pozitivne svjetske prakse kao što su, da navedemo samo neke, 'House of Memories', rad koji se provodi u liverpulskim muzejima, program Royal Albert Memorial Museum and Art Gallery-ja 'Living Each Season', konzultirajući dostupnu literaturu u inozemstvu i u Hrvatskoj izrađen je 2022. prošireni program programa „Album“. Ciljevi koje se želi dostići su jasno postavljeni, horizontalno proširiti program „Album“ u muzejsku zajednicu, prezentirati ga domovima za starije, a preko liječnika opće medicine i Hrvatske udruge za Alzheimerovu bolest promovirati njegovu pristupačnost i otvorenost za sudjelovanje onih osoba koje žive u svojim domovima i nisu obuhvaćeni organiziranim sustavom socijalne skrbi. Također, jedan od ciljeva je aktivirati različite senzorne kanale, pružiti mogućnost sudionicima da što cjelovitije upoznaju, razumiju i dožive djela, predmete likovne i primijenjene umjetnosti koja su pohranjena u našim muzejima. Stoga se u programima povezuju likovna umjetnost, književnost i glazba. Provoditeljima programa njegovo izvođenje omogućava istraživanje načina i oblika rada, evaluiranje uspješnosti aktivnog uključivanja izrazito podzastupljene skupine osoba u muzejske programe, vrednovanje i kritičko propitivanje novog muzejskog edukativnog alata koji se temelji na umjetničkim djelima iz stalnih postava, ali i fundusa muzeja.

¹⁶ Zeilig, Hannah, Dickens, Laura, Camic M., Paul. 2022. The psychological and social impacts of museum-based programmes for people with a mild-to-moderate dementia: a systematic review. *International Journal of Ageing and Later Life*, <https://ijal.se/article/view/3532> (28.06.2023.)

Camic et al. 2021. Subjective wellbeing in people living with dementia: Exploring processes of multiple object handling sessions in a museum setting. *ResearchGate*, <https://shorturl.at/aFPV3> (28.06.2023.)

Uz Tiflološki muzej, koji je autor i voditelj programa, te dva muzeja koji imaju iskustvo rada iz prethodnih godina, a to su Etnografski i Tehnički muzej Nikola Tesla, uključuju se od 2023. Muzej Mimara, Muzej za umjetnost i obrt i Hrvatski prirodoslovni muzej. Suradnja umrežava, povezuje 6 muzeja. Program ima nekoliko razina i one se odnose na mjesta izvođenja. Program će se u Dnevnoj bolnici odvijati kao i do sada, no u sesijama će se obrađivati materijal koji će biti pripremljen od strane suradnica iz svakog muzeja, a u suradnji s Tiflološkim muzejom kao supervizorom materijala. Priprema podrazumijeva odabir umjetničkog djela iz postava ili fundusa, njegovu obradu na način da se izrade uvećane fotografije dimenzija 100x70 cm te pripremi što je moguće više materijala vezanog uz fotografiju/predmet. Odlučeno je da svaki muzej pripremi po dvije fotografije, kustosice samostalno predlažu i odabiru djela, pripremaju pisani tekst koji se odnosi na predmet i, ukoliko je moguće, pridružuju književne i glazbene poveznice s umjetninom. Također se priređuje kratki video materijal koji pomaže da se pacijenti upoznaju s ustanovom iz koje je određena fotografija/predmet. Na konkretnom primjeru, materijalu koji je priredila dr.sc. Renata Brezinščak iz Hrvatskog prirodoslovnog muzeja može se vidjeti način pripreme materijala. Uvećana je i dostavljena fotografija koja prikazuje livadu sa Žumberka, pridružen joj je tekst koji se sastoji od botaničkih činjenica, potom kraći tekst za razmatranje teme i pitanja kojima se potiče diskusija. Preporučena poveznica na glazbu, P. I. Čajkovski „Valcer cvijeća“. Iz književnog opusa pridružena je pjesma iz „Balada Petrice Kerempuha“ Miroslava Krleže „Ni med cvetjem ni pravice“. Pacijentima su kao uvod prezentirana i dva promo video materijala o Hrvatskom prirodoslovnom muzeju, a na radionicu je zbog stimulacije osjeta doneseno svježe cvijeće, biljni čajevi, prešano cvijeće. Objedinjeni pristup koji uključuje sva osjetila, razgovor, uočavanje, prisjećanje, poticanje fine motorike pri rukovanju sa svježim i suhim cvijećem rezultirao je zadovoljstvom i vrlo dobrom suradnjom s pacijentima.

SLIKA 2.

Livada sa Žumberka, Hrvatski prirodoslovni muzej

Album +

Muzeji stradali u potresu, Muzej Mimara, Muzej za umjetnost i obrt, Hrvatski prirodoslovni muzej, sa svojim već priređenim materijalom koji se koristi u radu u Dnevnoj bolnici za demencije, program će realizirati u prostoru Tifloškog muzeja. Za one osobe koje su u svojim kućama i vezane su samo za taj prostor, program će se preko Hrvatske udruge za Alzheimerovu bolest, bolničkog sustava ponuditi za korištenje u kućama oboljelih osoba. Provođitelji programa, uz osobu iz Tifloškog muzeja, bit će kustosice koje rade i obavljaju poslove muzejske edukacije.

„Album +“, kako je nazvan prošireni program, je rad koji podliježe izuzetno visokim etičkim principima, zahtijeva određena znanja i vještine u komunikaciji kako s oboljelim osobama tako i u izradi materijala koji se koristi. S namjerom što bolje pripreme za suradnice koje nemaju iskustvo rada s ovim korisnicima organizirana je osnovna edukacija koju provodi nekoliko stručnjaka. Prvo predavanje je predavanje voditeljice Dnevne bolnice za demencije Psihijatrijske klinike Sv. Ivan, prim. dr.sc. Paole Presečki, pod nazivom „Komunikacija s osobama starije životne dobi koje boluju od demencija“. Tonči Huić, dopredsjednik Hrvatske udruge za Alzheimerovu bolest prezentirat će iskustva rada Udruge, ukazati na moguće oblike rada te upozoriti i na moguće zapreke i teškoće koje se mogu javiti u ovakvom radu. Radionicu o postupku pripreme i izrade radnog materijala, načinima, oblicima neposrednog rada, vodit će Željka Sušić iz Tifloškog muzeja.

Zaključak

Potrebno je istaknuti kako predstavljeni program nije program koji je osmišljen kao terapijski, njegovi ciljevi daleko su od definicije koja se stručno definira u Hrvatskom jezičnom portalu kao „skup sredstava koja se rabe radi izlječenja kakve bolesti, ublažavanja njezinih simptoma i posljedica ili nekog tjelesnog nedostatka (često u riječima čiji prvi dio imenuje metodu)“. Muzejski stručnjaci zasigurno

ne mogu izliječiti, ublažiti simptome ili posljedice koju neka bolest ili stanje ima. Ono što mogu je usmjeriti rad, zanimanje prema osobi, čovjeku i zapitati ga kako se osjeća, je li osjećaj koji sad ima u muzeju drugačiji od onoga kako se osjećao kad je došao u muzej. „Album“ je prvotno vođen idejom o prizivanju zaboravljenih sjećanja, no tijekom godina rada s bolesnicima priklonili smo se pristupu psihologa Camica koji na temelju istraživanja provedenog na 70 osoba s demencijom ukazuje na utjecaj i dobrobiti koje muzejski predmeti te mogućnost rukovanja njima imaju na „trenutni utjecaj dobrog osjećanja“ (Camic 2015:19) kod oboljelih osoba. Ustrajati na prizivanju sjećanja, prošlom znanju, baš kao što navedeni stručnjak ukazuje, čini nam se manje značajnim od provođenja aktivnosti koje su kognitivno „stimulirajuće, kreativne, emocionalno poticajne“ (Camic 2015:19).

David Fleming u predgovoru knjige ‘Museums and social change’ ističe da ukoliko muzeji žele uistinu biti „socijalno orijentirani/korisni“ (Fleming 2020:7) potrebno je da učine zaokret i posjetitelje, korisnike počnu doživljavati kao uistinu aktivne sudionike. Muzeji imaju mogućnost djelatno, angažirano sudjelovati u eliminaciji u društvu prisutnih stigmati prema svim osobama koje odstupaju od „termina uobičajeno“ (Leutar, Buljevac prema Barker i Ziev 2020:3). Program „Album +“, kao nastavak „Albuma“, vođen je upravo gore izrečenim, posvećuje se oboljelim osobama i njihovim njegovateljima, s ciljem da se svi dionici zajedničkog rada osjećaju dobro, opuštajuće i povezano.

Bibliografija

Camic, Paul. 2015. Comment from Prof Paul Camic. U *Dementia toolkit*. Tunbridge Wells Museum, str. 18-20

Đorđević, Veljko. 2021. Komunikacijom protiv stigme vezane uz Alzheimerovu bolest. Usmeno izlaganje na 1. kongresu Hrvatske Alzheimer alijanse s međunarodnim sudjelovanjem. Virtualni kongres 19.-21. svibnja 2021. Zagreb: Neurologica Croatica, <https://haa.com.hr/Dokumenti/NeurologiaCroaticaHAA2021web.pdf> (28.06.2023.)

- Fleming, David. 2012. Museum for social justice: managing organisational change. U *Museums, equality and social justice*. Richard Sandell, Eithne Nightingale, ur. London: Routledge, str. 72-83
- Hewitt, Elizabeth. 2023. Museums Are Improving Life for People With Dementia. Reason to be cheerful, <https://reasonstobecheerful.world/museum-programs-dementia-patients-care-givers/> (28.06.2023.)
- Hrvatski jezični portal. Terapija, https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f19mURJ%2B (28.06.2023.)
- Ivanišin Kardum, Katarina, Sušić, Željka. 2021. Iz albuma Tehničkog muzeja Nikola Tesla: YouTube kao komunikacijska poveznica. U *Informatica Museologica* 52, str. 57-61
- Kiš-Glavaš, Lelia. 2021. Podzastupljene i ranjive skupine: tko su i koje su im (kulturne) potrebe. U *Zbornik radova Kultura različitosti: Podzastupljene i ranjive skupine u muzejskom okruženju*, ur. Nevenka Čosić. Zagreb: Tifloški muzej, str. 117-127
- Leutar, Zdravka, Buljevac, Marko. 2020. Osobe s invaliditetom u društvu. Zagreb: Pravni fakultet
- Mimica, Ninoslav. 2011. Što je Alzheimerova bolest. Hrvatska udruga za Alzheimerovu bolest, <https://alzheimer.hr/ucionica/to-je-to-alzheimerova-bolest/> (28.06.2023.)
- MoMA. Meet me, The MoMA Alzheimer's Project: Making Art Accessible to People with Dementia, <https://www.moma.org/visit/accessibility/meetme/> (28.06.2023.)
- Presečki, Paola. Kako komunicirati s osobama oboljelim od Alzheimerove bolesti. 18. travnja 2023., Tifloški muzej
- Zeilig, Hannah, Dickens, Laura, Camic M., Paul. 2022. The psychological and social impacts of museum-based programmes for people with a mild-to-moderate dementia: a systematic review. U *International Journal of Ageing and Later Life*, <https://ijal.se/article/view/3532> (28.06.2023.)
- World Health Organization. Ageing, <https://www.who.int/>

health-topics/ageing (28.06.2023.)

World Health Organization. UN Decade of Healthy Ageing, <https://www.who.int/initiatives/decade-of-healthy-ageing> (28.06.2023.)

Abstract

The paper presents collaborative project of several museums in Zagreb. Project is aimed at working with people suffering from dementia and Alzheimer's disease, where museum objects are used to strengthen and increase their quality of life. In addition to the main goal, the program also aims to provide support to the guardians and carers of these people. It is no less important to show to wider social community how much museums can contribute to the realization of stated goal. Also, within the heritage environment, it is necessary to spread awareness of the need to implement targeted programs for certain groups, educate colleagues about various ways and possibilities of working with people with dementia and Alzheimer's disease and highlight the importance of adhering to ethical principles that must be implemented when working with this group of people.

JELENA PETKOVIĆ, JELENA RANČIĆ

Gradski muzej Varaždin

jelena.petkovic@gmv.hr, jelena.rancic@gmv.hr

Muzej u gostima – Kod vas u domu!

U okviru projekta „Muzej u gostima“ osmišljen je koncept predavanja i radionica namijenjen korisnicima Doma za starije i nemoćne osobe Varaždin „Kod vas u domu!“. Gostovanjem djelatnika i predmeta iz fundusa GMV-a u Domu doprinosimo poboljšanju kvalitete života kroz zanimljiva i nova iskustva. Neposredan kontakt s muzejskim predmetima nudi znatno veći doživljaj, u odnosu na virtualno prezentirani sadržaj. Želimo približiti kulturnu baštinu varaždinskog kraja i šire starijim sugrađanima kako bi im slobodno vrijeme ispunili kvalitetnim i edukacijskim sadržajima.

Uz ukupnu depopulaciju starenje stanovništva dominantan je demoreprodukcijski proces u Hrvatskoj danas. Takav proces podrazumijeva povećanje udjela stanovništva dobne skupine 60 i više ili 65 i više godina u ukupnoj populaciji (Wertheimer-Baletić 1999:532). Ukupni populacijski razvoj Varaždinske županije sve do 1991. godine imao je pozitivan predznak, no starenje stanovništva Varaždinske županije ima obilježja ubrzanog procesa. Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2011. godine udio stare dobne skupine koja obuhvaća stanovništvo od 60 i više godina u ukupnom stanovništvu iznosio je 22,8%, a prema zadnjem popisu iz 2021. godine udio stare dobne skupine povisio se na 28% (Spevec 2009:125-130).

U Varaždinskoj županiji postoje ukupno 32 doma za starije i nemoćne osobe, a najveća javna ustanova tog tipa je Dom za starije i nemoćne osobe Varaždin, otvoren 1979. godine s kapacitetom od 246 ležaja, od čega 84 ležaja na odjelu pojačane njege. Zbog povećane potrebe za smještajem 1989. godine izgrađena je dodatna zgrada

sa 116 novih ležaja. Uz to, 2007. godine unutar Doma osnovan je Dnevni centar s ciljem skrbi o starijim osobama kojima je potrebna organizirana skrb i njega. Dom danas ima 360 korisnika, koji su uglavnom starije i pokretne osobe, no odlazak u muzej ipak predstavlja problem zbog udaljenosti.¹⁷

Obrazovanje osoba treće životne dobi

Pojavom i razvojem gerontogogije, koja se bavi odgojem i obrazovanjem osoba treće životne dobi, ujedno dolazi i do razvoja društvene i individualne svijesti o potrebi ljudskog, dostojanstvenog, vrijednog i ravnopravnog življenja u svim fazama ljudskog života, odnosno dolazi do koncepta „aktivnog starenja“. Upravo gerontogogija ukazuje na činjenicu kako aktivan, društveno uključen stariji čovjek dulje i kvalitetnije živi, zdraviji je i sretniji (Špan 2000:33).

Prema Špan (Špan 2000:21) unutar koncepta cjeloživotnog obrazovanja razlikujemo različite vrste obrazovanja vezane uz osobe treće životne dobi, od kojih izdvajamo obrazovanje za zadovoljavanje specifičnih interesa kojima starije osobe mogu upotpuniti svoje slobodno vrijeme (kulturne, sportske, rekreativne, hobi interese i sl.), a koje možemo primijeniti u radu muzeja.

Neki od ciljeva odgoja i obrazovanja starijih ljudi jesu omogućavanje prenošenja znanja i sposobnosti koje će održati zdravlje, zadržati ili poboljšati mentalne kapacitete te omogućiti starijim osobama da se djelotvornije služe vlastitim kompetencijama i da maksimalno iskoriste mogućnosti koje im okolina nudi. Također, važno je omogućiti osobama starije životne dobi da prihvate učenje kao nešto zabavno i stimulativno te kao sredstvo pomoću kojeg mogu postići bogatiji društveni život i nova iskustva (Špan 1994:23).

U današnje vrijeme prisutan je porast interesa za povećanjem kvalitete života pojedinca i njegove egzistencije. Veliki broj starijih osoba ima potrebu za cjeloživotnim učenjem kako bi svoj život učinili smislenijim. Znanje koje usvajaju na taj način pomaže im u rješavanju životnih problema, traženju novih sustava vrijednosti, novoj životnoj

¹⁷ <https://domzastarije-varazdin.hr/> (28.06.2023.)

filozofiji te povećanju njihove socijalne aktivnosti. Starijim osobama kontinuirano obrazovanje omogućuje bolje razumijevanje samog starenja te općenito poboljšava kvalitetu života (Hrapkova 2010).

Osim antropoloških, andragoških i socioloških istraživanja, medicinska istraživanja su, također, pokazala da obrazovanje ima pozitivan utjecaj na starije osobe. To se očituje u njihovom zdravlju, društvenim aktivnostima i njihovoj sposobnosti dobivanja i očuvanja moći i utjecaja (Kump i Jelenc Krašovec 2007, prema Zovko). Autorica Nenadić-Tabak (2004, prema Zovko) isto tako ističe važnost društvene integracije starijih kroz obrazovanje. Smatra kako uključivanje u određene obrazovne programe starijima može znatno pomoći u ponovnom uspostavljanju širih socijalnih kontakata, osmišljavanju vlastitog života, stjecanju novih uloga, upoznavanju novih ljudi i usvajanju novih informacija.

Važnost cjeloživotnog obrazovanja istaknuta je i u brojnim deklaracijama i memorandumima Europske komisije pomoću kojih se nastoji promovirati cjeloživotno učenje i obrazovanje, a muzejske ustanove intenzivno rade na osmišljavanju posebnih programa upravo za osobe treće životne dobi.¹⁸

Muzej u gostima

Muzeji kao javne ustanove bogate predmetima od kulturno-povijesnog i umjetničkog značaja nude stjecanje novih iskustava i mogućnosti učenja te nude stimulirajuće okruženje za posjetitelje svih dobnih skupina. Dobne skupine kao, primjerice, vrtičke i umirovljeničke, koje su fizički spriječene posjetiti muzej iz različitih razloga ili tu mogućnost nemaju, kao najveću prepreku navode udaljenost i prijevoz do muzeja. Posjetom i organizacijom sadržaja za skupine koje su fizički spriječene doći u Gradski muzej Varaždin u njihovim prostorijama premostili bismo tu barijeru.

Upravo zato je osmišljen „Muzej u gostima“, muzejski edukaci-

¹⁸ Carolyn Todd, Paul M. Camic, Bridget Lockyer, Linda J.M. Thomson, Helen J. Chatterjee. 2017. Museum-based programs for socially isolated older adults: Understanding what works. *Health & Place*, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1353829217303878> (28.06.2023.)

jski program namijenjen teško dohvatljivim skupinama posjetitelja na području Varaždinske županije s ciljem približavanja i prezentacije muzejskog fundusa. Svjesni smo činjenice da, nažalost, Muzej i muzejska građa nisu svima dostupni u istoj mjeri, to jest nemaju svi istu mogućnost dolaska do Muzeja, sudjelovanja u muzejskim edukativnim i kreativnim radionicama ili predavanjima, stoga ćemo pomno osmišljenim edukacijskim programom približiti Muzej dvjema teško dohvatljivim skupinama – vrtićkim i umirovljeničkim skupinama.

Kod vas u domu!

Koncept predavanja i radionica

U okviru krovnog projekta „Muzej u gostima“ osmišljen je koncept predavanja i radionica namijenjen korisnicima Doma za starije i nemoćne osobe Varaždin „Kod vas u domu!“.

Gostovanjem educiranih djelatnika i vrijednih predmeta iz fundusa Gradskog muzeja Varaždin u domovima za starije i nemoćne osobe možemo doprinijeti poboljšanju njihove kvalitete života kroz zanimljiva i nova iskustva koje potiču socijalnu interakciju i nude mogućnost učenja o novim temama na praktičan i kreativan način. Neposredan i direktan kontakt sa stvarnim muzejskim predmetima nudi znatno veći doživljaj u odnosu na virtualno prezentirani sadržaj, stoga želimo približiti kulturnu baštinu varaždinskog kraja našim starijim sugrađanima kako bi im slobodno vrijeme u domovima bilo ispunjeno kvalitetnim i edukacijskim sadržajima vezanima uz povijest i kulturu grada Varaždina i šire.

Cilj edukacijskog programa „Kod vas u domu!“ je približiti muzejsku djelatnost i muzejsku građu korisnicima Doma u njihovom okruženju i prostoru. Radionice će se sastojati od uvodnog kratkog predavanja o određenoj temi, a zatim će slijediti aktivno sudjelovanje u kreativnom stvaralaštvu, vezano uz prethodno predavanje/prezentaciju. Radionice će se održavati u prostoru Doma, a za sve zainteresirane polaznike bit će besplatne. Polaznici će moći odabrati radionice u kojima će sudjelovati, ovisno o interesu, osobnim

preferencijama i ponuđenim temama. Također, ovisno o interesu, program aktivnosti može se proširiti i na druge domove ili udruge umirovljenika u regiji.

Kroz cijelu godinu planirano je 8 gostovanja u Domu. Prema odabiru kustosice Jelene Rančić i kustosice pedagoginje Jelene Petković odabrani su predmeti iz različitih zbirki Gradskog muzeja Varaždin Kulturno-povijesnog odjela, koji su zbog svojih dimenzija jednostavni za transport, a manipulacija istima ne bi utjecala na stanje građe. Prije samog izvođenja osmišljenih aktivnosti provest će se anketa o interesu sudionika za ponuđene teme predavanja i radionica, kako bi koncept programa „Kod vas u domu!“ bio optimalno prilagođen sudionicima.

Kroz uvodno predavanje korisnicima Doma približio bi se muzejski predmet uz pripadajuću priču iz varaždinske prošlosti, o njegovoj upotrebi, tehnologiji proizvodnje i samom značaju predmeta. Nakon predavanja bi se u edukacijsko-kreativnim radionicama na praktičan i kreativan način korisnici domova uhvatili u koštac s različitim likovnim tehnikama, kulinarskim zadacima, zaboravljenim vještinama i slično. Predviđeno trajanje radionica je po 90 minuta svaka, a predviđeni broj sudionika je od 20 do 30 osoba.

Popis osmišljenih predavanja i radionica:

1. Predmet u gostima: „Kutija za duhan u obliku pianina“, 1900. g., prešanje, lim; spajano, bojano, 22x16x23,5 cm; Inv.br. GMV-68266
Tema predavanja: „Varaždinski šnofanac“

Duhan je prema tradiciji donesen u Europu nakon otkrića Amerike, početkom 16. st. U našim krajevima je sađenje duhana zabilježeno također u 16. st. Početkom 19. stoljeća javljaju se u neposrednoj blizini Varaždina i u samome gradu i prve manufakture burmuta, a jedna je bila smještena iza Starog grada.

Radionica: „Fladranje“

Zadatak: slikanjem izvesti imitaciju drvenog uzorka

Pojašnjenje: kutija za spremanje duhana, u obliku minijaturnog pi-

janina. Izrađena od metala (lima), izvana obojan u smeđim tonovima kako bi imitirao boju i teksturu drveta.

Vježba stare tehnike majstora stolara.

2. Predmet u gostima: „Medičarski kalup – veliko srce“, 19. st., rezbarenje, drvo, 28,5x24,5x4 cm; Inv.br. GMV-KPO 891

Tema predavanja: „Ftički se ženijo – medenjaci, paprenjaci i špekulasi“
Priča o cehovima. Većina europskih gradova je imala ceh pekara i/ili licitara. Kalupi su bili visoko cijenjeni kao nasljedstvo i prenosili su se stoljećima – s majke na kćer, kao dragocjeni dio miraza ili kao ljubomorno čuvani repertoar Ceha pekara licitara. Licitari su koristili posebno raženo tijesto s medom i začинима.

Radionica: „Medenjaci“

Zadatak: kulinarska radionica pečenja keksa

Pojašnjenje: razmjena recepata, prikupljanje informacija o nazivlju i vrstama kolača.

3. Predmet u gostima: „Duh sveti s atike oltara“, drvena polikromirana skulptura, v=57 cm; Inv.br. GMV-KPO 422

Tema predavanja: „Barokni oltari Varaždina“

Priča o baroknom nasljeđu u varaždinskim crkvama i kapelama. Barokni oltari i propovjedaonice rađeni su tehnikom polikromiranja i pozlaćivanja drvenih rezbarenih elemenata. Uz značajne štajerske kipove, velik doprinos opremanju crkvenih oltara dala je i Varaždinska kiparska radionica.

Radionica: „Nije zlato sve što sjaja“

Zadatak: pozlatiti zraku na skulpturi

Pojašnjenje: rad s letvicama s krednom preparacijom i gipsanim odljevcima s okvira, korištenje mlijeka za pozlatu, kistova i šlag-metalna.

4. Predmet u gostima: „Mužar Franza Siegela“, 1740. g.; Inv.br. GMV-KPO 289

Tema predavanja: „Ljekarništvo“

Predavanje o povijesti varaždinskog ljekarništva i vremenima kada su se ljekoviti i kozmetički pripravci izrađivali kod kuće.

Radionica: „Sapunčići“

Pojašnjenje: izrada personaliziranog sapuna s gotovom bazom i dodacima po izboru.

5. Predmet u gostima: „Pribor za jelo“, 19. st., nepoznati autor, srebro, 40x80 cm; Inv.br. GMV-63297

Tema predavanja: „Sjaj nekadašnjih trpeza“

Priča o razvoju “bešteka”, puncama i varaždinskim majstorima posjarima, nekim zaboravljenim pomagalima pri jelu i tajnama održavanja vrijednog pribora.

Radionica: „Glancanje srebra“

Pojašnjenje: male tajne čišćenja nakita i predmeta od srebra.

6. Predmet u gostima: „Portret Margarete Magdich“, 18. st., ulje, platno, 95x73 cm; Inv.br. GMV-KPO 2619

Tema predavanja: „Povijesni portreti“

Predavanje o poznatim i nepoznatim licima iz fundusa GMV-a.

Radionica: „Odaberi svoj stil“

Pojašnjenje: izrada kolaža, izrezivanje raznih modnih dodataka, slaganje slike poput oblačenja papirnatih lutkica.

7. Predmet u gostima: „Marija iz Landshuta“, 1863. g.; Inv.br. GMV-68255

Tema predavanja: „Tajne starih švelja“

Prisjećanje i upoznavanje s različitim tehnikama ukrašavanja teksti-

la, primjerima iz Zbirke tekstila, nakita i modnog pribora; u suradnji s konzervatorom-restauratorom tekstila, Petrom Nevžalom.

Radionica: „Konzervatorski bod“

Pojašnjenje: korištenje rame s napetim tekstilom, igle i konca.

8. Predmet u gostima: „Glavni hitac“, 1830. g., nepoznati autor, ulje na dasci, drvo, 63x47 cm; Inv.br. GMV-KPO 404

Tema predavanja: „Streljačka društva“

Priča o streljačkim natjecanjima, Varaždincima koji su sudjelovali u natjecanjima i o metama.

Radionica: „Pikado“

Pojašnjenje: natjecanje u gađanju replika meta na otvorenom prostoru.

Zaključak

Kontinuiranim radom s različitim dobnim skupinama posjetitelja i specifično osmišljenim aktivnostima Gradski muzej Varaždin želi ujedno razviti strategiju i nove pristupe razvoju publike te omogućiti teško dohvatljivim skupinama posjetitelja sudjelovanje u muzejskim sadržajima, primjerice kroz projekt „Muzej u gostima“. Navedene aktivnosti u okviru programa „Kod vas u domu!“ održat će se nakon dogovora s Domom za starije i nemoćne osobe Varaždin te uspostavljanjem trajne financijske strukture za provedbu programa.

Bibliografija

Hrapkova, Nadežda. 2010. Studies As a Prevention of Social Isolation For Elderly People. U *Andragoški glasnik* 14/1(24), str. 42

Spevec, Dubravka. 2009. Starenje stanovništva Varaždinske županije od 1961. do 2001. U *Migracijske i etničke teme* 25/1-2, str. 125-152

Špan, Maja. 1994. Treća životna dob. Priručnik za obrazovanje starijih ljudi. Zagreb: Otvoreno sveučilište

Špan, Maja. 2000. Obrazovanje starijih ljudi. Tajna dugovječnosti.

Zagreb: Pučko otvoreno učilište Zagreb

Todd Carolyn, Camic Paul M., Lockyer Bridget, Thomson Linda J.M., Chatteree Helen. 2017.

Museum-based programs for socially isolated older adults: Understanding what works.

Health & Place, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1353829217303878> (28.06.2023.)

Zovko, Anita. 2020. Obrazovni programi u svijetu za treću životnu dob. Gerontologija – izazovi i perspektive, str. 131-162

Wertheimer-Baletić, Alica. 1999. Stanovništvo i razvoj. Zagreb: Biblioteka Gospodarska misao

Abstract

An educational concept of lectures and workshops called 'At your home!' was introduced as a part of the main project 'Museum at your place' for the users of the Home for the Elderly and Disabled in Varaždin. By hosting employees and objects from the Varaždin City Museum fund in homes for the elderly and disabled we can contribute to improving their quality of life through interesting and new experiences. Direct contact with museum objects offers a significantly greater experience compared to virtual content, therefore we want to bring the cultural heritage of the Varaždin region and beyond to our elderly fellow citizens so that their free time can be filled with quality and educational content.

Treća životna dob u muzeju – primjeri iz prakse

Treća životna dob često se opisuje kao razdoblje usamljenosti ili neaktivnosti, što nije uvijek istinito. Uočavajući velik broj posjetitelja iz navedene skupine te razgovorom s njima rodila se ideja kojom bismo ih uključili u rad Muzeja. Muzej grada Zadra ima odlične predispozicije kojima to može i ostvariti. Usmena povijest element je koji je pokrenuo suradnju s pripadnicima treće životne dobi. Na primjerima iz rada Odjela može se vidjeti kako je suradnja proširena i na druga područja muzeološkog rada. U radu se prezentiraju programi koji su realizirani u Odjelu Muzeja grada Zadra.

Treća životna dob

Treća životna dob općenito znači onu fazu života u kojoj prestaje zaposlenje na puno radno vrijeme, podmiruju se glavne obiteljske obveze i prevladava aktivna mirovina. Važno je napomenuti kako dio stručnjaka treću životnu dob podrazumijeva nešto ranije nego što se to zakonskim osnovama o umirovljenju u RH donosi – od 65 godina.

Vid Pečjak, poznati slovenski psiholog, početak treće dobi vidi u nekoliko faza; od 50 do 60 godina, 60 do 70 godina, 70 do 80 godina te od 80 godina nadalje (Pečjak 2001).

Laslett definira Treću dob kao vrhunac nečijeg života nakon umirovljenja. Prema njegovom viđenju karakteristike trećeg doba su (Laslett 1887; 1991):

- biti mentalno i fizički zdrav,
- slobodno uživanje u vlastitom životu (tj. bez obveze rada),

- život bez ekonomskih poteškoća zahvaljujući adekvatnoj mirovini.

Treća životna dob u suvremenom dobu puna je mogućnosti, prilika i izazova koji otvaraju nove puteve osobnog razvoja i poboljšanja kvalitete života. Društvo kao cjelina također ima veliku priliku biti dionikom i uživateljem novih ideja i mogućnosti koje proizlaze iz iskustva i mudrosti osoba treće dobi, ali i poticati razvoj programa uključivanja osoba treće dobi u aktivno sudjelovanje u društvu koje kao krajnji cilj ima poboljšanje društva u cjelini. Starenje je biološki proces, odnos prema starenju je društveni konstrukt.

Ovaj rad, koji se odnosi na primjere iz prakse MGZ-a u Narodnom muzeju Zadar, baziran je na trima skupinama: osobe od 60 do 70 godina, od 70 do 80 godina te od 80 godina nadalje za koje je praksa u Muzeju pokazala da su najbrojniji posjetitelji treće životne dobi u Narodnom muzeju Zadar. Riječ je o društvenoj skupini čiji je dio pripadnika svojevrijedno i bez posebne kampanje, ciljane upravo na njih, dolazio redovno u muzeje. Uočavajući želju naših starijih posjetitelja za stjecanjem novog znanja, uživanja u estetici umjetničkog okruženja te izraženoj želji za prenošenjem godinama stjecanog znanja, došlo je do stvaranja programa koji bi uključili pripadnike treće životne dobi i u sam rad Muzeja te na taj način i na obostranu korist razvijali suradnju s našim posjetiteljima.

Statistički podatci i treća životna dob

Statistički podatci nam potkrepljuju primjere iz prakse, gdje uočavamo sve veći porast starijeg stanovništva u razvijenim zemljama. Životni vijek se sve više produžava i to u kratkim vremenskim intervalima.

Prosječni životni vijek u svijetu 1950-tih godina bio je 45.7 do 48 (oko 60 u Europi); 2019.-2020. prosječni životni vijek uvelike se povećao te je u ovom periodu od 72.6 do 73.2 (Life Expectancy by Country in the World-World meter). Prosječni životni vijek u Hrvatskoj danas je 79.02 godina s tim da možemo odvojiti i prosječni životni vijek žena – 82.02. god. te muškarca 75.95 god. (Life Expectancy by Country in the World-Worldmeter).

Broj korisnika mirovina u Republici Hrvatskoj za vrijeme održa-

vanja 12. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, održanog u Zadru od 21. do 24. rujna 2022. i perioda u kojem nastaje prvi oblik ovog rada bio je: 1 136 181 umirovljenik unutar kojih su 20 180 korisnika starosnih mirovina u Zadru.

U kratkom periodu od 9 mjeseci, iz statističkih podataka Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, možemo uočiti povećanje korisnika mirovina u RH:

„Korisnici mirovina u Republici Hrvatskoj u srpnju 2023. godine ukupno:

- 1 226 667 korisnika mirovina,
- 508 909 korisnici starosnih mirovina,
- 49 691 korisnici starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika,
- 78 647 korisnici starosne mirovine prevedene iz invalidske,
- 210 507 korisnici prijevremene mirovine,
- 382 korisnici prijevremene starosne mirovine zbog stečaja poslodavca,
- 161 546 korisnici invalidskih mirovina,
- 216 985 korisnici obiteljskih mirovina“ (mirovinsko.hr).

Porastom starijeg stanovništva dolazimo do specifičnih situacija koje utječu na opće društvo i koje mogu dovesti do problema s resursima i održavanjem ekonomskog statusa zajednica, a time i kvalitete života mlađih i starijih generacija. Ovaj problem već je neko vrijeme u fokusu razvijenih zemalja koje nastoje na razne načine uključiti starije stanovništvo u društvo. Potiče se cjeloživotno učenje i aktivno sudjelovanje u društvu. Iz ovih razloga današnje i buduće starije generacije pojedini stručnjaci vide u drugom svjetlu, kao generacije koje će u periodu svoje treće životne dobi biti u povoljnijem položaju nego ikad ranije u povijesti. Starenje u današnjim uvjetima razlikuje se od prijašnjih generacija kroz niz čimbenika i prilika koje prijašnjim generacijama nisu bile dostupne. Kvalitetnija prehrana, lijekovi i tehnološki napredak rezultira boljim zdravstvenim stanjem starijih osoba, vitalnošću. Komunikacija i dostupnost informacija omogućuju nove hobije i interese za proaktivni način života u doba kad većina osoba nakon dugog perioda ima dosta slobodnog vremena. Uključivanjem osoba starije dobi u kreativne i edukativne procese stvaraju

se predispozicije za poboljšanje zdravlja. Brojna istraživanja zadnjih nekoliko godina pokazuju kako kreativnost, ljepota i umjetnost potpomažu borbi protiv Alzheimerera i demencije. Prema istraživanjima u SAD-u 2011. godine, starije osobe koje volontiraju ili su uključene u razne društvene aktivnosti žive dulje (Merrit 2012).

Treća životna dob i muzej

Muzej kao ustanova tradicionalno je mjesto u kojem se naglasak stavlja na cjeloživotno učenje (Merrit 2012). Muzej je izvor informacija i ideja, stvaranja društvenih zajednica i mjesto koje potiče kreativnost te bi trebao biti mjestom u kojem se osobe treće životne dobi mogu uključivati putem raznih programa kreiranih upravo za njih, ali i s njima. Mjesto gdje će moći učiti, osjećati ugodu te prenositi svoje znanje.

Aktivno umirovljenje potpomognuto muzejima ima mogućnost utjecati na poboljšanje mentalnog zdravlja, omogućiti cjeloživotno učenje, individualno iskustvo, stvaranje zajednica, socijalnu interakciju, prenošenje znanja te međugeneracijsku suradnju.

Odjel Muzej grada Zadra (NMZ) – primjeri iz prakse

Odjel Muzej grada Zadra unutar Narodnog muzeja Zadar ima zadaću sakupljati kulturna dobra nastala u razdoblju od kraja XIII. st. do danas. Građa je podijeljena na kulturno-povijesne zbirke od XIII. stoljeća do konca XIX. stoljeća te zbirke suvremene povijesti.

Statistički podatci Narodnog muzeja Zadar, vidljivi u godišnjim Izvješćima muzeja, pokazuju kako osobe treće životne dobi redovno i u značajnim količinama posjećuju Narodni muzej Zadar. Većem odazivu starijih osoba pomogla je dugogodišnja praksa besplatnih posjeta za sve umirovljenike. Danas je situacija nešto promijenjena te se praksa besplatnog posjeta provodi jedan dan u tjednu; četvrtak je besplatan za umirovljenike. Svim ostalim danima dostupni su popusti koji ovise o programu Muzeja.

Kroz zbirke suvremene povijesti uvidjeli smo mogućnost uključivanja djela naših posjetitelja u rad Narodnog muzeja Zadar. Želja

nam je bila privući starije generacije u Muzej, u kojem bi preuzeli aktivne uloge, a ne samo ulogu pasivnog posjetitelja promatrača.

Radionice usmene povijesti

„Usmena povijest (*oral history, life history, self report, personal narrative* i dr.) može se definirati kao bilježenje, čuvanje i tumačenje prošlosti na temelju osobnih iskustava i iskaza pojedinaca. Najčešće ima oblik svjedočanstva o nekome događaju, ali može uključivati i folklor, legende, pjesme i priče koje su se godinama prenosile usmenom predajom, s generacije na generaciju“ (Glučina 2021).

Usmena povijest i usmena predaja iznimno su važan element prilikom istraživanja suvremene povijesti. Bilježenje usmene povijesti kompleksan je posao kojim se brojni stručnjaci bave kako bi etički zabilježili podatke iz prošlosti naših predaka.

Usmena tradicija i predaja dio su našeg društva od davnina. Priče su se oduvijek prenosile s koljena na koljeno. One nam daju uvid u kulturu i tradiciju pripadnika naše zajednice, ali i pogled na svijet u kojem se naši preci nalaze. Naše priče i priče ljudi oko nas su jedinstvene i iznimno važne za zajednicu u kojoj živimo. Slušajući jedni druge možemo otkriti nama nepoznati svijet, svijet o kojem smo mislili da znamo sve. Priče koje ne pronalazimo u knjigama i priče koje će nam pobliže razjasniti povijest koje je zapisana.

Radionice usmene povijesti ciklus su radionica u Muzeju grada Zadra koje se bave različitom tematikom. Nastale su iz potrebe približavanja aspekta nepisane povijesti mlađim generacijama, a generirale su zajednice sa sličnim interesima te međugeneracijsko približavanje. U radu se spominju dvije radionice sličnog, ali različitog karaktera. Radionica „Život u Malom Ižu – Jedan dan usmene povijesti“, na kojoj su svi sudionici bile osobe treće životne dobi te radionica „Sa zadarskih ulica – sat usmene povijesti“ u kojoj se susreće nekoliko generacija.

Život u Malom Ižu – Jedan dan usmene povijesti

Poziv na radionicu „Život u Malom Ižu – Jedan dan usmene povi-

jesti“ upućen je svim stanovnicima i posjetiteljima Malog Iža. Cilj radionice je bio okupiti Maloižane kako bismo sakupili podatke o životu u Malom Ižu te ih potaknuli na sastajanja u Područnoj kulturnoj-povijesnoj zbirki Mali Iž. Zbirka je otvorena samo u ljetnim mjesecima kada u mjestu naglo poraste i broj ljudi. Na radionicu su se odazvale osobe treće životne dobi, koje su međusobno razgovarale i prepričavale običaje, ideje i sjećanje na okoliš koji ih okružuje.

Sudionici radionice prisjetili su se i prepričali brojne događaje koje pamte iz vlastitog života u Malom Ižu. Prepričavale su se i priče koje su godinama prije do njih došle na isti način, prepričavanjem. U to vrijeme više se pričalo, poslije večere, oko ognjišta, kako se prisjeća jedan od Maloižana. U vrlo kratkom vremenskom okviru dobili smo uvid u iznimno bogati život u Malom Ižu koji je uvijek išao u korak sa svojim krajolikom. Štoviše, krajolik je jedan od glavnih likova u pričama Maloižana. Dio je svake priče, bilo kao poprište igranja kola pod bagremom kojeg su danas zamijenile palme ili pak mjesto gdje se djeca igraju na starim mocirama, ili pak kamenom popločanim ulicama kojima su se njihovi najbliži nosili na posljednji počinak.

Prisjetili su se tko je gdje živio, koja kuća ili pak magazin još uvijek stoje na istom mjestu, i dalje utkani u krajolik Malog Iža.

Zaključilo se na kraju da bi trebalo više i češće na takav način razgovarati. Da se ne zaboravi. Svi su se složili da bi i u budućnosti mještani Malog Iža mogli surađivati s Kulturno-povijesnom zbirkom u Malom Ižu i Narodnim muzejom Zadar kako bi sačuvali svoju povijest za buduće generacije.

Sa zadarskih ulica – sat usmene povijesti

Usmena povijest ovisi o ljudskom sjećanju i izgovorenoj riječi, što znači da trebamo obratiti pažnju i slušati, jer samo na takav način omogućujemo sebi cjelovitu sliku vremena i prostora. S ovom pretpostavkom organizirana je i radionica pod nazivom „Sa zadarskih ulica – sat usmene povijesti“ u sklopu Klio fest-a. Za razliku od radionice „Život u Malom Ižu – Jedan dan usmene povijesti“ ova radionica napravljena je kako bi se dvije različite generacije našle

na tokovima usmene predaje i povijesnog konteksta. Cilj radionice bio je prenijeti atmosferu sa zadarskih ulica netom nakon Drugog svjetskog rata i prema svjedočanstvima sugovornika koji su u tom periodu bili osnovnoškolci. Na radionici su sudjelovali bivši kustos Odjela Muzeja grada Zadra profesor Vladimir Alavanja te njegov gost i suvremenik gospodin Bernard Mašina kao osobe treće životne dobi koji su imali zadaću predočiti razredu današnjih osnovnoškolaca iz literature nepoznate priče sa zadarskih ulica koje su oni doživjeli, čuli ili svjedočili u gradu koji se drastično promijenio nakon bombardiranja. Prepričavajući život školaraca na ulici grada Zadra kasnih 40-tih i 50-tih godina 20. stoljeća opisivali su stanja i ljude koji su bili u potpunosti nepoznati njihovim slušateljima. Radionica je bila interaktivna te su djeca nakon par prepričanih situacija mogla postavljati pitanja kako bi saznali što im je bilo zanimljivo i o kojim temama i pitanjima žele znati više (slika 1.).

Uloge kustosa-voditelja radionice te muzejskog pedagoga poprimile su u ovom slučaju i ulogu prevoditelja. Jezik, način komunika-

SLIKA 1.

Radionica „Sa zadarskih ulica – sat usmene povijesti“

cije, predmeti, lokaliteti kao i brojni drugi elementi s vremenom se mijenjaju. Prilikom komunikacije naših sugovornika treće životne dobi s osnovnoškolcima nailazimo na vokabular i pojmove koje jedna od dvije skupine ne razumije te nastaje problem u komunikaciji i prenošenju znanja. To je element unutar radionice koji se nama muzealcima učinio jednim od važnijih elemenata o kojima treba promišljati prilikom međugeneracijskih susreta koje organiziramo unutar Muzeja.

Volonterski rad na proučavanju i katalogizaciji građe iz zbirke suvremene povijesti

Svjedočanstva svjedoka vremena i događaja iznimno su važan aspekt pri proučavanju suvremene povijesti. Mogućnosti koje nam pružaju kontakti sa svjedocima obogaćuju znanja i građu koju Narodni muzej Zadar sakuplja. Odjel Muzeja grada Zadra godinama na različite načine surađuje sa svjedocima povijesnih događanja. Sudjelovanje na radionicama, izložbama, determinacija građe i istraživanje različitih tema dio su svakodnevnog rada unutar Odjela. U radu su istaknuta dva specifična slučaja koja uključuju osobe treće životne dobi u sam rad Muzeja.

Zanimljivi projekt u kojem je Odjel Muzeja grada Zadra imao mogućnost suradnje jest projekt udruge SFIUS na temu bivšeg fašističkog logora u uvali Jazi na otoku Molatu, u svrhu izrade višedisciplinarnog radionice za studente diplomskih studija i viših godina integriranih studija arhitekture i urbanizma, društvenih i humanističkih znanosti i umjetnosti. Uz stručnu pomoć pri istraživanju Odjel je odigrao i ulogu posrednika, gdje smo na intervju pozvali i osobu koja je bila zarobljenik fašističkog logora Molat i koja se godinama bavila pitanjem memorije i obilježavanja događaja vezanih ne samo uz logor već i cijeli Drugi svjetski rat na Zadarskom području. Zbog dugogodišnje suradnje bilo nam je jasno kako takvo svjedočanstvo može biti odlična referenca za potrebe navedene radionice.

Tematika bivšeg fašističkog logora Molat iznimno je zanimljiva tema publici Narodnog muzeja Zadar, stanovnicima grada Zadra,

Zadarske županije, kao i svim onim osobama čiji su članovi obitelji prošli kroz logor. U građi zbirki iz suvremene povijesti nalazimo i popis logoraša logora Molat koji je djelomično bio obrađen u trenutku kad je došlo do suradnje s bivšim zatvorenikom logora koji je tamo boravio kao dijete. Zbog poznavanja dokumentacije vezane uz Drugi svjetski rat i sam logor Molat ponudio je svoju pomoć pri razrješavanju nedoumica oko samog popisa. Suradnja na volonterskoj osnovi trajala je dvije godine. U tom periodu Narodni muzej Zadar bio je na drugom kraju prenošenja znanja; muzejski stručnjaci su imali priliku saznati nove metode prilikom detekcije dokumentacije vezane uz navedenu tematiku.

Uključivanje osoba treće životne dobi u rad muzeja otvara niz mogućnosti rješavanja problema, kako za samu instituciju tako i za osobe koje u tom radu sudjeluju. Gledajući rad Odjela Muzeja grada Zadra s osobama treće životne dobi uviđaju se brojne prilike u kojima Muzej može biti mjestom okupljanja zajednice, komunikacije te prenošenja krhkih znanja i spoznaja. Kroz nekoliko primjera u ovom radu mogu se vidjeti različiti načini uključivanja važne skupine društva, koja ima mnogo toga za ponuditi općem društvu te može poboljšati kvalitetu vlastitog života radeći na njima važnim temama.

Bibliografija

Glučina, M. 2021. Metoda usmene povijesti, Metodički paket za podučavanje povijesti, Metode usmene povijesti. Profil Klett d. o. o. Zagreb, str. 58-62

Laslett, P. 1987. The emergence of the Third Age. *Ageing and Society* 7, str. 133-160

Laslett, P. 1991. *A fresh map of life: The emergence of the Third Age* (paperback ed.). London: George Wiedenfield and Nicholson

Merrit, E. 2012. *Creative Ageing*, American Alliance of Museums

Pečjak, V. 2001. *Psihologija treće životne dobi*, Prosvjeta, Zagreb

Life Expectancy by Country in the World-Worldometer

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, www.mirovinsko.hr

Izvješća o radu, Narodni muzej Zadar, <https://nmz.hr/hr/o-muzeju/dokumenti/> (05.07.2023.)

Abstract

The third age of life is often described as a period of loneliness or inactivity. In order to reduce such principles, its members are often encouraged to create different communities depending on the interests of the individual. Noticing a significant number of visitors from the mentioned group and conversing with them, the idea was born to involve members of the third age in the museum work. The Museum of the City of Zadar has excellent predispositions to include this population in the museum work. The oral history was the element that started the cooperation with members of the third age. Examples from the Department of Zadar City Museum show that the cooperation is extended to other areas of museological work, such as research, archiving and transfer of knowledge and skills. The paper presents the programs implemented in the Department of the Museum of the City of Zadar (NMZ) in order to show examples from practice.

IVANA GORIČKI FLEGAR

Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

ivana.goricki@msu.hr

MSU mali i veliki – obiteljski program Muzeja suvremene umjetnosti namijenjen svim članovima obitelji, bez dobne granice

MSU u većem broju posjećuju djeca i mladi tijekom svog obrazovanja, no odrasli pojedinci kojima umjetnost nije uže područje djelovanja vrlo rijetko posjećuju muzeje. Cilj je bio doći do najrazličitijeg kruga posjetitelja, svih dobni skupina.

Nakon promišljanja, došli smo do zaključka: djedovi i bake u pravilu ne odbijaju želje svoje unučadi pa im, vjerujemo, neće odbiti želju za zajedničkom igrom u Muzeju. Tako je stvoren obiteljski program „MSU mali i veliki“ koji obuhvaća aktivnosti u kojima sudjeluju svi članovi obitelji.

SLIKA 1.

Logo programa „MSU mali i veliki“

SLIKA 2.

Polaznici programa „MSU mali i veliki“ tijekom radioničke aktivnosti

MSU mali i veliki – obiteljski radionički program MSU-a

Program namijenjen svim članovima obitelji, različite dobi koji ravnopravno sudjeluju u organiziranim vodstvima i radioničkim aktivnostima vezanim za izložbeni program MSU-a s ciljem razvijanja interesa za umjetnost i poticanja zajedničkog djelovanja svih dobnih skupina.

U pedagoškom odjelu MSU-a odlučili smo, sukladno našoj ulozi i funkciji (muzejskih pedagoga) osmisliti načine i metode kako muzejski predmet približiti posjetiteljima te „živjeti“ tezu muzeologa Barrya Lorda da se muzej u prvom redu treba „baviti ljudima, a ne

predmetima“. Promišljajući o potencijalnoj muzejskoj publici, odlučili smo osmisliti projekt kojim ćemo Muzej približiti posjetiteljima koji su fizički u mogućnosti posjetiti MSU, ali to još uvijek nisu učinili jer im posjet muzejskim institucijama nije redovita navika. Svjesni smo da naš muzej u većem broju posjećuju djeca i mladi tijekom svog obrazovanja, no da odrasli pojedinci kojima umjetnost nije uže područje djelovanja vrlo rijetko posjećuju muzeje.

Cilj je bio doći do najrazličitijeg kruga posjetitelja, svih dobnih skupina.

Cilj projekta MSU mali i veliki

Uvjereni da Muzej ne bi trebao biti elitističko mjesto namijenjeno samo stručnjacima s određenim (pred)znanjima, već da mora funkcionirati otvoreno, biti mjesto gdje su svi dobrodošli, gdje steču nove spoznaje o vlastitom kulturnom nasljeđu i identitetu, odlučili smo navedeno postići specifičnim akcijama osmišljenim od strane stručnih muzejskih djelatnika kako bismo MSU znatnije uključili u život lokalne zajednice.

Došli smo do zaključka da djedovi i bake u pravilu ne odbijaju želje svoje unučadi, pa da im, vjerujemo, neće odbiti želju za zajedničkom igrom u Muzeju. Također, u kontekstu današnjeg vremena članovi obitelji vrlo često ostaju odvojeni u svojim različitim aktivnostima i zanimanjima, pa smatramo da bi jedan program u kojem ravnopravno sudjeluju svi članovi obitelji mogao biti primamljiv i zanimljiv svim dobnim skupinama.

Prve pilot-radionice s tom idejom započeli smo 2018. godine te smo ih nekoliko proveli i u narednom periodu tijekom 2019. godine, a zatim se program nastavio do danas.

MSU mali i veliki – platforma za susrete svih generacija

Tijekom godina odlučili smo intenzivirati i ojačati edukativni program Muzej suvremene umjetnosti te smo kroz projektne aktivnosti programa „MSU mali i veliki“ pripremili niz edukativnih i zabavnih aktivnosti za sve uzraste. Učinili smo to s uvjerenjem da je Muzej -

mjesto u kojem su svi dobrodošli, u kojem se stječu nove spoznaje o vlastitoj kulturnoj suvremenosti i nasljeđu, o identitetu i senzibilitetu, humanističkim spoznajama i komunikaciji – idealna platforma za susrete različitih generacija.

Stoga smo za našu široku publiku, od vrtičke dobi do umirovljenika, organizirali raznovrsne i zanimljive programe u kojima svatko može pronaći nešto za sebe, s ciljem zajedničkog kreativnog korištenja slobodnog vremena. Programske aktivnosti su se odvijale po istom principu, ali su se vezale svaki put uz drugu tematiku, cjelinu, izložbu, odnosno umjetninu – bez ponavljanja radioničkih aktivnosti. Time smo omogućili našim polaznicima redovito sudjelovanje u programima bez straha od dosade ili zamora. Također smo primijetili da polaznici u pravilu žele znati pravila programskih aktivnosti koja se ponavljaju iz radionice u radionicu, a odnose se na početno razgibavanje na platou MSU-a ili u prizemlju Muzeja uz upoznavanje s pravilima ponašanja u Muzeju. Zatim slijedi obilazak i upoznavanje s umjetničkim djelima, a potom radionica te završno predstavljanje radova.

Obitelji koje su nekoliko puta sudjelovale u programu redovito su preuzele vodstvo, što bi u konkretnom slučaju značilo da su djeca sama navela pravila ponašanja u muzejskim institucijama, bolje se snalazila u prostoru, ali su bila i spremnija na završnu prezentaciju svog rada, koja uključuje nastup pred ostalim članovima radionice.

Za razliku od brojnih igraonica u kojima odrasli ostavljaju djecu kako bi bili u mogućnosti obaviti svoje obveze, cilj je ovog projekta zajednička uključenost u aktivnosti, gdje se djeci poklanja pažnja i vrijeme, slušaju se njihove ideje i nove zamisli te im se u konačnici pomaže ostvariti vlastite ideje. Naši mali posjetitelji uživaju u pažnji i pomoći koju im sa zadovoljstvom pružaju odrasli, najčešće bake i djedovi, ali i tete i stričevi,...a mi se osobito radujemo svim odraslima koji su prvi puta posjetili MSU i koji su zapravo bili naša ciljna skupina. Program se odvija svake prve subote u mjesecu već petu godinu te vjerujemo da smo programskim aktivnostima stvorili novu skupinu muzejskih posjetitelja.

Tijek programa MSU mali i veliki

Tijekom programa, koji traje od 11:30 do 13:30 sati, uz stručno vodstvo prvo se steknu znanja o nekim djelima ili umjetnicima, a potom se na zajedničkoj radionici stvara vlastito djelo u čemu sudjeluju svi članovi obitelji. To je timski rad – u svakom pogledu: zajedno s djecom se uči i stvara.

Program je (prema službenoj najavi) namijenjen djeci u dobi od 5 do 13 godina, no dob (odraslih, ali i djece), naravno, nije ograničena: mogu ih pratiti starija braća ili sestre ili pak djedovi i bake koji su s posebnim oduševljenjem sudjelovali u programskim aktivnostima. Također nismo odbijali ni mlađu, a ni stariju djecu – osobito ukoliko bi iskazali interes. Ponekad su u programskim aktivnostima sudjele trudnice, netom rođene bebe, i djeca mlađa od pet godina. Poput subotnje matineje, u 11:30 h pozvali smo potencijalne posjetitelje da povedu dijete i sebe u zajedničku kreativnu igru. Računali smo da će ponekad i djeca biti ta koja će povesti, odnosno nagovoriti svoje roditelje ili bake i djedove koji im zasigurno neće odbiti želju za zajedničkom igrom u prostoru MSU-a.

Možemo zaključiti da smo oformili jednu skupinu djece i roditelja, odnosno članova obitelji koji su postali redoviti sudionici programskih aktivnosti „MSU mali i veliki“ te su sudjelovali u brojnim aktivnostima i redovito iščekivali novi termin programa.

Osim edukacije i razvoja kreativnih procesa svih članova zajednice – različitih dobnih skupina, ovim projektom razvijamo naviku posjećivanja muzejsko-galerijskih ustanova te potičemo razvoj građanskih i kulturoloških kompetencija te podupiremo zajedništvo unutar obitelji s naglaskom na ideji da svaki pojedinac sukladno svojoj dobi i interesima doprinosi zajednici.

Abstract

The Museum of Contemporary Art is visited in large numbers by children and young people during their education, but adult individuals for whom art is not a narrower field of activity rarely visit

museums. The goal was to reach the most diverse circle of visitors, of all ages.

After reflection, we came to the conclusion: as a rule, grandparents do not refuse the wishes of their grandchildren, so we believe they will not refuse their desire to play together in the Museum. Thus, the family program 'MCA small and big' was created, which includes activities in which all family members participate.¹⁹

¹⁹ Prijevod: Jelena Roboz

VEDRANA PREMUŽ ĐIPALO

Etnografski muzej Split

vedra50@hotmail.com

Vizualni sadržaji u muzejskoj komunikaciji

U radu se iznosi pregled dokumentarnih filmova u produkciji Etnografskog muzeja Split koji su snimljeni kao nadopuna muzeološkog rješenja stalnog postava te se razmatra moguća uloga filma u muzejskim edukativnim programima.

Uloga filma u muzeju

Mogućnosti korištenja filma u muzejskom okviru su brojne, bilo da je riječ o prijenosu znanja, kontekstualizaciji, naglašavanju atraktivnosti izloženog eksponata ili teme izložbe. U ovom kratkom pregledu posebno ćemo istaknuti važnost filma u muzejskoj edukaciji.

Etnografski film, kao podvrsta dokumentarnog filma, može biti sredstvo znanstvenog istraživanja, metoda stvaranja objektivnog izvještaja koji za cilj ima prenošenje etnografskog znanja. Suvremeni etnografski filmski radovi također kombiniraju i tehnike igranog, dokumentarnog ili eksperimentalnog filma. Oni su dokumenti zbilje koji imaju bitnu ulogu u bilježenju i interpretiranju materijalne i nematerijalne kulturne baštine. Upravo je zbog promjenjivosti određenih elemenata nematerijalne baštine izuzetno bitno audiovizualnim medijima zabilježiti promjene i višestruka značenja duhovne kulture te ujedno osigurati mjere zaštite poput dostupnosti, promicanja, educiranja i senzibiliziranja javnosti.

Etnografski film pokazao se kao reprezentativan način dokumentiranja i prezentiranja iskustava svakodnevice ljudi i dokumentiranja naracija. Riječ je o neposrednom načinu predstavljanja kulturne i

prirodne baštine, a može biti i vjerodostojan način isticanja glasova marginaliziranih pojedinaca i skupina.

Filmska produkcija Etnografskog muzeja Split

U ovom radu predstaviti će se dokumentarni filmovi u produkciji Etnografskog muzeja Split, snimljeni za potrebe muzeološkog rješenja stalnog postava u pripremi. Ideju, sinopsis, režiju i montažu potpisuju djelatnice Etnografskog muzeja Split, viša kustosica Ivana Vuković i muzejska savjetnica pedagoginja Vedrana Premuž Đipalo. Filmovi su snimljeni u suradnji s Kreativnom agencijom d.o.o. (Milan Latković, Ratko Ilijić i Julio Juraga). Snimanje je ostvareno tijekom 2019. i 2020. godine, a postprodukcija je finalizirana tijekom 2021. i 2022. godine.

Prilikom pripremnih radnji, poput određivanja teme pojedinog filma, odabira kazivača/-ica ili pisanja scenarija, autorice su se našle pred brojnim izazovima. Ono što smo svakako htjele izbjeći bilo je kreiranje izrežiranih rekonstrukcija pojednostavljene „stvarnosti”. Novonastala pozicija u kojoj muzealac u jednom trenutku preuzima različite uloge poput redatelja, producenta, scenarista ili montažera, također je bio izazov koji je trebalo prevladati.

Problemska pitanja koja su se postavila prilikom ovog izazovnog zadatka odnosila su se na upliv umjetničkog/estetskog u dokumentarnost kulturnoantropološkog filma. Promišljalo se kako izbjeći egzotizaciju tradicije te kako ponuditi relevantan prikaz vlastite tradicije. Kako izbjeći izmišljanje tradicije? Određeni ideal koji se nastojao ostvariti odnosio se na objektivnost i istinitost, ali i sklad znanstvenog diskursa i načela filmskog jezika.

Za potrebe nadopune muzeološke koncepcije postava snimljeno je 15 filmova koji tematski prate različite cjeline postava i od izrazite su važnosti za upotpunjavanje idejne koncepcije postava. Filmovi dokumentiraju pojedine elemente nematerijalne kulturne baštine.

„Kruh ispod peke“ (6'24")

Radnja filma odvija se simultano u prostoru suvremene kuhinje i

prostoru stare kuće u kojoj se nalazi *komin*. Film prati šturi monolog gospođe Nade koja se još u mladosti izvještala u izradi kruha ispod peke. Danas rijetko radi kruh na tradicijski način, ali vještinu nije zaboravila. Njezine se sporadične opaske upotpunjuju zvukovima nastalim tijekom procesa izrade (zvuk miješanja tijesta, razgrtanja žeravice, zveketa ožega, pucketanja vatre...).

„Pekara“ (6'24")

Film prati izradu kruha u splitskoj pekari. Osnovna ideja filma je suprotstavljanje starinskoga, sporog ručnog načina izrade sa suvremenim, mehaniziranim i ubrzanim.

„Stara spiza u novoj kužini“ (15'34")

Filmom se prati naracija kuharice koja se profesionalno usmjeravala od školovanja u humanističkim znanostima do zanimanja kuharice zaposlene u restoranu, u kojemu spravlja tradicionalna dalmatinska jela. Naracija se usmjerava na teme poput načina pripreme lokalnih namirnica te promjena uslijed turističke ekspanzije.

„Ljiljini opanci“ (6'31")

Izradom kožnih opanaka *oputaša* u Cetinskoj krajini danas se bavi samo jedna osoba – Ljiljana iz sela Gala pored Sinja. U filmu su prikazane sve faze izrade, počevši od obrade i izrezivanja kože do gotovog proizvoda.

Ljiljana pripovijeda i o svojem djetinjstvu, novim životnim ulogama nakon udaje te o razlozima koji su ju motivirali na usvajanje ove vještine.

„Grožđe, vino, iseljništvo“ (14'21")

Film prati kazivanje bračnog para iz Jelse na otoku Hvaru. Kazivači govore o precima koji su u potrazi za boljim životom otišli u Južnu Ameriku te o članovima obitelji koji su se vratili na Hvar, stvarajući novi život zahvaljujući uzgoju vinove loze i lavande. Tijek priče kreće i prema suvremenim promjenama otočkog života.

SLIKA 1.

Prizor sa snimanja, Jelsa na otoku Hvaru, foto arhiv EMS-a

„Ja sve pod rukan znan“ (8'45'')

Film prati naraciju praktičara narodne medicine iz sela Zagvozd, koji se bavi tehnikom namještanja kostiju. Kazivač pripovijeda o razlozima bavljenja ovom jedinstvenom tehnikom, vlastitim očekivanjima, percepciji okoline te o zanimljivim zgodama.

„Mačkare iz Otoka“ (7'32'')

Film prati pokladnu povorku iz sela Otok pokraj Sinja. U pojedinim zaseocima sudionici izvode komične, pomalo bizarne igrokaze te na posljetku dolaze u središte sela gdje se odvija završno veselje.

SLIKA 2.

Pokladni sudionici, Otok kraj Sinja, foto arhiv EMS-a

„Grad u jedan dan“ (10')

Filmom se predstavljaju tri splitske lokacije – tržnica (*pazar*), riva i ribarnica (*peškarija*). Danas je *pazar* nezaobilazno mjesto na koje turisti dolaze osjetiti ugođaj lokalnog života. Riva se promatra kao mjesto susreta, ali i kao prostor stalnih mijena. Uz primarnu funk-

ciju prodaje i kupovine proizvoda, *peškarija* se tematizira kao mjesto socijalizacije i susreta.

„Kućanski poslovi“ (4')

Prikazom suvremenog načina čišćenja, glačanja i održavanja odjeće stvara se dojam suprotnosti – nasuprot smirenog, dugotrajnog i preciznog tkanja i vezenja karakterističnog za tradicijski način izrade odjeće, snimljene su ubrzane, repetitivne radnje tipične za današnje kućanske poslove (stavljanje rublja u perilicu i na sušilo, glačanje modernom peglom, krpanje i čišćenje odijela). Film nema naraciju, čuju se samo zvukovi proizvedeni pri obavljanju ovih radnji.

„Permakulturni vrt“ (10'47")

Filmom se tematizira mediteranska prehrana prikazom vrtlarenja prema načelima permakulture. Kazivač iznosi promišljanja o odnosu čovjeka i prirode, mogućnostima uzgoja hrane na tradicijski način, trendovima i prednostima uzgoja tradicijskih sorti, mogućnostima edukacije, održivosti, regeneraciji ekosustava i razvoju lokalne zajednice.

„Picigin“ (12'11")

U filmu se, uz prikaz jedinstvenih vizura plaže Bačvice na kojoj se igra picigin, naglasak stavlja na međusobnu interakciju piciginša koji se okupljaju tijekom cijele godine, neovisno o vremenskim uvjetima. Razgovaraju o razlozima okupljanja, afektivnoj vezanosti s ovom igrom i plažnim prostorom, odnosu prema turistima i lokalnim posjetiteljima plaže.

„Kapetan Sanjin“ (10'10")

Filmom se predstavlja zanimanje pomorca – kapetana. Film je zamišljen kao osobna pripovijest pomorca: o početcima plovidbe, načinu stručnog osposobljavanja i napretka, ulogama koje zanimanje pomorca donosi. Naglasak se stavlja na odnos prema drugim članovima posade i onima koji ostaju „na kopnu“, posebice na odnos prema članovima obitelji.

„Grad su ljudi“ (38')

U filmu su naracije o splitskoj svakodnevici formirane u pet kategorija. Kroz temu „Susret“ promatrana su gradska okupljanja i mjesta susreta – socijalne interakcije i interakcije čovjeka i okoliša te je prikazan susret na plažnim prostorima grada, tradicionalna okupljanja lokalnog stanovništva na određenim gradskim lokacijama poput gradske lučice Matejuške i balotaškog zoga. Temom „Procesi“ dotiču se društveno-kulturološke promjene grada tijekom druge polovice 20. stoljeća pa do danas. Svoja viđenja urbanističkih i društvenih promjena, poput turistifikacije grada, iskazuju arhitekt/urbanist, voditelj brijačnice, turistička vodičica i kroničar splitske gradske četvrti. Temom „Izvedba“ prikazuju se načini na koje stanovnici svojim aktivnostima prostoru upisuju značenja, a što se poglavito odnosi na umjetničke prakse, intervencije i festivalska zbivanja. O tome nam kazuju: likovni umjetnik koji se bavi *street art* grafitima, voditeljica projekta „Praznine“, koji na nekoliko tjedana vraća život u zimi opustošenu staru gradsku jezgru i organizatorica projekta „Radio u zajednici“ te organizator festivala Exstatic.

Temom „Strast“ prikazan je afektivni odnos stanovnika prema mjestu življenja. Naglasak je stavljen na afektivnu vezanost uz grad te su promatrani osjećaji koji se stvaraju življenjem u gradu Splitu.

SLIKA 3.

Prizor sa snimanja, Split, foto arhiv EMS-a

Predstavljen je strastveni navijač Hajduka, igrači *picigina* i članovi udruge podvodnih aktivnosti „Rostrum“. Temom „Identitet“ propituju se osobne identitetske odrednice uvjetovane životom u Splitu. Naglašen je osobni pristup isticanjem onoga što protagonistima znači grad u kojem žive i djeluju, ali i kako ih on oblikuje i mijenja.

„Na svakoj lanterni vitar drugačije puše“ (8'12")

Film prati priču svjetioničara, ilustrirajući suživot čovjeka i prirode, čovjekovu ustrajnost, život u izoliranosti, jedinstvenost životne situacije. Ukazuje se na transformacije uslijed modernizacije i automatizacije svjetionika te na mijenjanje osnovne funkcije svjetioničara koji u novonastalim okolnostima postaje turistički djelatnik, održavatelj objekta ili sakupljač meteoroloških podataka.

„Friži od mora“ (6'7")

Kazivanje ribara, vlasnika broda „Dišpet“, upućuje na nemilosrdnu borbu ribara s birokracijom i suvremenim ekonomskim zbivanjima, ali i na upornost i želju za nastavljanjem obiteljske tradicije ribolova.

Zaključna razmatranja

Mogućnosti uporabe etnografskog dokumentarnog filma u svrhu muzejske edukacije su brojne. Spomenut ćemo primjerice mogućnost korištenja filma kao poticaja za diskusiju ili za stvaranje kritičkoga literarnog osvrtu. Film može biti i platforma za profesionalno ili stručno usmjeravanje mladih prema odabiru zanimanja ili profesionalne karijere, ali i platforma za razvoj analitičkog mišljenja, osobito kod mladih. Primjerice, nakon zajedničkog gledanja filma o tradicijskoj izradi obuće ili tradicijskih igračaka, s korisnicima edukativnog programa može se razviti diskusija o mogućnostima njihovog vlastitog profesionalnog usmjerenja. Pozitivna strana svakako je i mobilnost, budući da osigurava mogućnost edukacije izvan muzejske zgrade.

Film može biti i poticaj emotivnih reakcija kod gledatelja, odnosno posjetitelja ili korisnika određenog edukativnog programa. Filmovi

koji problematiziraju teme poput migracija, ekologije ili održive ekonomije zasigurno mogu biti dodatni motiv za određeni vid aktivizma te na taj način osnažiti posjetitelje za samostalno djelovanje koje doprinosi boljitku zajednice.

Korištenje filma u edukativnim programima može biti povodom za izradu vlastitih audiovizualnih uradaka čime se potiče i osigurava kreativnost mladih posjetitelja.

Dokumentarni film u muzejskim edukativnim programima pokazatelj je suvremenog pristupa. Uz ulogu koju ima u interpretaciji muzejskog sadržaja, istaknuta je njegova uloga u edukaciji, osobito kod mlađe populacije. Odlično je sredstvo za razvoj kritičkog mišljenja, razvitak višestrukih inteligencija kod posjetitelja/korisnika, a razvija i estetski kriterij. Može biti pomagalo za razvoj tolerancije i demokratičnosti. Film u muzejskom kontekstu osigurava dostupnost veće količine informacija, brži način informiranja te doprinosi atraktivnosti muzejskih sadržaja.

Abstract

The paper presents an overview of documentary films produced by the Ethnographic Museum Split, which were filmed as a complement to the museological conception of the permanent exhibition. The paper considers the possible role of film in museum's educational programs.

PETRA ŠPARICA, RENATA BREZINŠČAK

Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb

petra.sparica@hpm.hr, renata.brezinscak@hpm.hr

Prirodoslovlje kao inkluzivno-terapijski program

Rad daje prikaz provedenih edukativnih programa Hrvatskog prirodoslovnog muzeja s ranjivim skupinama korisnika – osobama s poremećajima iz spektra autizma, onih s intelektualnim poremećajima, poremećajima u ponašanju, slijepima i slabovidnima te gluhanima i nagluhanima. Hrvatski prirodoslovni muzej stvara i kreira prirodoslovne programe koji su se pokazali kao izvrsna terapija osobama s različitim teškoćama. Programi su odlično prihvaćeni od strane suradnih partnera i, što je najvažnije, od korisnika.

Hrvatski prirodoslovni muzej zatvoren je za javnost od 22. ožujka 2020. zbog posljedica potresa, a zatim i zbog sveobuhvatne konstrukcijske obnove, ali programi pedagoške službe koji su se do tada održavali u Muzeju nastavljaju se provoditi dalje u suradnji s drugim obrazovno-kulturnim ustanovama, ali u njihovom prostoru. Muzejski programi i radionice gostuju u Zagrebu i diljem Hrvatske u osnovnim školama, vrtićima, centrima za kulturu i knjižnicama, a kroz različite programe djeca uče o geologiji. No, osim suradnje s odgojno-obrazovnim ustanovama želja nam je inkluzivni muzej, suodnos s edukacijsko-rehabilitacijskim ustanovama te kreiranje programa i intenziviranje rada s osobama s invaliditetom i s djecom s teškoćama u razvoju. Prema Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine, koja je jedan od recentnijih dokumenata, osobama s invaliditetom treba „omogućiti pristup kulturnim sadržajima te razvoj i korištenje kreativnih, umjetničkih i intelektualnih potencijala“²⁰

²⁰ Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine

Tako smo u muzejske pedagoške programe uključili korisnike Centra za autizam, Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, korisnike s intenzivnim poremećajima u ponašanju iz doma „Antun Gustav Matoš“, korisnike dnevne Psihijatrijske bolnice Sv. Ivan, Centar za odgoj i obrazovanje „Goljak“, razne udruge koje rade i skrbe o ranjivim skupinama i Tiflološki muzej. Orijentacijska lista teškoća korisnika navedenih ustanova uključuje oštećenja vida, oštećenja sluha, poremećaje glasovno-jezično-govorne komunikacije, motoričke poremećaje i kronične bolesti, snižene intelektualne sposobnosti, poremećaje u ponašanju, emocionalne poremećaje, poremećaje pažnje te poremećaje iz autističnog spektra.

Specifičnost svakog korisnika s različitim teškoćama očitovala se i kroz drugačije, njima prilagođene materijale, prilagodbu radnih materijala, planiranje i osmišljavanje aktivnosti te potpunu posvećenost svakome od njih.

Program za odrasle osobe s autizmom

Autistične poremećaje smatra se urođenima, odnosno nastalima u najranijoj dječjoj dobi. Prema Remschmidtovom shvaćanju (Remschmidt 2009:14):

„Danas se autistični poremećaji smatraju *pervazivnim razvojnim poremećajima*, koji su u desetoj reviziji Međunarodne klasifikacije psihičkih poremećaja definirani na sljedeći način: »Skupina poremećaja koje obilježavaju kvalitativne nenormalnosti uzajamne interakcije i obrazaca komunikacije kao i ograničen, stereotipan, ponavljajući repertoar interesa i aktivnosti. Ove kvalitativne nenormalnosti su osnovno funkcionalno obilježje oboljele osobe, ali se razlikuju u izraženosti. U najvećem broju slučajeva prisutan je od najranijeg djetinjstva osebujan razvoj. S malobrojnim iznimkama, nenormalnosti su od pete godine života manifestne. Najčešće su prisutni opći kognitivni deficiti, no poremećaji su definirani ponašanjem koje ne odgovara inteligenciji osobe, bez obzira na to je li ona odgovarajuća za određenu dob ili ne.«

U Centru za autizam održane su tijekom 2022. godine radionice

SLIKA 1.
Korisnik Centra za autizam

u sklopu programa za odrasle osobe s autizmom. Posjetili smo radionice „Zvečka“ i „Potkova“ u kojima borave odrasle osobe starije od 21. godine koje su završile osnovnoškolski program u Programu autizma Centra za autizam. Korisnici tamo provode dnevni obuhvat i sudjeluju u radno-terapijskim sadržajima.

Budući da smo korisnike posjetili u prostoru koji oni svakodnevno koriste, izbjegli smo stres kojem bi zasigurno bili izloženi posjetom muzeju, jer bi on uključivao odstupanje od svakodnevne rutine i odlazak na novo mjesto. Pri planiranju aktivnosti koristili smo informacije dobivene od rehabilitacijskih stručnjaka, tako da su planirane aktivnosti bile organizirane prema razini razumijevanja korisnika. Prema Školskom priručniku „Poučavanje učenika s autizmom“ (Tot 2008:35) koji donosi širok pregled smjernica za oblikovanje programa, odlučili smo se za korištenje vizualnog pristupa. Prema navedenom priručniku najčešće se preporučuje pristup primjene vizualnih pomagala, zbog toga što se učenici njima mogu služiti toliko dugo koliko im je to potrebno radi procesuiranja informacija. Materijali koje smo pripremili bili su slagalice prirodoslovne tematike, bojanke, listovi za likovno izražavanje, kartice s izdvojenim motivima i prirodoslovne pamtilice (*memory*). Korisnici su dobili mogućnost izbora između nekoliko aktivnosti te se poticao samostalan prelazak s jedne aktivnosti na drugu (slika 1.). Tijekom interakcije ohrabivali smo i motivirali korisnike, koristeći jednostavan rječnik primjeren sposobnostima razumijevanja uz sažet i jasan jezik.

Radionice u Programu za odrasle osobe s autizmom bile su vrlo izazovne za nas. Radionica za odrasle osobe s autizmom „Potkova“ privremeno je prenamijenjena za rehabilitacijski prostor odraslih osoba iz Programa intelektualnih poteškoća.

Geologija za slijepe i slabovidne

Prema procjenama Svjetske zdravstvene organizacije, u Svijetu živi 39 milijuna slijepih osoba te prevalencija sljepoće iznosi oko 5 na 1 000 stanovnika. U Hrvatskoj se, u okviru Registra osoba s invaliditetom, prati broj osoba oštećena vida, ali samo onih kod kojih po-

stoji invaliditet temeljem tog oštećenja. Na taj je način u Hrvatskoj registrirano 17 371 osoba čiji je uzrok invaliditeta sljepoća i znatna slabovidnost te prevalencija oštećenja vida kao uzroka invaliditeta iznosi 4 na 1 000 stanovnika. Najviše naših programa usmjereno je ka ovoj ciljnoj skupini.

Geologija je vizualna znanost pa se može činiti apstraktna slijepim ili slabovidnim osobama jer je kao takva ponekad izazovna i studentima dobrog vida. Ipak, sve je veća želja da i slijepe i slabovidne osobe steknu geološka znanja. Uobičajeni vizualni zadaci u geologiji uključuju istraživanje terena, pronalaženje i tumačenje fosila, minerala, stijena te izradu geoloških karata radi upoznavanja unutarnje strukture Zemlje i razvoja života na njoj. Sve više geoloških fakulteta, a i prirodoslovnih muzeja imaju implementirane alate kojima se omogućava i tim osobama učenje geologije. Hrvatski prirodoslovni muzej ima programe za slijepe i slabovidne, ali samo za geologiju, a i jedina prilagodba slijepim osobama bili su audio vodiči i taktilni pano na braici u Mineraloško-petrografskom postavu.

Program za slijepe i slabovidne osobe započeo je uz izložbu „Dinosauri u povorci života – život kroz milijardu godina“, 2000. godine²¹. Od tada se sustavno radi na prilagodbama približavanju geologije ovoj ciljnoj skupini uz primjenu fosila i minerala određenih karakteristika. Uzorci koji se koriste u radu jednostavnih su oblika, teksturalno izraženi i, stoga, pogodni za učenje dodirrom jer slijepe osobe mogu dodirrom razviti dublje, snažnije razumijevanje predstavljenih uzoraka. S vremenom se suradnja s ovom ciljnom skupinom povećavala pa se i pristup učenju geologije za tu ciljnu skupinu razvijao, pri čemu smo i mi naša znanja o radu sa slijepim i slabovidnim osobama proširili kroz suradnju sa specijaliziranim ustanovama²², posebno Tiflološkim muzejom²³.

²¹ Izložba „Dinosauri u povorci života – život kroz milijardu godina“ autora M. Kovača, S. Japundžić, K. Krizmanić i N. Prij-Šimić bila je postavljena u Galeriji Klovićevi dvori 2000. godine

²² Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG, Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, Tiflološki muzej i dr.

²³ Tiflološki muzej u Zagrebu specijalni je muzej i, kao takav, jedan je od rijetkih muzeja u Europi koji se bavi problematikom osoba s invaliditetom, poglavito osoba oštećena vida; www.tiflooloskimuzej.hr

Održane su radionice „Fosili“ i „Minerali i stijene“ u Dislociranoj jedinici Zagreb Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ gdje se provode programi odgoja, obrazovanja i psihosocijalne rehabilitacije djece predškolske i osnovnoškolske dobi. Radionice su koncipirane tako da se s polaznicima razgovara o prirodi, postanku Zemlje i evoluciji kroz osobni susret korisnika s originalnim prirodninama, mineralima i fosilima, posebno izabranima prema specifičnim oblicima i teksturama. Na radionici su metodom demonstracije predstavljeni originalni uzorci fosila i minerala. Tako su korisnici imali priliku taktilno proučavati fosile trilobita, rudista, kandžu dinosaura, zub megalodona, zub mamuta itd. (slika 2.). Na radionici o mineralima i stijenama prezentirane su različite vrste, pa su tako mogli omirisati sumpor, osjetiti zašto se mineral barit u narodu naziva „Težac“, taktilno proučiti kremen itd.

Rad sa slijepim učenicima proširio se i na izvanmuzejske aktivnosti, u prirodu, na teren. Hrvatski prirodoslovni muzej kontinuirano provodi program „Iz muzeja u prirodu“ kojem je suština edukacija djece i odraslih o značajnim prirodoslovnim pojavama – stijenama, mineralima, krškim oblicima, biljkama, gljivama i životinjama – neposredno u prirodi. Program izvode kustosi i muzejski pedagozi u vidu poučnih izleta u prirodu. Uz dosadašnji uobičajeni dio programa, uveli smo novi eksperimentalni dio programa koji je posvećen taktilnom doživljaju prirode i namijenjen je prije svega slijepim i slabovidnim osobama. Cilj programa je održati i poboljšati interakciju između muzejskih djelatnika i posjetitelja, potaknuti polaznike kako na odlazak u prirodu tako i na budući dolazak u novi muzej te stjecanje dodatnog znanja o mineraloško-petrografskim, geološkim, botaničkim i zoološkim značajkama Hrvatske. Osim toga, cilj je i zdrava fizička aktivnost – kretanje prirodom, koja je sastavni dio terenskog rada prirodoslovaca. Tako je slijepim i slabovidnim osobama postala dostupna i „terenska“ geologija, odnosno omogućeno im je da neka znanja stečena na radionicama primjene i uživo, u prirodi. U sklopu programa posjetili smo Istočnu Medvednicu – Gorsko zrcalo. Šetnjom do Gorskog zrcala polaznici su iskoristili istančana osjetila

SLIKA 2.
Taktilni doživljaj zuba mamuta

SLIKA 3.
Gorsko zrcalo

kako bi taktilno doživjeli različite stijene i minerale koje nalazimo u potoku – vapnence, škriljavce i kremen, različite vrste drveća i lišća. Doživjeli su razliku između zaobljenih odlomaka stijena transportiranih potokom i oštrobridnih stijena koje nalazimo neposredno ispod litica. Dolaskom do Gorskog zrcala taktilno su doživjeli i same rasjedne formacije (slika 3.). Rad s ovom grupacijom i nama je pokazao neke nove načine rada i primjenu ovog koncepta.

Svim aktivnostima i korištenim materijalima uspješno su ispunjavani ciljevi koji uključuju prepoznavanje oblika te njihovo opisivanje i tumačenje. U prošlosti nije bilo razumijevanja za rješavanje pitanja geologije za slijepce i slabovidne, no danas u vrijeme kada želimo biti inkluzivni i geologija treba postati dostupna svima, osobito učenicima s ovim oblikom teškoća. Izrada materijala za slijepce, tekstovi na braici ili na audio zapisima dosta su skupi, a i zahtjevni za izradu pa je to možda i razlog da nema publikacija i tekstova o geologiji za slijepce i slabovidne²⁴. Muzej ima tek deplijan i 20 kartica s taktilnim slikama muzejske geološke građe.

S obzirom na to da postoji interes za učenje geologije kod slijepih i slabovidnih osoba, primjer dobre prakse su više navedene muzejske radionice kojima naš muzej daje određeni doprinos, uz nastojanje da se uskoro oformi edukativna geološka zbirka za slijepce i slabovidne posjetitelje.

Zaključak

Drago nam je da smo započeli edukativne programe u prostorima korisnika, da smo uspostavili s njima pozitivan kontakt i da s programom nastavljamo u novom HPM-u. Novi muzejski postav bit će u cijelosti prilagođen slijepim i slabovidnim osobama, posebno njegov geološki dio, te će tako i naš muzej biti primjer inkluzivnog muzeja čija građa će biti dostupna svima pa tako i slijepim i slabovidnim osobama. U muzeju se nastavlja i unaprjeđuje rad s ovom ciljnom skupinom stvaranjem repozitorija taktilne grafike i zvučnih zapisa.

²⁴ U Hrvatskoj knjižnici za slijepce tek je jedna knjiga iz područja geologije – „Čovjek u podzemlju“, autora dr. sc. S. Božičevića iz 1978. (s reizdanjima 2004. i 2018.), a objavljena je kao zvučna knjiga

Sudjelovanje osoba s različitim vrstama invaliditeta u muzejskim pedagoškim programima i upoznavanje s prirodoslovljem i geološkom baštinom važan je dio terapijske pomoći, u cilju poticanja socijalizacije i integracije u društvo.

Bibliografija

Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Dan Hrvatskog saveza slijepih osoba 2018., <https://www.hzjz.hr/aktualnosti/dan-hrvatskog-save-za-slijepih-osoba/> (01.06.2023.)

Remschmidt, Helmut. 2005./2009. Autizam, pojavni oblici, uzroci, pomoć, prev. S. Szabo, Jastrebarsko: Naklada Slap

Tot, D. (ur.). 2008. Poučavanje učenika s autizmom: Školski priručnik. Agencija za odgoj i

obrazovanje, <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/poucavanje-ucenika-s-autizmom-1536872369.pdf> (25.05.2023.)

Abstract

The paper provides an overview of the implemented educational programs of the Croatian Museum of Natural History with vulnerable groups of users - people with disorders from the autism spectrum, those with intellectual disorders, behavioural disorders, the blind and visually impaired, and the deaf and hard of hearing. Croatian Natural History Museum creates science programs that have proven to be excellent therapy for people with different difficulties. The programs have been well received by cooperating partners and, most importantly, by users themselves.

UROŠ DOKL

Muzej narodne osvoboditve Maribor, Slovenija

uros.dokl@mnom.si

Izzivi in priložnosti dela z gluhimi in naglušnimi otroki z govono-jezikovnimi motnjami

V neposredni bližini Muzeja narodne osvoboditve Maribor se nahaja šola Center za sluh in govor Maribor. Obiski otrok iz Centra so za muzejsko pedagogiko svojevrsten izziv saj je potrebno pri predstavitvi posameznih zgodovinskih tem uporabiti metode prilagojenega programa s katerimi lahko otrokom približamo predmete in zgodovino na način ki jim je blizu in dosegljiv. Predstavili bomo naše delo z ranljivimi skupinami, metode ki jih razvijamo, probleme s katerimi se srečujemo in uspehe ki jih opažamo pri vključevanju ranljivih skupin v Muzej.

Muzej narodne osvoboditve že leta sodeluje s Centrom za sluh in govor Maribor ki ga obiskujejo predšolski otroci in šolarji. Namenjen je gluhim in naglušnim otrokom, otrokom z govorno-jezikovnimi motnjami in otrokom z motnjami avtističnega spektra in drugim motnjam v razvoju otrok. Da bi izkušnjo obiska Muzeja kar se da približali njihovim potrebam, snujemo naše metode dela in dodatne prilagoditve po predhodnem posvetu s spremljevalci in strokovnim osebjem iz CSG Maribor. Poudarek je na fleksibilnosti metod in načinov podajanja vsebin saj je med otroci z govorno-jezikovnimi motnjami večji delež gluhih in naglušnih z dodatnimi motnjami v razvoju. Strokovno in fleksibilno zagotavljanje pogojev (zvočna kopalnica, tišina, dostopnost kopij muzealij za umirjanje in usmerjanje pozornosti) za vključevanje predšolskih otrok s posebnimi potrebami v muzejske dejavnosti pripomore k kakovostnejšemu procesu vzgoje in

SLIKA 1.

Raziskovanje dediščine v smeteh

izobraževanja in omogoča vključevanje ter navajanje otrok na novo okolje. Priprava na obisk muzeja se začne že v vrtcu, kjer vzgojiteljice in učiteljice pomagajo otroke pripraviti na obisk muzeja. Predhodno imamo dogovorjene teme in ure obiska, ki so prilagojene terminom, ko je v Muzeju manj obiskovalcev. Posledično občasno tudi posamezen prostor prilagodimo do te mere, da je začasno nedostopen za druge obiskovalce Muzeja. Zavedamo sem, da je obisk muzeja za otroke s posebnimi potrebami lahko zahtevna izkušnja, ki jo sestavljajo pričakovanja (zanje predhodno poskrbijo vzgojiteljice in učiteljice), interesi (težko zadovoljimo popolnoma vsakega), motivacija, predhodno znanje (zelo osnovno ali ga ni), učni stil, socialno-kulturni kontekst in nenazadnje zelo osebna izkušnja. Slednje je bilo opazneje izraženo in opaženo, ko so vzgojiteljice preverjale katerih trenutkov ali izkušenj so se najbolj spominjali otroci, kaj so počeli na muzejskih delavnicah, skozi vso šolsko leto. V ospredje so prišle osebne izkušnje otrok medtem, ko spomin, ki so ga ustvarili kot kolektiv, pogosti ni prišel v ospredje. Opažamo, da je izjemno pomembno, da pri procesu spoznavanje dediščine ohranjamo miren in umirjen tempo, omogočimo da otroci predmete dobro spoznajo.

SLIKA 2.
Igranje na oprekelj

SLIKA 3.

Spodbujanje empatije, sočutja med otroci vpliva
na načine vedenja in delovanja v širši družbi

Za otroke tako pripravljamo delavnice, kjer jim omogočimo da se lahko dotikajo kopij in replik, občasno pa tudi originalov, saj je otip zelo pomemben za prepoznavanje okolice in tako morda vsaj deloma nadomestijo izgubo slišane informacije. Nekateri jih celo nosijo ali imajo v rokah skozi ves obisk Muzeja. Zato uporabljamo replike ali dvojnike posameznih muzealij. Zanimivo jim je bilo predvsem vrnjati predmete. Tako smo pripravili predmete iz različnih organskih in neorganskih materialov ki so imeli vonj po svežem lesu, usnju, oglju, žganem lesu, papirju, plastiki, vlagi, smoli, oglju... Med najbolj priljubljene in obiskane delavnice sodi predvsem glasbena delavnica, kjer zelo praktično spoznavajo stara ljudska glasbila in zvočila. Otroke postopoma vodimo, da si predmet dobro ogledajo, nato skušajo kazati ali povedati kako bi lahko nanj igrali. Kljub gluhosti in naglušnosti so se navadno zelo odzivali. Zlasti na inštrumente, kot so oprekelj (staro slovensko srednjeveško glasbilo), kitara in škaf bas. Vsi inštrumenti so strunski in oddajajo vibracije, ki jih otroci zaznavajo. Posamezni so bili večji ritma. Zato smo uporabili predvsem kamne s katerimi so tolkli drug ob drugega, kot so to počeli nekoč. Ob koncu ure smo lahko celo zaigrali in skupaj zapeli kratko slovensko ljudsko pesem. V nadaljevanju smo ob priložnosti spoznavali predmete, ki oddajajo zvok. Tako so se preizkušali v vrtenju gramofonskih plošč in vstavljanju kaset v kasetofon ter njihovem predvajanju. Prav tako smo ohranili izkušnjo dotika tudi kadar smo spoznavali smeti preteklih časov in smeti, ki jih proizvajamo danes.

- Obisk muzeja omogoča otrokom neposreden stik s kulturno dediščino na prilagojen način;
- z obiskom muzeja se otroci učijo in sprejemajo načine vedenja in funkcioniranja tudi v širši družbi;
- spoznavanje širše okolice vrtca;
- način dela se prilagaja njihovim potrebam, zmožnostim in interesu;
- zagotavljanje spodbudnega učnega okolja;
- izbira tem, ki otroke pritegnejo in motivirajo;
- oblikujemo individualen pristop do otrok;

- vzpodbujanje empatije, sočutje strokovnih delavcev muzeja do otrok s posebnimi potrebami.

Skupine otrok, ki nas obiščejo iz Centra so predvsem vrtci, ki zelo redno zahajajo v naš muzej. Zelo si želimo, da bi naše delovanje razširili na področje prve, druge in tretje triade Centra za sluh in govor Maribor. Da bi lažje vzpostavili stik z otroki višjih razredov smo se v Muzeju odločili, da se vsaj en strokovni delavec udeleži osnovnega in nadaljevalnega tečaja znakovnega jezika. Slednje je en sodelavec, ki deluje na področju pedagogike že opravil.

Abstract

The Maribor Hearing and Speech Centre is located in the immediate vicinity of the National Liberation Museum Maribor. Visits of children from the Centre are a unique challenge for museum pedagogy and pedagogical workers in general. It is necessary to use the methods of a tailored programme when presenting particular historical topics, which can bring the objects and history closer to the children in a way that is close and accessible to them. At work with vulnerable groups we also face many challenges, while working on our methods we develop, the problems we face and the successes we have seen in involving vulnerable groups in the Museum.

IVA NOVAK, VEDRANA CERANJA, MARTA KULIŠ ARALICA

Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

iva.novak@muo.hr, vedrana.ceranja@muo.hr, marta.kulis.aralica@muo.hr

Maraton: MUO – mladi

Gledajući strukturu posjetitelja MUO vidljivo je da postoji jedna dobna skupina koja ga posjećuje rjeđe nego ostale – mladi. U želji da to promijenimo, Pedagoški odjel MUO poduzeo je neke korake. Pristupili smo EU i nacionalnim projektima koji su nam omogućili kreiranje sadržaja ciljano za mlade. I svojom primarnom djelatnošću, a usprkos zatvorenom muzeju, putem (gostujućih) vodstava i radionica te putem digitalnih sadržaja nastojimo sve više surađivati s mladima.

Gledajući strukturu posjetitelja Muzeja za umjetnost i obrt, vidljivo je da postoji jedna dobna skupina koja ga posjećuje znatno rjeđe nego ostale. Riječ je o srednjoškolcima ili, šire gledano – mladima (15-30 godina). U vrijeme kad je MUO bio otvoren, mladi su bili skupina koja ga je najmanje posjećivala, a sada, u vrijeme kad je zatvoren zbog obnove²⁵, mladi su skupina koja je najmanje involvirana u naše sadržaje (uživo i online). U želji da se to promijeni, Pedagoški odjel poduzeo je neke korake. Pristupili smo Erasmus+ projektu 'The GLAMers', koji se bavi jačanjem kulturnih ustanova kroz angažman mladih. Nadalje, u EU projektu 'ART NOUVEAU2' MUO je bio koordinator edukativnih aktivnosti, a osmišljavajući plan aktivnosti odlučili smo se usmjeriti upravo na srednjoškolce i mlade, realizirajući bogat program edukativnih aktivnosti i multimedijalnih sadržaja. Uključujući se u ovakve projekte MUO želi osigurati i povećati mogućnosti razvoja ideja i sadržaja usmjerenih prema mladoj publici.

²⁵ Dva potresa zadesila su Muzej za umjetnost i obrt 2020. godine u razmaku od devet mjeseci, prvi u ožujku s epicentrom u Zagrebu i drugi u prosincu s epicentrom u okolici Petrinje. Potresi su uzrokovali znatna oštećenja na zgradi Muzeja. Godine 2022. započela je kompletna obnova te se očekuje da će MUO biti zatvoren minimalno pet godina.

Pedagoški odjel uključen je i u nekoliko nacionalnih projekata, pri čemu su neki realizirani u suradnji sa srednjim školama. Konačno, i svojom primarnom djelatnošću – putem (gostujućih) vodstava i radionica pod nazivom „MUO na sunce!“ te putem digitalnih sadržaja nastojimo sve više surađivati s mladima. U nastavku slijedi prikaz najznačajnijih aktivnosti usmjerenih na mlade, provedenih u razdoblju od kraja 2021. do sredine 2023. godine.

Pedagoški odjel MUO sudjelovao je kao partner u Erasmus+ projektu ‘The GLAMers’²⁶ koji pod akronimom GLAMs obuhvaća galerije, knjižnice, arhive i muzeje, a koji za cilj ima kroz svoje aktivnosti i otvorene obrazovne resurse ponuditi savjete i mogućnosti obuke za podršku GLAM-ovima u njihovoj digitalnoj transformaciji kroz sudjelovanje mladih, te ostvariti sinergiju između muzeja i mladih, kroz digitalno poboljšane aktivnosti. U okviru projekta objavljena je studija²⁷ najboljih digitalnih praksi institucija kulturne baštine u angažmanu mladih tijekom pandemije COVID-19. Zanimljivo, studija je uvrstila online digitalnu edukaciju MUO-a pod nazivom „1, 2, 3...uhvaćen/a si“²⁸ među 15 najboljih institucionalnih praksi u konkurenciji od 92 prijavljena rada. Tijekom projekta, svijest o važnosti kreiranja sadržaja zanimljivih publici mladih te interakcije s njima samima podigli smo kroz dva realizirana webinar: prvi namijenjen djelatnicima GLAM institucija²⁹, a drugi publici mladih³⁰. Kako bismo mladima na zanimljiv način predstavili muzejska zanimanja, osmislili smo program ‘GLAMs inside out’ koji je moguće provoditi uživo, no isto tako i digitalno, zahvaljujući nizu snimljenih zanimljivih videa na temu muzejskih zanimanja. Kako bismo se približili razmišljanju i očekivanjima mladih kada je riječ o kulturnim insti-

²⁶ GLAMers: Enhancing GLAMs through youth engagement during the COVID-19 crisis. Erasmus+ KA2 projekt (2021-2023), koordinator: Cyprus University of Technology (CUT), partneri: Michael Culture AISBL (MCA), Citizens In Power (CIP), Web2Learn, Muzej za umjetnost i obrt, <https://glamers.eu/about-us/> (21.06.2023.)

²⁷ Zourou, Katerine, Pellegrini, Elise. 2021. Web2Learn. Practices of digitally mediated youth engagement in GLAMs during the pandemic, <https://glamers.eu/wp-content/uploads/2021/09/The-GLAMers-Study.pdf> (21.06.2023.)

²⁸ <https://www.muo.hr/1-2-3-uhvacen-a-si-%F0%9F%93%B7/> (21.06.2023.)

²⁹ Hands on aktivnosti za mlade putem digitalnih platformi. Zoom, 28.02.2022., <https://www.youtube.com/watch?v=oEXuaJ6iGQQ> (21.06.2023.)

³⁰ Mladi, kulturne institucije i digitalni sadržaji. Zoom, 02.06.2022., <https://www.youtube.com/watch?v=wVGxNuGyjow> (21.06.2023.)

tucijama, organizirana je istraživačka radionica „Lajkaš GLAMove?“ u dva termina od po dva sata, strukturirana kao kombinacija debate i oluje mozgova. Istražili smo što mladi očekuju i žele od kulturnih institucija, uz naglasak na potencijal digitalnog sadržaja, te u kojoj su mjeri i na koji način spremni aktivno se uključiti u razvoj takvih sadržaja. Odgovore na ta i mnoga druga pitanja od strane mladih, ali i od strane kulturnih djelatnika uprizzorili smo u formi ‘Do’s & Don’ts’ videa³¹. Pred kraj projekta održali smo Multiplier event „Digitalna iskustva u kulturi“³² na kojem su predstavljeni rezultati projekta kao i zanimljiva izlaganja kreatora i sukreatora digitalnih kulturnih sadržaja koja će zasigurno biti korisna sudionicima događanja, među kojima su bili djelatnici u kulturi, odgojno-obrazovni djelatnici, djelatnici u području podučavanja na daljinu, udruge i tvrtke koje se bave digitalnim sadržajima i drugi.

Pedagoški odjel MUO uključio se u projekt ‘ART NOUVEAU2’.³³ MUO je, kao partner i koordinator edukativnih programa, u sklopu projekta osmislio koncept obrazovnih programa za djecu i mlade te sudjelovao u njegovoj organizaciji. Edukativni programi bili su zamišljeni prvenstveno za mlađu populaciju djece, međutim MUO je, kao koordinator transnacionalnog edukativnog programa, a s obzirom na vlastita nastojanja približavanja mladima, u drugoj polovini trajanja projekta plan aktivnosti usmjerio na srednjoškolce i mlade. Program je detaljno razrađen i dizajniran kako bi bio raznolik, interaktivan i zabavan. Sastoji se od tri dijela: uvoda (u obliku prezentacije, vodstva po izložbama ili gradu), edukativnog filma te kreativne radionice, pri čemu partneri sve segmente prilagođavaju vlastitim mogućnostima. Svaki partner realizirao je film u trajanju od 5 do 8 minuta, a svih pet filmova imaju zajednički *intro* i *outro*.³⁴

³¹ <https://glamers.eu/dos-donts-videos/> (21.06.2023.)

³² Digitalna iskustva u kulturi. Mjesto i vrijeme održavanja: Tehnički muzej Nikola Tesla, 07.02.2023.

³³ ART NOUVEAU2 – Strengthening the cultural identity of the Danube region by building on common heritage of Art Nouveau, Interreggov europski projekt (01.07.2020.-31.12.2022.). Muzej za umjetnost i obrt nositelj je i koordinator edukativnog programa u projektu. U edukativni program su bili uključeni MAK (Museum für angewandte Kunst, Vienna), IMM (Iparművészeti Múzeum, Budapest), STUBA (Slovenská technická univerzita v Bratislave), Oradea Heritage u Oradei i MUO (Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb), <https://www.interreg-danube.eu/approved-projects/artnouveau2> (20.06.2023.)

³⁴ Autor *intro*-a i *outro*-a je MUO, produkcija Novena

Svi filmovi prevedeni su na jezike partnera i na engleski jezik (u vidu *titlova*). Filmovi su dostupni na službenom YouTube kanalu projekta i kanalima partnerskih ustanova. MUO je, u skladu s ranije objašnjenim ciljevima, osmislio film čija su ciljna publika srednjoškolci i mladi.³⁵ Pedagoški odjel realizirao je mobilnu aplikaciju 'App Nouveau'³⁶ koja omogućuje korisnicima da izgrade secesijsku scenu od ponuđenih elemenata i zatim smjeste sebe u kreiranu scenografiju. Kako bi aplikacija bila atraktivnija (mladima), ponuđena je i opcija virtualnog „odijevanja“ secesijske odjeće, obuće i modnih dodataka. S obzirom na to da je aplikacija osmišljena unutar Pedagoškog odjela, primarno je bilo da ima i edukativni karakter, stoga je uz svaku pozadinu ili predmet priložen tekst sa zanimljivim informacijama. Tekstovi su prilagođeni svim uzrastima, a posebice mladoj publici. Na gotovoj sceni javlja se i moment iznenađenja – šaljivi crteži vezani uz odabrane predmete. Za pojašnjenje pojedinih šala, korisnici se trebaju vratiti i kliknuti na „saznaj više“.

Pedagoški odjel nastoji što više surađivati s mladima i u sklopu nacionalnih projekata. U tom smislu dragocjena je suradnja s prof. Majom Marović koja predaje likovnu umjetnost i vodi likovne grupe u dvije gimnazije³⁷. Prvu suradnju ostvarili smo u školskoj godini 2021./22. na projektu „Dva lica muzeja – domaćin i gost“.³⁸ MUO djelatnice različitih zanimanja pet puta su gostovale u gimnaziji.³⁹ Učenicima su predstavljeni pojmovi: muzej, galerija, stalni postav, izložba, fundus, zbirka, depo, pregled kroz baštinu koju MUO čuva,

³⁵ Secesija... nadogradnja u tijeku..., produkcija Novena, <https://www.youtube.com/watch?v=fKijAv6Pk0> (12.06.2023.)

³⁶ App Nouveau, produkcija Culex.d.o.o., <https://nouveau-muo.com.hr/> (20.06.2023.)

³⁷ Prva privatna gimnazija i XVI. gimnazija

³⁸ „Dva lica muzeja – domaćin i gost“ je projekt odobren i financiran prema raspisanom Pozivu za financiranje projekata u sklopu izvannastavnih aktivnosti osnovnih i srednjih škola te učeničkih domova u školskoj godini 2021./2022. Ministarstva znanosti i obrazovanja. Projekt su osmislili, prijavili i zajednički proveli Prva privatna gimnazija s pravom javnosti, Nacionalni muzej moderne umjetnosti i Muzej za umjetnost i obrt, pri čemu je NMMU domaćin (učenici dolaze u posjet), a MUO je gost (zbog činjenice da je muzej zatvoren za javnost, djelatnici MUO odlaze u goste u PPG). Obje muzejske ustanove kroz vodstva, interaktivna izlaganja, radionice i (ne)posredni kontakt s umjetničkim djelom približavaju učenicima likovne grupe, a posredno i svim učenicima škole, muzejsku ustanovu na svim razinama: čemu služi i koja je njegova društvena uloga, koji odjeli i zanimanja unutar njega postoje, što je izložbeni prostor i koja je razlika između stalnog postava i povremene izložbe itd.

³⁹ Tri gostovanja provela je Iva Novak, viša kustosica pedagoginja i Voditeljica Pedagoškog odjela, jedno Antonija Dejanović, viša dokumentaristica i voditeljica Dokumentacijske službe, a jedno Ana Stolar, konzervator-restaurator predmeta umjetničkog obrta određenog materijala i predmeta industrijskog dizajna

zanimanja unutar muzeja... Kroz dinamični kviz zorno je pokazano kako se u muzejima ne čuvaju samo stare stvari i „umjetnine“, nego se u fundusu mogu pronaći i predmeti koje i danas koristimo u svakodnevnom životu, kao što su primjerice „starke“, parfemi i Swatch satovi. Dokumentaristica je objasnila što je dokumentacija općenito, zatim što je muzejska dokumentacija i zašto je jako važna. Napomenula je da standarde dokumentiranja koriste muzeji, ali i druge organizacije, primjerice Interpol. Naglasila je da muzejske predmete i dokumentaciju o njima smatramo jednako vrijednima pa bismo, primjerice, u slučaju neke elementarne nepogode jednako spašavali „Mona Lisu“ i dokumentaciju o njoj. Učenici su imali i priliku inventirati jedan svoj predmet – mobitel! Restauratorica je uz prezentaciju i nekoliko kraćih videa učenicima objasnila tko su konzervatori i restauratori, čime se oni bave i zašto. Ukratko je predstavila povijest restauratorskih radionica MUO te nekoliko zanimljivih primjera restauratorskih zahvata. Učenici su mogli isprobati rad na digitalnom mikroskopu i digitalnom detektoru (polu)dragog kamenja te proučiti ili identificirati neke vlastite predmete (tekstil, nakit, kovanice). Muzejska pedagoginja predstavila je svoju struku te držala radionicu COOLture GIFart, u kojoj su predstavljeni povijest GIF-ova i neki od umjetnika koji su za svoj izričaj odabrali (i) taj format. Učenici su imali priliku i sami izraditi animirani GIF. Drugu suradnju s prof. Marović uspostavili smo u školskoj godini 2022./23. na projektu „Koracima umjetnosti“⁴⁰ s programom „Igraj na umjetnost“. Cilj programa je putem niza gostovanja muzejskih pedagoginja MUO u XVI. gimnaziji kroz interaktivna izlaganja, razgovore, zajedničko promišljanje, kritički pristup i likovno-kreativne radionice približiti učenicima Likovne grupe, a posredno i svim učenicima škole, muzejsku ustanovu na svim razinama te osmisliti, dizajnirati i realizirati prototip društvene igre edukativnog karaktera, bazirane na fundusu MUO. Učenici su uz vodstvo, smjernice i podršku muzejskih pe-

³⁵ „Koracima umjetnosti“ je projekt odobren i financiran prema raspisanom Pozivu za financiranje projekata u sklopu izvannastavnih aktivnosti osnovnih i srednjih škola te učeničkih domova u školskoj godini 2022./2023. (Ministarstvo znanosti i obrazovanja). Projekt je osmislila i provodi prof. Maja Marović, voditeljica Likovne grupe XVI. gimnazije u suradnji s partnerima.

dagoginja razvijali koncept i elemente društvene igre. Na zadnjem susretu likovno su oblikovali odnosno izradili prototip igraće ploče. Ploča je dizajnirana u obliku kruga podijeljenog na sedam isječaka, od kojih svaki predstavlja po jedno razdoblje u povijesti umjetnosti, od gotike do moderne. Učenici su u potpunosti sami osmislili isječke, bazirajući se na stilskim karakteristikama o kojima smo razgovarali na uvodnom susretu. Koncept igre također su većim dijelom osmislili učenici. Igrači su „kustosi“ koji se bacanjem kocke kreću po ploči i sakupljaju muzejske predmete te grade izložbe po određenim, zadanim kriterijima. Pobjednik je kustos koji prvi izgradi izložbu. Igra ima elementa sreće i strategije, s posebnim naglaskom na edukativni karakter jer je za prikupljanje predmeta potrebno odgovarati na pitanja vezana uz određene stilove.

Osim u europskim i nacionalnim projektima, Pedagoški odjel s mladima surađuje i u okviru svoje primarne djelatnosti – putem vodstava i radionica. S obzirom na to da će MUO duži niz godina zbog obnove biti zatvoren za javnost, neophodno je bilo osmisliti nov način komuniciranja s publikom. Program Pedagoškog odjela nosi krovni naziv „MUO na sunce!“, a cilj mu je usprkos zatvorenoj zgradi Muzeja „izvući“ dio predmeta na svjetlo dana odnosno kontinuirano, na raznovrsne načine prezentirati javnosti dijelove baštine koju čuva. Edukativni programi prvenstveno se odvijaju u vidu gostovanja muzejskih pedagoga (u odgojno-obrazovnim institucijama, drugim muzejima itd.) te putem online kanala. „Pozivnicu“ šaljemo na sve zagrebačke vrtiće, osnovne i srednje škole, pri čemu nudimo programe osmišljene ciljano za pojedine uzraste. Odaziv je odličan, jer takva su gostovanja odgojno-obrazovnim ustanovama vrlo praktična i pristupačna. Očekivano, javilo nam se najviše vrtića i osnovnih škola (40-ak u jednom polugodištu), ali i pet srednjih škola. Gostovanja su se najčešće sastojala od uvodnog razgovora uz prezentaciju i edukativnog filma te kreativne radionice po izboru. Vjerujemo da je naš program bio zanimljiv srednjoškolcima, ali i da je njihovim nastavnicima ukazao na potencijal fundusa MUO posebno u smislu mogućnosti uklapanja u školski kurikulum raznih

Maraton: MUO – mladi

Erasmus+ projekt *The GLAMers* za cilj ima ostvariti sinergiju između muzeja i mladih, kroz digitalno poboljšane aktivnosti. U okviru projekta MUO je osmislio program namijenjen mladima kojim na zanimljiv način predstavljamo muzejska zanimanja. Program se prvenstveno provodi digitalno, ...

... a uživo smo ga proveli kao pilot projekt u okviru nacionalnog projekta *Dva lica muzeja: domaćin i gost* u suradnji s Prvom privatnom gimnazijom s pravom javnosti, koordinatorom projekta. Cilj projekta je približavanje muzejske ustanove učenicima kroz gostovanja u školi.

U sklopu EU projekta *ARTNOUVEAU* MUO je, kao koordinator transnacionalnog edukativnog programa, ove godine plan aktivnosti usmjerio na srednjoškolce i mlade. Stoga su na temu secesije realizirane radionice za srednje škole, ...

... aplikacija za mobilne uređaje *APP NOUVEAU* koja korisnicima omogućuje da izgrade secesijsku scenu od ponuđenih elemenata i zatim smjeste sebe u kreiranu scenografiju, ...

... te jedan od pet kratkometražnih edukativnih filmova nastalih na razini projekta. Svi filmovi prevedeni su na nacionalne jezike svih partnera.

Iva Novak
Vedrana Ceranja
Marta Kuliš Aralica
Pedagoški odjel
Muzej za umjetnost i obrt

SLIKA 1.
Poster „Maraton: MUO – mladi“

nastavnih predmeta te se nadamo sve većem odazivu srednjih škola. Nadalje, MUO producira velik broj digitalnih sadržaja, dodatno potencirano zbog činjenice da je zatvoren za javnost. Muzej je aktivan na službenoj mrežnoj stranici i na većini društvenih mreža (FB, IG, TikTok, YouTube), a za svaki od njih ciljano sadržaje osmišljavaju Odjel marketinga i Pedagoški odjel, ponekad u suradnji s kustosima. Što se tiče digitalnih sadržaja koje koncipira i realizira Pedagoški odjel, oni su najčešće osmišljeni upravo za mlade, a riječ je o kratkim edukativnim videima, online radionicama, igrama, izazovima i slično. Raduje nas što ti sadržaji imaju dosta pregleda, no angažman odnosno aktivna uključenost je segment u kojem ima prostora za pomak na bolje čemu se u bližoj budućnosti i nadamo s obzirom na osvještavanje tog problema te početak intenzivnije interakcije sa skupinom mladih posjetitelja.

Uvidom u statistiku posjetitelja, moguće je da se svaka kulturna institucija ponekad susretne s problemom manje posjećenosti određene skupine posjetitelja. Tada je važno promišljati zašto je tome tako te proaktivnim djelovanjem pronalaziti rješenja kako bi se u budućnosti određenu skupinu više zaintrigiralo za posjet kulturnim ustanovama. U slučaju MUO, utvrđeno je da su mladi skupina posjetitelja koja najmanje posjećuje Muzej. Zahvaljujući uključivanju u EU projekte, iznjedrile su se korisne ideje temeljene na razmjeni iskustava. Također, novčana sredstva dobivena putem EU projekata omogućila su kreiranje digitalnih kulturnih sadržaja profesionalne produkcije. Posebno su korisne istraživačke radionice kao i kontinuirani rad s mladima, uz neprestano preispitivanje, provođenje evaluacije i revidiranje. Saznanja i iskustva koja smo prikupili dragocjena su nam za nastavak „maratona“.

Bibliografija

Zourou, Katerine. Pellegrini, Elise. Web2Learn. 2021. Practices of digitally mediated youth engagement in GLAMs during the pandemic, <https://glamers.eu/wp-content/uploads/2021/09/The-GLAMers-Study.pdf> (21.06.2023.)

GLAMers: Enhancing GLAMs through youth engagement during the COVID-19 crisis, <https://glamers.eu/about-us/> (21.06.2023.)

ART NOUVEAU2 – Strengthening the cultural identity of the Danube region by building on common heritage of Art Nouveau, <https://www.interreg-danube.eu/approved-projects/artnouveau2> (20.06.2023.)

Abstract

Looking at the structure of the visitors coming to MUO, it is obvious that there is one age group visiting less often than others – young people. In order to change that, Educational department has taken some steps. We joined several EU projects as well as national projects that enabled us to create content targeting young people. We also strive to cooperate more and more with young people with our primary activity, in spite of our closed museum, through our (guest) guided tours and workshops and through digital content.

JELENA VEKIĆ BAŠIĆ

Arheološki muzej Zadar

jvbasic@amzd.hr

Uostalom, tko je taj Indiana Jones?

Na tragu jednog od zaključaka 10. Skupa muzejskih pedagoga, da su muzejski pedagozi predstavnici posjetitelja, odnosno zagovornici njihovih interesa unutar ustanova u kojima djeluju (Zaključci 10. skupa 2020:183-184), pitanja koja donosi 12. skup pokušat ćemo sagledati iz perspektive posjetitelja. Dodajemo i ona s kojima smo se tijekom dosadašnjeg iskustva rada najčešće susreli, ali i temeljem vlastitog iskustva rada u Muzeju postavljali. Potraga za odgovorima nije jednostavna ni kratka, često je neizvjesna, pa ipak, kakva će biti ne možemo saznati ako stojimo na mjestu.

Prvi korak

Jedno od najčešće postavljanih pitanja muzejskih posjetitelja jest ono o pristupu Arheološkom muzeju Zadar teško pokretnim i nepokretnim osobama. Iako je u posljednjih dvadesetak godina bilo niz inicijativa vezanih za rješavanje tog kompleksnog problema, činjenica je da Arheološki muzej Zadar i dalje nema omogućen pristup teško pokretnim i nepokretnim osobama. Tako cijela skupina posjetitelja ostaje izvan našeg dosega, a rješavanje tog problema predstavlja jedan od ključnih muzejskih zadataka.

Prošlo je 50 godina od useljenja Arheološkog muzeja Zadar u zgradu na Trgu opatice Čike 1. Stalni postav prapovijesti i srednjeg vijeka uskoro će, također, napuniti pedeset godina, stoga ne čudi što se velik broj pitanja odnosi na njih. Međutim, niz pitanja odnosi se i na stalni postav antike iz 2014. Iako vrlo zanimljivo i u mnogočemu inovativno, rješenje postava pokazalo se u praksi nedovoljno funkcionalnim pa su tako upućivani prigovori na poziciju i veličinu predmetnih legendi, nedostatak mjesta za odmor, otežano kretanje

vođenih grupa, čak i onih manjih, nedostatak interaktivnih sadržaja, ali i na neprilagođenost sadržaja osobama s invaliditetom. Iako se do sada rad na stalnom postavu često smatrao završenim u trenutku njegova otvorenja, brzina kojom se pred muzeje postavljaju novi standardi u tome nas je demantirala. Stalne izložbe kao glavni oblik muzejske komunikacije trebalo bi biti moguće u manjem ili većem obimu mijenjati ili nadopunjavati u skladu s novim saznanjima unutar struke i u skladu s razvojem novih tehnologija, čijom će primjenom, u to smo uvjereni, informacija kod posjetitelja biti prijemčivija, a doživljaj viđenog dugotrajniji.

Upiti vezani uz privremene izložbe najčešće ukazuju na kratkoću njihova trajanja te nedostatak interaktivnih sadržaja.

Pedagoško-andragoški odjel AMZd-a u svom je dosadašnjem radu surađivao s različitim skupinama posjetitelja (polaznicima vrtića, a među njima posebice s Bistrićima, skupinom nadarene djece, osnovnoškolcima, srednjoškolcima, studentima, umirovljenicima, osobama s invaliditetom, posebice sa slijepim i slabovidnim osobama itd.). Koliko nam je poznato, od 1996. godine do danas muzejska pedagoginja nije imala priliku surađivati u kreiranju i postavu izložbi drugih autora u AMZd-u. U posljednje smo vrijeme, osim s već navedenim skupinama posjetitelja, započeli intenzivniju suradnju i s kolekcionarima, koji često ostaju na marginama interesa službene arheologije. Dosadašnje je iskustvo pokazalo da nema „teško dohvatljivih skupina posjetitelja“ ako se osmisle kvalitetni programi te ako se osigura dovoljno vremena za njihovu provedbu. Međutim, pravi izazov predstavlja kontinuirani rad s istom skupinom posjetitelja, posebice kontinuirani rad s istom podskupinom unutar skupine, što se odnosi najčešće na najmlađe posjetitelje. Prepreke su organizacijske prirode, nedovoljan broj stručnih djelatnika i još uvijek neriješeno pitanje prostora za muzejsku edukaciju.

U posljednjih pet godina unutar skupine umirovljenika prepoznali smo muzejske umirovljenike s kojima smo započeli aktivno surađivati u zajedničkoj provedbi različitih programa koje vodi Pedagoško-andragoški odjel.

Odgovorna edukacija³⁶

U svojem smo radu često nailazili na teško promjenjive obrasce ponašanja, preispitali i vlastite i odluke ustanove u kojoj djelujemo, a sve s ciljem stvaranja što kvalitetnijeg programa koji bi trebao naći put do najšire publike. Na tragu tog kritičkog promišljanja³⁷ držimo da treba postaviti sljedeće pitanje: jesu li programi (neovisno o tome radi li se o muzejskoj organizaciji, organizaciji turističkih zajednica ili udruga) koji posjetitelje pozivaju na izradu povijesnog oružja ili sudjelovanje u rekonstrukciji raznih povijesnih bitki poželjni, a posebice jesu li takve radionice primjerene najmanjima, ako su primjerene ikome uopće?

Da se tom problemu pristupa olako pokazuje i primjer s novije izložbe o hrvatskim ratnicima ranog srednjeg vijeka na kojoj je ilustracija odsijecanja glave mačem postavljena interaktivno, tj. posjetitelj može staviti svoju glavu na mjesto glave ratnika ili na mjesto njegova protivnika kojem ovaj odsijeca glavu. Zaboravljamo li da edukacija treba biti prije svega odgovorna?!

Hrvatska arheologija u znaku je polucilindra

Muzeji pričaju priče, muzejski djelatnici su i pripovjedači. Pa, dopustite mi da ispričam jednu.

Proljeće 2019. Forum već polako postaje mjesto za okupljanje brojnih posjetitelja, a hladovina koju stvara crkva sv. Donata mjesto za odmor školskih skupina. Podne je. Zvonik katedrale zvonjavom naviješta polovinu dana. Muzejska pedagoginja spremno, a kako bi drukčije, čeka skupinu osnovnoškolaca, točnije učenike sedmog razreda koji su najavljeni za razgledavanje Muzeja s vodstvom. S djecom ostaje samo pratitelj koji moli, zbog gustog rasporeda, vodstvo koje bi trajalo najviše 30 minuta i kroz koje bi se mogla provući i priča o Indiani Jonesu. Priznaje da učenike nakon razgledavanja za nagradu za dobro ponašanje vodi na sladoled. – Zaslužili su – dodaje – nakon razgledavanja dvaju muzeja i grada.

³⁶ Vidi i Cornelius Holtorf, *Archaeology is a brand!*, 2007, str. 113

³⁷ Muzeji trebaju poticati kritičko mišljenje i neformalno učenje, Željka Jelavić 2019., str. 45-48

Muzejska pedagoginja pokušava izvući najbolje iz situacije i djecu u što kraćem vremenu zainteresirati za građu koja je prezentirana na tri kata. Ljubazno upozorava da djeci drugi put razdvoje posjete muzejima te da im između razgledavanja osiguraju dovoljno slobodnog vremena; u suprotnom će muzeje povezivati isključivo s muzejskim umorom. Pratitelj zahvaljuje na prijedlogu. Djeca, iako vidno umorna, spremno, s upaljenim fotoaparatom na mobitelima, kreću u razgledavanje.

– Uspjeli ste ih zainteresirati – dodaje.

– Ostala sam vam dužna priču o gospodinu Jonesu, – nastavlja muzejska pedagoginja – ali, znate, ja ni ne znam tko je on. Mogla bih vam ispričati štošta o don Frani Buliću, don Luki Jeliću, ali ne i o Jonesu. Ako mi možete reći što ste točno mislili...

– Hvala vam, žurimo se, drugi put ćemo...

No tu priča nije gotova. Prilikom sljedećeg susreta muzejska pedagoginja zahvalila je pratitelju na prijedlogu vezanom za gospodina Indianu Jonesa jer ju je potaknuo da potraži literaturu na koju je njezina klasična naobrazba nije upozorila. – Hvala i vama, – dodao je – i ja sam puno naučio iz prošlogodišnjeg posjeta. Dali ste mi misliti...

Zadatak za čitatelje: ako ste i vi u svom radu imali istih ili sličnih situacija, ispišite ilustraciju (slika 1.) te na za to predviđena mjesta zalijepite ilustracije predmeta i slastice (slika 2.). Ako ste do kraja čitanja ispunili sva predviđena mjesta, slobodno nam se javite da bismo mogli razmijeniti iskustva.

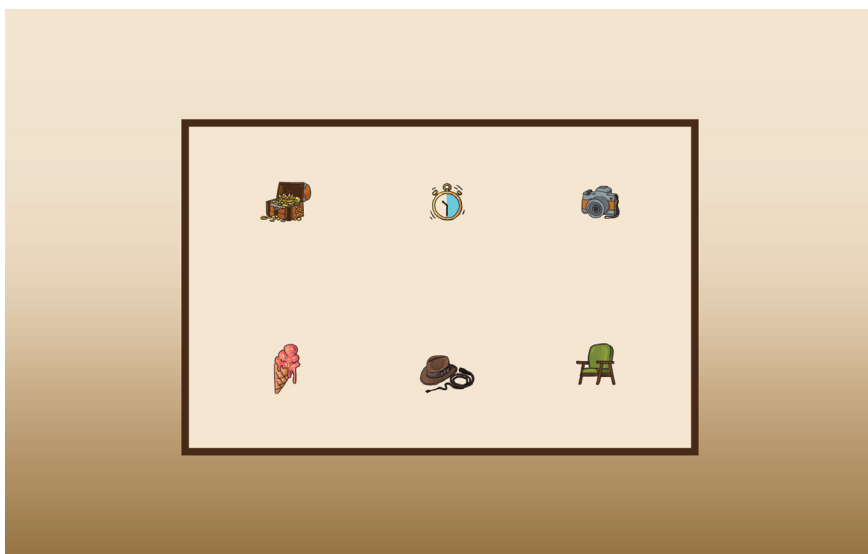
Hrvatska arheologija nije u znaku fedora šešira, već u znaku bijelog kolara i polucilindra don Frane Bulića, našeg „prvog arheologa svjetskog glasa“ (HBL, sv. 2, 1989:481). Pa ipak, muzejska će zajednica ostati usamljena u svojim pokušajima da djela velikana hrvatske arheologije približi široj publici ne budu li je u tom naumu pratile i druge baštinske ustanove, turističke zajednice³⁸ i odgojno-obrazovne institucije. Dokle god se životopisi naših prvih arheologa ne prepoz-

³⁸ Vrijedan primjer je novija suradnja Turističke zajednice grada Solina s Arheološkim muzejom u Splitu. Vidi Nino Švonja, ur. 2021., Frane Bulić: moje zgrade u Saloni

SLIKA 1.

Ilustracija uzdužnog presjeka Arheološkoga muzeja Zadar,
ilustratorica Anabela Teslić

SLIKA 2.

Ilustracije predmeta i slastice iz priče, ilustratorica Anabela Teslić

naju i kao vrijedno gradivo za filmske scenarije, ostaje dojam da će se duh Indiane Jonesa i dalje šetati postavima hrvatskih muzeja.

Neka prvi korak u našem projektu bude zadatak za muzejske pedagoge: osmislimo program koji neće uključivati Indianu Jonesa!

Bitno je postavljati pitanja!

Svijet se ubrzano mijenja. Posjetitelji se mijenjaju. Iako ih šira javnost često doživljava statičnima, i muzeji se mijenjaju. Pred njih se s jedne strane postavlja zahtjev za izvrsnim programima, a s druge strane javlja se potreba da educiraju veći broj posjetitelja da bi i oni mogli uživati u muzejskim programima (Luckerhoff, Falk, 2016:324). Međutim, brzina kojom se mijenjaju i dolaze novi muzejski standardi često ne prati povećanje infrastrukturnih i programskih sredstava, kao ni broja djelatnika. Koliko ćemo dugo moći kvalitetno raditi s posjetiteljima u starim stalnim postavima, teško prateći novu tehnologiju, a broj posjetitelja povećavati u nerazmjeru s brojem djelatnika?

Ovom prilikom željeli smo podsjetiti na to da su današnji posjetitelji vrlo kritični promatrači svih programa, ne samo izložbi. Pokazalo se da će dobro osmišljeni programi naći svoju publiku. Stoga pokušavamo ne propustiti priliku da u susretima s muzejskim posjetiteljima čujemo njihova mišljenja i preispitamo može li se unutar zadanih okvira (organizacijskih, financijskih) raditi bolje. Tome bi svakako pridonijelo i uvođenje evaluacije programa. „Na muzejima je da prepoznaju vlastite interese, izoštre vještine rada i artikuliraju svoju društvenu ulogu“ (Brstilo, Jelavić 2010:157).

Također, željeli smo istaknuti da se vrlo lako, čak neprimjetno, a sve radi zabave, može skrenuti u površne sadržaje. Kao muzejski djelatnici ne smijemo zaboraviti da edukacija treba biti promišljena i prvenstveno odgovorna.

Bibliografija

Holtorf, Cornelius. 2007. *Archaeology is a brand! The meaning of archaeology in contemporary popular culture*. Left Coast Press, Inc.

Hrvatski biografski leksikon, sv. 2, Bulić, Frane, N. Ci. i A. S. D., Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb 1989., str. 481
Švonja, Nino, ur. 2021. Frane Bulić: moje zgrade u Saloni. Solin: Turistička zajednica grada Solina

Brstilo, Ivana. Jelavić, Željka. 2010. Kultura kao prostor mogućnosti: muzej kao čimbenik društvene integracije. U *Etnološka istraživanja* 15, str. 145-160, <https://hrcak.srce.hr/62376> (15.09.2023.)

Jelavić, Željka. 2019. Muzeji trebaju poticati kritičko mišljenje i neformalno učenje. U *Informativa museologica* 50, str. 45-48, <https://hrcak.srce.hr/238626> (15.09.2023.)

Luckerhoff, Jason. Falk, John. 2016. Introduction: Museum education in a changing public landscape. U *Society and Leisure* 39/3, str. 323-30, https://www.academia.edu/106279630/Museum_education_in_a_changing_public_landscape (15.09.2023.)

Neimenovano. 2020. Zaključci 10. Skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, Zbornik radova „Granice i vizije“, ur. Danko Dujmović, Makarska 2018., Hrvatsko muzejsko društvo, Zagreb 2020., str. 183-184, <http://www.hrmud.hr/zbornik/Zbornik%2010.%20skupa%20muzejskih%20pedagoga.pdf> (11.03.2021.)

Abstract

In line with one of the conclusions of the 10th Congress of Croatian Museum Educators with international participation, which states that museum educators are representatives of visitors, i.e. advocates of their interests within the institutions in which they work (Conclusions of the 10th Congress 2020:183-184), we will try to consider the questions presented by the 12th Congress precisely from the perspective of museum visitors. We will add to these questions the ones that we have most often encountered during our many years of experience working with visitors, but also based on our own experience working in the Museum. The search for answers is certainly neither simple nor brief, it is often uncertain, and yet we cannot find out what it will be if we stand still.

JELENA ROBOZ

Hrvatski povijesni muzej / koordinatorica Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju Hrvatskog muzejskog društva, Zagreb

j.roboz@hismus.hr

Edukativna muzejska akcija – reorganizacija – što (ne) valja?

U radu se predstavljaju rezultati provedenog anketnog istraživanja iz 2022. o Edukativnoj muzejskoj akciji (EMA-i), koja se u Hrvatskoj održava proteklih 28 godina povodom obilježavanja Međunarodnog dana muzeja. Iako je Akcija koja svake godine okuplja brojne muzejske i srodne ustanove iz cijele Hrvatske s ciljem približavanja muzejskih sadržaja djeci i mladima omiljena kod posjetitelja, unatrag više godina pokazale su se želje i potrebe za njenom modernizacijom i reorganizacijom. Dobiveni rezultati prikazuju aktualno mišljenje struke i putokaz za organizaciju budućih EMA.

Edukativna muzejska akcija³⁹ u organizaciji Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju Hrvatskog muzejskog društva⁴⁰ održava se povodom obilježavanja Međunarodnog dana muzeja (18.05.) već 28 godina zaredom. U trajanju od mjesec dana EMA svake godine okuplja brojne muzejske i srodne ustanove iz cijele Hrvatske s ciljem približavanja muzejskih sadržaja djeci i mladima. Svake godine EMA – omiljeni proljetni mjesec muzeja, ima drugog voditelja/muzej domaćina, a muzejske i srodne ustanove/sudionici Akcije na zadanu zajedničku temu pripremaju zanimljive i kreativne edukativne, izložbene i druge muzejske programe i sadržaje za posjetitelje, svaki u skladu sa svojim mogućnostima i na svoj, prepoznatljiv način. Navedeni sadržaji muzeja/sudionika za posjetitelje su besplatni, uz nabavu knjižice Akcije⁴¹ u kojoj su pobrojani sudionici i njihovi programi.

³⁹ U daljnjem tekstu EMA/Akcija

⁴⁰ U daljnjem tekstu Sekcija

⁴¹ Knjižice Akcije posjetiteljima su dostupne (do isteka zaliha) u svim ustanovama koje sudjeluju u Akciji, a njihova cijena tradicionalno je iznosila 10 kn. Nakon uvođenja eura u Hrvatskoj knjižice 28. EMA-e simbolično su poskupile te je njihova cijena u 2023. iznosila 2€ (15,07 kn).

Iako je Akcija omiljena kod posjetitelja koji u njoj sudjeluju, unatrag više godina pokazale su se želje i potrebe za modernizacijom i reorganizacijom EMA-e. Stoga je 2022. koordinatorica među članovima Sekcije provela anketno istraživanje s ciljem pronalaska prednosti i mana dosadašnjih Akcija, odnosno detekcije potencijalnih problema te EMA-inih dobrih i loših strana, kako bismo zajednički lakše pronašli odgovore na goruća pitanja i dobili relevantno i aktualno mišljenje struke⁴². Navedeno istraživanje zamišljeno je kao prva stepenica u procesu modernizacije i eventualne reorganizacije EMA-e.

Zaključci i rezultati provedenog anketnog istraživanja predstavljani su na 12. skupu muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem⁴³ na okruglom stolu, na kojem se povela stručna rasprava s ciljem postavljanja temelja reorganizacije moderne EMA-e i pronalaska odgovora struke na postavljeno pitanje – što (ne) valja. Okrugli stol bio je otvoren za sve sudionike Skupa koji su na njemu željeli sudjelovati, a primarno namijenjen članovima Sekcije⁴⁴.

Upitnik za Edukativnu muzejsku akciju (EMA)

Prvi korak bio je sastavljanje a potom diseminacija Upitnika s relevantnim pitanjima i mogućim odgovorima te njegovo ispunjavanje i evaluacija dobivenih rezultata. Koordinatorica je Upitnik izradila u skladu sa zaključcima sastanka Sekcije iz 2021. i u ožujku 2022. poslala ga članovima koji su trebali iznijeti stručno mišljenje temeljem iskustva sudjelovanja u Akciji, ali i iskustva organizacije i vođenja prethodnih akcija. Upitnik se sastojao od raznovrsnih pitanja otvorenoga i zatvorenoga tipa, s višestrukim opcijama odgovora i mogućnostima izražavanja mišljenja ispitanika. Bio je anonimnan, a namijenjen isključivo članovima Sekcije, organizatora EMA-e. Članovi

⁴² Anketno istraživanje iz 2022. prvo je istraživanje mišljenja struke među članovima Sekcije, organizatora Akcije, na navedenu temu. Valja napomenuti kako je 2018. bilo provedeno samostalno (neinstitucionalno) anketno istraživanje mišljenja među pojedinim sudionicima Akcije o EMA-i; objavljeno u: Kosjenka Laszlo Klemar, Miklošević, Željka. 2020. Edukativna muzejska akcija – obilježja i mogućnosti razvoja", U Etnološka istraživanja, br. 25, glavna urednica Željka Petrović Osmak, str. 49-65, <https://hrcak.srce.hr/file/247164> (14.07.2023.)

⁴³ U daljnjem tekstu Skup/12. skup

⁴⁴ Na okruglom stolu su putem ZOOM-a mogli sudjelovati i oni članovi Sekcije koji nisu bili u mogućnosti sudjelovati na Skupu

su Upitnik mogli ispuniti online putem u programu Google Forms. Upitnik se sastojao od 21 pitanja, od čega je prvih 20 bilo obaveznih (*). Upitnik je ispunilo 26 članova Sekcije, više od polovice aktivnih članova (84%). Evaluaciju Upitnika odradila je koordinatorica, kao i predstavljanje uz analizu rezultata sudionicima Skupa. Niže se navode pitanja i odgovori ispitanika te zaključci okruglog stola⁴⁵.

Pitanja i odgovori

1. Sudjelujete li Vi i Vaša institucija u EMA-i?* (4 ponuđena odgovora):

- da, svake godine (84,6%)
- da, često (7,7%)
- da, povremeno (3,8%)
- nikad (3,8%).

2. Treba li, prema Vašem mišljenju, mijenjati EMA-u?* (3 ponuđena odgovora):

- da (53,8%)
- ne (23,1%)
- ne znam (23,1%).

3. Što biste mijenjali, vezano uz EMA-u?* (9 ponuđenih odgovora, mogućnost višestrukog odabira):

- ništa (11,5%)
- vrijeme održavanja/termin (19,2%)
- trajanje Akcije (7,7%)
- marketing/veća vidljivost (73,1%)
- financiranje/sponzorstvo (53,8%)
- ciljanu skupinu (15,4%)
- način održavanja (23,1%)
- organizaciju - jedan muzej/voditelj Akcije kao nositelj cijelog programa (19,2%)
- ostalo (7,7%):
 - promidžbene materijale, tzv. knjižicu, cjelokupni koncept (3,8%)

⁴⁵ Radi lakšeg snalaženja u zagradama su istaknuti odgovori većine ispitanika. Odgovori ispitanika na pitanja na koja je bilo moguće odgovoriti slobodnim tekstom navode se nasumičnim redoslijedom.

- virtualno umrežavanje sudionika i korisnika (3,8%).

4. Smatrate li da bi knjižice Akcije trebale biti:* (7 ponuđenih odgovora):

- otisnute/tiskane (3,8%)

- online/virtualne (11,5%)

- tiskane i virtualne (61,5%)

- dostupne isključivo putem online platforme (3,8%)

- ukinute/izbačene iz koncepta Akcije (7,7%)

- redefinirane (7,7%)

- ostalo (3,8%):

- programi u sklopu EMA-e trebaju biti virtualno vidljivi, a knjižice se trebaju i dalje prodavati (3,8%).

5. Smatrate li da bi termin Akcije trebao biti:* (5 ponuđenih odgovora):

- u isto vrijeme – oko Međunarodnog dana muzeja (65,4%)

- pomaknut u ranije razdoblje – zima-proljeće (7,7%)

- pomaknut u kasnije razdoblje – proljeće-ljeto (11,5%)

- pomaknut u kasnije razdoblje – ljeto-jesen (0%)

- pomaknut u kasnije razdoblje – jesen-zima (15,4%).

6. Smatrate li da bi termin održavanja Akcije trebao:* (4 ponuđena odgovora):

- zadržati trajanje – oko mjesec dana (65,4%)

- trajati kraće – tjedan do mjesec dana (15,4%)

- trajati dulje – mjesec do dva mjeseca (15,4%)

- trajati dulje od dva mjeseca (3,8%)

- trajati kraće od tjedan dana (0%).

7. Smatrate li da bi zajedničku temu Akcije:* (3 ponuđena odgovora):

- trebalo zadržati na način da temu bira voditelj Akcije (42,3%)

- trebala birati Sekcija na prijedlog članova i/ili voditelja Akcije (53,8%)

- trebalo ukinuti (3,8%).

8. Smatrate li da bi trebalo zadržati nagradnu igru i sakupljanje pečata muzeja sudionika?* (3 ponuđena odgovora):

- da (42,3%)
- ne (42,3%)
- ne znam (15,4%).

9. Smatrate li da bi u sklopu EMA-e trebalo nastaviti obilježavati Međunarodni dan muzeja?* (3 ponuđena odgovora):

- da (76,9%)
- ne (19,2%)
- ne znam (3,8%).

10. Smatrate li da bi u sklopu EMA-e trebalo zadržati održavanje završne svečanosti, u organizaciji Sekcije i Muzeja domaćina/voditelja Akcije?* (3 ponuđena odgovora):

- da (61,5%)
- ne (19,2%)
- ne znam (19,2%).

11. Kojoj ciljanoj skupini bi se trebala obraćati EMA?* (14 ponuđenih odgovora, mogućnost višestrukog odabira):

- djeci i mladima – od predškolske do studentske dobi (46,2%)
- obiteljskim posjetima (38,5%)
- djeci predškolske dobi (26,9%)
- osnovnoškolcima (26,9%)
- srednjoškolcima (26,9%)
- studentima (11,5%)
- odraslima (7,7%)
- trećoj životnoj dobi (11,5%)
- osobama s invaliditetom (19,2%)
- organiziranim skupinama odgojno-obrazovnih ustanova (26,9%)
- pojedinačnim posjetima (15,4%)
- ne treba precizno odrediti ciljanu skupinu (19,2%)
- svim skupinama posjetitelja (38,5%)
- ostalo (0%).

12. Smatrate li da voditelj Akcije:* (5 ponuđenih odgovora):

- može biti isključivo član Sekcije (30,8%)
- mora biti osoba koja se bavi muzejskom pedagogijom, ali ne mora nužno biti član Sekcije (34,6%)

- može biti bilo koji muzejski djelatnik (23,1%)
- može biti bilo tko, tko to želi (11,5%)
- ostalo (0%).

13. Smatrate li da bi maskotu Akcije, djevojčicu EMA-u trebalo:*
(4 ponuđena odgovora):

- zadržati (65,4%)
- ukinuti (11,5%)
- promijeniti (15,4%)
- ostalo (7,7%):
- nije mi važno (3,8%)
- mislim da djevojčica kao lik nije dovoljno prepoznatljiva / specifična. Zadržati ime, promijeniti lik (3,8%).

14. Treba li EMA-u financirati:* (5 ponuđenih odgovora, mogućnost višestrukog odabira):

- putem prijava financiranja programa u kulturi (100%)
- putem prijava financiranja programa u školstvu (30,8%)
- putem prijava financiranja programa udruga (11,5%)
- putem sponzorstava (61,5%)
- ostalo (7,7%):
- donacije (3,8%)
- partnerstva (3,8%).

15. Treba li marketing/promidžbu EMA-e raditi:* (6 ponuđenih odgovora, mogućnost višestrukog odabira):

- organizator – koordinator Sekcije i Tajnik Društva (76,9%)
- svaki sudionik Akcije (57,7%)
- voditelj Akcije (65,4%)
- osoba za marketing (53,8%)
- svaki član Sekcije (11,5%)
- ostalo (11,5%):
- svaka ustanova sebi radi promociju (3,8%)
- HMD (3,8%)
- svi zajedno – svaki sudionik može i treba doprinijeti popularizaciji Akcije (3,8%).

16. Bi li Vama i Vašoj ustanovi bilo prihvatljivo povisivanje koti-

zacije za sudjelovanje u EMA-i, i ukoliko da, koliko povišenje iznosa biste smatrali prihvatljivim?* (kraći slobodni tekst):

- ne bi/nije potrebno (61,5%)
- najvjerojatnije ne bi, ili do 350 kn (3,8%)
- da, minimalno povećanje od 50 kn (3,8%)
- da, 200 kn (3,8%)
- da, 400 kn (3,8%)
- da, do iznosa od 500 kn (7,7%)
- da, ukoliko to zahtjeva njeno održavanje (3,8%)
- ne znam/nebitno (11,5%).

17. Biste li sudjelovali u ciljanoj skupini za eventualnu reorganizaciju EMA-e?* (3 ponuđena odgovora):

- da (50%)
- ne (50%)
- ne podržavam osnivanje ciljane skupine i/ili reorganizaciju EMA-e (0%).

18. Koje su prednosti i dobre strane EMA-e?* (kraći slobodni tekst):

Zabilježeni odgovori navedeni su u Tabeli 1.

19. Koji bi trebali biti ciljevi današnje EMA-e?* (kraći slobodni tekst):

Zabilježeni odgovori navedeni su u Tabeli 2.

20. Koje su slabe točke ili loše strane dosadašnjih Edukativnih muzejskih akcija?* (kraći slobodni tekst):

Zabilježeni odgovori navedeni su u Tabeli 3.

21. Molimo navedite konkretne prijedloge vezane uz poboljšanje ili reorganizaciju EMA-e, ukoliko smatrate da je to potrebno.

Posljednje pitanje nije bilo obavezno, a ispitanici su mogli odgovoriti u obliku slobodnog teksta. Zabilježeno je 17 odgovora:

- definirati programe EMA-e na vrijeme (godinu dana unaprijed) kako bi se moglo aplicirati prema financijerima
- zbog prijave za financijska sredstva što ranije javno i svima obznaniti temu Akcije
- dosadašnju Akciju proširiti umrežavanjem sudionika; trebala bi

TABELA 1.

Odgovori ispitanika na pitanje 18. Koje su prednosti i dobre strane EMA-e?

Aktiviranje pojedinaca u ustanovi, posebno poželjno u manjim mjestima	Obogaćivanje muzejskih sadržaja
Komunikacija muzeja i obrazovnih institucija; poticanje mladih za posjet muzejima; učenje kroz igru i zabavu	Komunikacija s publikom; dobro je da postoji nešto u organizaciji Sekcije za muzejsku pedagogiju
Vidljivost muzeja, povezanost s kolegama, promocija muzejske pedagogije	Promidžba pedagoške djelatnosti muzeja, međuinstitucionalno povezivanje
Vidljivost muzejske edukacije – najveća prednost; koncept je zanimljiv, kreativan, poticajan	EMA svake godine svojom temom privuče novi broj polaznika radionica koji kasnije nastavljaju posjećivati instituciju
Veća vidljivost muzejsko-pedagoškog rada i promidžba muzeja i kulture	Nova publika, vidljivost muzeja, različita i šarolika ponuda programa
Zanimljiva i izazovna tema koja navodi na promišljanje, nova istraživanja muzejske građe, prezentaciju građe i tema posjetiteljima	Poticaj za osmišljavanje novih muzejskih programa, koji potencijalno mogu imati trajnu/dugoročnu vrijednost za instituciju
Vidljivost muzeja i njegove djelatnosti; uključivanje nove i stalne publike	Otvaranje muzeja prema publici, trajanje
Približavanje naše bogate baštine posjetiteljima kroz zanimljive, kvalitetne i stručno osmišljene programe	Popularizacija pedagoških aktivnosti u muzejima, raznovrsnost programa koja izlazi iz klasične edukacijske ponude muzeja
Zajednička tema i organizacija Akcije na nacionalnoj razini	Organiziranje programa za individualne posjete, tematski programi muzeja
Tradicija, održavanje dobre komunikacije među kolegama, upoznavanje sa sudionicima, održavanje dobrog duha kojeg nosi EMA	Dugotrajnost Akcije, povezanost muzeja na nacionalnoj razini, edukacija, razvoj publike koja posjećuje edukativne sadržaje muzeja
Popularizacija muzejske pedagogije	Izubile su se
Suradnja muzeja i odgojno-obrazovnih institucija, ujedinjenje muzeja na zajedničkom projektu	Zajednička akcija, poticanje posjeta muzejima zbog pristupačnije cijene, veća vidljivost muzeja (ili bi trebala biti)
Obračanje i prilagodba muzeja široj publici, vidljivost muzejske edukacije; odlični programi, trajanje od punih mjesec dana, besplatne ulaznice uz knjižicu, učenje na zabavan način i kroz igru, zajednička tema koja daje ideje za nove načine sagledavanja i predstavljanja fundusa...	Ciljana skupina su djeca i mladi što se pokazalo kao dobar izbor za sve; muzealci sinergijski djeluju svojim programima i prilagođavaju se ciljanim skupinama i temi; zahvaljujući ovoj akciji muzejska pedagogija je postala vidljivija kao zvanje, ali treba još puno djelovati na svim planovima

TABELA 2.

Odgovori ispitanika na pitanje 19. Koji bi trebali biti ciljevi današnje EMA-e?

Povezivanje s lokalnim stanovništvom	Razvoj publike
Istraživanje nepoznatog u kulturnoj baštini, unaprjeđenje muzejske prepoznatljivosti, (pre)odgoj muzejske publike	Razvoj kritičkog mišljenja i kulturnog identiteta, kreativno izražavanje
Jača popularizacija struke na nacionalnoj razini	Bolja i veća vidljivost muzeja i muzejske edukacije na nacionalnoj razini
Senzibilizacija za kulturnu baštinu, približavanje zavičajnosti...	Promocija muzeja i baštine te dopirati do individualnih posjetitelja, kako bi se posredno utjecalo i na širinu edukacije
Zainteresirati djecu i mlade za veće konzumiranje kulture	Doći do mlade publike na modern i zabavan način, skladno očekivanjima
Nastaviti koristiti svoje prednosti i tradiciju uz prilagodbu modernoj publici; obračati se posjetiteljima s raznim programima do studentske dobi	Stvaranje dugotrajne veze između sudionika Akcije/publike i muzeja
Baštinsko opismenijavanje publike, promocija muzejske pedagogije	Kvalitetni programi koji će doći do publike
Popularizacija obiteljskih posjeta muzejima	Fokus bi se s grupa učenika trebao prebaciti na predškolsku dob, obiteljske posjete, srednjoolčke, osobe treće životne dobi, osobe s invaliditetom
Doprjeti novim tehnologijama do nove publike	Povećanje broja i raznovrsnosti sudionika u programima
Povratak posjetitelja u muzeje, pružanje laganih tema, možda više staviti naglasak na zabavne sadržaje u muzejima, a manje na visoki nivo stručnosti	Aktualnost, jednostavnost i pristupačnost muzejskih institucija
Vidljivost, prepoznatljivost	Pojačana vidljivost, bolja medijska pokrivenost...
Naći način za veću međumuzejsku povezanost (primjerice po županijama...)	Povećanje broja individualnih posjeta, jedinstvo muzeja, veća vidljivost muzejskih programa
Klasične analogne, fizičke projekte proširiti digitalno, virtualno	Ciljevi EMA-e već su ostvareni

TABELA 3.

Odgovori ispitanika na pitanje 20.

Koje su slabe točke ili loše strane dosadašnjih Edukativnih muzejskih akcija?

Nedovoljan marketing, definiranje teme, domaćina i programa u zadnji čas	Prekasno objavljivanje teme, slaba vidljivost na nacionalnoj razini
Slab odziv učitelja, kao da nisu dovoljno upoznati s konceptom EMA-e; treba se više približiti školama i upoznati ih s EMA-om, slati im materijale	Kolizija s ostalim muzejskim edukativnim ponudama koje nastavnici protežiraju radi podudaranja s nastavnim programom
Sve dosadašnje akcije bile su zadovoljavajuće	Ostaje dojam da bi se iste aktivnosti održale u nekim muzejima i bez EMA-e
Izostaje veća podrška muzejskim pedagogima u muzejima, što se reflektira na ukupno djelovanje koordinacije	Pojedini ravnatelji ne žele u tome sudjelovati ili im je aktualna izložba preskupa i ne žele da ju posjetitelji gledaju besplatno... i eto problema
Ograničavanje na određenu dobnu skupinu sudionika	Slabo/loše je oglašavanje, nemogućnost prilagodbe svakoj temi Akcije
Slaba/nikakva komunikacija između voditelja Akcije i kolega - sudionika; nema nikakvih dogovora niti mogućnosti suradnje	Jako loša medijska vidljivost; ni kolege u muzeju ne znaju za nju!
Spora i formalna komunikacija, slaba vidljivost	Nedovoljna vidljivost i promidžba, zastajelost
Slab odziv individualnih sudionika, neprepoznatljivost i nedovoljna podrška javnosti	Slab interes za Akciju i odziv posjetitelja, nepripremljenost za temu, loša promidžba i slaba vidljivost
Loša medijska vidljivost na nacionalnoj razini	Predugo trajanje, slaba vidljivost u javnosti, sakupljanje pečata
Loše (ne)financiranje programa u kulturi, premala kotizacija, nefinancirani marketing	Nepostojanje definirane cilijane skupine, nedovoljna sredstva za provedbu kvalitetnih i inovativnih programa, (ne)vidljivost Akcije
Nema vidljive povratne evaluacije	Samopromocija pojedinaca, negativno mišljenje prema radu Sekcije
Slaba vidljivost, loš termin Akcije (u vrijeme proljetnih praznika), slaba povezanost/komunikacija...	Mala medijska eksponiranost, javnost nije upoznata s postojanjem Akcije; manji odziv sudionika Akcije naspram velikog broja grupa učenika koji ionako u tom periodu posjećuju muzeje, i Akcija ostaje izvan fokusa (dolaze razredi s knjižicama = manji prihodi za muzej); loš period održavanja Akcije
Ima li ih uopće?	Nema loših strana

biti znatnije financirana od Ministarstva i sponzora kako bi se mogle napraviti pravovremene pripreme – digitalne i analogne; pripremljeni materijali trebaju na vrijeme biti dostavljeni sudionicima; bilo bi poželjno da voditelj i ustanova domaćin budu poznati (i financirani) dvije godine prije provedbe; EMA bi se uz dosadašnje, većinom klasične akcije u ustanovama trebala kombinirati s digitalnim, virtualnim sadržajima; trebaju se koristiti primjenjiva iskustva iz dosadašnje pedagoške prakse

- na skorašnjem sastanku svakako... nadam se
- veći broj sastanaka Sekcije početkom godine vezano uz dogovore za prijavu programa za sljedeću godinu
- voditelj Akcije treba predložiti više potencijalnih tema i pismeno ih obrazložiti kako bi je članovi Sekcije mogli izglasati; više dogovora između sudionika Akcije u pripremi i provedbi
- Akciju treba organizirati voditelj sa svojim timom; potrebno je postaviti bazu (termin održavanja, knjižice i nagradna igra), a ostali sadržaji neka variraju iz godine u godinu prema potrebi
- definiranje ciljane skupine i cilja Akcije
- period održavanja Akcije trebao bi biti u vrijeme kada muzej nije fokusiran na grupe osnovnoškolske djece – što je bio jedan od ciljeva Akcije prilikom osnivanja, a koji je postignut; cilj bi se, stoga, trebao promijeniti, a fokus bi se s grupa osnovnoškolskih učenika (koji su najbrojniji posjetitelji muzeja) trebao prebaciti na predškolsku dob, obiteljske posjete, srednjoškolce, osobe treće životne dobi, osobe s invaliditetom
- Akcija kroz svibanj; znati temu Akcije najkasnije u srpnju; osigurati što više besplatnih programa
- popularizacija pedagoške akcije, jer često dolazi do preklapanja s Međunarodnim danom muzeja, a to nisu ista događanja pa se ponekad gubi važnost EMA-e; obuhvaćanje svih dobnih skupina posjetitelja; redizajn vizualnog identiteta u skladu s recentnim grafičkim dizajnom
- istaknuti važnost edukacije u baštinskim ustanovama
- skratiti trajanje Akcije, povezati se sa sektorom obrazovanja

- intenzivno raditi na promidžbi Akcije – angažirati stručnjaka
- promidžba EMA-e tijekom cijele godine, dostupnost sadržaja i online, općenitije teme koje dopuštaju više prilagodbe
- analizirati zašto su neke akcije bile uspješnije od drugih
- osnivanje radne skupine pod koordinacijom voditelja Akcije, informiranje ostalih pedagoga i uvažavanje sugestija.

Zaključak

U zaključku treba istaknuti kako dobiveni rezultati pokazuju aktualno mišljenje struke (2022.) i putokaz za organizaciju budućih EMA⁴⁶. No, provedeno anketno istraživanje mišljenja članova Sekcije, koji su u velikom broju dugogodišnji sudionici (84,6% - 92,3%) i voditelji Akcije, pokazalo je neke zanimljive stavove i mišljenja većine. Naime, iako se mnogo govorilo o nedostacima dosadašnjih EMA, anketa je pokazala da bi se malo toga uistinu trebalo mijenjati. Tako su, na primjer, ispitanici istaknuli problem nedovoljne promidžbe i vidljivosti Akcije (73,1%), kao i problem nedovoljnog (su)financiranja programa (53,8%).

Iako se prethodno dosta govorilo o manjkavostima odabranog tradicionalnog termina održavanja i trajanja Akcije u travnju/svibnju, anketa je jasno pokazala da većina smatra kako bi termin trebao ostati u isto vrijeme – oko Međunarodnog dana muzeja (65,4%); kako bi isti trebalo nastaviti obilježavati u sklopu Akcije (76,9%) te kako bi Akcija trebala zadržati trajanje – oko mjesec dana (65,4%). Jasno je istaknuto kako bi knjižice Akcije trebalo zadržati (92,3%) i to u tiskanom i virtualnom obliku (61,5% - 65,3%). Također, pokazalo se kako bi maskotu Akcije, djevojčicu EMA-u trebalo zadržati (65,4%), a u sklopu EMA-e trebala bi se nastaviti održavati završna svečanost u organizaciji Sekcije i muzeja domaćina/voditelja Akcije (61,5%). Zadržati bi trebalo i ciljanu skupinu – djecu i mlade od predškolske do studentske dobi (46,2% – čemu treba pridodati i pojedinačno odabrane ciljane skupine djece predškolske (26,9%),

⁴⁶ Rezultati anketnog istraživanja i zaključci okruglog stola, doneseni na sastanku Sekcije u Zadru, na 12. skupu, primijenjeni su u organizaciji sljedeće, 28. EMA-e „Zajedno – svi za muzej“, 2023.

osnovnoškolske (26,9%), srednjoškolske (26,9%) i studentske dobi (11,5%), a potencijalno i organizirane skupine odgojno-obrazovnih ustanova (26,9%) te, uz oprez, i sve skupine posjetitelja (38,5%), koje obuhvaćaju navedene skupine).

Mišljenja članova se razilaze kod pitanja treba li zadržati nagradnu igru i sakupljanje pečata muzeja sudionika – gdje su istim postotkom zastupljena mišljenja i da i ne (s 42,3% svako). Osim toga, dijametralno suprotno je izraženo i mišljenje ispitanika na pitanje bi li sudjelovali u ciljanoj skupini za eventualnu reorganizaciju EMA-e (s 50% svako).

Dakle - što ne valja?

Ispitanici su jasno zatražili određene promjene EMA-e, točnije većina smatra kako bi zajedničku temu Akcije trebala birati Sekcija na prijedlog članova i/ili voditelja Akcije (53,8%), što odstupa od dosadašnjeg načina izbora zajedničke teme (birali su je voditelji Akcija). S jednim glasom razlike prevagnulo je mišljenje kako bi voditelj Akcije morala biti osoba koja se bavi muzejskom pedagogijom, ali koja ne mora nužno biti član Sekcije (34,6%), što je do sada bila obaveza i za što je i dalje bio veliki postotak ispitanika (30,8%), a što se u praksi radi objektivnih okolnosti nije uvijek moglo uvažiti.

Kao najveći problem istaknuta je promidžba/vidljivost Akcije u javnosti. Prevladava mišljenje kako bi osobe za promidžbu EMA-e i nadalje trebali biti organizatori – koordinator Sekcije i Tajnik Društva (76,9%). No, u visokom postotku su zabilježena i mišljenja kako bi istu trebali raditi i voditelj Akcije (65,4%), svi sudionici Akcije (57,7%) te osoba za marketing (53,8%). Prepoznat je i problem financiranja EMA-e, a vrlo su zanimljivi odgovori ispitanika koji u najvišem postotku navode kako bi se Akcija trebala financirati temeljem prijave financiranja programa u kulturi (100%), što je proteklih godina otežano jer je financiranje programa u organizaciji Društva (pa tako i njegovih sekcija) prebačeno na natječaje iz financiranja programa udruga (što je istaknulo svega 11,5% ispitanika). Zabilježen je i visoki postotak mišljenja da bi se Akcija trebala financirati

putem sponzorstava (61,5%). U isto vrijeme većina je istaknula kako njihovim ustanovama/sudionicima Akcije ne bi bilo prihvatljivo povećanje kotizacije za sudjelovanje u EMA-i (61,5% - 65,3%). U odgovorima na pitanja 18.-21. ispitanici su dodatno istaknuli više navedeno, dodajući kako je Akcija slabo vidljiva na nacionalnoj razini i kako bi trebalo pojačati povezanost s odgojno-obrazovnim institucijama, uz konkretne prijedloge za poboljšanje Akcije. Između ostalog, uz poneka međusobno suprotstavljena mišljenja, ispitanici predlažu dodatnu popularizaciju Akcije, jasno definiranje ciljane skupine i ciljeva Akcije, redizajn vizualnog identiteta, povezivanje sa sektorom obrazovanja te intenzivan rad na promidžbi.

Mišljenja članova Sekcije i zaključci okruglog stola uvaženi su tijekom organizacije 28. EMA-e „Zajedno – svi za muzej“ 2023., pod vodstvom Lucije Sekula i domaćinstvom Narodnog muzeja Zadar.

Abstract

The paper presents results of the survey conducted in 2022 regarding EMA (Educational Museum Action), which has been held in Croatia for the past 28 years, to mark the International Museum Day. Although the Action, which every year brings together numerous museum and related institutions from all over Croatia with the aim of bringing museum content closer to children and young people, is a favorite among visitors, in the past several years, desires and needs for its modernization and reorganization have been shown. The obtained results present the current opinion of the profession and a roadmap for the organization and future of EMA.

Zaključci 12. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem „Teško dohvatljive skupine posjetitelja – izazovi i rješenja“

- Budućnost muzejskih pedagoga je izazovna, uz iskustvo pedagoškog dijela rada potrebno im je sve više vještina i znanja iz gotovo svih područja muzejske djelatnosti i šire. Zajedništvo je ključan moment muzejske pedagogije, koji može pomoći u rješavanju mnogih problema.
- Teško dohvatljive skupine posjetitelja su opširan pojam koji se može preoblikovati u malo teže dohvatljive skupine, a svaki muzej/institucija ima svoju skupinu posjetitelja koja u manjoj mjeri posjećuje njihov prostor. Zadatak svih djelatnika muzeja, a posebno muzejskih pedagoga je rad na programima koji će obuhvatiti sve skupine posjetitelja. Ukoliko se primijeti izostanak pojedine skupine u odnosu na druge posjetitelje, potrebno je prirediti i realizirati programe kojima će se predstaviti ponuda muzeja na tim posjetiteljima prihvatljiv način.
- Unatoč tome što svaka muzejska ustanova ima poneku teško dohvatljivu skupinu posjetitelja, na široj razini ustanovljeno je da ne postoji jedna, univerzalna teško dohvatljiva skupina, te se može zaključiti da sve skupine posjetitelja u manjoj ili većoj mjeri posjećuju muzeje, koje potencijalno doživljavaju kao zbirnu imenicu – bez većeg razmišljanja o posebnostima pojedinih institucija, i njihovim međusobnim razlikama. Primijećeno je, tako, da pojedine skupine posjetitelja favoriziraju određene mu-

zejske ustanove, u isto vrijeme zapostavljajući druge. No toga nisu svjesni – jer ipak posjećuju – muzej(e). Na muzejima je da pokušaju „dohvatiti“ svoje ciljane, teško dohvatljive skupine posjetitelja kvalitetnim i zanimljivim, posjetiteljima prilagođenim programima, koje često pripremaju i provode muzejski pedagozi.

- Granicu dohvatljivosti i dovoljan broj posjetitelja, grupiranih prema određenim karakteristikama (najčešće dob) postavlja svaki muzej/institucija za sebe. Prema tome, ne postoji opća teško ili malo teže dohvatljiva skupina posjetitelja. Često su prilikom odluke o posjeti bitni i drugi čimbenici, kao što su želja voditelja grupe da dovede grupu u posjet ili, pak, slobodno vrijeme, odnosno nedostatak istog. Bitno je osvijestiti zajednicu u kojoj muzej djeluje o postojanju specijaliziranih muzejskih programa i mogućnosti sudjelovanja na tim programima kako bi posjet muzeju postao dio provođenja slobodnog vremena.
- Važna karika u muzejskom radu je suradnja (i valorizacija) svih djelatnika i društva u kojem muzej djeluje kako bi se osigurala raznolika ponuda. Pokazalo se da često muzejski pedagozi nisu uključeni u proces planiranja i postavljanja izložbi, što predstavlja problem prilikom prezentacije i funkcionalnosti izložbenih postava. Problem je još veći ukoliko muzejski pedagog nije uključen u postavljanje stalnog postava, između ostaloga, jer je i to dio osnovne djelatnosti muzejskih pedagoga.
- Problemi isključivanja muzejskih pedagoga prilikom pripreme i postavljanja izložbi i/ili stalnog postava vide se kasnije, prilikom komunikacije s posjetiteljima, ali tek nakon otvorenja i prezentacije otvorene izložbe/postava javnosti. Nažalost, u tom trenutku često nije moguće raditi velike izmjene kako bi se sanirali nastali, vidljivi problemi – jer velike intervencije u postav/izložbu više nisu moguće. Muzejski pedagozi u navedenom slučaju posjetiteljima mogu prilagoditi dijelove izložbe, odnosno prilagoditi prezentaciju kako bi postav bio dostupan svim posjetiteljima, ili njihovom što većem broju.

SLIKA 1.

Sudionici 12. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske

POSEBAN DODATAK

RADOMIR JURIĆ, SNJEŽANA VUJČIĆ-KARLO

Ogranak Matice hrvatske u Zadru, Narodni muzej Zadar

radomirjuric5@gmail.com, prirodoslovni.odjel@nmz.hr

Narodni muzej Zadar u prošlosti i sadašnjosti / II. skup muzejskih pedagoga Hrvatske – dvadeset godina kasnije

Narodni muzej Zadar i Arheološki muzej u Zadru započeli su svoj razvoj 1832. godine. Nakon odvajanja Arheološkog muzeja 1877. g. ustanove započinu samostalni razvojni put pun turbulencija uzrokovanih povijesnim promjenama. Iako je put Arheološkog muzeja bio mnogo mirniji, obje ustanove su se selile i kretale iznova nekoliko puta. Godine 2022. obje institucije obilježavaju 190 godina postojanja. Jedna od aktivnosti povodom obljetnice je i održavanje skupa pedagoga koji je i prije 20 godina održan u ovom gradu povodom 170 godina početka organizirane muzejske djelatnosti u Zadru.

Zadarski muzeji – prošlost i sadašnjost

Početak djelovanja javnih muzeja u Zadru istodoban je za Narodni muzej Zadar (NMZ) i Arheološki muzej u Zadru. Kao službeni početak uzima se 30.11.1832. godine kada je austrijski namjesnik Vetter von Lilienberg izdao proglas narodu Dalmacije o skupljanju prirodnih dobara, industrijskih proizvoda i starina za muzej koji je osnovan u Zadru. Taj je proglas bio oduševljeno prihvaćen, pa su u Zadar počeli stizati razni predmeti koji su se čuvali u jednoj prostoriji Pučke škole. Od 1833. muzej se najčešće naziva Narodni ili Pokrajinski. Godine 1834. Namjesništvo je službeno donijelo odluku o nazivu muzeja, a to je Narodni muzej. Od tada Muzej je

vodilo Povjerenstvo od tri visoka službenika Namjesništva. Godine 1838., odlukom Vlade, Anđelo de Benevenuti je imenovan ravnateljem Muzeja. Nedugo nakon njegove smrti (1841.), Muzej je došao u krizu. Godine 1845. građa je iz Pučke škole premještena u prostorije Gimnazije, koja se nalazila u nekadašnjem Samostanu Sv. Krševana. Muzej je stagnirao i životario jer nije bilo stalnog osoblja. Profesori Gimnazije vodili su pojedine poslove dragovoljno bez naknade. Pojedine muzejske zbirke zato su ostale na razini gimnazijskih kabineta.

Odvajanje i samostalno djelovanje Arheološkog muzeja

Godine 1877. dolazi do razvoja povoljne klime za odvajanje Arheološkog muzeja i osnivanje nove samostalne ustanove. Te se godine crkva Sv. Donata prestala koristiti kao vojno skladište, što je bila u vrijeme francuske vlasti, i kao skladište vinarske udruge (1870.-1877.). Godine 1880. uređuje se Sv. Donat za muzej, pa se ta godina može smatrati godinom osnutka samostalnog Arheološkog muzeja. Između 1893. i 1896. godine arheološke zbirke su prenesene u Sv. Donat, a 1897. dovršena je stalna izložba Muzeja s prikazom građe od prapovijesti do suvremenog doba.

Između dva rata Muzej dijeli sudbinu Zadra. Pripojenjem Italiji Muzej je odvojen od svog prirodnog zaleđa, pa je njegova djelatnost svedena na područje grada, dok su za istraživanje Dalmacije nadležni postali Arheološki muzej u Splitu i Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Kninu.

Bombardiranjem Zadra 1943. i 1944. na Zelenom trgu zapaljena je zgrada u kojoj su bili uredi, arheološka građa, knjižnica i svi odjeli Muzeja, osim izložbe u Sv. Donatu. Zadar je pripojenje Hrvatskoj (1944.) dočekao u strašnim ruševinama. Od prethodnih djelatnika nitko nije nastavio rad. Djelovanje Muzeja započeto je gotovo iz početka u novim političkim uvjetima i preteškoj situaciji u kojima se našao Zadar.

Krajem 1944. ravnanje Arheološkim muzejom preuzima S. Gunjača. Kasnije na mjesto kustosa dolazi Š. Jurić, dok je konzervatorsku službu preuzeo G. Oštrić. U skromnim mogućnostima uredili su zbir-

ke u Sv. Donatu pa je izložba otvorena 18.11.1945. Postupno se popunjavalo stručno i pomoćno osoblje. Godine 1947. upravu Muzeja preuzeo je M. Suić, a 1949. upošljava se I. Petricioli te 1953. Š. Batović.

U neadekvatnom prostoru Muzej se nije mogao razvijati, te je 1954. preseljen u obnovljenu zgradu bivšeg Zavoda Sv. Dimitrija, gdje je počeo svestranije djelovati. Međutim, razvojem Filozofskoga fakulteta pokazalo se da mu za normalan rad nedostaje više prostora. Muzeju je osiguran prostor u sklopu Samostana Sv. Marije. Nova zgrada je završena 1972., a 28.11.1974. otvorene su stalne izložbe rimskog i ranohrvatskog doba, dok je zbirka prapovijesti otvorena 29.07.1975.

Nakon demokratskih izbora i osamostaljenja Hrvatske, Arheološki muzej djeluje u novom ozračju, djeleći sudbinu Zadra i zadarskog područja. Nažalost, uslijedio je rat. Na sigurno se pohranilo tisuće predmeta muzejske građe, a veće kamene spomenike štitilo se na samom mjestu. Uz danonoćna dežurstva i čuvanje Muzeja, dočekalo se prve napadaje na Zadar. Nakon Domovinskog rata Arheološki muzej nastavlja plodonosno djelovanje sve do danas.

Iz navedenog je razvidno da Arheološki muzej ima kontinuirani razvitak do danas, za razliku od Narodnog muzeja Zadar koji je imao povremene prekide u svom razvojnom slijedu.

Povijest Narodnog muzeja Zadar

Narodni muzej Zadar sastoji se od četiri odjela i dvije službe. Iako je njihova povijest različito duga, oni su se kroz nju susretali, spajali, razdvajali te velikim dijelom vremena zajedno razvijali. Dugogodišnji ravnatelj NMZ-a bio je prof. Valentin Uranija, zatim prof. Sofija Petricioli, dr. sc. Jasenka Lulić Štorić, prof. Hrvoje Perica i dr. sc. Renata Peroš.

Prirodoslovni odjel

Prvi pokušaj uspostave Prirodoslovnog muzeja bio je početkom 19. st., za vrijeme francuske uprave (1806.-1813.). Tada je generalni providur za Dalmaciju, V. Dandolo uložio velika sredstva u osnivanje Prirodoslovnog kabineta u sklopu zadarskog Liceja. Uredio je i bota-

nički vrt. Nešto kasnije, proglasom Vettera von Lilienberga pristizali su u Zadar najraznolikiji uzorci prirodnina sakupljenih po Dalmaciji, ali i u dalekim krajevima, koje su se pohranjivale u jednoj od prostorija Pučke škole. Nedugo potom građa je preseljena u prostore Gimnazije. Prirodoslovni odjel se od 1842. u nekim spisima naziva Museo di storia naturale. Kada se osmostalio Arheološki muzej, odjeljena je prirodoslovna zbirka te je spojena s prirodoslovnom zbirkom zadarskog Liceja.

Godine 1900. prof. M. Katuri^ć i knez Vranski H. Borelli pokrenuli su pitanje Prirodopisnog muzeja. Osnovali su Odbor utemeljitelja Gradskog prirodoslovnog muzeja u Zadru i Prirodoslovnog društva. Novi muzej činile su njihove zbirke te zbirke građana Zadra i drugih dalmatinskih općina. Godine 1905. Inicijativni se odbor obratio Općini sa zamolbom da odobri osnivanje Prirodoslovnog društva, potvrdi njegova pravila i dopusti osnivanje Gradskog muzeja. To se dogodilo 28.11. iste godine. Aktivirali su se brojni donatori koji su na različite načine pomogli urediti muzej i prikupiti prirodnine.

Godine 1906. društvo je brojilo 243 redovna člana i 9 članova osnivača. Godine 1907. održana je osnivačka skupština Gradskog prirodoslovnog muzeja. U godinu dana muzej je bio sređen u tolikoj mjeri da se mogao otvoriti za javnost u dvorani i laboratoriju Stare bolnice. Bio je opskrbljen elegantnim vitrinama u kojima je bila izložena dalmatinska fauna.

Nakon smrti M. Katuri^{ća}, za vrijeme I. svjetskog rata Muzej polako propada. Između dva rata, muzejska djelatnost svedena je na minimum. U II. svjetskom ratu za vrijeme bombardiranja Zadra stradao je i Gradski prirodoslovni muzej.

U rujnu 1945. od ostataka prirodnina osnovan je novi Narodni muzej, proširen Etnografskom zbirkom. Godine 1952. ta je zbirka odvojena od prirodoslovne te su osnovani Prirodoslovni i Etnološki muzej. Godine 1963. Muzej je smješten u palači bivših mletačkih providura i austrijskih carskih namjesnika te priključen novoosnovanom NMZ-u kao Prirodoslovni odjel.

Danas, 2022. g. Prirodoslovni odjel djeluje u teškim uvjetima u

SLIKA 1.

Izložba „Mekušci“, 2017.-2018. u Prirodoslovnom odjelu, foto S. Suráč

prostoru od 350 m², od čega je samo 150 m² namijenjeno za izložbe. Ostali dio koristi se za urede i čuvaonice koje su premalene za čuvanje više od 27 000 muzejskih predmeta. Posljednjih 20-ak godina voditeljica Prirodoslovnog odjela je dr. sc. Snježana Vujčić-Karlo. S obzirom na mali i neadekvatni izložbeni prostor, u kojem se ne može ostvariti stalni postav, pribjeglo se postavljanju tematskih izložbi koje traju 1-2 godine. Pri tome se izmjenjuju izložbe kopnene te morske flore i faune. U Prirodoslovnom odjelu se radi na razvoju zbirke i to u svim fazama, od prikupljanja preko znanstvene do stručne obrade. Kako bi se privuklo posjetitelje u Odjelu je pripremljen niz edukativnih radionica prilagođenih djeci od vrtićke do srednjoškolske dobi.

Etnološki odjel

Temelj zbirke Etnološkog odjela, koji je od 1945. godine, zajedno s Prirodoslovnim odjelom, bio sastavni dio NMZ-a, činilo je 200-ak različitih predmeta iz zbirke Dušana Jurkovića, koji je bio i prvi upravitelj Narodnog muzeja. Godine 1950., uz stručnu pomoć djelatnika zagrebačkog Etnografskog muzeja, posebno profesorice M. Gušić, otvoren je Etnografski odjel u Gradskoj straži. Etnografski muzeji u Zagrebu i Splitu posudili su tom prilikom 70 predmeta na kraće vrijeme. Vlastitih izloženih predmeta bilo je 29. Materijal je bio podijeljen na dinarsko i jadransko područje. Krajem 1951. u Etnografskom odjelu zaposlena je etnologinja Olga Oštrić. Njenim dolaskom započinje stručni muzejski rad. Početkom 1952. Etnografski odjel postaje samostalni muzej, a 1962. ponovno ulazi u sastav NMZ-a. Godine 1994. mijenja naziv u Etnološki odjel. Početkom Domovinskog rata zbog nadolazeće ratne opasnosti skinut je stalni postav, koji je vraćen 2004. u Gradsku stražu izložbom „Etnološke osobitosti sjeverne Dalmacije“. Spoznaja da se etno baština najbolje upoznaje kroz aktivno usvajanje usmjerila je Odjel prema organiziranju različitih radionica.

Osim o vlastitim zbirka, od 1975. Muzej vodi brigu o Etnografskoj zbirci u Velom Ižu, koja je 1994. postala Područna zbirka NMZ-a. Zbirka prikazuje tradicijsku kulturu Velog Iža s posebnim

SLIKA 2.

Stalni postav etnološkog odjela 1968., arhiva Narodnog muzeja Zadar

naglaskom na iškonom lončarstvu. Etnološki odjel prikuplja foto, dia, audio i filmsku dokumentaciju kojima bilježi i čuva različite oblike rukotvorstva i zanata te tradicijskih običaja.

Donedavno je voditeljica Odjela bila dr. sc. Jasenka Lulić Štorić koja je destljećima predano obavljala sve stručne i znanstvene poslove. Trenutno je Odjel bez etnologa, ali ima jednu kustosicu, kostimografkinju dr.art. Mariju Šarić-Ban. Djeluje u neadekvatnom prostoru Gradske straže i traži novi prostor, jer to njegova vrijedna građa itekako zaslužuje.

Galerija umjetnina

Utemeljena je nakon II. Svjetskog rata u gotovo potpuno razorenom gradu 10.10.1948. Od osnutka do 1963. bila je samostalna ustanova. Fundus od 80 radova u početku narastao je otkupima i donacijama

na 2100 umjetničkih predmeta. Tomu treba dodati oko 30 000 negativa fotoreporterskog opusa Ante Brkana. Galerija u svom fundusu posjeduje umjetnine iz 17., 18. i 19. st. te čuveni „Ugljanski triptih“ iz 13. st., a najveći dio pripada 20. stoljeću. Poslanje Galerije obuhvaća skupljanje umjetnina s područja RH, čuvanje građe, istraživanje i predstavljanje fundusa i izložbeno-prezentacijsku djelatnost.

Izložbena djelatnost obuhvaćala je organizaciju dvaju velikih salona začetih još 1950-ih godina: međunarodnu izložbu fotografije „Čovjek i more“, koja se ugasila 2004., te biennale, poslije triennale suvremenog hrvatskog slikarstva (do 1990. jugoslavenskog) „Plavi salon“. Galerija je priredila niz retrospektiva, samostalnih i skupnih izložbi hrvatskih i svjetskih umjetnika.

Od osnivanja bila je smještena u Providurovoj palači. Sada se uređi kustosa nalaze u potkrovlju Prirodoslovnog odjela, dok je fundus smješten u prostore odjela Muzeja grada Zadra. Voditelji su bili Alfred Petričić, akad. slikar, dr. sc. Antun Travirka, mr. sc. Ljubica Srhoj Čerina. Danas je to Nevena Štokić, dipl. pov. art. U Galeriji je stalno zaposlena i kustosica Koraljka Alavanja, dipl. pov. art.

Muzej grada Zadra

Muzej grada Zadra utemeljen je 1960. Bio je smješten u prostoriji tadašnjeg Arheološkog muzeja koji se nalazio u zgradi nekadašnjeg Liceja sv. Dimitrija. Prva građa bile su kamene lapide iz nekadašnjeg postava u crkvi sv. Donata koje nisu bile predmet istraživanja Arheološkoga muzeja. Dio fundusa je došao iz Sabirnog centra, otvorenog nakon stradavanja grada u II. svjetskom ratu, koji je prvotno bio smješten u Gradskoj loži. Fundus je obogaćivan i otkupima. Godine 1962. odlukom zadarskih općinskih vlasti došlo je do spajanja Galerije umjetnina, Prirodoslovnog muzeja, Etnografskog muzeja i Muzeja grada Zadra u jedinstveni Narodni muzej Zadar. Muzej grada Zadra bio je preimenovan u Kulturno-historijski odjel. Godine 1968. osnovan je pri Muzeju novi Odjel revolucije i NOB-a. NMZ-u je 1978. pridružena dislocirana Područna kulturno-povijesna zbirka na Malom Ižu. Do izmjena u ustrojstvenim jedinicama Muzeja dolazi

1990. kada Kulturno-historijski odjel postaje Muzej grada Zadra, a nekadašnji Odjel revolucije i NOB-a se imenuje u Zbirku suvremene povijesti i kao takav postaje njegov sastavni dio. Od 1962. Odjel djeluje u obnovljenom prostoru nekadašnjeg samostana sv. Krševana. Za vrijeme Domovinskog rata umjetnine su bile sklonjene i deponirane. Godine 1997. dolazi do ponovnog otvaranja Muzeja sa stalnom izložbom „Renesansa u Zadru”, koja je bila postavljena u prizemlju dok je na prvom katu 1998. otvorena izložba „Uspomene iz jednog Zadra”. Nakon završetka obnove Kneževe palače 2017. dio fundusa Muzeja grada Zadra izložen je u sklopu stalne izložbe „Šest salon-skih priča” u svečanim salonima prvog kata Kneževe palače, dok je ostatak građe ostao pohranjen u zgradi na Poljani pape Aleksandra III 2 koja postaje privremena čuvaonica. Fundus Odjela dijeli se na Kulturno-povijesne zbirke od 13. do konca 19. st. te Zbirke suvremene povijesti.

Budući postav Muzeja grada Zadra pratit će kronološki i tematski Zadar i njegovu okolicu, od najranijih razdoblja do današnjih dana, s težištem na ključnim godinama i razdobljima koja su obilježila život na ovom prostoru. Voditelj Odjela je prof. Hrvoje Perica. Na Odjelu je zaposlena i kustosica Ivana Dražić, mag. hist. Prethodno su voditelji bili prof. Sofija Petricioli i prof. Vladimir Alavanja.

Dokumentacijska služba NMZ-a

Dokumentacijska služba osnovana je 2000. s ciljem organiziranja i planiranja poslova dokumentacije za sve odjele Muzeja, što se prvenstveno odnosi na vođenje Knjige ulaza i Knjige izlaza predmeta te obradu fondova sekundarne dokumentacije, čime je započeto sustavno praćenje i dokumentiranje svih djelatnosti Muzeja, vanjskih organizatora i suorganizatora. Utemeljena je zbirka plakata i medijateka. Digitalizira se analogno snimljena fotografska građa, prikuplja, digitalizira i čuva hemerotečna građa, digitaliziraju i arhiviraju dokumenti o povijesti odjela i Muzeja te dokumenti o zbirkama i ostalim događanjima. Digitalno i fizički se pohranjuju i evidentiraju muzejska izdanja, plakati i pozivnice te video materijal vezan uz

muzejski fundus i aktivnosti. Služba djeluje i u obrazovnom poslanju Muzeja. Voditeljica Službe je dokumentaristica Natali Čop.

Pedagoška služba NMZ-a

Iako pedagoški rad u Muzeju ima dugu prošlost, Pedagoška služba je osnovana 2009. zapošljavanjem muzejskog pedagoga te od tad uključuje sve odgojno-obrazovne ustanove koje djeluju na području grada Zadra i Zadarske županije u aktivno sudjelovanje u radu Muzeja. Svojim programima osigurava i sudjelovanje odraslih osoba u radu tako što organizira tematski različite radionice primjerene njihovoj dobi. Obrazovni program se sastoji od radionica, likovnih, literarnih i fotografskih natječaja, stručnog vodstva, odlaska u prostore škola i vrtića i edukativnih izložbi. Obrazovni program, ostvaren u prostorima Muzeja ili izvan njega, u organizaciji i suradnji Muzeja i vanjskih suradnika, održava se pod vodstvom muzejske pedagoginje Lucije Sekula, uz suradnju kustosa svih muzejskih odjela.

U ovom pregledu usredotočili smo se na temeljne djelatnosti NMZ-a, koji egzistira u izrazito nepovoljnim uvjetima. Djelatnost je započeo s Arheološkim muzejom ali ne u uhodanom slijedu. Tijekom dugogodišnjeg djelovanja odjeli Muzeja priredili su brojne izložbe s iznimno kvalitetnim katalogima i monografijama. Posljednjih godina upriličeno je više zapaženih komercijalnih izložbi koje su posjetitelji lijepo primili. Narodni muzej Zadar su u prošlosti različite vlasti razdvajale, spajale, pa opet razdvajale pa opet spajale. Sada se ponovno pokreće pitanje njegove budućnosti. Opet se predlaže razdvajanje. Stanovište Stručnog i Upravnog vijeća jest da NMZ ostane funkcionalna cjelina bez obzira tko će mu biti osnivač ili tko će financirati programe. Iskreno vjerujemo da Muzej čekaju bolji dani.

II. skup muzejskih pedagoga – dvadeset godina kasnije

Obljetnica djelovanja zadarskih muzeja prvi put je obilježena 1982., kada je upriličena 150. obljetnica javne muzejske djelatnosti. Središnja proslava održana je 20. i 21.12. u koncertnoj dvorani u Kneževoj pala-

či, gdje je održan i 12. skup. Ostvaren je niz događaja: svečane sjednice Zbora radnika Narodnog muzeja Zadar i Zbora radnika Arheološkoga muzeja, dodjele prigodnih medalja, izložbe o povijesti i razvitku dvaju zadarskih muzeja, znanstveni skup na Filozofskom fakultetu.

Od 07. do 09.11.2002. u hotelu Kolovare u Zadru održan je II. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem. Organizatori Skupa, koji je priređen uz 170. obljetnicu Arheološkoga muzeja, bili su Sekcija za muzejsku pedagogiju Hrvatskog muzejskog društva i Arheološki muzej Zadar. Skupu je nazočilo više od šezdeset sudionika iz Hrvatske, Slovenije i Italije, koji su podnijeli 15 priopćenja. Sudionici su u sklopu Skupa posjetili Arheološki muzej u Zadru, razgledali izložbu dječjih radova na temu zadarske kulturne baštine te su posjetili Nin i Aseriju. Za sudionike i uzvanike Skupa bio je upriličen i poseban scenski prikaz „Kamen do kamena grad“ muzejske pedagoginje Cvite Raspović, kojeg su izveli učenici Osnove škole Šimuna Kožičića Benje. Plod Skupa bio je i Zbornik radova koji je 2004. predstavljen u Vukovaru.

SLIKA 3.

Sudionici II. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, Zadar, 07.-09.11.2002., foto: Mila Škarić

Bibliografija

Batović Š. 1982. 150 godina Arheološkog muzeja u Zadru. Arheološki muzej, Zadar, str. 54

Batović Š. 1987. Muzeologija i arheologija u Dalmaciji u doba preproda. Dalmacija u Narodnom preporodu 1835-1848. Prilozi sa znanstvenog skupa, Zadar, 08.-09.05.1986. Zadarska revija, 4-5, str. 463-488

Batović Š. 1990. Narodni muzej u samostanu sv. Krševana u Zadru. 1000 godina samostana Svetog Krševana u Zadru. Prilozi sa znanstvenog skupa, Zadar, 11.-12.12.1986. Zadarska revija, 4-5, str. 463-488

Čolak N. 1964. Prirodoslovni muzej u Zadru. U Ravlić J. (ur.). Zadar zbornik, Matica Hrvatska: Zagreb, str. 689-694

Jurić R. 2009. Arheološki muzej u Zadru. Zbornik, Hrvatska arheologija u XX. stoljeću. Biblioteka XX. stoljeće. Matica Hrvatska: Zagreb, str. 321-356

Maštrović V. 1978. Prirodoznanstvena baština Zadra u XIX st. Moćnosti, 25 (4), str. 454-462

Abstract

The National Museum of Zadar and the Archaeological Museum in Zadar began their development in 1832. After the separation of the Archaeological Museum in 1877, the institutions began an independent development path full of turbulence caused by historical changes. Although the path of the Archaeological Museum was much calmer, both institutions moved and moved anew several times. In 2022, both institutions mark 190 years of existence. One of the activities on the occasion of the anniversary is the holding of a gathering of museum pedagogues, which was also held 20 years ago in this city on the occasion of 170 years of the beginning of organized museum activity in Zadar.

⁴⁷ Prijevod: Jelena Roboz

